

วิถีเมืองในงานเขียนของปราบดา หยุ่น

นายกฤษฎา ขำยัง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

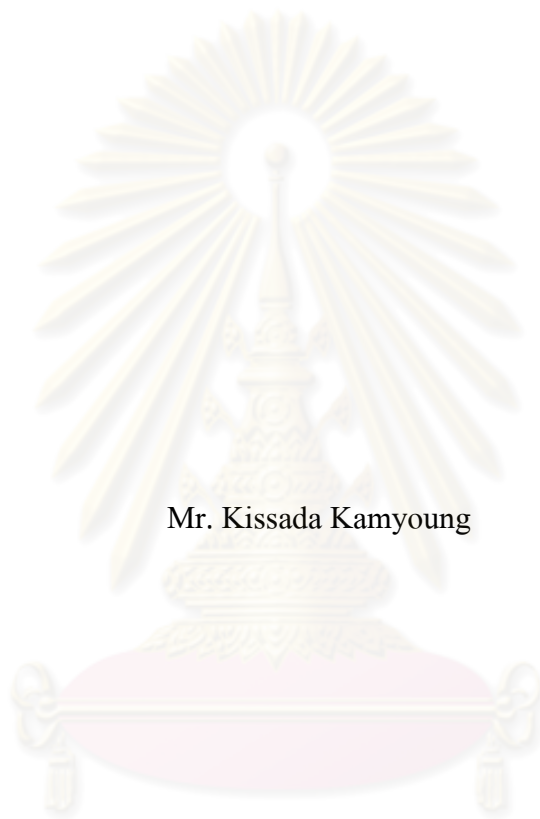
สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

URBAN WAYS OF LIFE IN PRABDA YOON'S WORKS

Mr. Kissada Kamyong

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Comparative Literature

Department of Comparative Literature

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

วิถีเมืองในงานเขียนของปราบดา หยุ่น

โดย

นายกฤษฎา ขำยัง

สาขาวิชา

วรรณคดีเปรียบเทียบ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรเดช โชติอุดมพันธ์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาหลักสูตรปริญญาโท

ปรพนธ์ โชติอุดมพันธ์

.....คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพนธ์ อภิลา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

อภิลา

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ตรีศิลป์ บุญขจร)

สุรเดช

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรเดช โชติอุดมพันธ์)

เสาวณิต จุลวงศ์

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เสาวณิต จุลวงศ์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กฤษฎา ขำยัง : วิถีเมืองในงานเขียนของปราบดา หยุ่น (URBAN WAYS OF LIFE IN PRABDA YOON'S WORKS) อ. ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร. สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 173 หน้า

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์สภาวะเมืองที่ปรากฏในงานเขียนของปราบดา หยุ่น ทั้งในมิติเชิงพื้นที่และวิถีชีวิตประจำวันของผู้คน เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เมืองกับอัตลักษณ์สมัยใหม่ ตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ประชากรส่วนใหญ่ของโลกได้อพยพย้ายถิ่นไปพำนักอาศัยอยู่ตามมหานครใหญ่ต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ตัวตนของมนุษย์ร่วมสมัยต่างต้องมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่เมืองทั้งในเชิงกายภาพและเชิงภาพแทนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ เมืองจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดสร้างอัตลักษณ์แก่ผู้คนสมัยใหม่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เมืองกับมนุษย์ร่วมสมัยมิได้เป็นไปในทิศทางที่ลดทอนมนุษย์ให้ตกอยู่ภายใต้การครอบงำจากวิถีเมืองอย่างเบ็ดเสร็จสมบูรณ์เพียงอย่างเดียว หากแต่มนุษย์สามารถแสวงหาโอกาสอันหลากหลายต่างๆ ในการต่อต้านหรือต่อรองกับระบบดังกล่าวในชีวิตประจำวันได้ด้วย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้นำเสนอพฤติกรรมตัวละครในงานเขียนของปราบดา หยุ่นที่ต่างต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเมือง ผ่านกิจวัตรประจำวันในวิถีคนเมืองอันสลับซับซ้อน อัตลักษณ์ของตัวละครเหล่านี้ยึดโยงกับพื้นที่เมืองเป็นสำคัญ ซึ่งในด้านหนึ่งส่งเสริมเสรีภาพในการไขว่คว้าสิ่งที่ตนเองต้องการในชีวิตประจำวัน แต่ในขณะเดียวกันทำให้ความสัมพันธ์กับคนอื่นหรือแม้กระทั่งกับตนเองมีลักษณะห่างเหินออกไป นำไปสู่ความรู้สึกโดดเดี่ยวและแปลกแยก อย่างไรก็ตาม ดังกล่าวทำให้คนเมืองตระหนักถึงอัตลักษณ์ที่แตกต่างและซับซ้อนของตนเอง อันนำไปสู่การแสวงหาหนทางที่จะต่อต้านหรือต่อรองกับสภาวะเชิงลบนั้นๆ แห่งเมืองได้ งานเขียนของปราบดา หยุ่นนำเสนอสภาพความซับซ้อนของวิถีเมืองร่วมสมัย รวมทั้งศักยภาพของมนุษย์ในการต่อต้านหรือต่อรอง และทางเลือกที่มนุษย์ใช้ในการเผชิญหน้ากับสภาวะเมืองดังกล่าวอีกด้วย

ภาควิชา วรรณคดีเปรียบเทียบ

สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ

ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนิสิต.....

ลายมือชื่อ อ. ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

กฤษฎา ขำยัง

##4980105322 : MAJOR COMPARATIVE LITERATURE

KEYWORDS : PRABDA YOON / URBANITY / IDENTITY / THAI LITERATURE

KISSADA KAMYOUNG : URBAN WAYS OF LIFE IN PRABDA YOON'S WORKS.

THESIS ADVISOR : ASST. PROF. SURADECH CHOTIUDOMPANT, Ph. D. 173 pp.

This dissertation is aimed at analysing urbanity as expressed in Prabda Yoon's works through the aspects of spatiality and everyday life, specifically as a relationship between urban space and modern identity. Since the beginning of the 20th century, the world population has dwelt in the metropolis. This phenomenon has positioned the contemporary self to interact inevitably with the cityscape, in ways that are both literal and representational. Cities are, thus, significant in moulding modern identity. However, the correlation between urban space and its subject in contemporary literature does not mean that urbanites are subject to the absolute dominance of the metropolis. On the contrary, urban residents seize a variety of opportunities to resist or negotiate with the city in a variety of everyday modes.

In this way, this dissertation demonstrates how the behaviour of characters in the fiction of Prabda Yoon relates to the city environment by embedding its everyday routine within complex urban way of living. The identities of these characters, therefore, attach to urban space where freedom resides at a surface and where everyday desires become accessible. However, this surface distances urbanites away from one another and even from their idea of self. Consequently, loneliness and alienation become the likely destination of the urban dweller. But then again, these same circumstances help city dwellers to realise their own different and complex identities, which enable them to resist or negotiate the negative conditions of the city. Prabda Yoon's works, thus, represent the complexity of urban ways of life, human potential in resistance or negotiation, and alternatives used to confront the urban conditions.

Department: Comparative Literature

Field of Study: Comparative Literature

Academic Year: 2009

Student's Signature.....

Advisor's Signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ของผมฉบับนี้จะสำเร็จลุล่วงไม่ได้ หากปราศจากความช่วยเหลือ การสนับสนุน และมิตรจิตมิตรใจจากบุคคลอื่นรายล้อม เพราะลำพังเรี่ยวแรงและความสามารถของตนเองคงไม่อาจทำให้งานเขียนทางวิชาการขนาดยาวชิ้นนี้เป็นรูปเป็นร่างจนสมบูรณ์ได้ ขอขอบคุณพ่อและคุณแม่ที่เป็นกำลังใจสำคัญเสมอมา ถ้อยคำถึงสารทุกข์สุขดิบ การดูแลเรื่องอาหารการกินและสุขภาพ สิ่งธรรมดาสามัญที่ท่านทั้งสองสรรหามาให้ผมในชีวิตประจำวันช่วยให้ผมรู้สึกถึงความรักและความเอื้ออาทร

ผมขอขอบคุณ ผศ. ดร. สุรเดช โชติอุดมพันธ์สำหรับคำแนะนำที่ดี ช่วงเวลาภายใต้การกำกับดูแลของอาจารย์ช่วยให้ผมเติบโตทางความคิด ผมได้เรียนรู้จากอาจารย์ทั้งในเนื้อหาเชิงวิชาการและการดำเนินชีวิต ความเมตตาและความเป็นห่วงเป็นใยของอาจารย์ช่วยให้ผมสำเร็จลุล่วงมาได้ด้วยดี ขอขอบคุณคณาจารย์ที่ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ ผศ.ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร ผศ.ม.ร.ว. กองกาญจน์ ตะเวทีกุล ผศ.ดร.จตุรี ดิงศภัทย์ รศ.ดร.อนงค์นาฏ เถลิงวิทย์ และผศ.ดร.ชุตินา ประกาศวุฒิสาร อีกทั้งคณาจารย์ที่ภาควิชาปรัชญาที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้ด้านปรัชญา รศ.ดร.สุวรรณาสถาอนันท์ รศ.ดร.โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ อ.ดร.เกษม เพ็ญภินันท์ และอ.ดร.สุภัทวดี อมาตยกุล รวมถึง ผศ. ดร. เสาวณิต จุลวงศ์ ณ โอกาสนี้

มิตรภาพเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญมากสำหรับการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผมไม่คิดว่าตนเองจะสามารถฝ่าฟันทุกอย่างจนมาถึงจุดนี้ได้ หากขาดกำลังใจที่ดีจากมิตรทั้งใกล้และไกลเหล่านี้ ผมรู้สึกขอบคุณต่อมิตรภาพที่ดีในชีวิต ขอบใจเพื่อนๆ ที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศิวพร จันจิรา นันทินิ ศิรินพร ภูเบศร์ และปณิทัสสำหรับมิตรจิตมิตรใจอันดีเสมอมา รวมถึงเพื่อนๆ ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อลิสา (ที่ช่วยเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้) จารุรัตน์ วีรี อาจารย์ ชุตินมณฑ์ ชญานิน และบุคคลอื่นๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึง ณ ที่นี้ ทุกคนมีส่วนช่วยทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
1.3 สมมุติฐานการวิจัย	6
1.4 ขอบเขตการวิจัย	7
1.5 ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
บทที่ 2 เมือง : ประสบการณ์ในวิถีเมือง.....	12
2.1 ประสบการณ์ในมหานคร : อีสรภาพและความโดดเด่น.....	12
2.2 มนุษย์มีมติเดียว : อีสรภาพที่สูญหายไปในชีวิตประจำวัน.....	20
2.3 วัฒนธรรมเมือง : เมื่ออีสรภาพล่องลอยในอากาศ.....	26
2.4 สุนทรียศาสตร์ในวิถีคนเมือง : ว่าด้วยอัตลักษณ์ร่วมสมัย.....	29
บทที่ 3 เมืองประจำวัน : ว่าด้วยภาวะการดำรงอยู่ของมนุษย์.....	37
3.1 ชีวิตประจำวัน : ว่าด้วยมิติการเมืองประจำวัน.....	37
3.2 แพนด้า : วิถีกรรมของปุลุชนสามัญที่ไร้ธรรมดา.....	44
3.3 งานประจำ : ว่าด้วยความไม่เที่ยงแท้และการไร้ความหมายของชีวิต.....	53
3.4 กลับดาวบ้านเกิด : เส้นทางสู่การเชื่อมโยงกับโลกอีกครั้ง.....	60
3.5 สรุปล.....	69

บทที่ 4 เมืองสมัยใหม่ : ว่าด้วยจักรวาลวิทยาของพื้นที่-เวลาสมัยใหม่	71
4.1 พื้นที่กายภาพ-เวลานาฬิกา : ประวัติย่อพื้นที่-เวลาสมัยใหม่.....	71
4.2 ฝนตกตลอดเวลา : จินตนิยายว่าด้วยพื้นที่-เวลาในวันที่ฝนตกตลอดเวลา.....	79
4.3 ฉากเมืองภายนอก : กระบวนการแปรรูปให้กลายเป็นสัตว์ในบังคับของเวลา.....	84
4.4 ป้ายรถประจำทาง : สรรพสิ่งอันแน่นอนคงทนทั้งหลาย บัดนี้หลอมไปในอากาศ.....	91
4.5 สมานภพโมเต็ล : เข้าบ้านที่ยินดีต้อนรับความเป็นอื่น.....	103
4.6 บันทึกความทรงจำ : การเขียนชีวิตใหม่ของฉันในวันที่ฝนตกตลอดเวลา	103
4.7 สรุป.....	120
บทที่ 5 เมืองบริโกล : บริโกลนิยม ตัวตน และการปลดปล่อย	122
5.1 สังคมบริโกล : วิถีชีวิตสำคัญแห่งอัตลักษณ์สมัยใหม่.....	122
5.2 นอนใต้ละอองหนาว : เรื่องเล่าเด็กของหนุ่มสาวนักบริโกลแห่งเมืองสมัยใหม่.....	124
5.3 บันทึกคดีสืบสวนสอบสวน : พหุติกรรมประหลาดที่พวกเขาเองควบคุมไม่ได้.....	129
5.4 ทวิลักษณ์ร่างกาย/จิต : ฉันร่วมรัก ฉันจึงดำรงอยู่.....	143
5.5 สรุป.....	163
บทที่ 6 บทสรุป	165
รายการอ้างอิง.....	168
ประวัติผู้เขียน.....	173

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมืองเป็นแหล่งพำนักอาศัยสำคัญของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา การอุบัติขึ้นของเมืองนับว่าเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานในอารยธรรมมนุษย์ เมืองในอดีตกาลแต่เดิมตั้งอยู่บนฐานการผลิตแบบกสิกรรมเพื่อการยังชีพ พึ่งพาเฉพาะแรงงานคน แรงงานสัตว์ และเครื่องมือทุนแรงขึ้นพื้นฐาน ดังจะเห็นได้จากหลักฐานทางโบราณคดีของอารยธรรมโบราณในอดีตกาล เมืองได้พัฒนาไปสู่รูปแบบทางสังคมอันสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทอารยธรรมตะวันตกที่มีการเปลี่ยนผ่านของกระบวนทัศน์ทางสังคมสู่แนวคิดสมัยใหม่ (modernity) และระบบเศรษฐกิจทุนนิยมหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม ส่งผลให้รูปแบบการผลิตเปลี่ยนไปสู่อุตสาหกรรมที่สามารถผลิตสินค้าจากเครื่องจักรกลและแรงงานในโรงงาน เฮนรี ฟอร์ด (Henry Ford)* สามารถพัฒนาระบบสายพานการผลิตในอุตสาหกรรมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สร้างความสำเร็จทางเศรษฐกิจอย่างยิ่งแก่สังคมโลกตะวันตก แสงสีแห่งความเจริญของสิ่งแวดล้อมเมืองดังกล่าวดึงเอาผู้คนจากสถานที่ห่างไกลตามส่วนต่างๆ ของโลก ให้อพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานมาตั้งรกรากใหม่ เพื่อแสวงหาโอกาสและอนาคตทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าในเมืองใหญ่เพิ่มมากขึ้น สถิติด้านประชากรศาสตร์ขององค์การสหประชาชาติคาดคะเนไว้ว่าในปีค.ศ. 2030 ประชากรโลกมากกว่าร้อยละ 60 จะพำนักอาศัยอยู่ในอาณาเขตเมือง จากเดิมที่มีเพียงร้อยละ 29 ของประชากรโลกเมื่อปีค.ศ. 1950¹

ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร การคมนาคมอันสะดวกรวดเร็ว และบรรษัทเงินทุนข้ามชาติในสังคมปัจจุบันแห่งยุคโลกาภิวัตน์ ส่งเสริมให้วัฒนธรรมเมืองเป็นที่แพร่หลายไป

---

* ระบบฟอร์ด (Fordism) เป็นระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมที่คิดค้นขึ้นโดยเฮนรี ฟอร์ด (Henry Ford) ผู้ก่อตั้งบริษัทฟอร์ดมอเตอร์ (Ford Motor Company) สำหรับการผลิตในปริมาณมาก (mass production) ที่ถูกควบคุมให้อยู่ภายใต้มาตรฐานเดียวกัน ผลผลิตจึงถูกผลิตขึ้นในรูปแบบเดิมซ้ำๆ บนสายพานการผลิตเพื่อลดต้นทุน นอกจากนั้น กระบวนการผลิตภายใต้มาตรฐานเดียวกันได้สร้างการแบ่งงานกันทำที่จัดวางแรงงานไว้ในตำแหน่งอันเหมาะสมตามทักษะของตนเอง เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้ใช้แรงงานเป็นมนุษย์หุ่นยนต์ ทั้งหมดนี้ เพื่อเพิ่มผลิตผลและทำกำไรสูงสุด

¹ United Nations Department of Economic and Social Affairs / Population, *World Urbanization Prospect : The 2003 Revision* (New York : United Nations, 2004)

ทั่วโลก กระบวนการทำให้เป็นเมือง (urbanisation) มีอัตราเร่งที่รวดเร็วจนในทุกภูมิภาค องค์การสหประชาชาติประมาณการไว้ว่าภายในปีค.ศ. 2015 จะมีเมืองใหญ่ (megacity)* เกิดขึ้นกว่า 22 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา ในขณะที่เมื่อค.ศ. 1950 ปรากฏเพียงมหานครนิวยอร์กและกรุงโตเกียวเท่านั้นที่มีจำนวนประชากรมากกว่า 10 ล้านคน² ชีวิตมนุษย์ร่วมสมัยส่วนใหญ่บนโลกใบนี้มีชะตากรรมและประสบการณ์ต่อวิถีเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จนกลายเป็นเส้นทางชีวิตอันจำเป็นต่อการดำรงชีพของผู้คนสมัยใหม่ไปโดยปริยาย ด้วยเหตุผลดังกล่าว การทำความเข้าใจปรากฏการณ์เมืองและประสบการณ์ประจำวันในวิถีชีวิตสามัญชนคนเมืองจึงไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องเร่งด่วนทางวิชาการเท่านั้น แต่เป็นความจำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตของมนุษย์ทุกผู้ทุกนามในโลกปัจจุบัน

กระแสกระบวนการทำให้เป็นเมืองและวัฒนธรรมเมืองมีอิทธิพลต่อรูปแบบการพัฒนาทางสังคมของประเทศไทยไม่ต่างจากภูมิภาคอื่นๆ ทั่วโลก ในกรณีของประเทศไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่จัดทำขึ้นในสมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ได้แปรรูปกระบวนการพัฒนาของประเทศชาติให้มุ่งตรงไปสู่ลักษณะของเศรษฐกิจทุนนิยมและการผลิตแบบอุตสาหกรรม แผนดังกล่าวเป็นแผนการพัฒนาที่สร้างโครงสร้างพื้นฐานและการสาธารณูปโภคของประเทศใหม่หมด เพื่อรองรับกับรูปแบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและรูปแบบการผลิตเชิงอุตสาหกรรม กระบวนการแปรรูปทางสังคมดังกล่าวทำให้เมืองขยายตัวเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรุงเทพมหานครที่ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในด้านขนาดและความหนาแน่น กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางของการค้าการลงทุน และเป็นตลาดแรงงานขนาดใหญ่ ทำให้ผู้คนจากชนบทที่ห่างไกลเดินทางเข้ามาแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าในเมืองหลวงเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้รูปแบบชีวิตของผู้คนในสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบของวิถีชีวิตแบบเมืองมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด³

คริส เบเกอร์ (Chris Baker) และฟาสุก พงษ์ไพจิตรเสนอว่าเศรษฐกิจที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นอย่างมากในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 จากเงินทุนช่วยเหลือจากประเทศสหรัฐอเมริกา ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในประวัติศาสตร์ชาติไทย เพราะได้ผลิตสร้างชนชั้นใหม่ให้เกิดขึ้นใน

* เมืองใหญ่ (megacity) คือ มหานครที่มีจำนวนประชากรมากกว่า 10 ล้านคน

² United Nations Department of Economic and Social Affairs / Population. *World Urbanization Prospect : The 2003 Revision*

³ Marc Askew, *Bangkok : Place, Practice and Representation* (London: Routledge, 2002)

สังคม⁴ ปริมาณคนชนชั้นกลางและมนุษย์เงินเดือนมีเพิ่มขึ้นเป็นประวัติการณ์ ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนที่เปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นรูปแบบชีวิตที่รับวัฒนธรรมตะวันตก และนำแนวคิดเรื่องปัจเจกเข้ามาปรับใช้ในชีวิตประจำวันกันมากขึ้น นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังได้ดึงดูดคนชนชั้นแรงงานจำนวนมากจากชนบทห่างไกลให้เข้ามาทำงานในเมืองหลวงแห่งนี้เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

Over one generation during the last quarter of the twentieth century, Thailand's society changed with unprecedented speed. Building on the foundation of urban capitalism laid in the American era, big-business families grew not only in wealth but also in social prominence. A new white-collar middle class embraced western-influenced consumer tastes, and concepts of individualism. Capital drew into the city a much larger working class.⁵

เศรษฐกิจทุนนิยมและการผลิตแบบอุตสาหกรรมที่เริ่มเฟื่องฟูในสังคมไทยดังกล่าวเรียกร้องให้สังคมต้องผลิตแรงงานที่มีฝีมือเพื่อป้อนเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม เป็นเหตุให้รัฐบาลไทยในยุคนั้นต้องออกนโยบายปฏิรูปการศึกษา และเพิ่มงบประมาณด้านการศึกษาขึ้นเป็นเท่าตัว เพื่อจัดสรรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เหมาะสมเพียงพอแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการศึกษาดังกล่าวได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ และเพื่อผลิตบุคลากรที่มีฝีมือและคุณภาพให้มากขึ้น เบเคอร์และผาสุกเห็นว่าการขายตัวของภาคการศึกษาดังกล่าว ในทางหนึ่งได้ส่งเสริมวัฒนธรรมการอ่านให้ขยายตัวขึ้นด้วยเช่นกัน ทำให้สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ไม่ว่าจะเป็นนิตยสาร หนังสือพิมพ์รายวัน หนังสือความเรียงปกิณกะ และเรื่องสั้นนวนิยาย ฯลฯ ล้วนถูกผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ เบเคอร์และผาสุกเห็นว่าเรื่องสั้นและนวนิยายของไทยเริ่มมีแนวการประพันธ์ที่หลากหลายมากขึ้นด้วยเช่นกัน อาทิ แนวเพื่อชีวิต แนวประโลมโลก (melodrama) ซึ่งเป็นงานเขียนที่สะท้อนชีวิตและความรักของคนชนชั้นกลางในเมืองใหญ่ และตั้งแต่ช่วงพ.ศ. 2530 เป็นต้นมา นักเขียนหน้าใหม่ เช่น ปราบดา หุ่ยน์ สะท้อนสภาพสังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์ในงานเขียนของเขา

---

⁴ Chris Baker and Pasuk Phongpaichit, *A History of Thailand* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005)

⁵ Ibid, P.228

In novels and short stories, the social realism of the 1970s continued into the 1980s with a bleaker atmosphere, such as the novels of Chart Kobjitti (Kham Phiphaksa, *The Judgment*, 1981). More popular were the melodramas aimed at the rapidly growing middlebrow readership by writers like Tomayanti and Krisna Asokesin. In their own way, these popular family dramas and historical romances acted as a mirror for the broadening urban middle class to form identity. In the 1990s, a new writer like Prabda Yoon wrote for a young readership which had grown up in the era of globalization.⁶

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับสื่อสิ่งพิมพ์ ภายใต้การพัฒนาดังกล่าวได้สร้างบุคลากรผู้มีการศึกษามากขึ้นเพื่อมาเป็นแรงงานที่มีคุณภาพ ส่งผลให้วัฒนธรรมการอ่านเป็นที่แพร่หลาย สื่อสิ่งพิมพ์สามารถผลิตงานได้หลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการในการอ่านของคนในสังคมที่มีสูงขึ้น นอกจากนี้ เราสามารถเห็นได้เช่นกันว่าความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับวรรณกรรมนั้น ไม่ได้เป็นไปในด้านที่สังคมเอื้อโอกาสและพื้นที่ให้แก่ักเขียนเพื่อผลิตงานของตนเองได้มากขึ้นเท่านั้น หากแต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นไปในลักษณะของอิทธิพลทางความคิดที่สังคมหนึ่งๆ มีต่อทัศนคติของผู้เขียนคนหนึ่งๆ ได้เช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างของเบเกอร์และผาสุกที่เห็นว่าวรรณกรรมร่วมสมัยไทย จะมีแก่นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนชนชั้นกลางในเมืองใหญ่ สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ส่งผลต่อทัศนคติของนักเขียนให้เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ทำให้นักเขียนเหล่านี้เริ่มสะท้อนประเด็นทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมดังกล่าว การค้นพบเรื่องแก่นเรื่องนี้ยืนยันถึงความเป็นเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่กำลังเคลื่อนเข้าสู่ภาวะสมัยใหม่และความเป็นมหานครนั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่าหากพิจารณาว่าวรรณกรรมเป็นเรื่องราวชุดหนึ่งที่ถ่ายทอดกรอบความคิดของผู้เขียนในฐานะที่เป็นปัจเจกคนหนึ่งในสังคม วรรณกรรมร่วมสมัยจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการนำเสนอปัญหาและความสลับซับซ้อนของเมืองและวัฒนธรรมเมืองได้ ทั้งนี้ เนื่องจากพัฒนาการของสังคมในปัจจุบันขับเคลื่อนด้วยเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นหลัก ทำให้เมืองและวัฒนธรรมเมืองมีบทบาทอย่างมากต่อการดำรงชีพของผู้คนสมัยใหม่ จากการสำรวจวรรณกรรมไทยร่วมสมัยพบว่า มีจำนวนไม่น้อยที่นำเสนอประเด็นเรื่องเมือง โดยมักนำเสนอแก่นเรื่องเกี่ยวกับการดำรงชีวิต

---

⁶ Ibid., P.220.

อยู่ในเมือง ผ่านโครงเรื่องหรือตัวละครที่ต้องเผชิญหน้ากับความขัดแย้งหรือปัญหาบางประการที่พบเห็นได้ในเมืองใหญ่ เช่น ความยากจน การจราจรที่ติดขัด มลภาวะเป็นพิษ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การเอาใจเอเปรียบกันของคนเมือง ฯลฯ รูปแบบวิถีชีวิตแบบเมือง เช่น การบริโภค ชีวิตมนุษย์เงินเดือน ฯลฯ หรือแม้กระทั่งสภาวะจิตใจภายในมนุษย์ เช่น ภาวะไร้ราก (rootlessness) ความแปลกแยก (alienation) เป็นต้น ซึ่งเป็นลักษณะที่เกี่ยวข้องกับเมืองและวัฒนธรรมเมืองแทบทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม งานเขียนของปราบดา หยุ่นเป็นวรรณกรรมไทยร่วมสมัยที่มีความโดดเด่นอย่างมากในการสะท้อนประเด็นเรื่องเมืองและวัฒนธรรมเมืองทั้งในเชิงกลวิธีการประพันธ์และเชิงเนื้อหาสาระ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะยุคสมัยที่นักเขียนผู้นี้เติบโตขึ้นมา รวมทั้งการสนับสนุนจากครอบครัว ทำให้เขามีโอกาสได้สัมผัสกับชีวิตในเมืองอย่างเข้มข้น โดยเขามีโอกาสได้ไปศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีที่มหานครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา อันเป็นมหานครที่ใหญ่ติดอันดับโลก การมีชีวิตในเมืองแห่งนี้อาจขัดเกลาทัศนคติของเขาให้มีความคุ้นเคยและใกล้ชิดกับสังคมเมืองได้มากขึ้น เบเกอร์และผาสูกได้ตั้งข้อสังเกตถึงงานเขียนของเขาว่าสามารถเป็นตัวแทนของสังคมไทยสมัยใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ได้ อันน่าจะมาจากประสบการณ์ชีวิตในต่างแดนของเขาช่วงนี้เอง ประวัติชีวิตของเขาเปิดเผยให้เห็นว่าเขาสามารถเป็นตัวแทนของคนเมืองในยุคปัจจุบันได้

นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาถึงงานเขียนของเขาทั้งในรูปแบบเรื่องสั้น นวนิยาย และบทภาพยนตร์ งานเขียนเหล่านี้ต่างมีแก่นเรื่อง โครงเรื่อง และตัวละครที่เกี่ยวข้องกับเมืองและวัฒนธรรมเมือง และมีกลวิธีการถ่ายทอดที่ภาพเมืองที่แตกต่างไปจากนักเขียนรุ่นเก่าๆ อื่น ซึ่งดูจะมองเมืองในทัศนคติเชิงลบ กล่าวคือ นักเขียนไทยรุ่นเก่ามักมองเมืองว่าเป็นสังคมที่ไม่น่าอยู่ เพราะแออัดไปด้วยตึกกรมบ้านช่อง ผู้คนไม่มีน้ำจิตน้ำใจต่อกัน และเต็มไปด้วยปัญหาสังคมมากมาย ซึ่งแก่นเรื่องเหล่านั้นกลับไม่ปรากฏหรือปรากฏแต่น้อยในวรรณกรรมของปราบดา ลักษณะดังกล่าวนี้เองทำให้งานเขียนของเขามีความน่าสนใจ มาลี ไพรสนเห็นว่าปราบดามีรูปแบบการประพันธ์แบบดิจิทัล

อัตลักษณ์ในความเป็นคนรุ่นใหม่ของปราบดา หยุ่น อยู่ที่ระบบคิดและพลังการสื่อสารแบบดิจิทัล หลากส้น เร่งระรัว และมาเร็ว-ไปเร็ว ทั้งนี้ยังไม่นับสีสันจุดจาดอาคารมณัของคลื่นดิจิทัลกรลอันประณีตอีกต่างหาก กลุ่มวัตถุ癖หรือชุดข้อมูลมากมายมหาศาลที่ปราบดา หยุ่นควานพบ และฉกคว้ามาได้จากสิ่งทีใกล้ตัวรอบข้าง ดิบบ้าง ห้ามบ้างตามประสาวัยก่าดัดคระนอง จะถูกเขาโปรแกมผ่านภาษาสำนวนดิจิทัลที่ทั้งเคลื่อนไหว เลื่อนไหล เร็วและแรง ชวนแปลกตา

ตื่นใจ ตรึงเร้าให้ผู้อ่านเกิดความกระหายใคร่รู้ว่าเขากำลังจะบอกอะไร เขาใช้อะไรเป็นเครื่องบอก เครื่องบอกนั้นมาจากไหน ทำไมเขาต้องบอกอย่างนั้น และทั้งหมดนี้บ่งชี้ลักษณะตัวตนของเขาอย่างไร⁷

ความเห็นของมาลีช่วยให้เห็นว่างานเขียนของปราบดา มีลักษณะเฉพาะอย่างมาก เพราะสามารถถ่ายทอดลักษณะร่วมของคนในยุคสมัยใหม่ได้ ไม่ว่าจะเป็น “ความหลกสัน เร่งระรัว และมาเร็ว-ไปเร็ว”⁸ อันเป็นลักษณะสำคัญของสังคมเมืองสมัยใหม่ ปราบดา หยุ่นยังเป็นนักเขียนรุ่นใหม่ที่มีผลงานโดดเด่นคนหนึ่งในวรรณกรรมร่วมสมัยไทย เขาสามารถสร้างกระแสต่างๆ มากมายในแวดวงกรเขียน ได้รับเสียงชื่นชมและวิพากษ์วิจารณ์อย่างล้นหลาม อีกทั้งยังก่อให้เกิดปรากฏการณ์ความสนใจในเรื่องการอ่าน และจุดประกายทำให้หมู่เด็กวัยรุ่นและคนหนุ่มสาวอยากเป็นนักเขียนตามเป็นจำนวนมาก เขาพิสูจน์ความสามารถในการเขียนของเขาด้วยการคว้ารางวัลซีไรต์ประจำปี พ.ศ. 2544 เมื่อเปรียบเทียบกับนักเขียนคนอื่นๆ แล้ว ปราบดา หยุ่นจะเป็นนักเขียนไทยที่สามารถสะท้อนประเด็นเรื่องเมืองและวัฒนธรรมเมืองร่วมสมัยได้ดีที่สุด ซึ่งเหมาะสมลงตัวสำหรับนำมาศึกษาเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงเลือกงานเขียนของนักเขียนดังกล่าวสำหรับศึกษาวิจัยด้วยประการนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษา

- 1.) ลักษณะของพื้นที่เมืองและวิถีเมือง
- 2.) ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เมืองกับพฤติกรรมตัวละครในงานเขียนของปราบดา หยุ่น

1.3 สมมุติฐานการวิจัย

พฤติกรรมตัวละครที่ปรากฏในงานเขียนปราบดา หยุ่น สัมพันธ์กับพื้นที่เมืองซึ่งเป็นฉากหลัก เนื่องจากพื้นที่เมืองเป็นพื้นที่ที่เน้นวิถีการดำรงชีวิตแบบปัจเจก ซึ่งในด้านหนึ่งส่งเสริมเสรีภาพสำหรับคนเมืองในการไขว่คว้าสิ่งที่ตนเองต้องการ แต่ในขณะเดียวกันทำให้ความสัมพันธ์

⁷ มาลี ไพรสน, “หมุดหมาย ดอกไม้ และประกายดาวใน ความน่าจะเป็น,” *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* 49, 13 (สิงหาคม 2545): 38.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

ระหว่างผู้คนมีลักษณะห่างเหินต่อกัน นำไปสู่ความรู้สึกโดดเดี่ยวและแปลกแยก สถานะดังกล่าวทำให้คนเมืองทราบตระหนักถึงอัตลักษณ์ที่แตกต่างและซับซ้อนของตนเอง งานเขียนของปราบดา หยุ่นนำเสนอสภาพความซับซ้อนดังกล่าวของวิถีเมืองร่วมสมัย รวมทั้งศักยภาพของมนุษย์ในการต่อรอง และทางเลือกที่มนุษย์ใช้ในการเผชิญหน้ากับสถานะดังกล่าวอีกด้วย

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาและวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้เลือกนวนิยาย 3 เรื่องของปราบดา หยุ่น ได้แก่

1. แพนด้า (พ.ศ. 2547)
2. ฝนตกตลอดเวลา (พ.ศ. 2548)
3. นอนใต้ละอองหนาว (พ.ศ. 2549)

ประเด็นเรื่องเมืองและวัฒนธรรมสามารถนำมาศึกษาได้อย่างหลากหลายและกว้างมาก อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาจำเป็นต้องจำกัดขอบเขตการศึกษาประเด็นดังกล่าวในมิติที่แคบลง โดยจะดูเพียงในประเด็นของชีวิตประจำวัน ประเด็นเรื่องพื้นที่-เวลาสมัยใหม่ และประเด็นเรื่องการบริโภคนิยม ซึ่งประเด็นทั้งสามปรากฏอยู่ในงานเขียนของปราบดาในระดับความชัดเจนที่แตกต่างกันไป ผู้ศึกษาได้ลองคัดสรรงานเขียนทั้งหมด พบว่านวนิยายเรื่อง *แพนด้า* เหมาะสมสำหรับการศึกษาเรื่องชีวิตประจำวันและการดำรงอยู่ (being) ของคนสมัยใหม่ในเมือง นวนิยายเรื่อง *ฝนตกตลอดเวลา* สะท้อนแนวคิดเรื่องพื้นที่-เวลาของเมืองสมัยใหม่อย่างน่าสนใจ และนวนิยายเรื่อง *นอนใต้ละอองหนาว* ถ่ายทอดมิติการบริโภคนิยมในพื้นที่เมืองได้

1.5 ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

1. สํารวจ รวบรวม และคัดสรรตัวบทนวนิยายที่ใช้ในการศึกษา
2. ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่นำมาใช้ในการศึกษา
3. วิเคราะห์ข้อมูล
4. สรุปผลการศึกษา
5. เสนอรายงานการวิจัยเป็นรูปเล่ม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อเป็นแนวทางให้แก่งานวิจัยที่ต้องการศึกษาประเด็นเรื่องพื้นที่เมืองและวัฒนธรรมเมือง ในวรรณกรรมไทยร่วมสมัยต่อไป

1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจงานวิจัยทางวรรณกรรมศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบัน พบว่ามีงานวิจัยจำนวนมากไม่น้อยนักที่ศึกษาเมืองและวัฒนธรรมเมืองผ่านงานวรรณกรรม โดยมีกรอบทฤษฎีและวิเคราะห์ถึงวิธีการนำเสนอความเปลี่ยนแปลงไปของสังคมเมืองในงานวรรณกรรม ผ่านส่วนที่เป็นฉากทัศน์สภาพรูปแบบสังคมเมือง วิถีชีวิตประจำวันของคนเมือง สภาพปัญหาของเมือง รวมทั้งทัศนคติของนักเขียนที่มีต่อลักษณะเชิงกายภาพของเมือง และวิถีคนเมือง งานศึกษาวิจัยของก่องเพชร ดินกุล เรื่อง “เมืองในงานเขียนของชาร์ลส์ ดิกเกนส์ และซี โอเคอร์ ไครเซอร์”⁹ เป็นการศึกษาที่อธิบายชัดเจนถึงภาพของเมืองที่ปรากฏในงานวรรณกรรมและการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม โดยเริ่มจากการตั้งข้อสังเกตว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของเมือง เศรษฐกิจ สภาพสังคม และค่านิยม โดยก่องเพชรเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานเขียนของนักเขียนทั้งสอง ทำให้วรรณกรรมของนักเขียนทั้งสองสามารถเสนอและสะท้อนภาพของสังคมเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมได้ทั้งในประเทศอังกฤษผ่านนวนิยายของชาร์ลส์ ดิกเกนส์ และประเทศสหรัฐอเมริกาผ่านนวนิยายของซี โอเคอร์ ไครเซอร์ ก่องเพชรได้วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเมือง สังคมเมือง และแนวคิดในงานเขียนของนักเขียนทั้งสองที่มีต่อเมือง ภาพของเมืองที่ได้จากงานศึกษาชิ้นนี้มีทั้งส่วนที่เป็นทัศนียภาพ รูปแบบทางสังคมเมือง วิถีชีวิตผู้คนในเมือง รวมทั้งทัศนคติของนักเขียนที่มีต่อลักษณะของเมือง วิถีชีวิตของคนเมือง และพฤติกรรมของคนเมือง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาวรรณกรรมต่างประเทศ ซึ่งเป็นสภาพสังคมที่ต่างยุคต่างสมัยต่างวัฒนธรรมกับสภาพสังคมไทย

⁹ ก่องเพชร ดินกุล, “เมืองในงานเขียนของชาร์ลส์ ดิกเกนส์ และซี โอเคอร์ ไครเซอร์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532)

งานวิจัยของอารยา หุตินทะ เรื่อง “ภาพลักษณ์สังคมในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัยระหว่างพ.ศ. 2534-2536”¹⁰ แสดงให้เห็นว่าภาพลักษณ์ของสังคมเมืองในเรื่องสั้นช่วงพ.ศ. 2534-2536 เป็นภาพลักษณ์ในเชิงลบทุกด้าน ทั้งลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คน สภาพจิตใจ และสภาพปัญหาต่างๆ ในเมือง งานวิจัยเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าสังคมเมืองเป็นสังคมที่ไม่น่าอยู่ เพราะสภาพบ้านเรือนแออัดไปด้วยตึกรามบ้านช่อง ทำให้จิตใจคนเกิดความตึงเครียด ไม่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทำให้คนเกิดความรู้สึกแปลกแยกต่อสังคม อีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและชนบทมีลักษณะไม่เท่าเทียมกัน เมืองเป็นศูนย์กลางที่ดูดซับทรัพยากรจากชนบทเข้ามาพัฒนาเมืองอยู่ฝ่ายเดียว ทำให้ผู้คนในชนบทอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก อีกทั้งเมืองยังเต็มไปด้วยปัญหาสังคมมากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณี ฯลฯ ซึ่งดูจะเป็นความเห็นไปในแนวทางเดียวกันกับสุชาติ สวัสดิ์ศรีที่เห็นว่าเรื่องสั้นไทยในช่วงปีพ.ศ. 2532-2537 มักสะท้อนถึงความแปลกแยกของผู้คนในเมืองใหญ่ ความเสื่อมศรัทธาในสถาบันสงฆ์ ภาวะล้มละลายของคนในชนบท ปัญหาทางจริยธรรมของแพทย์ สถาบันทหารกับชาวบ้าน ค่านิยมกับการโฆษณา โดยเฉพาะบทบาทของโทรทัศน์ พระสงฆ์กับผู้หญิง ความหวนรำลึกย้อนหลังของขบวนการฝ่ายซ้าย ปัญหาการสมสู่กันเองในครอบครัว การอนุรักษ์สัตว์ป่า เพศสัมพันธ์ของหนุ่มสาว บทบาทของธนาคาร ปัญหาเรื่องเอดส์ เป็นต้น¹¹

งานวิจัยของอัฐพล ส่องแสง เรื่อง “ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นไทยระหว่างพ.ศ. 2538-2542”¹² สะท้อนว่าเรื่องสั้นไทยในช่วงปีพ.ศ. 2538-2542 มักเขียนถึงปัญหาทางสังคมต่างๆ เช่น ปัญหาครอบครัว เด็ก คนชรา โสเภณี ชีวิตในเมืองหลวง ความยากจน ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม วงราชการ การทำธุรกิจ และปัญหาเศรษฐกิจ เรื่องสั้นเหล่านี้ได้เสนอจากที่แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกและทัศนคติของคนเมืองที่มีต่อความเจริญและการตกเป็นทาสของวัตถุ อัฐพลเห็นว่าศรีบูรพาเป็นผู้จุดประกายความคิดในการวิพากษ์วิจารณ์สังคมเมือง และส่งผลให้เกิดกระแสดความคิดศิลปะเพื่อชีวิต ทำให้มีการนำเสนอวรรณกรรมที่นำเสนอการวิพากษ์วิจารณ์สังคมเมืองมาก

¹⁰ อารยา หุตินทะ, “ภาพลักษณ์สังคมเมืองในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัยระหว่างพ.ศ. 2534-2536,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539)

¹¹ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, “ภาพรวมเรื่องสั้นไทย,” ใน ชมรมเรื่องสั้น ศูนย์ปฏิบัติการทางภาษา สำนักทูตวัฒนธรรมฝรั่งเศส, *สรรค์สร้างจากเรื่องสั้น*, หน้า 30-31.

¹² อัฐพล ส่องแสง, “ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นไทยระหว่างพุทธศักราช 2538-2542,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545)

ยิ่งขึ้น¹³ สังคมเมืองในเรื่องสั้นช่วงก่อนหน้านี้นี้ มักปรากฏตัวในฐานะที่เป็นส่วนประกอบของเรื่อง เช่น เป็นฉาก หรือเป็นตัวละครที่มีนัยยะแสดงภาพด้านร้ายของเมือง แต่ในเรื่องสั้นช่วงก่อน ทศวรรษ 2490 สังคมเมืองเริ่มปรากฏตัวในฐานะที่เป็นแนวคิดสำคัญของเรื่อง นำเสนอสภาพอัน เลวร้ายและความอยุติธรรมในสังคม น้ำเสียงของผู้เขียนจะเป็นไปลักษณะเห็นอกเห็นใจผู้อื่นที่ ได้รับความอยุติธรรม หรือเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้ตกอยู่ในสภาพเลวร้ายมองเห็นแนวทางไปสู่ สภาพที่ดีกว่า งานศึกษาของอัญชลิตวีระว่าเรื่องสั้นไทยในช่วงเวลาดังกล่าวแสดงให้เห็นสภาพของ เมืองที่เต็มไปด้วยสภาพแวดล้อมที่เลวร้าย เมืองดังกล่าวเป็นสภาพที่ไม่น่าอยู่ เพราะมักปรากฏแต่ เฉพาะตัวละครที่ไม่สามารถหนีออกมาได้ โดยจบลงด้วยความพ่ายแพ้ของตัวละคร ไม่ว่าจะเป็นใน รูปแบบของความพ่ายแพ้ต่อสามัญสำนึกและคุณธรรม ต่อสถานการณ์ ต่อมนุษย์คนอื่น ต่อชะตา กรรม หรือต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม เมืองจึงมีลักษณะสภาพคล้ายกรงขังที่ปิดล้อมผู้ใช้ชีวิตใน เมืองอยู่ภายใน ไม่อาจมีอิสรภาพในการดำเนินชีวิตได้ดังที่ใจปรารถนาและไม่อาจถอนตัวออกจาก เมืองได้เมืองจึงเป็นสถานที่ที่ไม่น่าอยู่แต่อย่างใด ขณะเดียวกัน เมื่อมนุษย์หลวมตัวเข้าไปอยู่แล้ว ก็จะถูกวิถีชีวิตแบบชาวเมืองรักร้างจนไม่อาจถอนตัวออกจากสังคมเมืองได้เลย¹⁴

งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นอธิบายและวิเคราะห์ให้เห็นถึงประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับสังคมเมืองที่ ปรากฏในงานวรรณกรรม ซึ่งเมื่อนำมาประมวลแล้ว พบว่างานวิจัยข้างต้นต่างสะท้อนเมืองภายใต้ ทิศนคติเชิงลบถ่ายเดียว กล่าวคือ อธิบายเมืองว่ามีลักษณะไม่ต่างจากตัวละครวายร้าย เพราะ นำเสนอแง่มุมของเมืองในด้านที่เต็มไปด้วยปัญหาต่างๆ ที่ไม่สามารถมอบคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ผู้ อยู่อาศัยได้ หากแต่หยาบยื่นแต่สภาพแวดล้อมอันเลวร้ายไม่น่าอยู่ให้แก่มนุษย์เมือง จนส่งผลร้ายต่อ ร่างกายและจิตใจของผู้คนอย่างมาก จริงอยู่ที่วรรณกรรมในยุคนี้เองได้สะท้อนภาพเมืองเชิงลบ ดังกล่าว กระนั้น กรอบการมองดังกล่าวต่อเมืองจะสะท้อนมิติเชิงลบของเมืองเท่านั้น ทำให้ละเลย มิติด้านอื่นๆ ของเมืองไป จุดอ่อนของงานศึกษาข้างต้นอยู่ตรงที่ไม่นำทฤษฎีด้านสังคมวิทยา เกี่ยวกับเมืองมาประยุกต์ใช้กับการศึกษางานวรรณกรรม ทำให้งานศึกษาข้างต้นมองมิติเมืองที่แคบ จนทำให้บังคับความจริงของวิถีเมืองไป ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาต้องการต่อยอดทางความคิดในการศึกษา ประเด็นเรื่องเมืองที่ปรากฏในงานวรรณกรรมไทย ผ่านการประยุกต์ใช้ทฤษฎีทางสังคมต่างๆ ที่ เกี่ยวข้องกับเมือง เพื่อช่วยให้เห็นมิติต่างๆ ของสังคมเมืองและวิถีคนเมือง ได้ชัดเจนขึ้น และเพื่อเป็น การให้เกียรติและเคารพต่อวิถีของเมือง ความเป็นเมือง ชีวิตแบบเมือง รวมไปถึงการสร้างชุมชน

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 98.

และประชาสังคมในเมือง การนำเอาทฤษฎีจากองค์ความรู้แขนงอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องในการวิจัยด้าน
วรรณกรรมจะช่วยให้เราสามารถขบคิด และทบทวนต่อด้วยทวรรณกรรมได้รอบด้านมากขึ้น ซึ่ง
ในบริบทของงานวิจัยชิ้นนี้ จะช่วยให้เราสามารถเข้าใจความเป็นเมืองและวิถีคนเมืองในฐานะของ
เมืองเองได้ โดยที่ไม่ต้องติดอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์ใดหนึ่งเดียวเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เมือง : ประสบการณ์ในวิถีเมือง

2.1 ประสบการณ์ต่อเมือง : อีสราภาพและความโดดเด่น

ข้อมูลจากองค์การสหประชาชาติคาดคะเนไว้ว่าในปีค.ศ. 2030 ประชากรไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 จะพำนักอาศัยในอาณาเขตเมือง¹ ข้อมูลดังกล่าวชี้ว่าความเป็นเมือง (urbanity) กำลังแผ่ขยายอิทธิพลและขอบเขตของตัวเองออกไปเรื่อยๆ ทำให้ผู้คนดำรงชีพในรูปแบบวิถีชีวิตดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น ในงานเขียนชื่อ “Urbanism as a Way of Life” หลุยส์ เวิร์ท (Louis Wirth) เห็นลักษณะการขยายตัวของเมืองดังกล่าว เวิร์ทกล่าวว่าตั้งแต่จุดเริ่มต้นประวัติศาสตร์เมือง สถานที่แห่งนี้ได้ดึงเอาสรรพสิ่งให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งใน “วงโคจร” ของตัวเองมาโดยตลอด² เขาสังเกตว่าพัฒนาการทางสังคมในยุโรปช่วงปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 ได้เปลี่ยนโฉมหน้าของสังคมทั้งหมดไป เพราะเป็นช่วงที่โลกตะวันตกปฏิรูปและเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสังคมของตัวเองขนานใหญ่ จนแทบจะเรียกได้ว่าอย่างถอนรากถอนโคน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม อันเป็นผลจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นปัจจัยสำคัญ สังคมในยุคนั้นถูกปฏิรูปให้มีลักษณะเป็นสมัยใหม่ (modernization) โดยมีเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีเป็นตัวขับเคลื่อนหลักที่วิวัฒน์สังคมตะวันตกให้มุ่งสู่ภาวะสมัยใหม่ดังกล่าว

เวิร์ทเห็นว่าเมืองเป็นผลลัพธ์รูปธรรมสำคัญของการวิวัฒน์ในยุคนี้ กระบวนการแปรรูปดังกล่าวได้ก่อรูปก่อร่างเมืองในสังคมตะวันตกให้เติบโตและขยายตัวออกไป ทั้งในด้านขนาด ความหนาแน่น และความหลากหลายในอัตราเร่งที่รวดเร็ว ผู้คนเริ่มอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาลงหลักปักฐานในเมืองเป็นจำนวนมาก และมีการปลูกสร้างตึกรามบ้านช่องมากมาย เพื่อรองรับกิจกรรมต่างๆ ทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของเศรษฐกิจทุนนิยม อุตสาหกรรม และสังคมสมัยใหม่ กระบวนการดังกล่าวเปลี่ยนรูปร่างหน้าตาของเมืองไปโดยสิ้นเชิง จากเดิมที่เคยมีคุณลักษณะของชนบท มีขนาดเล็ก ความหนาแน่นของผู้คนน้อย และผู้คนมีวิถีชีวิตคล้ายคลึงกันไปสู่คุณลักษณะของความเป็นมหานครที่มีขนาดใหญ่ มีคนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น และต่างมีวิถี

---

¹ United Nations Department of Economic and Social Affairs / Population, *World Urbanization Prospect : The 2003 Revision*.

² Louis Wirth, “Urbanism as a Way of Life,” in Irwin Press and M. Estellie Smith, eds., *Urban Place and Process: Reading in the Anthropology of Cities* (New York : Macmillan, 1980), p.30-48.

ชีวิตอันแตกต่างหลากหลายไปจากเดิม เวิร์ทเห็นว่าลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปของเมืองมีอิทธิพลต่อชีวิตทางสังคมของมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะผู้คนต่างถูกบีบบังคับให้ต้องเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในกลไกของเมือง ด้วยเหตุผลของความจำเป็นทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในชีวิตของตนเอง

The influences which cities exert upon the social life of man are greater than the ratio of the urban population would indicate, for the city is not only in ever larger degrees the dwelling-place and the workshop of modern man, but it is the initiating and controlling centre of economic, political, and cultural life that has drawn the most remote parts of the world into its orbit and woven diverse areas, peoples, and activities into a cosmos.³

ความเห็นของเวิร์ทข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาทางสังคมทำให้เมืองค่อยๆ สูญเสียคุณลักษณะความเป็นชนบทไปสู่ลักษณะที่มีความเป็นมหานครมากขึ้น เพราะเมืองถูกแปรรูปจนกลายเป็นทั้งตำแหน่งสำหรับการพักอาศัย การประกอบสัมมาอาชีพะของมนุษย์สมัยใหม่ และยังเป็นศูนย์กลางของชีวิตทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมที่ดึงเอาส่วนที่ห่างไกลส่วนต่างๆ ของโลกเข้ามากระจุกตัวกันไว้ในวิถึวงโคจรของเมือง พร้อมทั้งถักทอพื้นที่ ผู้คน และกิจกรรมต่างๆ ให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้ภายใต้จักรวาลผืนเดียวกัน

การที่เวิร์ทเปรียบเทียบเมืองสมัยใหม่เป็นจักรวาลนั้น มิได้เป็นการกล่าวเกินจริงแต่อย่างใด เวลาที่มนุษย์นึกถึงต่อจักรวาล มนุษย์ไม่ได้นึกถึงเฉพาะแต่พิภคของดวงดาว หรือตำแหน่งหนึ่งๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไปจากโลกเท่านั้น หากแต่มนุษย์มองจักรวาลเป็นเอกภพอันยิ่งใหญ่และตั้งคำถามพื้นฐานต่อการดำรงอยู่จักรวาล* กล่าวคือ จักรวาลมีกฎเกณฑ์ที่กำหนดควบคุมพื้นที่ เวลา และเหตุการณ์ต่างๆ ให้เกิดขึ้น และดำรงอยู่อย่างสอดคล้องกับคุณสมบัติของตัวจักรวาลเอง จาก

³ Ibid., p.32.

* สังคมกรีกโบราณเป็นตัวอย่างที่ดี ผู้คนในยุคนั้น มีแนวคิดต่อจักรวาลในฐานะเอกภพอันยิ่งใหญ่ที่เป็นองค์รวม (totality) ของพื้นที่ เวลา และปรากฏการณ์ จักรวาลภายใต้แนวคิดดังกล่าว ช่วยให้ชาวกรีกมองเห็นกฎเกณฑ์ในจักรวาลที่ควบคุมกำกับความเป็นไปของสรรพสิ่ง ทั้งในเชิงพื้นที่และเวลา อันนำมาซึ่งแนวคิดต่อสุนทรียศาสตร์ ความงาม สัดส่วนทอง และการสอดคล้องประสาน (harmony) ในผลงานศิลปะ (ดู Umberto Eco, *History of Beauty* New York : International Publication, 2005, p.61-85)

แนวคิดเรื่องเอกภพของจักรวาลดังกล่าว ทำให้เห็นว่าเมืองสมัยใหม่เองมีลักษณะไม่ต่างจากจักรวาลเมืองอุบัติขึ้นจากการถักทอพื้นที่ ผู้คน และกิจกรรมต่างๆ ให้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกันภายใต้กฎเกณฑ์หนึ่งๆ ของเมือง เช่นเดียวกับธรรมชาติของจักรวาลที่มีกฎเกณฑ์กำหนดตำแหน่งและการเคลื่อนที่ของดวงดาวให้สอดคล้องกัน ด้วยเหตุนี้ จักรวาลวิทยาของเมืองไม่เพียงเป็นสถานที่เชิงกายภาพที่เป็นฉากหลังให้มนุษย์โลดแล่นได้ตามอำเภอใจ หากแต่เมืองเป็นพื้นที่อันมีจักรวาลเป็นของตัวเอง กล่าวคือ มีลักษณะเชิงพื้นที่และเวลาเป็นของตนเอง นอกจากนี้ ยังมีกฎเกณฑ์ในการกำหนดควบคุมความเป็นไปต่างๆ ภายในให้สอดคล้องกับตัวเองได้อีกด้วย

จักรวาลผืนใหม่ที่เมืองได้ถักทอขึ้นมาี้ ส่งผลกระทบสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คนสมัยใหม่ และทำให้รูปแบบชีวิตของผู้คนต่างไปออกจากเดิมอย่างมาก ประสบการณ์ของคนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมเมืองเปลี่ยนแปลงไปจากหน้ามือเป็นหลังมือเช่นกัน ตามที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นว่าเมืองถือกำเนิดขึ้นจากการดึงเอาทรัพยากรต่างๆ จากสถานที่อันไกลโพ้นให้เข้ามารวมอยู่ภายในพื้นที่เดียว ผู้คนจำนวนมหาศาลจากทั่วทุกสารทิศอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ตามเมืองใหญ่ เพื่อแสวงหาโอกาสและอนาคตทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า การเคลื่อนย้ายดังกล่าวของผู้คนทำให้เมืองเป็นสถานที่ที่มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่สูงมาก ประสบการณ์ของคนเมืองในชีวิตประจำวันแทบจะไม่ปรากฏโอกาสให้สามารถหลีกเลี่ยงสิ่งเร้าที่มาจากคนแปลกหน้าได้เลย

นักสังคมวิทยาร่วมสมัยจำนวนหนึ่งพบว่าประเด็นเรื่องคนแปลกหน้าเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมเชิงประจักษ์ที่สำคัญของวิถีเมือง การมีชีวิตได้เงาดีของคนเมืองเป็นประสบการณ์ที่พวกเขาต้องประสบกับฝูงชนคนแปลกหน้ามากมาย พวกเขาต้องเผชิญกับใบหน้าของบุคคลอื่นที่ไม่รู้จักตามบาทวิถี สวนสาธารณะ บนรถประจำทาง ร้านอาหาร ห้างสรรพสินค้า ห้องสมุด ฯลฯ ทำให้จักรวาลวิทยาของคนเมืองปรากฏเป็นภาพของคลื่นฝูงชนแปลกหน้าร้อยพ่อพันแม่ที่ต้องเผชิญหน้ากันและปะทะสังสรรค์กันในชีวิตประจำวัน ความหมายของคำว่า “คนแปลกหน้า” (stranger) เป็นนิยามที่คลุมเครือ จากการศึกษาเชิงสังคมวิทยาพบว่าคนแปลกหน้าเป็นคนนอกชุมชนผู้เข้ามาแวะเวียน หรือเข้ามาพักอาศัยชั่วคราวในชุมชนหนึ่งๆ ถือเป็นกรให้ความหมายคนแปลกหน้าว่าเป็นคนอื่นที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน ไม่คุ้นเคย และไม่มีสายสัมพันธ์สนิทสนมลึกซึ้ง หรืออาจมองว่าเป็นปัจเจกที่มีลักษณะแปลกประหลาดไปจากมาตรฐานปกติในสายตาของผู้พบเห็นได้เช่นกัน⁴

⁴ Georg Simmel, “The Stranger,” in Chris Jenks. ed., *Urban Culture : Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*, Vol.3 (London and New York : Routledge, 2004), p. 73-77.

ในหนังสือ *The Death and Life of Great American Cities* ของเจน เจค็อบส์ (Jane Jacobs) เสนอว่าการมีชีวิตอยู่ร่วมกับฝูงชนคนแปลกหน้าเป็นคุณสมบัติสำคัญของการใช้ชีวิตในเมือง เจค็อบส์นิยามความหมายใหม่ให้แก่มหานครว่ามีความแตกต่างจากเมืองเล็กและย่านชานเมือง ไม่ใช่ตรงปัจจัยด้านขนาดที่ใหญ่กว่า หรือมีความหนาแน่นที่มากกว่าเท่านั้น แต่มหานครมีความแตกต่างขั้นพื้นฐานจากเมืองเล็กและย่านชานเมืองตรงปัจจัยที่ว่ามหานครมีคนแปลกหน้าดำรงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากกว่า

Great cities are not like towns only larger. They are not like suburbs, only denser. They differ from towns and suburbs in basic ways, and one of these is that cities are, by definition, full of strangers.⁵

ลิน ล็อฟแลนด์ (Lyn Lofland) ในหนังสือเรื่อง *A World of Strangers* เน้นย้ำว่าการมีชีวิตในเมืองเป็นการอาศัยอยู่ร่วมกับคนแปลกหน้า เนื่องจากเมืองเป็นตำแหน่งของสถานการณ์ทางสังคมอันแปลกประหลาดที่ผู้คนซึ่งดำรงอยู่ภายในขอบเขตเหล่านั้น ณ ช่วงเวลาหนึ่งๆ จะไม่มีสายสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้คนส่วนใหญ่อื่นๆ ที่อยู่รายล้อมในพื้นที่เดียวกัน

The city ... is the locus of a peculiar social situation; the people to be found within its boundaries at any given moment know nothing personally about the vast majority of others with whom they share this space.⁶

ในหนังสือเรื่อง *The Urban Experience* ของโคลด ฟิชเชอร์ (Claude Fischer) อธิบายว่าเมืองเป็นโลกที่เต็มไปด้วยคนแปลกหน้า เป็นการกระจุกตัวกันของผู้คนที่ไม่รู้จัก และส่วนใหญ่เป็นกรณีที่จะไม่มีทางรู้จักกันได้เลยในชีวิต ไม่ว่าจะไปตามบาทวิถี ในสวนสาธารณะ บนรถโดยสารและรถไฟใต้ดิน ในร้านอาหาร ห้องสมุด ในลิฟท์ หรือตามสถานีโดยสารต่างๆ พวกเขาถูกรวมเข้าด้วยกันด้วยบุคคลอื่นที่ไม่รู้จักอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ปัจจัยพื้นฐานเดียวที่ทำให้พวกเขาต้องมี

---

⁵ Jane Jacobs, *The Death and Life of Great American Cities* (New York : Random House, 1969) p. 60.

⁶ Lyn Lofland, *A World of Strangers: Order and Action in Urban Public Space* (New York: Basic Books, 1973) p.3.

ความสัมพันธ์ต่อกันและกัน คือ ความบังเอิญที่ได้มาอยู่ร่วมกันภายในอาณาเขตและช่วงเวลาเดียวกันเท่านั้น

The city, whatever else it may be, is a world peopled in large measure by strangers. It is a place where people are continually brought together who do not, and in most cases will never, know one another at all. It is a place where, on its sidewalks and in its parks, on its buses and subways, in its restaurants and bars and libraries and elevators, in its depots and terminals, people are surrounded by people whom they do not know and with whom their only basis for relationship is that they happen to occupy the same territory at the same time.⁷

งานศึกษาทั้ง 3 ชิ้นข้างต้นบ่งชี้ว่าคนเมืองใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับฝูงชนคนแปลกหน้าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในชีวิตประจำวัน ถึงขนาดมีการนิยามความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทด้วยปัจจัยของการกระจุกตัวรวมกันของคนแปลกหน้าที่บังเจกต้องมีชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นที่ตนเองไม่เคยรู้จักมาก่อน และต้องมีสายสัมพันธ์เป็นทางการกับผู้คนแวดล้อมเหล่านั้นตลอดเวลา ผลของการดำรงอยู่ภายใต้ฝูงชนคนแปลกหน้าอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดและความไม่ลงรอยกันในความสัมพันธ์ เนื่องจากบรรทัดฐานของบังเจกแต่ละบุคคลมาจากภูมิหลังทางครอบครัวและวัฒนธรรมที่ไม่เหมือนกัน โลกแห่งคนแปลกหน้าอาจส่งผลกระทบต่อสภาวะทางจิตจากสิ่งเร้าจำนวนมากจนล้นเกิน ความไม่คุ้นเคยและความแปลกประหลาดที่บังเจกต้องเผชิญในชีวิตประจำวันก่อให้เกิดความกระวนกระวายใจ และรู้สึกไม่ปลอดภัยจากภัยคุกคามที่อาจมาจากคนแปลกหน้าได้ ทำให้พวกเขาต้องคงความสัมพันธ์ที่ปลีกตัวออกห่าง เป็นทางการ ไม่สนิทสนมกับคนแปลกหน้าเหล่านั้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้แทรกซึมเข้าไปในวิถีชีวิตของผู้คนเมืองทั้งหมด

เกออร์ก ซิมเมล (Georg Simmel) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับสภาวะทางจิตของมนุษย์* ในบทความเรื่อง “Metropolis and Mental Life”⁸ ซิมเมลเสนอว่าวิถีชีวิตเมืองได้หล่อหลอม

⁷ Claude Fischer, *The Urban Experience* (New York : Harcourt Brace Jovanovich, 1976), p. 123.

* โรเบิร์ต พาร์ค (Robert Park) ศึกษาประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับสภาวะทางจิตไว้เช่นกัน เขามองว่าสิ่งแวดล้อมเมืองมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมประสบการณ์และมโนทัศน์ของผู้อยู่อาศัย ผ่านรูปแบบของวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ทำให้บุคคลนั้นๆ มีสภาวะทางจิต (state of mind) แบบเมืองขึ้นมา กล่าวคือ การมีชีวิตอยู่ในเมืองจะหล่อ

ให้ผู้คนมีสภาวะทางจิตอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะแบบหนึ่งขึ้นมา ทั้งนี้ เพราะสภาวะรอบตัวที่พวกเขาดำรงชีพอยู่นั้นสูญเสียความเป็นชนบทไป ซิมเมลเป็นนักคิดคนแรกๆ ที่เห็นว่าสังคมกำลังเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและคาดว่าจะมุ่งหน้าไปสู่ลักษณะความเป็นเมือง (urbanity) เขาสังเกตเห็นว่าผู้คนในเมืองยุคนั้นเริ่มมีสำนึกต่อเวลา เขายกตัวอย่างนาฬิกาพกซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากของชาวเบอร์ลินในยุคนั้น การตรงต่อเวลากลายเป็นสิ่งจำเป็นในวิถีชีวิตคนเมืองอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากความสัมพันธ์และกิจกรรมต่างๆ ในเมืองส่วนหลากหลายและซับซ้อนอย่างยิ่ง โครงสร้างทางสังคมทั้งหมดอาจพังลงจนกลายเป็นความสับสนอลหม่านได้ ถ้าปราศจากการรักษาเวลาตามสัญญาที่ให้ไว้ สมมุติว่าถ้านาฬิกาทุกเรือนในเมืองเสียทั้งหมด ชีวิตทางเศรษฐกิจและระบบการสื่อสารของเมืองจะถูกรบกวนจนยุ่งเหยิงโกลาหล

The relationships and affairs of the typical metropolitan are so varied and complex that without the strictest punctuality in promises and services the whole structure would break down into an inextricable chaos ... If all clocks and watches in Berlin would suddenly go wrong ... all economic life and communication of the city would be disrupted for a long time.⁹

นอกจากนั้น เขาเห็นว่าขนาด ความหนาแน่น และความหลากหลายของวิถีชีวิตเมืองส่งผลให้การดำเนินกิจวัตรประจำวันของปัจเจกต้องเผชิญหน้ากับคนทั่วไปเป็นจำนวนมาก กลายเป็นภาพของปัจเจกที่เดินลำพังบนถนนท่ามกลางสายธารของมวลชนที่ต่างกำลังเดินสวนทางไปมา ภายใต้ความหนาแน่นเช่นนี้ คนเมืองจะเริ่มคุ้นเคยกับความสัมพันธ์แบบรวดเร็วฉาบฉวย ทำให้จิตสำนึกของคนเมืองถูกกล่อมเกลียดด้วยทัศนคติแบบเป็นเหตุเป็นผล ความไว้ตัวตน และการขาดความใส่ใจซึ่งส่งผลต่อการตอบสนองกับบุคคลอื่น โดยพวกเขาจะมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นด้วยสมอง ไม่ใช่ด้วยหัวใจ ทำให้ลักษณะความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นมีรูปแบบเป็นทางการและห่างเหินต่อกัน

หลอมให้คนเหล่านั้นมีบุคลิกแบบคนเมืองขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะของบุคลิกภาพที่อยู่ในกรอบแบบเป็นเหตุเป็นผลของเศรษฐกิจทุนนิยม (ดู Robert Park, *City : Suggestion for the Investigation of Human Behaviour in the Urban Environment* Chicago : University of Chicago Press, 1925)

⁸ Georg Simmel, "The Metropolis and Mental Life," in Chris Jenks. ed., *Urban Culture : Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*, Vol.1. (London and New York : Routledge, 2004.), p. 349 – 360.

⁹ Ibid., p.357.

ชิมเมลเห็นว่าปัจจัยสำคัญที่บ่มเพาะทัศนคติแบบทางการและความห่างเหินต่อกันดังกล่าว ให้เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์นั้น เป็นอิทธิพลจากกายภาพของเมืองและเศรษฐกิจทุนนิยม ในสังคมที่ประกอบขึ้นจากการให้ความสำคัญกับเงินตราและการแบ่งงานกันทำ เงินกลายเป็นมาตรวัดให้แก่สรรพสิ่งไม่เว้นแม้กับมนุษย์ด้วยกัน และเป็นปัจจัยสำคัญในการแลกเปลี่ยนของสังคมสมัยใหม่ ด้วยอำนาจเชิงนามธรรมของเงินทำให้กิจกรรมต่างๆ ดำเนินต่อไปได้ ผู้คนที่มีเงินสามารถครอบครองสินค้าและบริการต่างๆ โดยไม่ต้องคำนึงถึงคุณค่าทางสังคมดั้งเดิม และเป็นอิสระจากเจตจำนงของผู้อื่น พวกเขาสามารถมีความสัมพันธ์กับผู้ผลิต คนงาน และผู้ร่วมงานคนอื่นแบบวัตถุวิสัยและภายใต้เป้าหมายของเงินเพียงอย่างเดียวได้

The inhabitants of a modern metropolis are independent in the positive sense of the word, and even though they require innumerable suppliers, workers and cooperators and would be lost without them, their relationship to them is completely objective and is only embodied in money.¹⁰

ด้วยเหตุนี้ ชีวิตประจำวันของคนเมืองอาจประสบกับผู้คนมากมายรอบๆ แต่กลับไม่สามารถมีความผูกพันทางจิตใจกับผู้ใดได้ จิตใจของมนุษย์เริ่มเฉยชาต่อสรรพสิ่งแวดล้อม ไม่รู้สึกประหลาดใจกับสิ่งแปลกใหม่รอบตัว ปัจจัยทั้งหมดนี้ได้อบอบบ่มเพาะทัศนคติแบบเรียบเฉย และความไม่แยแสให้แก่คนเมืองในฐานะกลไกทางจิตในการปกป้องตนเอง ความสัมพันธ์ของผู้คนในลักษณะของการเมินเฉยต่อกันนี้ ได้กลายเป็นจิตสำนึกร่วมแห่งพื้นที่เมือง ทำให้คนเมืองรู้สึกโดดเดี่ยวและมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปสู่ความรู้สึกแปลกแยกต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าวิถีชีวิตคนเมืองจะเป็นวิถีชีวิตอันโดดเดี่ยวและอยู่ท่ามกลางฝูงชนผู้มีทัศนคติแบบเรียบเฉยไม่แยแสต่อกัน ในทางตรงข้าม วิถีชีวิตดังกล่าวกลับเปิดโอกาสให้ปัจเจกสามารถลิ้มรสชาติแห่งอิสรภาพในการไขว่คว้าสิ่งที่ตนเองปรารถนาได้ โดยไม่จำเป็นต้องใส่ใจกับความรู้สึกของผู้คนรอบข้าง เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างคนเมืองมีรูปแบบไม่ต่างจากการเป็นคนแปลกหน้าที่ไม่มีพันธะผูกพันใดๆ ต่อกัน และปราศจากหลักประกันในแง่ของความไว้วางใจหรือการคาดการณ์ได้ในอนาคต ชิมเมลอธิบายประสบการณ์ของคนแปลกหน้าว่ามีส่วนผสมระหว่างความใกล้ชิดและความไกลดังนี้

¹⁰ Ibid., p.359.

The unity of nearness and remoteness involved in every human relation is organized, in the phenomenon of the stranger, in a way which maybe most briefly formulated by saying that in the relationship to him, distance means that he, who is close by, is far, and strangeness means that he, who also is far, is actually near. For, to be a stranger is naturally a very positive relation; it is a specific form of interaction.¹¹

ความสัมพันธ์กับคนแปลกหน้าเป็นปฏิสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนความย้อนแย้งระหว่างความใกล้และความไกล ก่อเป็นความสัมพันธ์ไม่ลึกซึ้ง และจะพบปะกันเฉพาะในกรณีที่มีวัตถุประสงค์อันจำเป็นเท่านั้น ซิมเมลสร้างภาพนิมิตแห่งสังคมเมืองผ่านการสังเกตพฤติกรรมในระดับจุลภาค เขาเห็นว่ากระบวนการทำให้เป็นเมืองมีส่วนทำให้สังคมต้องละทิ้งลักษณะสังคมแบบดั้งเดิมไป ทั้งนี้ เพราะสังคมดั้งเดิมมีสภาพลักษณะเป็นลำดับชั้น (hierarchy) ซึ่งไม่เอื้อให้ปัจเจกสามารถออกไปแสวงหาอิสรภาพและความต้องการของตนเองได้ แต่ด้วยการพัฒนาทางอุตสาหกรรมทุนนิยมในศตวรรษที่ 19 ทำให้เส้นแบ่งระหว่างชนชั้นในรูปแบบศักดินาพราวเลือน ปัจเจกในยุคนี้ต้องการทำให้ตนเองแตกต่างจากบุคคลอื่น การอุบัติขึ้นของเมืองในแง่นี้มีคุณสมบัติที่เอื้อให้การดิ้นรนของปัจเจกเป็นไปได้ เสรีภาพใหม่ที่ดำรงอยู่ในเมืองทำให้ปัจเจกไม่จำเป็นต้องแยแสต่อกัน ด้วยรูปแบบความสัมพันธ์เหล่านี้ คนเมืองสามารถผลิตเพลินไปกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างเต็มที่ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงผู้ครอบงำมากเช่นในอดีต

การศึกษาของซิมเมล เปิดให้เห็นเมืองทั้งมิติเชิงบวกและมิติเชิงลบ มิติเมืองเชิงบวก คือเมืองเป็นสถานที่ที่มอบอิสรภาพให้ปัจเจกได้ ไขว่คว้าว่าสิ่งที่ตนเองต้องการ อันเป็นผลจากความสัมพันธ์ที่ห่างเหินและแปลกหน้าต่อกันของผู้ชนคนเมือง ทำให้ผู้คนสามารถเลือกใช้ชีวิตแบบ “แตกต่าง” ไปจากคนอื่น และสามารถผลิตเพลินไปกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ตามที่ตนเองต้องการได้ ส่วนมิติเมืองในเชิงลบ คือความสัมพันธ์ห่างเหินและแปลกหน้าดังกล่าว อาจบ่มเพาะความรู้สึกโดดเดี่ยวและความรู้สึกแปลกแยกต่อสิ่งแวดล้อมและตัวเองได้เช่นกัน งานเขียนของซิมเมลได้ฉายภาพกว้างของเมืองทั้งสองด้าน โดยเห็นว่าสถานที่แห่งนี้ตั้งอยู่บนความย้อนแย้งระหว่างความโดดเดี่ยวและอิสรภาพ ที่ในด้านหนึ่งเอื้อให้มนุษย์มีอิสระในการกำหนดชีวิตตนเอง

¹¹ Georg Simmel, “The Stranger,” p.78.

ได้ไปพร้อมๆ กันกับการกักขังและควบคุมปัจเจกจนทำให้รู้สึกโดดเดี่ยวแปลกแยกจากสิ่งแวดล้อมและตนเองได้เช่นเดียวกัน

2.2 มนุษย์มิติเดียว : อีสรภาพที่สูญหายไปในชีวิตประจำวัน

ตามที่ได้อธิบายไว้ข้างต้น เมืองจึงมีลักษณะเป็นปฏิทรรศน์ระหว่างพื้นที่แห่งการควบคุมครอบงำและพื้นที่แห่งอีสรภาพ ผู้ศึกษาเห็นว่ามิติทั้งสองปรากฏอยู่ในทุกซอกมุมของเมือง และมีใช้ในฐานะของสิ่งที่ตรงข้ามกันที่แยกขาดออกจากกันชัดเจน หากแต่ดำรงอยู่ร่วมกันและเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันด้วย นักทฤษฎีจำนวนหนึ่งได้อธิบายมิติเชิงลบของเมืองไว้อย่างน่าสนใจ แนวการศึกษาดังกล่าวมักสะท้อนว่าเมืองสัมพันธ์กับภาวะความแปลกแยกของผู้คนทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากวิถีเมืองสามารถบ่มเพาะความรู้สึกหวาดระแวง สภาพการไร้ตัวตน ภาวะไร้ราก ความโดดเดี่ยว ความกังวลใจ ความซึมเศร้า และความเบื่อหน่ายในชีวิตให้แก่ผู้อยู่อาศัย

มิติเชิงลบของเมืองนั้นได้รับการพินิจวิเคราะห์เป็นอย่างดีโดยคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) และเอมิล เดอร์ไคฮีม (Emile Durkheim)¹² ช่วงเวลาที่นักทฤษฎีทั้งสามมีชีวิตอยู่นั้น เป็นช่วงเวลาที่ยังคงตระหนักอยู่ในกระบวนการปฏิรูปและเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสังคมของตนเองขนานใหญ่ แทบจะเรียกได้ว่าอย่างถดถอยรากรอน โคน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ทำให้นักทฤษฎีเหล่านี้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในช่วงนั้น โดยมองว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการผลิตแบบอุตสาหกรรม การแบ่งงานกันทำอย่างสลับซับซ้อน และระบบราชการ (bureaucracy) ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่อาจนำพามนุษย์ไปสู่ความทุกข์ทรมานได้¹³

มาร์กซ์มองระบบสังคมผ่านแนวคิดกรอบวิธีคิดวัตถุนิยม (materialism) และทฤษฎีตัวกำหนดทางเศรษฐกิจ (economic determinism) โดยมองว่าระบบการผลิตขั้นพื้นฐานจะเป็นตัว

¹² Peter Saunders, "Social Theory, Capitalism and the Urban Question," in Chris Jenks. ed., *Urban Culture : Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*, Vol.1 (London and New York : Routledge, 2004), p.88.

¹³ Ken Morrison, *Marx, Durkheim, Weber : Formations of Modern Social Thought* (London : Sage, 2006)

กำหนดการจัดระเบียบทางสังคม¹⁴ เขานิยามยุคสมัยใหม่ว่าเป็นการก้าวเข้าสู่ยุคทุนนิยม (capitalism) ซึ่งเป็นยุคที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและโครงสร้างทางสังคม ทุนนิยมทำให้คนในสังคมถูกแบ่งออกเป็นฝักเป็นฝ่าย (polarization) คือชนชั้นนายทุนที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับชนชั้นกรรมาชีพที่ไม่มีปัจจัยการผลิตและต้องเป็นฝ่ายถูกขูดรีดแรงงาน โดยมีกระบวนการทำให้กลายเป็นสินค้า (commodification) เป็นกระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้ อย่างไรก็ตาม มาร์กซ์มีทัศนคติเชิงลบต่อสังคมที่มีรูปแบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมเป็นฐานและมีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เนื่องจากเป็นรูปแบบการผลิตที่จะสร้างความผิดปกติให้เกิดขึ้นต่อโครงสร้างทางสังคม และนำมาซึ่งภาวะความแปลกแยกแก่ผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ภายในระบบโครงสร้างเหล่านั้นแน่นอนว่าเมืองสมัยใหม่มีพัฒนาการมาจากรูปแบบการผลิตแบบอุตสาหกรรม โครงสร้างทางสังคมของเมืองในมุมมองของมาร์กซ์ จึงมีลักษณะมุ่งไปสู่ความทุกข์ทรมาน หรือภาวะความผิดปกติสำหรับมวลมนุษยชาติตามที่กล่าวไว้ข้างต้นเช่นกัน

เวเบอร์หยิบยกประเด็นคล้ายคลึงกันขึ้นมาศึกษา เขามองว่าสังคมตะวันตกถูกปฏิรูปให้เข้ากับตรรกะแห่งเหตุผล¹⁵ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในสังคม จากเดิมที่เคยมีความสัมพันธ์กันบนฐานของหลักจริยธรรม อารมณ์ความรู้สึก หรือตามธรรมเนียมปฏิบัติ ฯลฯ ไปสู่ความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนหลักประสิทธิภาพและการคำนวณทางเศรษฐกิจมากขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์โดยตรงกับภาวะสมัยใหม่ เวเบอร์เห็นว่าการปฏิรูปนี้ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมผ่านการจัดตั้งระบบราชการ (bureaucracy) ขึ้นมาเพื่อบริหารจัดการและกำหนดทิศทางการพัฒนาให้สังคมก้าวหน้าไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นการปฏิรูปที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสังคมให้มีลักษณะสมเหตุสมผล เป็นระบบระเบียบ และมีความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ กระนั้น การปฏิรูปเดียวกันนี้ กลับส่งผลกระทบต่ออย่างมากในชีวิตประจำวันของมนุษย์ เพราะมนุษย์ต้องปรับเปลี่ยนชีวิตตนเองให้เข้ากับตรรกะแห่งเหตุผลเช่นกัน กระบวนการดังกล่าวได้ลดทอนความเป็นมนุษย์ลงไปสู่การเป็นวัตถุแห่งต้นทุนค่าเสียโอกาส (object of opportunity-cost)^{*} เพราะพวกเขาต้องคิดคำนึงถึงแต่หลักประสิทธิภาพ และการคาด

¹⁴ Allen Wood, *Karl Marx* (London and New York : Routledge and Kegan Paul, 1986)

¹⁵ Sam Whimster and Scot Lash, *Max Weber, Rationality and Modernity* (London : Allen & Unwin, 1987)

* วัตถุแห่งต้นทุนค่าเสียโอกาส (object of opportunity-cost) คือ การคิดคำนวณถึงมูลค่าของผลตอบแทนจากกิจกรรมที่สูญเสียโอกาสไปในการเลือกทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้นทุนค่าเสียโอกาสเป็นต้นทุนที่อ้างอิงอยู่ในวิชาเศรษฐศาสตร์ บ่งบอกถึงการเสียโอกาสจากการเลือกสิ่งที่ต้องการหนึ่งๆ จากความเป็นไปได้อื่นๆ ทั้งหมด เพราะในการเลือกดังกล่าว ไม่อาจเลือก

คำนวณถึงผลได้ผลเสียทางเศรษฐกิจ นอกจากนั้น มนุษย์ต้องจัดให้ระบบทัศนนี้สำคัญเป็นลำดับแรกในชีวิต เพราะเชื่อว่าการคำนึงดังกล่าวจะส่งผลให้ตัวเองเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานและประสบความสำเร็จในชีวิต รูปแบบชีวิตดังกล่าวของปัจเจกทำให้พวกเขาค่อยๆ สูญเสียมิติอื่นๆ ของความเป็นมนุษย์ไปในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์ความรู้สึก มิตรภาพ ความฝัน หรือความปรารถนาอื่นๆ ฯลฯ เวเบอร์เห็นว่าลักษณะทางสังคมดังกล่าวได้จองจำมนุษย์สมัยใหม่ไว้ในระบบอย่างตายตัว ทำให้พวกเขาตกอยู่ภายใต้ระบบทัศนของความสมเหตุสมผลและความเป็นระบบระเบียบตลอดเวลา ซึ่งถือเป็นชีวิตที่ถูกกลืนเรื้อรังและอัตโนมัติ (autonomy)^{*} ไป เพราะไม่ปรากฏทางเลือกหรือวิถีทางอื่นๆ สำหรับปัจเจกในการแสวงหาเพื่อเติมเต็มอัตลักษณ์อันซับซ้อนหลากหลายของปัจเจกสมัยใหม่ได้

ในทางเดียวกันนี้ เคอร์ไลฮ์มองเมืองสมัยใหม่ว่าเป็นความหนาแน่นเชิงพลวัต (dynamic density) เป็นรูปแบบทางสังคมที่มีการแบ่งงานกันทำ (division of labour) และการจำแนกแตกต่าง (differentiation)¹⁶ ถึงแม้ว่าเมืองในยุคก่อนอุตสาหกรรมจะปรากฏรูปแบบแรงงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในการผลิตที่คล้ายคลึงกันนี้ กระนั้น จำนวนประชากรในสมัยนั้นยังมีอยู่ไม่มาก ผู้คนในชุมชนต่างยังรู้จักกัน มีอาชีพไม่แตกต่างกันมากนัก และมีความสนใจใกล้เคียงกัน ทำให้คนในชุมชนมีความคิดและระเบียบธรรมเนียมการปฏิบัติคล้ายคลึงกัน จึงสามารถหาข้อตกลงร่วมกันในคุณค่าทางสังคมและพฤติกรรมอันเหมาะสมหนึ่งๆ ได้ แต่การเจริญเติบโตของเมืองสมัยใหม่ทำให้ความซับซ้อนของอาชีพการงานมีมากยิ่งขึ้น อาชีพต่างๆ ในตลาดแรงงานมีความแตกต่างกันหลากหลาย ผู้คนในเมืองถูกจัดแบ่งอย่างชัดเจนตามความเชี่ยวชาญเฉพาะของอาชีพการงาน พวกเขาต้องฝึกฝนทักษะของตนเองให้อยู่ในระดับที่มีประสิทธิภาพและมีศักยภาพเพียงพอเหมาะสมสำหรับการเป็นปัจจัยการผลิต ส่งผลให้ผู้คนในเมืองมีความสนใจ มุมมอง และวิถีชีวิตที่ไม่

ทางเลือกอื่นพร้อมกันได้ เป็นผลให้ต้องสละทางเลือกอื่นๆ ทั้งหมดไป แนวคิดนี้ถูกนำมาใช้เพื่อบริหารการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ต้นทุนค่าเสียโอกาสไม่ได้หมายถึงมูลค่ารวม แต่หมายถึงเฉพาะมูลค่าที่ให้ผลตอบแทนดีที่สุดในบรรดาตัวเลือกอื่นที่เสียโอกาสไปเท่านั้น

* อัตตาณัติ (autonomy) คือ ความสามารถในการบัญญัติกฎและทำตามกฎที่ตนบัญญัติ มโนทัศน์นี้แสดงถึงการกำหนดตัวเองของมนุษย์ โดยปฏิเสธอำนาจที่มาจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นพระเจ้า ศาสนจักร หรือจารีตประเพณี สิ่งเหล่านี้จะได้รับความเชื่อถือและยึดเป็นหลักปฏิบัติก็ต่อเมื่อผ่านการคิดไตร่ตรองด้วยเหตุผลแล้วเท่านั้น คำว่า autonomy เป็นคำประสมจากภาษากรีกระหว่าง auto = self + nomos = law หมายถึง ความสามารถในการปกครองตนเองและการบัญญัติกฎและทำตามกฎที่ตนเองบัญญัติขึ้น (self-legislation, self-determination) มโนทัศน์เรื่องอัตตาณัติเป็นหัวใจสำคัญของอัตภาวะสมัยใหม่ (modern subjectivity) เนื่องจากได้รวบรวมแนวคิดเรื่องเสรีภาพ เหตุผล และเจตจำนงของมนุษย์เข้าไว้ด้วยกัน

¹⁶ Mustafa Emirbayer, *Emile Durkheim : Sociologist of Modernity* (Oxford : Blackwell, 2002)

เหมือนกัน เดอร์ไคฮ์มเห็นว่ากระบวนการเหล่านี้จะนำไปสู่ปัญหาต่อมติเอกฉันท์ทางจริยธรรม (moral consensus) เหตุเพราะผู้คนต่างกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอย่างสุดโต่งกันทั้งสิ้น ทำให้ความเห็นร่วมกันบนหลักจริยธรรมทางสังคมสัมบูรณ์หนึ่งเดียวเป็นไปได้ยากยิ่งขึ้น ผลของความแตกต่างดังกล่าวจะนำไปสู่ความรู้สึกแปลกแยก พฤติกรรมเบี่ยงเบน และความไร้ระเบียบทางสังคม เพราะผู้คนต่างไม่สามารถยึดโยงเข้ากับคุณค่าหลักทางสังคมชุดใดชุดหนึ่งได้อีก

คำอธิบายของนักทฤษฎีทั้งสามต่อภาวะสมัยใหม่ในสังคมตะวันตกข้างต้น เผยให้เห็นเมืองในฐานะที่เป็นพื้นที่แห่งการควบคุมครอบงำ ตามที่ได้เกริ่นไว้ก่อนหน้านี้ว่านักทฤษฎีเหล่านี้มีชีวิตอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านทางประวัติศาสตร์สำคัญจากชนบทสู่สถานะเมือง อันเป็นจุดเริ่มต้นของโลกสมัยใหม่ในสังคมตะวันตก สังคมในยุคนั้นเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้พวกเขาต้องเฝ้าสังเกต ติดตาม และวิเคราะห์ปรากฏการณ์ “ความใหม่” หรือ “ความทันสมัย” ของสังคมเหล่านี้ จนนำไปสู่ข้อสรุปบางประการว่า สถานะการณ์ดังกล่าวทางสังคมอาจเป็นปัจจัยสำคัญที่นำพามนุษย์ไปสู่ความทุกข์ทรมาน หรือนำความผิดปกติกมาให้แก่มวลมนุษยชาติได้ มาร์กซ์เห็นว่าความเจริญก้าวหน้าของภาวะทันสมัยส่งผลให้มนุษย์รู้สึกแปลกแยกจากพงศ์พันธุ์ (species being)^{*} ของตนเองไป พวกเขาไม่สามารถดำเนินชีวิตในฐานะสัตว์สังคมที่กลมกลืนหรือสอดคล้องประสานกับสารัตถะความเป็นมนุษย์ของตนเองได้อีกต่อไป ระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมผลักดันให้มนุษย์รู้สึกแปลกแยกจากผลิตผลที่เกิดจากน้ำมือและแรงงานของตน จนนำไปสู่ความรู้สึกแปลกแยกระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองในท้ายที่สุด ในแนวทางเดียวกัน เวเบอร์ออกมาเตือนเรื่อง “กรงเหล็ก” (iron cage)^{**} ของระบบรัฐการที่สร้างระบบระเบียบให้เกิดขึ้นในสังคม กระบวนการดังกล่าวกลับเป็นกระบวนการเดียวกันที่จงจำและกักขังผู้คนเอาไว้ภายใต้หลักตรรกะแห่งเหตุผล ทำให้ผู้คนสูญเสียมิติตามความเป็นมนุษย์ด้านอื่นๆ ไป พร้อมด้วยการขาดอิสรภาพและเจตจำนงในการดำเนินชีวิตของ

* พงศ์พันธุ์ (species being) แปลจากภาษาเยอรมันว่า gattungswesen มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายในภาษาอังกฤษว่า species being หรือ species essence ศัพท์คำนี้มีต้นกำเนิดมาจากงานเขียนของเฮเกล แต่ต่อมามาร์กซ์นำคำศัพท์นี้มาใช้เพื่อสื่อความหมายว่ามนุษย์ต้องมีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างกัน เมื่อสายสัมพันธ์เหล่านี้รวมเป็นหนึ่งจะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ทั้งหมดในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิตแบบรวมหมู่ เนื่องจากสารัตถะของมนุษย์ คือ “สัตว์ที่ต้องรวมฝูง” หรือ เป็น “สัตว์สังคม” ที่ต้องอยู่ร่วมกับสัตว์ในเผ่าพันธุ์เดียวกันกับตนเองเท่านั้น

** ตามความเห็นของเวเบอร์ การปฏิรูปทางสังคมให้เข้าตรรกะแห่งเหตุผลเริ่มต้นขึ้นในอารยธรรมตะวันตกที่มีรากฐานมาจากศาสนาคริสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเรื่องพระบัญชาจากพระเจ้า (notion of God's calling) ในลัทธิเพียวริตัน (Puritanism) เป็นปัจจัยเอื้อให้ตรรกะแห่งเหตุผลงอกเงยขึ้นได้ โดยมีระบบรัฐการเป็นผู้กำหนด ออกแบบ และวางแผนให้ตรรกะดังกล่าวปรากฏเป็นรูปธรรมในระบบเศรษฐกิจและการเมือง ความเป็นไปของวิถีชีวิตประจำวันทางสังคมของมนุษย์จึงถูกจำกัดภายใต้กรงเหล็กของตรรกะแห่งเหตุผลดังกล่าวในท้ายที่สุด

ตัวเอง เพราะความจำกัดตายตัวของระบบ ส่วนเดอร์ไคม์คาดการณ์ถึงสภาพไร้บรรทัดฐานของสังคม (anomie) * ที่ซึ่งผู้คนไม่อาจตกลงร่วมกันบนบรรทัดฐานใดหนึ่งเดียวกันได้อีกต่อไป จนอาจนำไปสู่การล่มสลายของจริยธรรมและการควบคุมทางสังคมทั้งระบบได้

มุมมองของ “บิดา” ทางสังคมวิทยาทั้งสามคนในสังคมตะวันตกกลายเป็นทฤษฎีหลักสำคัญที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์ปรากฏการณ์เมืองและวิถีชีวิตของคนเมืองในแวดวงเมืองศึกษา (urban studies) เดอร์ไคม์กล่าวถึงพันธกิจทางสังคมของนักสังคมวิทยาที่ต้องแสวงหาวิธีการหรือเครื่องมือเชิงประวิสัยในการทำความเข้าใจโลก ผู้ศึกษาควรทิ้งอคติของตนเองก่อนการศึกษาข้อเท็จจริง และควรใช้วิธีวิจัยเชิงประวิสัยดังกล่าวในการวิเคราะห์ศึกษาข้อเท็จจริงทางสังคม เพื่อพิจารณาว่าข้อเท็จจริงเหล่านั้นกำลังสะท้อนความผิดปกติทางสังคมหรือไม่

We have shown how the sociologist had to lay aside the preconceived notions that he held about the facts in order to confront the facts themselves; how he had to penetrate to them through their most objective characteristics; how he had to address himself to them in order to find a means of classifying them as healthy or pathological.¹⁷

พันธกิจดังกล่าวของสังคมวิทยา ช่วยเปิดให้เห็นเมืองในมิติที่เป็นพื้นที่แห่งการควบคุมครอบงำ นักทฤษฎีทั้งสามช่วยให้เห็นสิ่งที่ซ่อนเร้นในโครงสร้างทางสังคมของเมือง ที่ในด้านหนึ่งอาจนำพามนุษย์ไปสู่ความทุกข์ทรมาน ไม่ว่าจะเกิดจากสภาวะความแปลกแยก การตกอยู่ในกรงเหล็ก หรือสภาพไร้บรรทัดฐานของสังคม ฯลฯ ภาพต้นแบบเชิงลบของเมืองตามมุมมองข้างต้นจึงปรากฏเป็นภาพของวายร้ายที่มีศักยภาพในการก่อให้เกิดสภาวะความไร้บรรทัดฐาน ความ विकลจริต การเก็บกดปิดกั้น การเอารัดเอาเปรียบ และความรู้สึกแปลกแยก ฯลฯ ต่อผู้ผู้อาศัยได้

---

* เป็นคำที่หยิบยืมมาจากภาษากรีกที่ว่า Anomia (a + nomos) หมายถึง การปราศจากกฎหมายหรือศีลธรรม (lawlessness) โดยวิเคราะห์กันว่าเป็นลักษณะของโครงสร้างสังคมที่บุคคลมิได้ถูกบังคับโดยบรรทัดฐานร่วมกัน และปราศจากการขึ้นด้านศีลธรรมในการดำเนินไปสู่เป้าหมายของตัวเอง กล่าวคือ เป็นสภาพทางสังคมที่ปราศจากการควบคุมโดยบรรทัดฐานทางสังคมใดๆ

¹⁷ Emile Durkheim, *The Rule of Sociological Method and Selected Texts on Sociology and Method* (New York : Free Press, 1982). p.161.

ความน่าสนใจของแนวคิดเหล่านี้อยู่ที่ตรงที่การต่อ ยอดทางความคิดขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง ในช่วงทศวรรษที่ 1960 เฮอร์เบิร์ต มาร์คูส (Herbert Marcuse) เสนอกระบวนการที่สั้นเรื่อง “มนุษย์มิติเดียว” (One Dimensional Man) ที่สังเคราะห์ความคิดจากงานของมาร์กซ์และฟรอยด์ โดยปฏิเสธแนวคิดเรื่องชนชั้น การต่อสู้ทางสังคม และปมความขัดแย้งทางจิตวิทยา¹⁸ มาร์คูสเห็นว่าสังคมสมัยใหม่กำลังแปรรูปมนุษย์ให้กลายเป็นมวลชนที่ปราศจากอัตตา (ego) อภิปัตตา (superego) และอิด (id) กล่าวคือ เป็นมวลชนที่ไม่มีปมขัดแย้งทางจิตและไร้พลวัต เพราะจิตภายใน (inner mind) ของคนเหล่านี้ถูกควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จให้อยู่ภายใต้ระบบหนึ่งๆ แล้วอย่างสัมบูรณ์ คนเหล่านี้ถูกตั้งชุดคำสั่งหรือโปรแกรมแรกเริ่มที่สั่งตรงมาจากเบื้องบนว่าต้องมีแรงปรารถนาหรือความต้องการเฉพาะกับสิ่งที่ระบบทางสังคมและเศรษฐกิจทุนนิยมกำหนดไว้เท่านั้น สิ่งเหล่านั้นอาจจะเป็นรถยนต์ ชุดเครื่องเสียง บ้านแบ่งระดับชั้น และอุปกรณ์ในครัว ฯลฯ ทำให้มนุษย์เมืองไม่มีความคิด ความต้องการ และความฝันเป็นของตัวเอง หากแต่ถูกแปรสภาพให้กลายเป็นฝูงชนที่ปราศจากอัตตานิยม ไม่มีเสรีภาพ หรือเจตจำนงในการกำหนดชะตาชีวิต คนเหล่านี้ต้องมีชีวิตอยู่ไปวันๆ เพื่อกระตุ้นและขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตขึ้น ผ่านการบริโภคและการเสพสินค้าต่างๆ ในชีวิตประจำวันเท่านั้น มาร์คูสเห็นว่าเหตุที่คนเหล่านี้ยินยอมแบกรับหน้าที่ดังกล่าว เป็นเพราะถูกทำให้เชื่อว่าการมีสินค้าเหล่านี้ไว้ในครอบครองจะช่วยให้พวกเขามีชีวิตที่ดี และเชื่อว่าสินค้าเหล่านี้สามารถเติมเต็มส่วนเว้าแหว่งของตนเองได้ การบริโภคสินค้ากลายเป็นกลไกสำคัญที่ปลุกฝังความจำเป็นใหม่ๆ ให้มนุษย์ต้องบริโภคต่อไปไม่หยุดยั้ง ซึ่งถือเป็นการกักขังให้ปัจเจกตกอยู่ภายใต้การควบคุมทางสังคมอย่างสัมบูรณ์

We are again confronted with one of the most vexing aspects of advanced industrial civilization: the rational character of its irrationality. Its productivity and efficiency, its capacity to increase and spread comforts, to turn waste into need, and destruction into construction, the extent to which this civilization transforms the object world into an extension of man's mind and body makes the very notion of alienation questionable. The people recognize themselves in their commodities; they find their soul in their automobile, hi-fi set, split-level

¹⁸ Herbert Marcuse, *One Dimensional Man* (London : Abacus, 1972). p.19.

home, kitchen equipment. The very mechanism which ties the individual to his social control is anchored in the new needs which it has produced.¹⁹

กระบวนการที่สนธิเรื่อง “มนุษย์มีมติเดียว” ช่วยเปิดเผยให้เห็นระบบซ่อนเร้นของสังคมสมัยใหม่ และวิถีชีวิตแบบเมือง ว่ามีอำนาจในควบคุมครอบงำมนุษย์ให้กลายเป็นเพียงสิ่งสร้างทางอุดมการณ์ พวกเขาถูกกลดทอนความเป็นมนุษย์ไปสู่วัตถุ (object) ที่ถูกปลูกฝังความต้องการ ความปรารถนา และความรู้สึกนึกคิด ทำให้มนุษย์มีสภาพเป็นผู้ถูกกระทำ และเป็นปัจเจกที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของการครอบงำโดยภาษา วัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อม ฯลฯ อยู่ตลอดเวลา เมืองในฐานะพื้นที่แห่งการครอบงำจึงเป็นมติเชิงลบของเมือง การศึกษาทางสังคมวิทยาได้เปิดโปงและตีแผ่โครงสร้างซ่อนเร้นของเมืองออกมาให้เห็น ตามที่ได้รวบรวมไว้ข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเรื่องทัศนคติที่ไม่แยแสต่อกันของซิมเมล ประเด็นเรื่องความแปลกแยกของมาร์กซ์ ประเด็นเรื่องกรงเหล็กของเวเบอร์ ประเด็นเรื่องสภาพไร้ศีลธรรมของเคอร์โทลล์ และประเด็นเรื่องมนุษย์มีมติเดียวของมาร์คุส แนวคิดดังกล่าวทั้งหมดล้วนช่วยให้เห็นภาพใหญ่คร่าวๆ ของเมืองว่าเป็นระบบที่สามารถควบคุม กำหนด และครอบงำผู้อยู่อาศัยภายในผ่าน โครงสร้างและระบบภายในของเมืองเอง อย่างไรก็ตาม เมืองไม่ได้มีศักยภาพในการควบคุมครอบงำมนุษย์ได้อย่างเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ หากแต่เปิดโอกาสให้มนุษย์สามารถเติมเต็มอัตลักษณ์ของตัวเองได้ ซิมเมลเองได้ให้ความเห็นไว้ก่อนหน้าว่าเมืองไม่ได้ครอบงำมนุษย์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่โครงสร้างและระบบในวิถีเมืองเองสามารถมอบอิสรภาพให้แก่มนุษย์ได้ด้วย นอกจากนี้ ตัวของมนุษย์เองก็มีศักยภาพและเจตจำนงที่ดิ้นรนต่อสู้ เพื่อแสวงหาเสรีภาพในการเป็นผู้กำหนดตนเอง (self determination) อยู่ด้วยเช่นกัน ปัจจัยทั้งสองทำให้เมืองเป็นพื้นที่แห่งอิสรภาพด้วยประการนี้

2.3 วัฒนธรรมเมือง : เมื่ออิสรภาพล่องลอยในอากาศ

ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่าเมืองมิได้เป็นพื้นที่แห่งการครอบงำเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นพื้นที่แห่งอิสรภาพด้วย ซิมเมลชี้ให้เห็นว่าอิสรภาพดังกล่าวในพื้นที่เมืองเกิดขึ้นมาจากรูปแบบความสัมพันธ์ของคนเมืองที่ฉาบฉวยและมีระยะห่าง ความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้ผู้คนมีอิสระต่อกัน และสามารถใช้อิสรภาพนั้นในการแสวงหาสิ่งที่คุณเองต้องการได้ ประเด็นเรื่องเมืองในฐานะพื้นที่แห่งอิสรภาพนั้น อันที่จริงมีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมือง

¹⁹ Ibid., p.21-22.

เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องอารยธรรมทางสังคมและความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ ดังจะเห็นได้จากความเชื่อมโยงทางนิรุกติศาสตร์ (etymology) ของศัพท์คำว่า “อารยธรรม” ในภาษาอังกฤษที่ว่า civilisation มีรากศัพท์จากภาษาละตินว่า civitas หมายถึง การจัดเกล้าด้วยวิถีแห่งเมือง (citification) และการเป็นสมาชิกของเมือง (citizen)

คำศัพท์ว่า “อารยธรรม” นี้สะท้อนให้เห็นว่าเมืองมีความเชื่อมโยงกับอารยธรรมของมนุษย์ เมืองในแง่มุมนี้เป็นจุดกำเนิดและแหล่งบ่มเพาะทางวัฒนธรรมของมนุษย์ เนื่องจากเมืองสามารถปลูกฝังและจัดเกล้าค่านิยมและสามัญสำนึกทางสังคมแก่ผู้อยู่อาศัย ดังจะเห็นได้จากคำบอกเล่าเกี่ยวกับเมืองในยุคโรมันที่ว่า “City air makes men free”²⁰ ทาสในยุคนั้นสามารถปลดแอกตนเองจนเป็นไทแก่ตัวได้ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า เขาผู้นั้นต้องเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปีกับอีก 1 วัน อย่างไรก็ตาม อีสราภาพในยุคนั้น มิได้มีนัยยะเดียวกันกับในปัจจุบันที่อ้างอิงอีสราภาพบนฐานจากแนวคิดสิทธิมนุษยชนและการมีเสรีภาพในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง หากแต่อีสราภาพในยุคนั้นมีความหมายถึงการรอดพ้นจากการเป็นทาสและการเป็นไทแก่ตัว คำบอกเล่าแต่โบราณข้างต้นชี้ว่าวิถีเมืองสามารถบ่มบ่มนิสัย กิริยา และมารยาทของมนุษย์จนเป็นที่ยอมรับได้ในสังคม การใช้ชีวิตในเมืองช่วยให้มนุษย์หลุดพ้นจากความหยาบคายป่าเถื่อน เหมือนคั้งที่ทาสสามารถเป็นอิสระจากพันธนาการของความเป็นทาสของตนได้ ด้วยเหตุนี้ ทราบไคที่มนุษย์คนนั้นพยายามเสาะแสวงหาโอกาสและช่องทางในหน้าที่การงานอันหลากหลายในเมือง และใช้โอกาสเหล่านั้นในการพัฒนาศักยภาพและพรสวรรค์ส่วนตัว บุคคลนั้นจะสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองไปสู่ปัจเจกชนผู้มีอีสราภาพและประสบความสำเร็จได้เช่นกัน

ลูอิส มัมฟอร์ด (Lewis Mumford) นักประวัติศาสตร์เมืองคนสำคัญแห่งศตวรรษที่ 20 กล่าวในบทนำของหนังสือ *The Culture of Cities* ว่าเมืองเป็นศูนย์รวมของอำนาจและวัฒนธรรมของชุมชน เมืองเป็นรูปแบบและสัญลักษณ์สำคัญของสังคม เพราะเมืองเป็นที่ตั้งของศาสนสถาน ตลาดสถานตุลาการ และสถานศึกษา ทำให้มีสถานภาพเป็นศูนย์กลางควบคุมเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมที่บ่มเพาะ จัดเกล้า และผลิตซ้ำอารยธรรมอันหลากหลายให้แก่ผู้อยู่อาศัย ผ่านประสบการณ์ต่างๆ ที่ผู้คนในเมืองพบเจอในแต่ละวัน ปฏิสัมพันธ์เหล่านี้ที่ผู้คนมีต่อพื้นที่เมืองจะช่วยให้พวกเขาเรียนรู้ถึงเครื่องหมาย สัญลักษณ์ มารยาททางสังคม และระเบียบวินัยต่างๆ ได้ เมือง

²⁰ James Clapp, *The City : A Dictionary of Quotable Thought on Cities and Urban Life* (New Brunswick : Centre for Urban Policy Research, Rutgers University, 1984). p.11.

ในแง่นี้ช่วยบ่มเพาะอารยธรรมของมนุษย์ให้เจริญรุ่งเรือง และสามารถนำพาสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ให้บรรลุไปสู่ศักยภาพสูงสุดได้

The city, as one finds it in history, is the point of maximum concentration for the power and culture of a community ... The city is the form and symbol of an integrated social relationship: it is the seat of the temple, the market, the hall of justice, the academy of learning. Here in the city the goods of civilisation are multiplied and manifolded; here is where human experience is transformed into viable signs, symbols, patterns of conduct, systems of order. Here is where the issues of civilisation are focused: here, too, ritual passes on occasion into the active drama of a fully differentiated and self-conscious society.²¹

งานศึกษาของมัมฟอร์ดทำให้เห็นว่าเมืองเป็นตำแหน่งและศูนย์รวมของอารยธรรมมนุษย์อันสำคัญ เพราะเป็นแหล่งบ่มเพาะวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแก่มนุษย์ นอกจากนั้น มัมฟอร์ดเสนอว่าเมืองในปัจจุบันเป็นภาครูปธรรมของภาวะสมัยใหม่ เมืองกลายเป็นสถานที่บ่มเพาะวิถีชีวิตแบบปัจเจก มัมฟอร์ดเห็นว่าเมืองสมัยใหม่มีบทบาทปลูกฝังสามัญสำนึกใหม่แก่มนุษย์ ทำให้คนร่วมสมัยตระหนักถึงความแตกต่างและความเป็นปัจเจกของตนเอง มัมฟอร์ดเชื่อว่าผู้คนรับรูปแบบวิถีชีวิตแบบใหม่จากการมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่เมือง ซึ่งประสบการณ์ในชีวิตประจำวันจะช่วยขัดเกลาและบ่มเพาะวิถีชีวิตแบบเมืองให้กับผู้คนเหล่านั้นเองในท้ายที่สุด งานเขียนของมัมฟอร์ดสะท้อนเมืองในฐานะที่เป็นพื้นที่แห่งอิสรภาพ ซึ่งเป็นมิติเชิงบวกของเมือง ทั้งนี้ เพราะเมืองสมัยใหม่เป็นภาครูปธรรมของภาวะสมัยใหม่ ในด้านหนึ่งจึงยินยอมให้วิถีชีวิตแบบปัจเจกเกิดขึ้นในพื้นที่แห่งนี้ได้ ชีวิตในเมืองของมนุษย์ร่วมสมัยไม่ได้ถูกควบคุมครอบงำจากโครงสร้างซ่อนเร้นและระบบถ่ายเดียว หากแต่มีอิสรภาพและทางเลือกอื่นๆ เพียงพอ เพราะธรรมชาติของเมืองได้ยินยอมให้พวกเขาสามารถผลิตผลิติน ไปกับวิถีชีวิตแบบปัจเจกที่เอื้อให้เกิดความแตกต่างทางอัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลในระดับสูงสุดขึ้นได้

แนวคิดทั้งหมดที่กล่าวมานี้ช่วยเปิดเผยให้เห็นมิติทั้งสองด้านของเมือง กล่าวคือ 1) เมืองในฐานะที่เป็นพื้นที่แห่งการควบคุมครอบงำ และ 2) เมืองในฐานะที่เป็นพื้นที่แห่งอิสรภาพ ซึ่งมิติทั้ง

²¹ Lewis Mumford, *The Culture of Cities* (New York : Harcourt, 1938), p.3.

สองมิได้อยู่แยกขาดออกจากกัน หากแต่ดำรงอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน ประสบการณ์ของคนเมือง จะเผชิญหน้ากับสภาวะทั้งสองของเมืองได้เสมอ วิถีชีวิตคนเมืองจึงเป็นการสลับเปลี่ยนไปมาระหว่าง ความรู้สึกโดดเดี่ยวแปลกแยกกับการมีอิสรภาพในวิถีชีวิตแบบปัจเจก เมืองในฐานะพื้นที่แห่งการ ครอบงำช่วยให้เห็นว่า เมืองไม่ได้เป็นเพียงแค่สิ่งปลูกสร้างเชิงกายภาพที่หยุดนิ่งและตายตัว หากแต่ มีการเมืองซ่อนเร้นที่พร้อมควบคุมครอบงำวิถีชีวิตของมนุษย์เสมอ ในขณะเดียวกัน เมืองในฐานะ พื้นที่แห่งอิสรภาพได้ช่วยให้เห็นว่า เมืองมีปัจจัยอื่นๆ อีกมากที่เอื้อประโยชน์ให้มนุษย์สามารถมี อำนาจในการต่อต้านและต่อรองกับระบบ โครงสร้างซ่อนเร้นต่างๆ ของเมืองได้

2.4 สุนทรียศาสตร์ในวิถีคนเมือง: ว่าด้วยอัตลักษณ์ร่วมสมัย

ภาพต้นแบบของเมืองในฐานะสถานที่ชุมนุมกันของคนแปลกหน้าตามที่ปรากฏในงาน ศึกษาทางสังคมศาสตร์สมัยใหม่ได้ขยับเน้นรูปแบบวิถีชีวิตของปัจเจกชนให้เด่นชัดออกมาจากรูปแบบวิถีชีวิตอื่นๆ ส่วนใหญ่จะเน้นภาพของปัจเจกที่ดำรงอยู่ท่ามกลางสายธารของฝูงชนบุคคล อื่นที่ต่างคนต่างเดินมุ่งหน้าไปยังจุดหมายปลายทางของแต่ละคน เป็นภาพจินตภาพที่สื่อความหมายที่ สลับไปมาหรือหลอมนซ่อนทับกันระหว่างความโดดเดี่ยวแปลกแยกและอิสรภาพของบุคคลนั้น กระบวนการขจัดเกลารั้วกลายเป็นปัจเจก (individualization) เป็นปรากฏการณ์สำคัญของสังคมเมือง เป็นที่ทราบโดยทั่วกันว่ากระบวนการทำให้เป็นมหานครที่ผ่านมาจากสังคมโลกมุ่งไปสู่ทิศทางที่ รองรับและสนับสนุนให้วิถีชีวิตแบบปัจเจกเกิดขึ้น และเป็นรูปแบบวิถีชีวิตที่สำคัญที่สุดในการ ขยับเคลื่อนระบบโลกแบบใหม่นี้ให้เดินหน้าต่อไป กระแสการศึกษาทางสังคมวิทยาเมืองในปัจจุบัน มีแนวโน้มว่าจะเกี่ยวข้องกับประเด็นนี้มากขึ้นเรื่อยๆ ผ่านการอธิบายด้วยกลุ่มคำ เช่น ตัวตน (Self) อัตลักษณ์บุคคล (self identity) ปัจเจก (individual) หรือแม้กระทั่ง ข้าพเจ้า (the I) ฯลฯ ศัพท์เหล่านี้ กลายเป็นหน่วยขั้นพื้นฐานทางการรับรู้และประสบการณ์ของมนุษย์ร่วมสมัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้ประเด็นเรื่องปัจเจกและพื้นที่เมืองดำรงอยู่ร่วมกันและเติบโตไปพร้อมกันอย่างแยกไม่ขาด อัต ลักษณ์ของมนุษย์สมัยใหม่จึงเป็นเรื่องการประกอบสร้างตัวตนคนเมือง (urban self) ขึ้นมาผ่านการ ปะทะสังสรรค์หรือการใช้ชีวิตประจำวันในพื้นที่เมือง และการมีวิถีชีวิตที่ฝังรากตนเองไว้กับ วัฒนธรรมเมืองเป็นสำคัญ

ขบวนการอธิบายทางสังคมวิทยาเมืองส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะอภิปรายประสบการณ์ของ ตัวตนคนเมืองตามแนวข้อถกเถียงทางสุนทรียศาสตร์ กระนั้น ความหมายของสุนทรียศาสตร์ ณ ที่นี้ ไม่ได้กำลังพูดถึงในแง่มุมมองเกี่ยวกับความงามตามที่เห็นได้ในประเด็นทางปรัชญา หากแต่เป็นแง่มุม

ตามนัยยะทางนิรุกติศาสตร์ คำว่า aesthetic มีรากศัพท์ภาษากรีกจากคำกริยาว่า aristanomai หมายถึง การรู้สึก (to feel) การกำหนดรู้ผ่านผัสสะทั้งห้า (to sense) และการรับรู้ (to perceive) จากความหมายนี้ สุนทรียศาสตร์ของตัวตนคนเมืองจึงเป็นเรื่องของความรู้สึกและสำนึกของมนุษย์สมัยใหม่ต่อสิ่งแวดล้อมเมือง นักทฤษฎีจำนวนมากตามที่ได้อ้างอิงถึงไว้ข้างแล้วข้างต้นมุ่งอธิบายปรากฏการณ์นี้ผ่านกรอบจิตวิทยา โดยมองวิถีคนเมืองเป็นผลจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้ารอบตัวในระดับเข้มข้น ทำให้เข้าใจว่าการมีชีวิตอยู่ของปัจเจกเป็นการตอบสนองต่อสิ่งเร้าทางกายภาพอย่างสับสนปนเปในทุกแห่งหนของสังคมเมือง สุนทรียศาสตร์ของชีวิตคนเมืองตามมุมมองจิตวิทยามักสะท้อนให้เห็นว่าคนเมืองมีชีวิตอยู่ท่ามกลางสิ่งเร้าจำนวนมากมหาศาล ซึ่งกดดันให้คนเมืองอยากหลีกเลี่ยงหนีออกไปจากสภาวะดังกล่าว

The modern life is extraordinarily unaesthetic to the extent that it leads to continuous disturbances of mental concentration. The endless rushing, the whistle of locomotives, the jingling of streetcars, the constant flooding with mail, the aggressive information by newspapers, the rising number of personal physical contacts that comes with the increased lightness of personal interaction this and a lot more triggers off the wish to escape the servitude of the moment.²²

มุมมองแบบจิตวิทยาตามที่ได้เห็นข้างต้นชี้ให้เห็นมิติของเมืองในฐานะพื้นที่แห่งการควบคุมครอบงำอันเต็มไปด้วยความเร่งรีบ มลภาวะทางเสียง จำนวนของข้อมูลอันมหาศาลข่าวสารที่ได้รับในแต่ละวัน และความสับสนปนเปเป็นทางการของมนุษย์ ฯลฯ ประสบการณ์ชีวิตประจำวันจึงไม่ใช่สิ่งนำอิทธิพลนักสำหรับคนเมือง เพราะมนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับความสับสนวุ่นวายของสิ่งเร้าจำนวนมากมหาศาลในสภาพแวดล้อมเมือง

อย่างไรก็ตาม มุมมองแบบจิตวิทยาได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากจากงานศึกษาระยะหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากแนวคิดมาร์กซิสต์ ในบทวิจารณ์สำคัญที่เขียนขึ้นโดยมานูเอล แคสเทลส์ (Manuel Castells)²³ เขาเห็นด้วยว่าบริบททางกายภาพของสิ่งแวดล้อมเมืองมีอิทธิพลต่อ

²² Ghent Urban Studies Team, *The Urban Condition: Space, Community, and Self in the Contemporary Metropolis* (Rotterdam : 010 Publishers, 1999). p.111-112.

²³ Manuel Castells, "The Myth of Urban Culture," in Chris Jenks. ed. *Urban Culture: Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*, Vol.1. (London and New York : Routledge, 2004.) p. 226-235.

ประสบการณ์ของคนเมืองจริง กระนั้น อิทธิพลดังกล่าวอยู่ในระดับพื้นผิวและเป็นภาพปรากฏการณ์แค่เลี้ยวส่วนหนึ่งในโครงสร้างทางสังคมระดับมหภาค แคสเทลส์เสนอว่าปรากฏการณ์เมืองควรได้รับการพิจารณาในระดับชั้นของอุดมการณ์ (ideology)* ที่ประกอบสร้างให้พื้นที่ดังกล่าวเกิดขึ้น แคสเทลส์มองว่าเมืองไม่ได้เกิดขึ้นอย่างไรประวัติศาสตร์ ไม่มีที่ไปที่ไปหรือไร้มิตีด้านความเป็นการเมือง (the political) แต่เมืองเป็นผลิตผลรูปธรรมของอุดมการณ์ และสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับเครือข่ายของระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่ถักทอประสานกันอย่างสลับซับซ้อน เขานำแนวคิดเรื่องอุดมการณ์ของหลุยส์ อัลธูแซร์ (Louis Althusser) มาต่อยอดทางความคิดเพื่ออธิบายปรากฏการณ์เมือง

ความน่าสนใจในงานเขียนของแคสเทลส์อยู่ที่วิธีการอธิบายเมืองผ่านชุดวาทกรรม (discourse)** ที่ประกอบสร้างความเป็นเมืองขึ้นมาในแต่ละยุคสมัย เขาเห็นว่าพัฒนาการของเมืองมีการเปลี่ยนผ่านเป็น 3 ช่วงหลักตามลักษณะรูปแบบทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป 1) เมืองในสังคมก่อนทุนนิยม (pre-capitalist city) เป็นเมืองที่มีฐานะเป็นศูนย์กลางทางอำนาจทางการเมือง ศาสนา และตุลาการ ซึ่งมีสถาบันทางสังคมต่างๆ ผูกโยงเข้ากับชุดวาทกรรมด้านคุณธรรม (virtue) และจริยธรรม (ethic) 2) เมืองสมัยใหม่ (modern city) เป็นเมืองที่เกิดขึ้นจากกระบวนการปฏิวัติอุตสาหกรรม เมืองในยุคนี้เป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมและการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม สถาบันทางสังคมต่างๆ ในยุคนี้ผูกโยงเข้ากับชุดวาทกรรมเหตุผล (rationalization discourse) 3) เมืองในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมตอนปลาย (late-capitalist city) เป็นเมืองที่อยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านของระบบทุนนิยมในปลายศตวรรษ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนวิธีคิดทางเศรษฐศาสตร์ไป จากเดิมที่เคยให้ความสำคัญในมิติด้านการผลิต (production) ไปสู่การให้ความสำคัญในมิติด้านการบริโภค (consumption) มากขึ้น การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวทำให้สังคมมีลักษณะเป็นสังคมบริโภคนิยม

* อุดมการณ์ (ideology) เป็นศัพท์ที่ได้รับการนิยามไว้หลากหลายโดยนักทฤษฎีต่างๆ แต่ความหมายที่มีร่วมกันมากที่สุดจะหมายถึงระบบของความเชื่อหรือคุณค่าทางสังคมที่แผ่ร่นซ่อนตัวอยู่ ระบบดังกล่าวทำหน้าที่กำหนด จัดระเบียบ และวางรูปแบบของโลกให้สอดคล้องและเป็นไปตามคุณค่าทางการเมืองของยุคสมัยนั้นๆ ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่สังคมหนึ่งๆ เชื่อว่า “เป็นความจริง” หรือ “เป็นธรรมชาติ” นั้นแท้ที่จริงเป็นผลจากภาคปฏิบัติการณ์ของอุดมการณ์ที่กำหนดให้กระบวนการดังกล่าวเป็นไปได้

** วาทกรรม (discourse) เป็นศัพท์ที่ถูกใช้ในงานเขียนของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) และนักทฤษฎีคนอื่นๆ ในช่วงศตวรรษที่ 20 เพื่อวิเคราะห์เครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารหรือในการผลิตข้อความ ความเชื่อ และคุณค่าทางสังคม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดของวาทกรรมคือภาษาทั้งในเชิงวัจนะและอวัจนะ

งานศึกษาของแคสเทลส์มีคุณูปการโดยเปิดให้เห็นมิติด้านการเมืองของพื้นที่ (politics of space) ในระดับอุดมการณ์ที่โยงใยเป็นเครือข่ายในโครงสร้างเมือง พื้นที่เมืองในมุมมองนี้กลายเป็นสนามของวาทกรรมอย่างน้อย 3 วาทกรรม ดังนี้ 1) วาทกรรมด้านจริยธรรมการเมือง (Political ethic) 2) วาทกรรมการผลิต และ 3) วาทกรรมการบริโภคนิยม แคสเทลส์เห็นว่าวาทกรรมทั้งสามของเมืองยังคงปะทะสังสรรค์กันในพื้นที่เมือง และมีปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์ในรูปแบบของมายาคติ (myth) อยู่ตลอด รูปธรรมของมายาคติดังกล่าวจะเปิดเผยรูปแบบของตัวเราออกมาผ่านสิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรมเมือง” เขาเห็นว่าวัฒนธรรมเมืองนี้ไม่ใช่เป็นเพียงแค่แนวคิดหรือทฤษฎี หากได้แพร่ซึ่มและปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของผู้คนให้มีรูปแบบที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี

Urban culture as it is being presented is neither a concept nor theory. It is, properly speaking, a myth, since it tells, ideologically, the history of the human species. As a result, the themes about ‘urban society’ that are directly based on this myth constitute the master words of an ideology of modernity which is assimilated, in ethnocentric fashion, to the social forms of liberal capitalism.²⁴

สุนทรียศาสตร์ในวิถีคนเมืองจึงไม่ได้เป็นเรื่องของประสบการณ์ที่คนเมืองรับรู้ผ่านผัสสะทั้งห้าของตนเองตามกรอบทางจิตวิทยาเท่านั้น แต่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับเครือข่ายของอุดมการณ์เศรษฐกิจทุนนิยมเสรีที่ควบคุมและกำกับความเป็นไปของวิถีเมือง

แคสเทลส์นำประเด็นเรื่องอุดมการณ์มาตีความใหม่ โดยมองอุดมการณ์ว่าเป็น “ระบบของภาพแทน” (system of representation) และมายาคติที่ปลูกฝังและกล่อมเกล่าให้ปัจเจกกลายเป็นคนในบังคับทางสังคม (social subject)* ผ่านสัญญาณและรหัสทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในโลกทางสังคม อุดมการณ์ในแง่มุมนี้สื่อถึงเครือข่ายของสัญลักษณ์ในระดับขั้นพื้นฐานที่กำหนดและนิยามโลกให้มนุษย์ อุดมการณ์เป็นกลไกซ่อนเร้นที่ขัดเกลามนุษย์ให้ตระหนักรู้ถึงตำแหน่งแห่งที่ของตนเองบนโลกและเรียนรู้ถึงพันธกิจของตนเองที่พึงมีพึงปฏิบัติต่อสังคม ปัจเจกชนคนเมืองใน

²⁴ Manuel Castells. “The Myth of Urban Culture,” p.233.

* อัตบุคคล (subject) โดยทั่วไปแล้วศัพท์คำนี้จะหมายถึง 1) องค์กรประธานที่เป็นอิสระจากเงื่อนไขและกฎเกณฑ์ต่างๆ มีอำนาจในการกำหนดการกระทำของตัวเอง และต้องสามารถรับผิดชอบในการกระทำของตัวเองได้ 2) สัตว์ในบังคับ (subjected being) คือ การดำรงอยู่อย่างปราศจากอิสรภาพและต้องตกอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของอำนาจที่เหนือกว่า อัลธูแซร์เชื่อว่ามนุษย์ไม่มีสภาพอัตภาวะในความหมายแรก มีเพียงแต่การตกอยู่ภายใต้สภาพบังคับของอุดมการณ์เท่านั้น

ความเห็นของแคสเทสส์ไม่ต่างจาก “มนุษย์มิติเดียว” ตามความคิดของมาร์คุสที่ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างอิสระ พวกเขาตกอยู่ภายใต้กลไกตลาดและความสัมพันธ์เชิงการผลิตอันเป็นโครงสร้างทางสังคมที่มีอำนาจเหนือกว่า วัฒนธรรมเมืองในที่นี้ไม่ใช่แค่เพียงสา แต่เป็นตัวผลิตชุดคำสั่งเพื่อกำหนดและกำกับวิถีการดำรงชีพของปัจเจก ด้วยเหตุนี้ ปัจเจกจึงตกอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีที่แอบแฝงตัวตนอย่างแยบยลในวิถีเมือง

งานศึกษาของแคสเทสส์เน้นวิเคราะห์สังคมในระดับมหภาค และมองเมืองในฐานะพื้นที่แห่งการครอบงำเท่านั้น ทำให้ข้ามประเด็นทางสังคมในระดับจุลภาคหรือมิติเมืองในฐานะพื้นที่แห่งอิสรภาพไป เพราะหากได้ลองวิเคราะห์ปรากฏการณ์ในระดับชีวิตประจำวันของมนุษย์สามัญที่ดำเนินอยู่ทั่วไปตามท้องถนน เราจะพบความเป็นไปได้และหนทางมากมายที่บุคคลหนึ่งๆ สามารถควบคุมหรือต่อรองกับอำนาจที่เหนือกว่าได้ ความเป็นไปได้ดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่ปัจเจกตระหนักว่าสังคมหนึ่งๆ มีชุดอำนาจที่เหนือกว่าครอบงำอยู่ กระบวนการนี้จะเปิดเผยให้ปัจเจกเห็นถึงพันธนาการต่างๆ ที่สังคมได้ผูกมัดชีวิตของเขาไว้ และช่วยเปิดโปงมายาภาพของอุดมการณ์ที่สังคมใช้บังตาเพื่อไม่ให้เห็นความจริงมาโดยตลอด การตระหนักถึงโซ่ตรวนที่พันธนาการปัจเจกไว้ดังกล่าวข้างต้นถือเป็นจุดเริ่มต้นในการแสวงหาเสรีภาพเพื่อเป็นผู้กำหนดตนเอง และเป็นกลไกสำคัญสำหรับการเคลื่อนไหวทางการเมืองอัตลักษณ์ (politic of identity) เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเสมอมา

ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการจำนวนหนึ่งถึงเห็นความจำเป็นที่ต้องแสวงหาคำอธิบายชุดใหม่ๆ ให้กับรูปแบบของอัตบุคคล เพราะไม่อาจปล่อยให้แนวคิดเรื่องอัตบุคคลจำกัดอยู่ภายใต้กระบวนการลดทอนสู่วัตถุ (objectification) และการตกอยู่ภายใต้การควบคุมครอบงำอยู่ตลอดเวลา แคทเธอริน เบลซี (Catherine Belsey)²⁵ เห็นว่าประเด็นการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมของอัตบุคคลควรได้รับการพิจารณาใหม่ โดยเสนอว่าแท้ที่จริงแล้วอัตบุคคลเป็นเรื่องของการสร้างและการสร้างใหม่ (making and remaking) อยู่ตลอดเวลา เบลซียอมรับในแนวคิดเรื่องอุดมการณ์ของอัลทูแซร์ เธอสนับสนุนว่าปัจเจกเป็นสัดในบังคับ (subjected being) ผู้ต้องยอมจำนนตนให้กับองค์ประธานสัมบูรณ์ (Absolute Subject) ของอุดมการณ์ที่แฝงฝังในโครงสร้างทางสังคม อย่างไรก็ตาม เธอก็ดี เธอเห็นแย้งว่าปัจเจกสามารถแสวงหาจังหวะเหมาะสมเพื่อเป็นผู้กำหนดตัวเอง และพยายามใช้

²⁵ Catherine Belsey, “Constructing the Subject, Deconstructing the Text,” in Robyn Warhol, ed. *Feminisms: An Anthology of Literary Theory and Criticism* (New Brunswick : Rutgers University Press, 1991.)

ศักยภาพที่ตัวเองมีเพื่อต่อต้านขจัดขึ้นอำนาจที่เหนือกว่าเหล่านั้นได้เช่นกัน ทั้งนี้ เนื่องจากอัตบุคคลก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมกำกับเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ไม่ได้มีลักษณะอันแน่นอนตายตัว หากแต่เปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละยุคสมัย ลื่นไหล และแปรเปลี่ยนตลอดเวลา บริบททางสังคมและวัฒนธรรมส่งผลโดยตรงทำให้อัตบุคคลมีลักษณะไม่เป็นเนื้อเดียวกัน ไม่สอดคล้องกัน ไม่ลงรอย ข้อนแย้ง และอยู่ในกระบวนการประกอบสร้างอย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด อัตบุคคลจึงมีลักษณะเป็นเสี้ยวส่วน (fragmentary) และมีสภาพเป็นกระบวนการ ไม่ได้มีสารัตถะภายในที่คงที่ หยุคนิ่ง ตายตัว หากแต่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ด้วยเหตุนี้ บัจเจกสามารถใช้ความไม่ลงรอยและความข้อนแย้งของความเป็นอัตบุคคลในชีวิตประจำวันในการแสวงหาดำแหน่งแห่งที่ใหม่ที่ไม่ข้อนแย้งสำหรับตัวตนของตัวเองในการดำรงชีพต่อไป

The subject is the site of contradiction, and is consequently perpetually in the process of construction, thrown into crisis by alterations in language and in the social formation, capable of change. And in the fact that the subject is a process lies the possibility of transformation. In addition, the displacement of subjectivity across a range of discourse implies a range of positions from which the subject grasps itself and its relations with the real, and these positions may be incompatible or contradictory. It is these incompatibilities and contradictions within what is taken for granted which exert a pressure on concrete individuals to seek new, non-contradictory subject-positions.²⁶

เบลซีเปิดมุมมองให้เห็นว่าความเป็นอัตบุคคลของมนุษย์ร่วมสมัยมีลักษณะผสมผสานและเหลื่อมซ้อนทับกันระหว่างการถูกกำหนดบังคับ โดยองค์ประธานสัมบูรณ์ (ภาษา วัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อม พลังของจิตภายใน ฯลฯ) กับการเป็นบัจเจกที่สามารถกำหนดตัวเองและต่อรองกับระบบได้ (subjected being VS. autonomous being) ตัวตนคนเมืองร่วมสมัยไม่มีรูปแบบตายตัว หรือเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า แต่สับเปลี่ยนไปมาระหว่างการเป็นผู้ถูกระงับและการเป็นผู้กระทำ สามารถเป็นกรรมและประธานได้ในขณะเดียวกัน

²⁶ Ibid., p.597.

มโนทัศน์เรื่องอัตบุคคลของมนุษย์ร่วมสมัยตามความเห็นของเบลซีตอกย้าให้เห็นมิติเดิมของเมืองตามที่เสนอไว้ก่อนหน้านี้ ที่ว่าเมืองในด้านหนึ่งสามารถรองรับวิถีมนุษย์ผ่านวาทกรรมและอุดมการณ์ที่ผลิตชุดคำสั่งเพื่อกำหนดและกำกับวิถีการดำรงชีพของปัจเจกลงไปสู่มนุษย์มิติเดียว แต่ในอีกด้านหนึ่ง เมืองเปิดพื้นที่ให้เห็นว่าความสำเร็จหรือความศักดิ์สิทธิ์ของวาทกรรมและอุดมการณ์เหล่านั้น สามารถถูกต่อรอง ทำทลาย และขัดขึ้นได้ในเวลาเดียวกันด้วย คริส เจนส์ (Chris Jenks) คิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันต่อวัฒนธรรมเมืองร่วมสมัยว่าอัตลักษณ์สมัยใหม่มีพลวัตและมีคุณสมบัติที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ไม่ตายตัว หรือถูกจัดตั้งโดยเบื้องบน ไม่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมหนึ่งใดโดยเฉพาะ หรือดำรงอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แต่สามารถบรรลุถึงได้ ทดสอบด้วยได้ และถูกทำทลายได้

This emerging emphasis on the dynamic and changing temporal qualities of identity formation, so crucial to an understanding of urban culture, has permitted the recognition that identity is neither fixed nor given; they are not ascribed by belonging to a particular culture or living in a particular space. Rather, identities are achieved, negotiated, experimented with and challenged.²⁷

ด้วยเหตุนี้อัตลักษณ์จึงเป็นกระแสรากของพลังหลากหลายที่ปะทะสังสรรค์กัน และอยู่ในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (becoming) และไม่ใช่สภาวะบางอย่างที่หยุดนิ่ง พื้นที่เมืองร่วมสมัยกลายเป็นสถานที่ให้ปัจเจกสลับเปลี่ยนไปมาระหว่างการเป็นองค์ประธานสัมบูรณ์ นั่นคือ มีความสามารถในการกำหนดความเป็นไปของชีวิตตนเอง กับการตกอยู่ในการควบคุมกักขังภายใต้วาทกรรมและอุดมการณ์ของเมือง การเมืองอัตลักษณ์ดำเนินต่อไปเสมอในสถานที่แห่งนี้ไม่สิ้นสุด เพราะตราบไคที่อำนาจยังคงผลิตและผลิตซ้ำกลไกที่เอื้อประโยชน์แก่การทำงานของตนเองสืบเนื่องต่อไป ตราบนั้นปัจเจกจะยังคงดิ้นรนต่อต้านเพื่อไม่ให้การดำรงอยู่ของตนเองต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมกักขังต่อไปเช่นเดียวกัน

การดิ้นรนต่อรองหรือต่อต้านของคนเมืองสามารถกระทำได้หลากหลายรูปแบบ เพราะชีวิตประจำวันของคนเมืองเต็มไปด้วยโอกาสและช่องทางที่บุคคลหนึ่งๆ สามารถต่อรองหรือต่อต้านกับอำนาจเชิงโครงสร้างที่อยู่เหนือกว่าตัวเอง มิติด้านเศรษฐกิจของสังคมเมืองสามารถเป็น

²⁷ Chris Jenks, *Urban Culture : Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*, Vol.1. (London and New York : Routledge, 2004.) p.13.

ตัวอย่างที่ดี เพราะสามารถชี้ให้เห็นรูปธรรมของการต่อรองดังกล่าวได้ ปฏิเสธไม่ได้ว่าพื้นที่เมืองทุกวันนี้เป็นผลงานการรังสรรค์ของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ทำให้วิถีคนเมืองต่างต้องปะทะกับรูปแบบทางเศรษฐกิจดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก เศรษฐกิจและการเมืองภายใต้ระบบทุนนิยมได้ปรับแต่งภูมิทัศน์เมืองให้มีลักษณะสอดคล้องกับอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจดังกล่าว เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการผลิตและการผลิตซ้ำให้ดำเนินต่อไป เมืองในแง่นี้จึงเป็นอาณาบริเวณของการผลิตและการผลิตซ้ำทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ในด้านหนึ่งเป็นตำแหน่งที่แรงงานหลังไหลเข้ามากระจุกตัวรวมกันเพื่อก่อกิจกรรมการผลิตเชิงเศรษฐกิจ แต่ในอีกด้านหนึ่ง เมืองเป็นสถานที่ที่แรงงานเหล่านั้นใช้ผลิตซ้ำหรือผลิตสร้างแรงงานใหม่ของตนเองให้เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน เพื่อให้ตนเองสามารถดำเนินการผลิตเชิงเศรษฐกิจได้ต่อไป

มิติกระบวนการผลิตซ้ำทางเศรษฐกิจของแรงงานเป็นประเด็นที่ช่วยเปิดเผยให้เห็นการต่อรองของปัจเจก เพราะภายใต้กระบวนการดังกล่าว ปัจเจกสามารถเปลี่ยนแปลงพื้นที่เมืองให้มีลักษณะที่เป็นไปตามความต้องการของตัวเอง เพื่อให้เอื้อต่อการผลิตซ้ำและผลิตสร้างแรงงานใหม่ของตนเองได้ อาทิ การใช้เมืองเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจยามว่างจากการทำงาน การใช้เมืองเป็นสถานที่จับจ่ายใช้สอยเพื่อแสวงหาสิ่งใหม่ที่ตนเองไม่เคยได้ครอบครองมาก่อน หรือการใช้เมืองเป็นสถานที่เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ในชีวิต ฯลฯ กระบวนการผลิตซ้ำทางแรงงานเหล่านี้ของปัจเจกเปลี่ยนโฉมหน้าของพื้นที่เมืองไปสู่พื้นที่ที่มอบเสรีภาพให้ปัจเจกได้ไขว่คว้าในสิ่งที่ตนเองต้องการได้ จริงอยู่ที่กระบวนการผลิตซ้ำทางแรงงานของปัจเจกในด้านหนึ่งมองได้ว่าปัจเจกยังคงตกอยู่ภายใต้วังวนของอำนาจแห่งบริโชนิยม อย่างไรก็ตาม ปัจเจกสามารถใช้อิสรภาพที่มาพร้อมกับกิจกรรมการบริโชนั้นในการต่อรอง ต่อต้าน และท้าทายกับอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองของพื้นที่เมืองสมัยใหม่ เพื่อให้ปัจเจกสามารถมีชีวิตสืบเนื่องต่อไปในสภาวะดังกล่าวของเมืองได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

เมืองประจำวัน: ว่าด้วยภาวะการดำรงอยู่ของมนุษย์

3.1 ชีวิตประจำวัน: ว่าด้วยมิตการเมืองประจำวัน

มนุษย์ทุกคนที่เกิดขึ้นมาบนโลก ต่างต้องดำรงชีพในแต่ละวันให้รอดต่อไปจนกว่าวาระสุดท้ายของชีวิตจะมาถึง การดำรงอยู่ของมนุษย์ล้วนเป็นประสบการณ์ต่อชีวิตประจำวันอันธรรมดาสามัญ เช่น กิน นอน ขับถ่าย สืบพันธุ์ และหน้าที่การงาน ฯลฯ ซึ่งจะเป็นสิ่งสามัญที่มนุษย์ทุกคนบนโลกต้องเผชิญร่วมกันในชีวิตประจำวันของตนเองไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง แต่นั่นมิได้หมายความว่าความธรรมดาสามัญเหล่านี้ไม่มีความสำคัญใดๆ เพราะกิจกรรมที่ดูธรรมดาสามัญเหล่านี้สัมพันธ์และเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่รายล้อมอยู่อย่างลึกซึ้ง เนื้อหาของชีวิตประจำวันในแง่นี้จึงมีมิติเชิงการเมืองเกี่ยวข้ออยู่ภายในตัวเสมอ เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) พิจารณานิรุกติศาสตร์ของศัพท์คำว่า “ความธรรมดาสามัญ” (ordinary)¹ พบว่าเป็นคำที่อยู่ในภาวะกำลังสูญเสียความหมายดั้งเดิมไป ความหมายดั้งเดิมของคำนี้สื่อถึง “ความถูกต้อง (correct) มาตรฐาน (standard) หรือจตุร่วมกันของคน (shared by everyone)” ซึ่งเป็นความหมายของคำในช่วงศตวรรษที่ 17 ได้เปลี่ยนเป็นไปสู่ความหมายเชิงลบมากขึ้น กล่าวคือ กลายเป็นคำที่สื่อถึง “การอยู่ในตำแหน่งทางสังคมที่ต่ำกว่า (ranked lower in a hierarchy)” วิลเลียมส์ค้นพบอีกด้วยว่าคำศัพท์ที่ว่า “คนธรรมดาสามัญ/ปุถุชน” (ordinary people) นี้ เป็นถ้อยคำที่เพิ่งกลายมาเป็นที่รู้จักเมื่อกลางศตวรรษที่ 19 ที่ผ่านมานี้เอง ซึ่งเป็นศัพท์ที่สื่อความหมายได้สองนัยด้วยกัน ดังนี้ 1) มวลชนสามัญและไร้การศึกษา (vulgar and uneducated masses) และ 2) กลุ่มคนส่วนใหญ่ผู้มีสมบัติผู้ดีและมีเหตุมีผล (decent and sensible majority)

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะถ้อยคำนี้จะถูกใช้ในความหมายแง่บวกหรือแง่ลบ วิลเลียมส์เห็นว่าคำศัพท์ “คนธรรมดาสามัญ/ปุถุชน” นี้ มักจะบ่งชี้ถึงกลุ่มคนบุคคลอื่นที่ถูกทำให้มีลักษณะทั่วไปจากมุมมองของการปกครองและการบริหารของคนส่วนน้อยซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในสังคม “Ordinary people are often an indication of a generalized body of others ... from the point of

---

¹ Raymond Williams, *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society* (London: Fontana, 1988). p.226.

view of a conscious governing or administrative minority.”² กล่าวคือ คนธรรมดาสามัญ/ปุถุชน ไม่ว่าจะในความหมายใด จะเป็นกลุ่มคนที่มีสถานภาพเป็นเบี้ยล่างเสมอ และต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมจากอำนาจต่างๆ ในสังคม เป็นเหตุให้วิลเลียมส์เขียนความเรียงที่ชื่อ “Culture is Ordinary”³ เพื่อปลดปล่อยคนธรรมดาสามัญจากการถูกรอบงำและการผูกขาดโดยชนชั้นสูง ในความเรียงชิ้นนี้ วิลเลียมส์เขียนถึงการนั่งโดยสารรถประจำทางจากเฮียร์ฟอร์ด (Hereford) ไปยังแบล็คเมาท์เทนส์ (Black Mountains) ของคนชนชั้นแรงงานในประเทศสหราชอาณาจักร เขาพบว่ากลุ่มคนเหล่านี้มีวิธีการดำรงชีพในชีวิตประจำวันตามแบบฉบับของพวกเขาเองที่แตกต่างออกไป เขาไม่เห็นด้วยที่คนเหล่านี้จะถูกกล่าวหาว่าเป็นพวก “ไร้วัฒนธรรม” จากความพยายามดังกล่าว เห็นได้ว่าวิลเลียมส์ต้องการดึงความสูงส่งของวัฒนธรรมลงมายังพื้นดิน เพื่อให้วัฒนธรรมเป็นเรื่องของวิถีชีวิตที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มบุคคลมากกว่าที่จะผูกขาดไว้ที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ ความคิดเห็นของวิลเลียมส์จึงถือเป็นการเปิดพื้นที่ให้แก่สิ่งธรรมดาสามัญที่พบเห็นได้ทั่วไปในชีวิตประจำวันให้กลายเป็นสิ่งเหนือธรรมดา (extraordinary) ขึ้น กล่าวคือ ทำให้สิ่งละอันพันละน้อยในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งที่มามีมิติทางวัฒนธรรมในตัวเองนั่นเอง

ความเห็นของวิลเลียมส์ข้างต้นช่วยให้เห็นว่า “ชีวิตประจำวัน” ไม่ได้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วผ่านไปวันๆ เท่านั้น หากแต่มีมิติเชิงการเมืองซ่อนอยู่ วิลเลียมส์เห็นว่าความหมายของคำว่า “คนธรรมดาสามัญ/ปุถุชน” เปลี่ยนแปลงไปสู่การอยู่ในตำแหน่งที่ต่ำลงทางสังคม ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ถูกละเลยจากภาครัฐส่วนกลางอย่างละเอียดลอออยู่ตลอดเวลา ทำให้การใช้ชีวิตประจำวันในแง่นี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องพันลึกซึ่งกับการควบคุมจากอำนาจทางสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ กิจกรรมและกิจวัตรที่ปฏิบัติกันอย่างปกติในชีวิตประจำวันของแต่ละคนขึ้นอยู่กับตำแหน่งแห่งที่ภายในสังคมที่พวกเขาดำรงอยู่ หากต้องการทราบว่าโครงสร้างของชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลถูกกำหนดสร้างขึ้นมาอย่างไร เราต้องเข้าใจถึงระเบียบและโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นๆ ด้วย เพราะสิ่งนามธรรมเหล่านี้มีอิทธิพลต่อวิถีคิดและวิถีปฏิบัติของผู้คนในชีวิตประจำวันของตนเองเป็นอย่างยิ่ง

แนวคิดเรื่องชีวิตประจำวันเป็นกระแสทางวิชาการที่กลับมาให้ความสำคัญกับประสบการณ์จริงที่เกิดขึ้นในบริบทเฉพาะที่ให้ความสนใจในสิ่งละอันพันละน้อย และเรื่องราวเล็กๆ ของคนเล็กๆ เวทีของการต่อสู้ทางอัตลักษณ์ไม่ได้จำกัดอยู่แต่กับการเมืองสถาบัน เช่น รัฐสภา

² Ibid., p.226.

³ Raymond Williams, “Culture is Ordinary,” in Robin Gable, ed. *Resources of Hope: Culture, Democracy, Socialism* (London: Verso, 1989), p.3-18.

รัฐบาล พรรคการเมือง ฯลฯ เท่านั้น หากแต่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองรูปแบบอื่นๆ ซึ่งอาจมีลักษณะที่เล็กกว่า ไม่เป็นทางการ และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในชีวิตปกติประจำวันมากกว่า การเคลื่อนไหวทางการเมืองดังกล่าวสามารถสะท้อนให้เห็นระบบระเบียบทางสังคมและวัฒนธรรมได้ไม่ต่างกัน⁴ การศึกษาชีวิตประจำวันให้ความสำคัญกับการเมืองจุลภาค (micro-politic) ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอื่นทางสังคมวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนชายขอบ กลุ่มคนอ่อนแอ กลุ่มที่ถูกกดขี่ข่มเหง ฯลฯ เพื่อเปิดเผยให้เห็นการเมืองอัตลักษณ์ของคนตัวเล็กตัวน้อยในสังคมให้เป็นที่ประจักษ์ได้

วิถีชีวิตของปวงชนคนเมืองมีมิติเชิงการเมือง “ประจำวัน” ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับเช่นกัน ขนาดความหนาแน่น และความหลากหลายของวิถีเมืองส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมประจำวันของปัจเจกต้องเผชิญหน้ากับคนอื่นทั่วไปจำนวนมหาศาล สิ่งปลูกสร้างที่ขึ้นอยู่อย่างแออัดมากมาย และระบบระเบียบแบบแผนต่างๆ ที่กำหนดและกำกับความเป็นไปของสรรพสิ่งที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่แห่งนี้ ทั้งในเชิงกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สภาพการณ์ดังกล่าวของเมืองทำให้ชีวิตประจำวันของคนเมืองมีลักษณะเฉพาะและเป็นเอกลักษณ์ ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่สองว่าจักรวาลวิทยาของเมืองตั้งอยู่บนความขัดแย้งระหว่างการครอบงำควบคุมและการมอบ โอกาสและอิสรภาพ เพราะวิถีของเมืองในด้านหนึ่งสามารถกำหนดและกำกับความเป็นไปของปัจเจก ในขณะที่เดียวกันกับที่ยินยอมเปิดโอกาสให้ปัจเจกมีอิสรภาพและอัตตาณัติในการเป็นผู้ควบคุมและกำหนดชีวิตของตัวเองด้วยเช่นกัน

เฉกเช่นเดียวกับวิถีเมือง แนวคิดเรื่องชีวิตประจำวันเปิดมุมมองให้เห็นมิติทั้งสองด้านในกิจกรรมประจำวันของปัจเจกคนหนึ่งๆ ได้เช่นกัน แนวคิดดังกล่าวสามารถนำเสนอภาพของปัจเจกที่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำทางอุดมการณ์ อันนำไปสู่ความไม่เที่ยงแท้ (inauthenticity) ความแปลกแยก (alienation) และความดาษดื่นน่าเบื่อ (banality) ซึ่งเป็นมิติของชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกชังกะตายเป็นความน่าเบื่อหน่าย และความซ้ำซากจำเจ เพราะต้องตกอยู่ใต้ภาระหน้าที่การทำงานหรือกิจกรรมที่ต้องทำเป็นประจำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ในอีกด้านหนึ่ง แนวคิดชีวิตประจำวันสามารถเปิดเผยให้เห็นถึงพลังสร้างสรรค์ของปัจเจกในการใช้ไหวพริบปฏิภาณเพื่อการอยู่รอดภายใต้ได้กลไกของอำนาจ ทั้งนี้ ปัจเจกสามารถสรรหาวิธีการต่างๆ เพื่อต่อรองกับอำนาจได้ ซึ่งเป็นมิติของชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับวิธีการที่ฝ่ายอ่อนแอใช้จังหวะ เวลา และ โอกาสที่มีอยู่นามาใช้เพื่อ

⁴ สุธาริน คุณผล, “เรื่องของชีวิตประจำวัน,” ใน *รัฐศาสตร์สาร* ปีที่ 28 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2550) (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550). หน้า 113-146.

ฉวยประโยชน์จากฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่าตนเอง การดำเนินชีวิตประจำวันในแง่นี้ จึงเป็นเรื่องของการช่วงชิงและต่อรองในความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างปัจเจกกับระบบที่อยู่เหนือตนเอง

มิติชีวิตประจำวันในด้านที่ปัจเจกถูกรอบงำนั้น เป็นการมองว่าชีวิตประจำวันคือแหล่งบ่มเพาะความซ้ำซากจำเจและการวนซ้ำไปเรื่อยๆ ของชีวิต อ็องรี เลอเฟบวร์ได้แบ่งมิติการมองชีวิตประจำวันออกเป็นสองแบบ เขาเห็นว่าชีวิตประจำวันประกอบไปด้วยสิ่งที่เรียกว่า everyday และ everydayness⁵ คำว่า everyday นั้นมีความหมายสื่อถึงการดำรงชีพในแต่ละวัน อันเป็นไปตามความจำเป็นพื้นฐานในชีวิตมนุษย์ ส่วนคำว่า everydayness เลอเฟบวร์ใช้เพื่อสื่อให้เห็นถึงมิติของความเหมือน (homogeneous) ความซ้ำซากจำเจ และความเป็นเสี้ยวส่วนของชีวิตประจำวัน โดยคำแรกที่ว่า everyday น่าจะสื่อถึงความธรรมดาสามัญมากกว่าจะสื่อถึงความซ้ำซากจำเจของชีวิตประจำวัน

To distinguish between the terms he uses, Lefebvre makes the following separation: the word “everyday” designates the entry of daily life into modernity ... the concept of “everydayness” stresses the homogeneous, the repetitive, the fragmentary in everyday life. “Everyday” perhaps suggests the ordinary more than the repetition of the “every day”.⁶

เลอเฟบวร์เห็นว่าความซ้ำซากจำเจดังกล่าวของชีวิตประจำวัน เป็นผลจากการที่ปัจเจกตกอยู่ภายใต้กลไกและอุดมการณ์ของเศรษฐกิจทุนนิยม ที่ผลักดันให้ชีวิตของมนุษย์ต้องวนเวียนอยู่ในวงจรของการผลิต การบริโภค และการผลิตซ้ำ จนทำให้ชีวิตประจำวันถูกลดทอนลงสู่วัตถุทางเศรษฐกิจ ชีวิตประจำวันภายใต้วัฏจักรดังกล่าวจึงเป็นเรื่องราวของการไร้ชีวิตชีวน่าเบื่อและเป็นซากเดนของความเป็มนุษย์

นอกจากนั้น ยังปรากฏนักคิดคนสำคัญอีกท่านหนึ่งที่อธิบายมิติชีวิตประจำวันในเชิงที่เห็นว่าปัจเจกถูกรอบงำ มาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) เปิดให้เห็นมุมมองดังกล่าว เขาเห็นว่าชีวิตประจำวันเป็นปริณทลของความไม่เที่ยงแท้ และเป็นสภาวะการณ์ที่ไม่เหมาะสมสำหรับ “อัตถิ

⁵ Stuart Elden, *Understanding Henri Lefebvre : Theory and the Possible* (London: Continuum, 2004). p.112.

⁶ Ibid., p.112.

ภาวะ” (existence) ของมนุษย์ ไฮเดกเกอร์มองว่าชีวิตประจำวันจะทำให้มนุษย์ไม่ตระหนักหรือมีสำนึกต่อการดำรงอยู่ของตนเอง เพราะจะครอบงำมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตไปอย่างเลื่อนลอยตามยถากรรม การใช้ชีวิตประจำวันในลักษณะดังกล่าวถือเป็นการปล่อยให้อัตถิภาวะของมนุษย์กลืนหายไป ใน “สภาวะดาส มาน” (das Man)^{*} อันเป็นสภาวะที่ขาดเอกลักษณ์เฉพาะตัวในท้ายที่สุด ไฮเดกเกอร์เห็นว่ามนุษย์ส่วนใหญ่ตกอยู่ในสภาพการณ์นี้ มุมมองจากนักคิดทั้งสองข้างต้นสะท้อนมิติชีวิตประจำวันในด้านที่ครอบงำ/ควบคุมบงกช ซึ่งเป็นลักษณะของชีวิตประจำวันที่น่าพาบึงเจกไปสู่ภาวะแปลกแยกต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมได้

ส่วนมิติชีวิตประจำวันในด้านอิสรภาพและการต่อรองของบึงเจกนั้น สามารถมองผ่านศักยภาพที่มีอยู่ภายในของความเป็นมนุษย์เองได้ แนวคิดอัตถิภาวะนิยม (existentialism) ของไฮเดกเกอร์มีอิทธิพลสำคัญต่อมิติชีวิตประจำวันดังกล่าว ไฮเดกเกอร์เริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามว่า “การดำรงอยู่คืออะไร” ซึ่งประเด็นนี้ดูจะเป็นจุดสนใจของไฮเดกเกอร์โดยตรง เขาเสนอว่าการดำรงอยู่ของมนุษย์นั้น แตกต่างจากการดำรงอยู่ของวัตถุสิ่งของ (thing) เนื่องจากมนุษย์จะพยายามแสวงหาความหมายให้กับการมีชีวิตอยู่ของตัวเอง ในขณะที่วัตถุสิ่งของไม่จำเป็นต้องแสวงหาความหมายใดๆ ความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับวัตถุสิ่งของดังกล่าวข้างต้น นำไฮเดกเกอร์กลับไปพิจารณาประเด็นเรื่องการดำรงอยู่ใหม่อีกครั้ง เขาพบว่าการดำรงอยู่ของมนุษย์มีลักษณะเฉพาะที่เป็นของมนุษย์เอง เขาได้นิยามภาวะดังกล่าวด้วยคำว่า “ดาซาอิน” (Dasein)^{**} ลักษณะโครงสร้างพื้นฐานของดาซาอินตามที่เสนอของไฮเดกเกอร์มีอยู่หลายประการ อาทิ 1) “การอยู่-ใน-โลก” (being-in-the-world) กล่าวคือ การมีชีวิตของมนุษย์นั้น ต้องอยู่บนเงื่อนไขเดียว นั่นคือ ต้องมีชีวิตอยู่ในโลกเท่านั้น เงื่อนไขดังกล่าวทำให้มนุษย์เป็นการดำรงอยู่ที่ต้องสัมพันธ์กับคนอื่นรอบตัว ไม่สามารถอยู่ตัวคนเดียวได้ และไม่สามารถอยู่นอกเหนือออกไปจากโลกได้ 2) เป็นภาวะที่เคลื่อนไปสู่ความตาย

* สภาวะดาส มาน (das Man) เป็นแนวคิดที่สำคัญแนวคิดหนึ่งของไฮเดกเกอร์ คำนี้ไม่สามารถแปลตรงตัวด้วยภาษาอังกฤษได้ ส่วนใหญ่มักจะแปลคำนี้ด้วยคำว่า “พวกเขา” (the They) หรือ “ใครก็ตาม” (Anyone) แต่คำที่ดูจะมีความหมายใกล้เคียงที่สุดน่าจะเป็นคำว่า “บุคคลหนึ่งๆ” (One) เนื่องจากคำว่า das Man มีคุณสมบัติเป็นคำเอกพจน์และไม่มีการระบุสรรพนามอย่างเฉพาะเจาะจง จึงเป็นคำที่เป็นกลาง ไม่มีเพศ หรือลักษณะเชิงจำนวน ไฮเดกเกอร์อธิบายว่าสภาวะดาส มาน เป็นสภาวะที่นำพาไปสู่ความไม่เที่ยงแท้ เนื่องจากมนุษย์ที่อยู่ในสภาวะดังกล่าวจะไม่สามารถกำหนดการดำรงอยู่ของตนเองได้ แต่ต้องปล่อยให้ไหลไปตามกระแสของชีวิตประจำวันเรื่อยๆ การที่ไฮเดกเกอร์ใช้คำว่า das Man จึงต้องการสะท้อนสภาวะที่มนุษย์ตกไปอยู่ในสภาพไร้เอกลักษณ์ ซึ่งเป็นนัยยะที่แฝงอยู่ในคำดังกล่าวนี้แน่นอน

** ดาซาอิน (Dasein) เป็นคำศัพท์ที่สื่อถึง “อัตถิภาวะ” ในปรัชญาเยอรมัน แต่ความหมายตรงตัวจะหมายถึง “การอยู่-ที่-นั้น” (Being-there) ไฮเดกเกอร์ใช้ศัพท์คำนี้เพื่อสร้างคำอธิบายใหม่ให้กับลักษณะพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ (ดู Simon Glendinning. *In the Name of Phenomenology*. London and New York : Routledge, 2007. p.59)

(being-toward-death) กล่าวคือ มนุษย์เป็นการดำรงอยู่ที่มีวันสิ้นสุด และตระหนักรู้ด้วยว่าชีวิตของตัวเองกำลังมุ่งไปสู่จุดสิ้นสุดหรือความตาย ไฮเดกเกอร์เห็นว่าภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว มนุษย์จะถูกผลักดันให้ไขว่คว้าและเสาะแสวงหาความหมายให้กับการมีชีวิตอยู่ของตนเอง ทั้งนี้ เพื่อให้ค่านิยมของตัว自己有สภาพเป็นความเที่ยงแท้ (authenticity) และมีความหมาย (meaningful) แนวคิดเชิงอัตถิภาวะของไฮเดกเกอร์ช่วยเปิดมุมมองว่าการใช้ชีวิตของมนุษย์ในชีวิตประจำวันนั้น ไม่ได้เป็นเรื่องของการถูกรอบงำและควบคุมโดยระบบเพียงอย่างเดียว หากแต่ปรากฏมิติของการต่อรองของมนุษย์เพื่อให้การดำรงอยู่ของตนเองมีความเที่ยงแท้และมีความหมายขึ้นมา

ไฮเดกเกอร์ได้เสนอแนวคิดเรื่องการพำนักอาศัย (dwelling) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีความหมายลึกซึ้งระดับพื้นฐานที่ผูกโยงเข้ากับการมีชีวิตของมนุษย์ทั้งชีวิต การพำนักอาศัยเป็นกระบวนการสำคัญสำหรับมนุษย์ในการก่อร่างสร้างอัตลักษณ์ของตัวเองขึ้นมา ไฮเดกเกอร์เห็นว่า การพำนักอาศัยเป็นหลักการพื้นฐานของอัตถิภาวะ เขาพบว่านิรุกติศาสตร์ของคำว่า “buan” ในภาษาเยอรมันที่หมายถึง พำนักอาศัย (to dwell) นั้น มีรากศัพท์ที่เชื่อมโยงไปสู่คำว่า “bin” ซึ่งหมายถึง สภาวะของการเป็น/อยู่/คือ (to be)

What does it mean to build? The old German word for to build was “buan” and means to dwell. That is, to stay, to remain... The Word “bin” (be) came from the old word to build, so that “I am”, “you are” means: I dwell, you dwell. The way that you are and I am, the way men are on earth is “Buan”, dwelling... Dwelling is the basic principle of existence.⁷

ด้วยเหตุนี้ การพำนักอาศัยของมนุษย์จึงไม่ใช่เป็นเพียงแค่การปรากฏตัวขึ้นของมนุษย์ในสถานที่หนึ่งๆ เท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องของการบ่มเพาะให้อัตถิภาวะของตนเองปรากฏขึ้นด้วย ฉะนั้น การอยู่-ใน-โลกของมนุษย์จึงเป็นการที่มนุษย์พยายามมีปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงเข้ากับโลก ดังที่ได้อธิบายข้างต้นว่า มนุษย์มีเงื่อนไขที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ดังนั้น จึงต้องสร้างความหมายให้เกิดขึ้นระหว่างตัวเองกับโลกแวดล้อม ซึ่งเชื่อว่ากระบวนการพำนักอาศัยดังกล่าว จะทำให้การดำรงอยู่ของตัวเองมุ่งไปสู่สภาพความเที่ยงแท้และมีความหมายในท้ายที่สุด

⁷ Martin Heidegger, “Bauen Wohnen Denken,” in Christian Norberg-schulz., *Existence, Space and Architecture*. (New York : Praeger Publishers, 1971). p.31

มนุษย์และพื้นที่ (space) ในแง่นี้จึงแยกออกจากกันไม่ได้ เนื่องจากมนุษย์ต้องสัมพันธ์กับพื้นที่หนึ่งๆ เพื่อประกอบสร้างแหล่งพำนักอาศัยให้แก่ตัวตนของตนเองบนโลก นอกจากนั้น มนุษย์จะต้องมีแหล่งพำนักอาศัยเท่านั้น จึงจะทำให้การดำรงอยู่ของตนเองสมบูรณ์ มีสภาพเที่ยงแท้ และมีความหมายได้ เลอเฟบวร์ได้ต่อยอดแนวคิดเรื่องการพำนักอาศัยของไฮเดกเกอร์ โดยเสนอว่าไม่ใช่แค่บ้านเท่านั้น แต่พื้นที่เมืองเองสามารถสะท้อนและเป็นสัญลักษณ์ของการดำรงอยู่และสำนึกของมนุษย์ได้เช่นกัน “It was not only the home, but the city, which expressed and symbolized a person’s being and consciousness.”⁸ เลอเฟบวร์นำแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาี้มาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันของคนเมือง เขาเห็นว่าการมีชีวิตอยู่ของคนเมืองนั้น เป็นเรื่องของการสร้าง “ถิ่นที่อยู่” (habitat) ซึ่งเป็นแนวคิดที่คล้ายคลึงกับแนวคิดเรื่องการพำนักอาศัยของไฮเดกเกอร์ เขาเห็นว่าการตั้งถิ่นที่อยู่ (to inhabit) นั้น เป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในชีวิตทางสังคม ในชุมชน ในหมู่บ้าน หรือในเมือง เพื่อให้พื้นที่ดังกล่าวช่วยเติมเต็มการดำรงอยู่ของมนุษย์ให้สมบูรณ์

To inhabit meant to take part in a social life, a community, village or city. Urban life had among other qualities, this attribute. It gave the right to inhabit, it allows townmen-citizens to inhabit. It is thus that mortals inhabit while they save the earth, while they wait for the gods ... while they conduct their lives in preservation and use. Thus speaks the poet and philosopher Heidegger of the concept to inhabit.⁹

เมืองในแง่นี้จึงไม่ใช่เป็นเพียงสถานที่เชิงกายภาพที่ผู้คนเพียงแคมีชีวิตอยู่ไปวันๆ เท่านั้น หากแต่เป็น “ถิ่นที่อยู่” ที่ช่วยบ่มเพาะสถานะความเป็นมนุษย์ให้เกิดขึ้นได้ การเข้าไปมีส่วนร่วมในชีวิตทางสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจะช่วยให้มนุษย์สามารถค้นพบอัตถิภาวะของตัวเองได้ ทั้งนี้ เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานจะช่วยให้มนุษย์สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่มีความหมายให้เกิดขึ้นระหว่างตัวเองกับโลกแวดล้อมได้ กระบวนการตั้งถิ่นที่อยู่ดังกล่าวไม่ต่างไปจากการหว่านเมล็ดแห่งชีวิตให้แผ่ฝังไว้กับผืนดิน เพื่อให้พื้นที่แห่งนั้นช่วยฟูมฟักและหล่อเลี้ยงให้การดำรงอยู่ของมนุษย์มุ่งไปสู่สภาพความเที่ยงแท้และความหมายในท้ายที่สุด แนวคิดเรื่องการพำนักอาศัยของไฮเดกเกอร์และแนวคิดเรื่องการตั้งถิ่นที่อยู่ของเลอเฟบวร์ช่วยเปิดมุมมองว่าชีวิตประจำวันนั้นในด้าน

⁸ Henri Lefebvre. *Writings on Cities*. (Oxford: Blackwell Publishers, 1996). p.7-8.

⁹ Ibid., p.76.

หนึ่ง เป็นการดำรงชีพของมนุษย์เพื่อให้การดำรงอยู่ของตนเองมีความเที่ยงแท้และมีความหมายขึ้นมา

3.2 แพนด้า¹⁰ : วิถีกรรมของปुरुชนสามัญที่ไม่ธรรมดา

แพนด้า เป็นนวนิยายลำดับที่ 2 ของปราบดา หยุ่น จัดพิมพ์ขึ้นครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. 2547 มีโครงเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของนายแพนด้า ชายไทยวัย 27 ปี ผู้มีอาชีพพิมพ์ภาพยนตร์ให้กับบริษัทผลิต “หนังแผ่น” แห่งหนึ่ง อันที่จริงเขาไม่ได้มีชื่อเล่นว่าแพนด้า แต่เพราะสระอันอวบท่วมสมบูรณ์และมีขอบตาที่ซ้ำเป็นประจำเหมือนหมีแพนด้า ทำให้ผู้คนรายรอบเรียกเขาด้วยฉายาว่า “แพนด้า” ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา โดยปกหลังของนวนิยายอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมดังนี้

ชีวิตของแพนด้าไม่หือหาว เขาทำงาน ... ไปวันๆ และมีความสุขต่อกับกิจกรรม “ฟังวิทยุยามวิกาล” ที่ทำสืบทอดมาตั้งแต่เป็นวัยรุ่น จนกระทั่งวันที่แพนด้าค้นพบว่า ปุ่มเล็กๆ บนหน้าผาก ซึ่งนี่ถือว่าเป็นเพียง “สิวอมตะ” เผยความลับประหลาดให้เขารู้ว่าบ้านเกิดของเขาอยู่ที่ดาวอื่น! ชีวิตแสนธรรมดาของเขาก็พลิกผันทันที แพนด้ากลายเป็นคนสำคัญผู้มีหน้าที่สื่อสารให้ชาวโลกรับรู้ว่าพวกเขาต่างก็เกิดผิวดาวเช่นกัน¹¹

ประโยคที่ว่า “แพนด้ากลายเป็นคนสำคัญผู้มีหน้าที่สื่อสารให้ชาวโลกรับรู้”¹² ดังที่ปรากฏบนปกหลังของหนังสือบอกไปเป็นนัยว่านวนิยายเรื่องนี้ น่าจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับพันธกิจของตัวละครเอกที่พยายามกอบกู้ชีวิตของชาวโลกให้รอดพ้นจากภัยอันตรายบางประการ เพื่อให้มนุษย์ทุกคนได้มีชีวิตอยู่รอดปลอดภัยกันต่อไป นวนิยายเรื่อง *แพนด้า* ในแง่นี้เสมือนจะพาผู้อ่านเข้าสู่ขนบวรรณกรรมแนววีรกรรม (heroism) ที่ประกอบไปด้วยเรื่องราวของตัวละครเอก ผู้มีลักษณะกล้าหาญ เข้มแข็ง ฉลาดหลักแหลมที่พยายามฝ่าฟันภัยอันตรายต่างๆ จนสามารถพิชิต และเอาชนะบททดสอบนานาประการได้ในท้ายที่สุด

¹⁰ ปราบดา หยุ่น, *แพนด้า* (กรุงเทพมหานคร : โอเพ่นบุ๊ก, 2547).

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า ปกหลัง.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า ปกหลัง.

วลาดีมีร์ พรอพพ์ (Vladimir Propp) ได้ประมวลพฤติกรรม (function) ที่ปรากฏในนิทานรัสเซีย และแจกแจงออกมาได้ว่ามีลักษณะที่แตกต่างกันอยู่ทั้งสิ้น 31 พฤติกรรม¹³ งานศึกษาดังกล่าวทำให้เห็นว่าตัวละครเอกต้องเผชิญหน้ากับอุปสรรคและความยากลำบากต่างๆ นานา เพื่อแสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญ พละกำลัง การเสียสละ และเพื่อแสดงให้เห็นว่าศักยภาพของคุณสมบัติดังกล่าวจะช่วยให้พิชิตอุปสรรคเหล่านั้นได้อย่างปลอดภัยในท้ายที่สุด โจเซฟ แคมป์เบล (Joseph Campbell) ศีกษานิยายปรัมปราทั่วโลก เขาพบว่าตัวละครวีรบุรุษมักเริ่มต้นจากโลกธรรมดา แต่จากนั้นจะได้รับมอบหมายภารกิจบางอย่าง ทำให้ต้องเข้าไปในโลกเหนือจริงที่เขาต้องต่อสู้และฝ่าฟันกับบททดสอบต่างๆ มากมายนานปีการ แต่จะสามารถพิชิตอุปสรรคทั้งหมดได้ในท้ายที่สุด และจะหวนกลับมายังโลกธรรมดาอีกครั้งด้วยชัยชนะ พร้อมทั้งได้รับของกำนัลเป็นสิ่งตอบแทน

A hero ventures forth from the world of common day into a region of supernatural wonder: fabulous forces are there encountered and a decisive victory is won: the hero comes back from this mysterious adventure with the power to bestow boons on his fellow men.¹⁴

แต่เมื่อกลับมาพิจารณาตัวละครเอกในนวนิยายเรื่อง *แพนด้า* พบว่าตัวละครแพนด้าควรถูกจัดประเภทไว้ตรงฟากฝั่งที่ตรงข้ามกับวีรบุรุษมากกว่า เขาแทบจะไม่มีคุณสมบัติใดที่เหมาะสมกับการเป็นวีรบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ได้เลยแม้แต่น้อย กล่าวคือ แพนด้ามีรูปร่างหน้าตา “ที่อ้วนท้วน รอบตามักเป็นรอยคล้ำดำลึก เนื่องจากแทบไม่เคยหลับนอน ... ไม่หล่อ ไม่น่ารัก สิ่งที่น่าเอ็นดูที่สุดเกี่ยวกับผมเห็นจะเป็นชื่อแพนด้าที่คนอื่นกรุณาตั้งให้ นั่นแหละ”¹⁵ และมี “หน้าตาอัปลักษณ์ กินจุฉิบปกติ และตัวบานกินขนาดกว่าใครๆ”¹⁶ เขามีอาชีพเป็นคนพิมพ์บทหนังแผ่นที่ “วันๆ ก็ก้มหน้าก้มตากดแป้นพิมพ์ ให้เวลาผ่านพ้น งานแต่ละเรื่องที่ผลิตออกมาเป็นแผ่น แทบไม่เคยดู”¹⁷ แพนด้านิยามงาน

¹³ ศิราพร ณ ถลางและพิชญานี เชิงศิริ, “ทฤษฎีโครงสร้างนิทานของวลาดีมีร์ พรอพพ์,” ใน ศิราพร ณ ถลาง. (บก.)

ไวยากรณ์ของนิทาน: การศึกษานิทานเชิงโครงสร้าง (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์คดีชนวิทยาและภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544). หน้า 17-47.

¹⁴ Joseph Campbell, *The Hero with a Thousand Faces* (Princeton: Princeton University Press, 1968). p.30.

¹⁵ ปราบดา หยุ่น, *แพนด้า*, หน้า 11.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

ที่ตัวเองทำอยู่ว่าเป็น “ขยะ”¹⁸ และไม่กล้าเรียก “ธุรกิจที่เกี่ยวข้องอยู่ว่าภาพยนตร์ได้เต็มปาก”¹⁹ เพราะเป็นภาพยนตร์ที่สามารถ “แบ่งประเภทงานออกเป็นสองกลุ่ม เรื่องชีวิต (ดราม่า) ที่มีฉากเช็ทซ์ อีกกลุ่มคือ เรื่องตลกที่มีฉากเช็ทซ์”²⁰ โดยแพนด้าได้เล่ารายละเอียดของหนังที่ตัวเองมีส่วนเกี่ยวข้องกับ ด้ายดังนี้

มีฉากเช็ทซ์ดีๆ ... ให้อีนั้น (นางเอก) เดินเข้าไปหาพระเอกซ้ำๆ แต่ซ้ำแบบขี้ๆ หน่อย แบบ แม่งยื่นนมออกไปข้างหน้า พระเอกแม่งยื่นคูลเฉยๆ งงๆ เหมือนชีวิตนี้แม่งไม่เคยเห็นนม ตอน เด็กกินแต่นมขวด ไม่เคยดูดหัวนมแม่ เสร็จแล้วอีตอกนั้น (นางเอก) ก็ค่อยๆ แก้ว้ำ ซ้ำๆ ซ้ำๆ เลยนะ ให้พระเอกมันจ้องมองด้วยความตื่นเต้น ... จากนั้นมันก็เอากัน เอากัน แรงๆ เร็วๆ แต่ ซ้ำๆ ผมพยายามนึก อะไรหนอ เร็วแต่ซ้ำไปในขณะเดียวกัน และเมื่อหันไปมองท่านผู้กำกับที่กำลังออกคำสั่งอย่างน้ำลายกระเซ็น ผมก็เห็นคำตอบอยู่ตรงหน้าเต็มตา สมองของ ไอ้สัตว์ นี้เอง ที่เร็วและซ้ำไปพร้อมๆ กัน²¹

ดังที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้นี้ว่าตัวละครวีรบุรุษนั้นประกอบไปด้วยคุณสมบัติของความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง ความฉลาดหลักแหลม และสามารถพิชิตอุปสรรคนานัปการได้ กระนั้น ชีวิตของตัวละครแพนด้าข้างต้นกลับไม่ปรากฏคุณสมบัติใดที่สามารถอ้างอิงไปสู่การเป็นวีรบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นทั้งในด้านรูปร่างหน้าตาหรือตำแหน่งหน้าที่การงาน การดำรงอยู่ของตัวละครแพนด้าในขอบการเล่าเรื่องแบบแนววีรกรรมจึงมีลักษณะที่ย้อนแย้งและกำกวมอย่างมาก เพราะผู้อ่านไม่สามารถระบุตัวละครแพนด้าให้สอดคล้องกับวีรบุรุษคนใดได้เลย เมื่อติดตามเรื่องราวในบันทึกของนายแพนด้าไปเรื่อยๆ จะรู้สึกได้ว่า “มันช่างเป็นบันทึกที่เรื่อยเปื่อยและส่วนตัวเหลือเกิน บางช่วงบางตอนอ่านไม่ค่อยรู้เรื่อง”²² เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตแพนด้าเต็มไปด้วยความจืดชืด ไร้ความตื่นเต้นระทึกขวัญ ปราศจากการผจญภัย ไม่มีฉากต่อสู้กับตัวร้ายเพื่อแสดงถึงพลังและความสามารถ หรือช่วยนางเอกให้รอดพ้นจากหายนะเพื่อให้ผู้อ่านได้ยินดีปรีดาไปกับชัยชนะของพระเอกในตอนจบตามขนบแนววีรกรรมแต่ประการใด แม้แต่แพนด้าเองยังรู้สึกว่าชีวิตตัวเองไม่มีความสลักสำคัญใดๆ เช่นเดียวกัน

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30-31.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 219.

ผมเป็นคนหนึ่งที่ใช้ชีวิตไปวันๆ อย่างไม่มีจุดหมาย หรือความต้องการอะไรมากนัก ทั้งในเรื่อง การงานและสภาพความเป็นอยู่ส่วนตัว – ซึ่งเป็นเพราะผมไม่คิดว่าชีวิตตัวเองมีความสำคัญ และคงเพราะเคยชินกับการเป็นตัวตกอ้วนๆ เป็น ‘หมีแพนด้า’ ในสายตาคนอื่นจนไม่หวังว่า จะมีเรื่องตื่นเต้น โผล่หน้ามาทักทาย²³

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้อ่านไม่สามารถระบุหรืออ้างอิงตัวละครแพนด้าให้คล้องกับตัวละครวีรบุรุษ ใดๆ ได้นี้ มีความสำคัญอยู่เช่นกัน “อาการของการระบุไม่ได้” ในด้านหนึ่งได้ชวนกลับไปยืนยัน สภาวะ “ความบกพร่อง” ของตัวละครแพนด้าเอง กล่าวคือ เป็นการตอกย้ำให้เห็นว่าตัวละคร แพนด้าก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาจาก “ความขาด” หรือ “การไร้คุณสมบัติ” ในตัวละครวีรบุรุษ แพนด้า เป็นตัวละครที่มีลักษณะของพระเอกปฏิลักษณ์ (anti-hero)* กล่าวคือ เป็นตัวละครที่มีได้แสดงให้เห็นว่ามีความยิ่งใหญ่ มีศักดิ์ศรี มีอำนาจ หรือมีความกล้าหาญดังที่ควรจะเป็นเอกเช่นตัวเอกใน โศกนาฏกรรม (tragedy) สมัยก่อนที่สามารถนำพาผู้อ่านไปสู่ความสูงสุดของสภาวะ โศชนะ (catharsis)** ได้ หากแต่เป็นตัวเอกผู้ที่ไม่มีความสำคัญ ไร้เกียรติยศ และปราศจากอำนาจ*** แพนด้าในนวนิยายเรื่องนี้มีลักษณะของพระเอกปฏิลักษณ์ดังกล่าวที่มีตัวตนอัน “เป็นอื่น” ไปจาก ตัวละครวีรบุรุษ ตัวละครนี้ยังยอมรับกับความธรรมดาสามัญของชีวิตตัวเองว่า “ผมเป็นเพียงผู้ชาย อ้วนๆ ชื่อแพนด้า ที่ทำงานพิมพ์บทหนังแผ่นให้บริษัทเล็กๆ ในกรุงเทพมหานคร”²⁴ อันเป็น

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

* พระเอกปฏิลักษณ์ (anti-hero) เป็นคำแปลที่อ้างอิงจากราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ตัวละครที่ขาดคุณสมบัติดั้งเดิม ตามขนบตัวละครวีรบุรุษ (ดูราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย* กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 29)

** สภาวะ โศชนะ (catharsis) คือ การชำระล้างทางจิตวิญญาณ/อารมณ์ของผู้ชม ซึ่งเป็นผลจากความรู้สึกสงสาร เห็นอก เห็นใจ หรือกลัว ฯลฯ ในชะตากรรมที่ตัวละครเอกประสบอยู่ เชื่อกันว่าความรู้สึกเหล่านี้จะช่วยชำระล้างจิตใจของผู้ชมให้บริสุทธิ์ คำว่า catharsis มีรากศัพท์จากภาษากรีกหมายถึง การชำระล้าง (cleansing) การถ่าย (purging) และการทำให้กระจ่างชัด (clarification)

*** ตัวเอกเช่นนี้มีอยู่เสมอในบทละคร และบันเทิงคดีประเภทร้อยแก้วในปัจจุบัน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดของตัวเอกปฏิลักษณ์ได้แก่คนจร 2 คนชื่อ Vladimir กับ Estragon ในบทละครเรื่อง *Waiting for Godot* (ค.ศ. 1956) ของแซมมวล เบกเกตต์ Tristram Shandy ในเรื่อง *Tristram Shandy* ของลอเรนซ์ สตีเวนส์ Bloom ในเรื่อง *Ulysses* ของเจมส์ จอยส์ Meursault ในเรื่อง *L'Étranger* ของอัลแบร์ กามูส์ (ดูราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย*, หน้า 29)

²⁴ ปราบดา หยุ่น, *แพนด้า*, หน้า 216.

ประโยคที่เขาได้กล่าวไว้หลายครั้งในบันทึกของตัวเองเล่มนี้ ซึ่งในด้านหนึ่งยังเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงความเป็นพระเอกปฏิลักษณ์ของตัวเองให้ปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้น

ถึงแม้ว่าตัวละครแพนด้าในสถานภาพที่เป็นพระเอกปฏิลักษณ์จะเป็นตัวละครที่ไม่สำคัญ ไร้เกียรติยศ ศักดิ์ศรี รูปโฉม หรืออำนาจใดๆ ในสังคม กระนั้น เรื่องราวชีวิตของ “ผู้ชายอ้วนๆ ชื่อแพนด้า”²⁵ สามารถเชื่อมโยงเข้ากับความเป็นจริงของโลกได้มากกว่า ทั้งนี้ เนื่องจากตัวละครวีรบุรุษตามขนบดั้งเดิมนั้น มักมีลักษณะเหมือนมนุษย์ทั้งในด้านกายภาพและจิตใจ เช่น มีรูปโฉมที่งดงาม มีความสามารถพิเศษดีเลิศ มีพลังวิเศษ มีสถานภาพทางสังคมอันสูงส่ง ฯลฯ คุณลักษณะเหล่านี้ทำให้นวนิยายแนววีรบุรุษมีเรื่องราวที่เกินจริงไปจากความเป็นมนุษย์มาก ในขณะที่ตัวละครพระเอกปฏิลักษณ์จะมีมิติของความเป็นมนุษย์มากกว่า กล่าวคือ เป็นตัวละครที่มีจุดบกพร่อง มีอารมณ์ และความรู้สึกต่างๆ เหมือนมนุษย์ธรรมดาสามัญคนหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ แพนด้าในฐานะที่เป็นพระเอกปฏิลักษณ์จึงสามารถเชื่อมโยงกับความเป็นจริงของโลกได้ดีกว่า เพราะเป็นตัวละครที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางโลกย์ (mundaneness) อันธรรมดาสามัญในชีวิตประจำวัน คงกฤษไตรยวงศ์ได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับนวนิยายเรื่อง *แพนด้า* ว่าสามารถ “สะท้อนถึงสภาพสังคมและสภาพอารมณ์ของมนุษย์ในยุคสมัยได้เป็นอย่างดี แม้จะไม่ได้สะท้อนออกมาตรงๆ ก็ตาม ... โดยเฉพาะสังคมเมืองที่ผู้คนดำเนินชีวิตไปในกระแสของความเจริญทางวัตถุ ... โลกทุนนิยมที่ขอบจะย่อยสลายทุกสิ่งให้กลายเป็นสินค้า”²⁶ ด้วยเหตุนี้ คงกฤษเชื่อว่า “บันทึกของนายแพนด้า น่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งในบรรดาหลายๆ แนวทางที่น่าเสนอภาพสังคมได้”²⁷

อย่างไรก็ตาม คงกฤษจะอธิบายภายใต้กรอบของกลวิธีการประพันธ์ของนักเขียนเท่านั้น มิได้มีการอธิบายเพิ่มเติมในมิติอื่นๆ แต่ประการใด “งานของปราบดาแปลก อีกทั้งรุ่มรวยด้วยอารมณ์ขัน มีลีลาหยิกแกมหยอก ที่เล่นที่จริง ในขณะที่เดียวกันก็วิพากษ์วิจารณ์สังคม ได้อย่างถึงใจพระเดชพระคุณ”²⁸ จากข้อสังเกตของคงกฤษดังกล่าว สาเหตุที่ทำให้นวนิยายเรื่องนี้สามารถเชื่อมโยงเข้ากับโลกทางสังคมได้ดีนั้น อาจเป็นเพราะคุณลักษณะความเป็นพระเอกปฏิลักษณ์ของตัวละครแพนด้าเอง คุณลักษณะดังกล่าวของตัวละครนี้ทำให้มิติความเป็นมนุษย์ต่างๆ ของมนุษย์

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 216.

²⁶ คงกฤษ ไตรยวงศ์, “ควาบ้านเกิดของนาย ‘แพนด้า’ ในนวนิยายของปราบดา หยุ่น,” ใน *ขวัญเรือน* (เบ็ญหลัง มิถุนายน 2547) หน้า 338.

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 338.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 338.

เมืองร่วมสมัยปรากฏออกมาในเรื่องเล่าอย่างเป็นรูปธรรม ดังที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ว่า ประสบการณ์ของมนุษย์เมืองร่วมสมัยนั้น เป็นทั้งประสบการณ์ต่อการตกอยู่ภายใต้การครอบงำและควบคุมโดยระบบเครือข่ายของอุตสาหกรรม และการมีอัตตาณัติในการกำหนดความเป็นไปของชีวิตตนเอง ประสบการณ์ดังกล่าวสลับไปมาระหว่างความรู้สึกแปลกแยกโดดเดี่ยว ซึ่งเป็นมิติของเมืองเชิงลบ กับความรู้สึกถึงอิสรภาพของตน ซึ่งเป็นมิติของเมืองเชิงบวก ตัวละครแพนด้าในฐานะพระเอกปฏิลักษณ์นำเสนอและถ่ายทอดประสบการณ์ของคนร่วมสมัยดังกล่าว โดยมีมิติของเมืองเชิงลบเห็นได้จาก“ความรู้สึกท้อ สมองอ้อ งุนงง”²⁹ หรือ “ความเจ็บปวด สับสน และอดิโรย”³⁰ ที่ปรากฏในเรื่องเล่าของตัวละครแพนด้าเป็นครั้งคราว ส่วนมิติเชิงบวกนั้น สามารถเห็นได้จากความรู้สึกที่เขามีต่อครอบครัว³¹ ต่อคนรัก³² ความสุขจากการฟังวิทยุยามวิกาล³³ การตัดสินใจลาออกจากงาน³⁴ ฯลฯ ซึ่งมิติเหล่านี้จะไม่ปรากฏในตัวละครวีรบุรุษแบบดั้งเดิมที่มักจะเสนอภาพที่เหนือชีวิตจริง (larger-than-life) ตัวละครแพนด้าจึงถือเป็นการถ่ายทอดสภาวะทางอารมณ์จิตใจและประสบการณ์ของปวงชนธรรมดาในสังคมสมัยใหม่ได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงกับสังคมปัจจุบัน

นอกจากจะมีเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับความเป็นจริงของโลกสมัยใหม่ อันเป็นผลจากลักษณะความเป็นพระเอกปฏิลักษณ์ของแพนด้าแล้ว ความน่าสนใจของนวนิยายเรื่องนี้อยู่ที่การยินยอมให้ตัวละครปวงชนคนธรรมดาผู้มีชีวิตไปวันๆ มีสถานภาพเป็นพระเอกของเรื่อง ทั้งๆ ที่แพนด้าเป็นนวนิยายที่ดำเนินเรื่องตามขนบการประพันธ์แนววีรกรรม เสาวณิต จุลวงศ์ ศึกษาการเล่าเรื่องในบันเทิงคดีร่วมสมัยไทย เห็นว่า “นวนิยายเรื่อง *แพนด้า* ปราบดา หุ่่น นำเสนอ ‘เสียง’ ของ ‘คนนอก’ ของสังคมเมือง ผ่านเรื่องเล่าของแพนด้า”³⁵ โดยรูปแบบของบันทึกของตัวละครช่วยให้ “เสียง” ที่เคยถูกละเลยไปจากสังคมสามารถกลับมาเปล่งให้ได้รับฟังกันอีกครั้ง

²⁹ ปราบดา หุ่่น, *แพนด้า*, หน้า 110.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 111.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27-46.

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 238.

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 57.

³⁵ เสาวณิต จุลวงศ์, *ความซับซ้อนของการเล่าเรื่อง : ลักษณะหลังสมัยใหม่ในบันเทิงคดีร่วมสมัยของไทย*

นวนิยายเรื่องนี้เป็นเสมือน ‘เสียง’ ของ ‘คนอื่น’ ในสังคม ... การเขียนบันทึกทำให้ผู้เขียนสามารถเล่าเหตุการณ์และความคิดทั้งของตนเองและของคนอื่น ผ่านการเล่าประสบการณ์ของตนเองได้ ทำให้เสียงของคนซึ่งอยู่ในแวดวงของแพนด้าซึ่งล้วนเป็นคนที่เบี่ยงเบนจากมาตรฐาน ได้มีโอกาสเปล่งเสียงออกมาให้คนอื่นได้รับรู้ผ่านบันทึกของแพนด้า เช่น เสียงของเสี้ยเส็ง เสียงของพี เสียงของกฤษ เสียงของผู้หญิงที่มาสมัครเป็นนางเอกภาพยนตร์ไป เป็นต้น ฯลฯ³⁶

ความคิดเห็นของเสาวณิตข้างต้นช่วยเปิดมุมมองให้เห็นมิติทางการเมืองของนวนิยาย *แพนด้า* ว่าเป็นเรื่องเล่าที่เปิดพื้นที่ให้กับตัวละครที่ถูกหลงลืมไปในสังคม บันทึกของแพนด้าได้รวบรวมเรื่องราวของ “คนอื่น” ให้กลับเข้ามามีบทบาทในเรื่องเล่า ถือเป็นการช่วยให้คนเหล่านี้มีที่ทางในเรื่องเล่า อันจะทำให้ตัวตนของบุคคลที่เคยถูกลืมทางสังคมได้กลับมามีชีวิต และกลับมาเป็นที่รับรู้ในพื้นที่สาธารณะอีกครั้ง คำอธิบายของเสาวณิตพยายามชี้ให้เห็น “การเมืองเชิงอำนาจที่ปิดกั้น กีดกัน หรือกดขี่”³⁷ ความแตกต่างในสังคมเมืองผ่านการ “ควบคุมกำกับพฤติกรรมของคนในระดับปลีกย่อย และผลักดันคนที่แตกต่างไม่เข้าเกณฑ์ออกไป ‘เป็นอื่น’ ในสังคมที่มีความหลากหลายอย่างเช่นเมือง มาตรฐานในเรื่องปลีกย่อยเล็กๆ น้อยๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างความเป็นอื่นในสังคม”³⁸ คำอธิบายของเสาวณิตเปิดเผยให้เห็นการเมืองของพื้นที่เมืองที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ ซึ่งถือเป็นการนำเสนอมุมมองของเมืองในมิติที่สามารถครอบงำและควบคุมความเป็นไปของชีวิตปัจเจกได้ อย่างไรก็ตาม ตัวละครแพนด้าในฐานะพระเอกปฏิลักษณ์เผยมุมมองอีกด้านหนึ่งของชีวิตประจำวันในเมือง โดยนำเสนอศักยภาพของปัจเจกในการต่อรองกับอำนาจของระบบที่อยู่เหนือตัวเธอขึ้นไป

บทวิเคราะห์ของกงกฤษและเสาวณิตช่วยให้เห็นว่านวนิยาย *แพนด้า* มีมิติทั้งในด้านการเชื่อมโยงกับความเป็นจริงของโลก และในด้านความเป็นการเมืองของเรื่องเล่า นอกจากนั้น ตัวละครแพนด้ายังตีความได้ว่าเป็นทั้งพระเอกปฏิลักษณ์ และเป็นตัวละครที่ถูกทำให้ “เป็นอื่น” ในสังคม ซึ่งมิติทั้งหมดทำให้เห็นว่า “ผู้ชายอ้วนๆ ชื่อแพนด้า”³⁹ ที่ดูราวกับว่ามีชีวิตเหมือนปุถุชนทั่วไปนั้น แท้จริงแล้วไม่ธรรมดาสามัญเลย หากแต่เต็มไปด้วยมิติทางการเมือง การเล่าเรื่องผ่านตัว

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 377.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 367.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 367.

³⁹ ปราบดา หยุ่น, *แพนด้า*, หน้า 216.

ละครกรรมดาสามัญเช่นแพนด้าในฐานะพระเอกปฏิลักษณ์นั้น เป็นการทำให้ “ความธรรมดาสามัญ” กลับมาเป็นประเด็นทางการเมืองอีกครั้ง ทั้งนี้เนื่องจากตัวละครธรรมดาสามัญในด้านหนึ่งเป็นตัวละครที่ถูกทำให้ “เป็นอื่น” จึงไม่สามารถปรากฏในเรื่องเล่าได้ ไม่ต่างจากกลุ่มคนชายขอบ กลุ่มคนที่อ่อนแอ หรือกลุ่มคนที่ถูกกดขี่กลุ่มอื่นๆ ฯลฯ ในกรณีของแพนด้า นั้น เขาอยู่ภายใต้คู่ตรงข้ามระหว่างความเป็นวีรบุรุษกับความเป็นคนธรรมดาสามัญ โดยตัวละครวีรบุรุษจะมีพื้นที่ที่ตัวเองจะปรากฏได้มากกว่าตัวละครสามัญธรรมดาอย่างแพนด้า นอกจากนั้น ในอีกด้านหนึ่ง ตัวละครธรรมดาสามัญสามารถเชื่อมโยงเข้ากับความเป็นโลกสมัยใหม่ได้มากกว่า เนื่องจากสะท้อนมิติตามความเป็นมนุษย์ได้ดีกว่า ด้วยเหตุนี้ “ความธรรมดาสามัญ” จึงสามารถสะท้อนมิติต่างๆ และเปิดเผยให้เห็นความเป็นการเมืองของสังคมเมืองสมัยใหม่ได้เฉกเช่นเดียวกัน เพราะสามารถสะท้อนเรื่องราวในชีวิตประจำวันของคนเมืองทั้งในด้านบวกและลบ ทั้งในด้านการมีอัตตาชาติของปัจเจก และการประสบกับความแปลกแยกต่อตัวตน และทั้งในด้านการมีอิสรภาพในการไขว่คว้าสิ่งที่ตนเองปรารถนา กับด้านที่ถูกครอบงำและควบคุมได้ และเมื่อกลับไปพิจารณาประเด็นเรื่องบันทึกของนายแพนด้าอีกครั้ง คำอธิบายของเสาวณิตก่อนหน้านี้นี้ชี้ให้เห็นว่าบันทึกเล่มนี้มีมิติเชิงการเมืองแอบแฝงอยู่ เพราะเป็นบันทึกที่สามารถรวบรวมเรื่องราวของ “คนอื่น” ไว้ให้อยู่ภายในเรื่องเล่าเดียวกัน ตัวละคร “คนอื่น” อีกตัวหนึ่งที่บันทึกเล่มนี้ได้รวบรวมไว้เช่นกัน และเป็นตัวละครหลักของบันทึกเล่มนี้ คือ “คนธรรมดาสามัญ/ปุถุชน” (ordinary people) ซึ่งเป็นตัวละครที่ถูกทำให้หลงลืมไปและถูกทำให้เป็นอื่นในเรื่องเล่ากระแสหลักไม่ต่างจากกลุ่มคนชายขอบอื่นๆ

ความน่าสนใจของนวนิยายเรื่องนี้ไม่ได้หยุดอยู่แค่รูปแบบการประพันธ์ที่เลือกใช้รูปแบบแนวพระเอกปฏิลักษณ์เพื่อเปิดที่ทางแก่เรื่องราวธรรมดาสามัญของ “ชีวิตประจำวัน” ให้ได้ปรากฏขึ้นมาในเรื่องเล่าเพียงเท่านั้น หากแต่วิธีการนำเสนอของนวนิยายเรื่องนี้เองมีความน่าสนใจไม่น้อย นวนิยายเรื่องนี้เลือกวิธีการนำเสนอผ่านการเขียนบันทึกประจำวันของตัวละครเอก โดยเห็นได้จากสารบัญญำนวนิยายเรื่องนี้ถูกแบ่งออกเป็นบทๆ ตามจำนวนครั้งที่บันทึก ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่บันทึกครั้งที่หนึ่ง ไปสู่บันทึกครั้งที่สิบเอ็ด⁴⁰ ตามลำดับ นายแพนด้าบ่งบอกเจตนารมณ์ของตนเองไว้ในบทแรกว่า “ผมตัดสินใจเขียนบันทึกนี้ขึ้น ไม่ใช่เพราะอยากเป็นนักเขียน อยากดัง หรืออะไรน่าสมเพชทำนองนั้น เพียงแต่เห็นว่ามันเป็นวิธีเดียวที่จะทิ้งเรื่องราวของผมไว้ให้พวกคุณได้รู้”⁴¹ เรื่องราวที่

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

นายแพนดำต้องการจะสื่อสารให้ผู้อ่าน ได้รู้รู้นั้นเกี่ยวข้องกับสังขรณ์ที่เขาได้ “ล่วงรู้ขณะนอน กอแงนั่งอยู่บนพื้นห้องน้ำ”⁴² ซึ่งมีอยู่สองประการด้วยกัน ดังนี้

1.) มนุษย์บนโลก คือชีวิตที่เกิดผิดดาว 2.) นอกจากจะเกิดผิดดาว (โดยไม่รู้ตัว) แล้ว มนุษย์ยัง เบียดเบียนสิ่งมีชีวิต (ที่เกิดถูกดาว) บนโลก ก่อให้เป็นวิกฤตผิดสมดุอย่างร้ายแรง เมื่อเข้าใจ ปัญหา ย่อมไม่ยากนักที่จะนึกถึงวิธีแก้ และตอนนั้นผมรู้สึกอย่างถ่องแท้แล้วว่าจุดหมายสูงสุด ของชีวิตมนุษย์คืออะไร ไม่ใช่ความมั่นคงทางฐานะ ไม่ใช่การมีครอบครัวที่อบอุ่น และไม่ใช่ การนับถือศาสนาเพื่อเดินทางไปสู่นิพพาน จุดหมายสูงสุดของมนุษย์ทุกคน คือ การหยั่งรู้ว่า แต่ละคนควรจะไปเกิดบนดาวดวงใด และเมื่อรู้แล้ว ต้องคืนรันคันคว่า หาวิธีเดินทางกลับไป ยังดาวของตนให้สำเร็จ⁴³

จริงอยู่ที่นายแพนดำได้แถลงเจตนารมณ์ของเขาไว้ชัดเจนแล้วว่า สาเหตุที่เขาเขียนบันทึกเล่มนี้ขึ้นก็ เพื่อให้ชาวโลกได้รู้ถึงสังขรณ์ว่ามนุษย์ทุกคนต่างเกิดผิดดาวด้วยกันทั้งนั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อ พิจารณาจากตำแหน่งแห่งที่ของนายแพนดำในฐานะที่เป็นตัวละครพระเอกปฏิลักษณ์อันธรรมดา สามัญ และมีมติเชิงการเมืองของบันทึกเล่มนี้ที่มีภาคปฏิบัติการในการรวบรวมเรื่องราว “คนอื่น” ไว้ ภายในเรื่องเล่าเดียวกัน เหตุผลทั้งสองข้างต้นทำให้เห็นว่าบันทึกเล่มนี้มีพันธกิจอีกประการหนึ่ง เพิ่มเติมขึ้นมา กล่าวคือ บันทึกของนายแพนดำทำหน้าที่ทางการเมืองให้กับประเด็นเรื่อง “ชีวิตประจำวัน” ด้วยเช่นกัน บันทึกเล่มนี้ถูกเขียนขึ้นโดยตัวละครธรรมดาสามัญเช่นแพนดำ ทำให้ ทุกๆ เหตุการณ์ที่ปรากฏในเรื่องเล่าต่างทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราว “ชีวิตประจำวัน” ของเขาเอง นอกจากนั้น การที่งานเขียนชิ้นนี้ของนายแพนดำเป็น “บันทึกประจำวัน” ยิ่งเป็นการตอกย้ำให้เห็น พันธกิจของหนังสือเล่มนี้ว่ามีภาคปฏิบัติการที่ต้อง “บันทึก” เรื่อง “ชีวิตประจำวัน” ของคนธรรมดา สามัญเอาไว้ให้ปรากฏบนทุกหน้ากระดาษ เมื่อกลับไปพิจารณาบันทึกเล่มนี้อีกครั้ง พบว่าบันทึก ของนายแพนดำเล่มนี้ได้ถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของเขาในมิติต่างๆ ออกมาให้รับรู้ เช่น ครอบครัว หน้าที่การงาน ผู้ร่วมงาน เพื่อนสมัยเรียน ผู้หญิงที่เขาตกหลุมรัก ฯลฯ ซึ่งต่างเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้น ใน “ชีวิตประจำวัน” แทบทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าเรื่องราวเหล่านั้นจะ “เป็นบันทึกที่เรื้อยเปื่อยและส่วนตัว เหลือเกิน บางช่วงบางตอนอ่านไม่ค่อยรู้เรื่อง”⁴⁴ แต่ความเรื้อยเปื่อยและเรื่องส่วนตัวดังกล่าวกลับมี มิติการเมืองที่มีความสำคัญไม่แพ้เรื่องใดๆ เช่นกัน

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19-20.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 219.

3.3 งานประจำ : ว่าด้วยความไม่เที่ยงแท้และความไร้ความหมายของชีวิต

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าประเด็นเรื่องชีวิตประจำวันนั้น เป็นประสบการณ์ของสามัญชนต่อภาวะทั้งเชิงบวกและเชิงลบของเมืองร่วมสมัย *แพนด้า* ถ่ายทอดมิติทั้งสองด้านของชีวิตประจำวันให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ โดยในส่วนนี้จะวิเคราะห์มิติของชีวิตประจำวันในเชิงลบ อันเป็นด้านที่ปัจเจกถูกรอบงำและควบคุมโดยระบบของเมืองให้เห็นว่าชีวิตประจำวันสามารถเข้าควบคุมและครอบงำชีวิตปัจเจกได้เช่นไรบ้าง ตัวอย่างที่จะนำมาใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการวิเคราะห์ของส่วนนี้ คือ สภาพอารมณ์แปลกประหลาดแบบหนึ่งที่จะเกี่ยวพันกับ “ความรู้สึกท้อ สมองอ้อ งามง”⁴⁵ *แพนด้า* มักถ่ายทอดในบันทึกของเขาให้ฟังเป็นระยะว่าบางครั้งเขาจะมี “อาการแปลกๆ ในสมองบังคับให้ผมต้องอยู่นิ่ง จะว่าไป ผมก็รู้สึกเหมือนคนไม่ค่อยสบาย เพียงแต่ไม่มีอะไรผิดปกติ อยู่ๆ สมองผมก็อยากเหม่อลอยอย่างไรเหตุผล”⁴⁶ สภาพที่ดูเหมือน “คนไม่ค่อยสบาย” ดังกล่าว มักทำให้เขารู้สึกว่า “อยากให้หยุดไปเฉยๆ เหมือนร่างที่ถูกสาปให้แข็งเป็นหิน เหมือนคอมพิวเตอร์ที่อยู่นิ่ง ก็แฮงค์เสียอย่างนั้น จะได้ไม่ต้องรู้สึกอะไรมากมาย เพียงแค่ตัวเองกลางอากาศ”⁴⁷

สภาวะทางอารมณ์ดังกล่าวของนาย *แพนด้า* กำลังบอกไว้ว่าชีวิตประจำวันที่ตัวละครเอกตัวนี้เผชิญหน้าอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันในด้านหนึ่งอาจเป็นการประสบพบเจอกับสภาวะเชิงลบของชีวิตประจำวัน สภาวะที่อยู่นิ่ง สมองก็อยากเหม่อลอยอย่างไรเหตุผล หรือความรู้สึกที่เหมือนว่าร่างถูกสาปให้แข็งเป็นหินนี้ไม่ใช่เป็นสภาวะที่ไม่มีนัยยะใดซ่อนเร้น หากแต่ตีความได้ว่าเป็นอาการสำคัญที่บ่งชี้ถึงโรคร้ายบางอย่างที่ *แพนด้า* ประสบอยู่ในชีวิตประจำวัน เพราะเขาสะท้อนออกมาราวกับว่าชีวิตของเขาได้ยุติสิ้นสุดลงแล้ว เป็นไปได้ว่าอาการที่เขาบรรยายว่าต้องการให้ทุกอย่างอยู่นิ่งก็หยุดไปเสียเฉยๆ นี้สะท้อนถึงสภาวะที่ตัวละครกำลังเผชิญกับความไม่เที่ยงแท้และความแปลกแยกจากสิ่งแวดล้อม เพราะสภาวะดังกล่าวมักทำให้มนุษย์รู้สึกถึงความไร้ความหมายของชีวิตและการไม่ต้องการมีชีวิตอยู่ต่อไป สภาวะทางอารมณ์ดังกล่าวในด้านหนึ่งสามารถอธิบายได้ว่าเป็นสถานการณ์ที่ชีวิตอยู่-ในโลกของมนุษย์ถูกขูดกลายให้มุ่งไปสู่สภาวะดาส มาน อันเป็นการดำรงอยู่ที่ไร้ความหมาย คำอธิบายถึงความรู้สึกภายในของ *แพนด้า* สะท้อนว่าชีวิตประจำวันได้คุกคามตัวตน

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 187.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 108.

ของเขาให้สูญหายไปในช่วงเวลาหนึ่งคนเมือง เขาอาจรู้สึกว่าเขาเองไม่เหลือสภาพความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และเป็นชีวิตที่ไร้ความหมาย อาการเหม่อลอยอย่างไร้เหตุผล หรือการที่อยากให้ตัวเองแช่อยู่กลางอากาศนั้น เป็นสิ่งยืนยันได้ดีว่าชีวิตของเขากำลังถูกกดทอนไปสู่ “สิ่ง” ที่ไร้มิติของอัตถิภาวะแห่งความเป็นมนุษย์นั่นเอง เพราะ “จิต” ของเขาไม่ทำงาน หากแต่เหม่อลอยไปวันๆ และ “ร่างกาย” ของเขาไม่เคลื่อนที่ไปสู่ความเที่ยงแท้ หากแต่ถูกแช่แข็งให้อยู่นิ่งๆ เฉยๆ ไม่ต่างจากก้อนหิน อยากรู้ก็ตาม ตัวละครนี้ไม่ได้คิดฆ่าตัวตายหรือต้องการสิ้นสุดชีวิตของตัวเองเพื่อยุติความรู้สึกแปลกแยกและความไร้ความหมายของชีวิต พ่อของแพนต้าได้ตั้งคำถามนี้ไว้ว่า “ลูกพยายามจะฆ่าตัวตายหรือเปล่า”⁴⁸ แพนต้าตอบไปว่า “พ่อ ผมไม่ได้จะฆ่าตัวตายหรอก”⁴⁹

สภาวะความไม่เที่ยงแท้ที่ครอบงำชีวิตแพนต้านั้น เห็นได้ชัดเจนในชีวิตการทำงานของเขา ทั้งๆ ที่เขานิยามงานที่ตัวเองทำอยู่ว่าเป็น “ขยะ”⁵⁰ กระนั้น เขากลับ “ไม่ได้กลักรู้สึกอะไรกับงานมากนักหรอก เพราะไม่เห็นว่าคุณควรจะทำอะไรดีไปกว่านั้น หรือจะให้คุณสามารถทำอะไรได้ดีไปกว่านั้น”⁵¹ แพนต้าให้ความเห็นที่มีต่องานของเขาอย่างละเอียดดังนี้

ที่จริงผมเรียนจบโบราณคดี (ซึ่งกลายเป็นอดีตให้ฝุ่นจับอย่างรวดเร็ว) แต่มีเพื่อนอยู่ในวงการบันเทิงหลายคนเมื่อถึงเวลาต้องหาเงิน ก็ไหลไปตามคำชักชวนของเพื่อน แต่เอาเข้าจริง ผมไม่ได้กลักรู้สึกอะไรกับงานมากนักหรอก เพราะไม่เห็นว่าคุณควรจะทำอะไรดีไปกว่านั้น หรือจะสามารถทำอะไรได้ดีไปกว่านั้น วันๆ ผมก็ก้มหน้าก้มตาตกเป็นพิมพ์ ให้ความผ่านพ้นงานแต่ละเรื่องทีผลิออกมาเป็นแผ่น ผมแทบไม่เคยดู ... ถึงจะเรียกไม่ได้ว่ารัก ผมก็ไม่ได้เป็นทุกข์กับงาน เรียกว่า “ไร้ความรู้สึก” กับมันจะตรงกว่า ผมขยะแขยงกับผลงานของตัวเอง แต่ก็ไม่รังเกียจจากพอที่จะออกแรงผลักไสตัวเองออกไป หรือกระเสือกกระสนดิ้นรนหางานใหม่ อาจจะเรียกได้ว่าผมเป็นคนหนึ่งที่ใช้ชีวิตไปวันๆ อย่างไม่มีจุดหมาย หรือความต้องการอะไรมากนัก ทั้งในเรื่องการงานและสภาพความเป็นอยู่ส่วนตัว – ซึ่งเป็นเพราะผมไม่คิดว่าชีวิตตัวเองมีความสำคัญ และคงเพราะเคยชินกับการเป็นตัวตกอ้วนๆ เป็น “หมีแพนต้า” ในสายตาคนอื่นจนไม่หวังว่าจะมีเรื่องตื่นเต้นโผล่หน้ามาทักทาย⁵²

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 31-32.

ความคิดเห็นต่อชีวิตหน้าที่การงานของนายแพนด้าสะท้อนว่างานประจำที่แพนด้าทำอยู่ในชีวิตประจำวันนั้น มีมิติของสิ่งที่เลอแพบัวร์เรียกว่า everydayness กล่าวคือ เป็นมิติของชีวิตประจำวันที่เต็มไปด้วยความซ้ำซากจำเจและการถูกทำให้เป็นเลี้ยวส่วน อันเป็นผลจากกลไกและอุดมการณ์ของเศรษฐกิจทุนนิยม งานประจำของแพนด้าในฐานะนักพิมพ์บทภาพยนตร์ทำให้ชีวิตแพนด้าเผชิญหน้ากับมิติของชีวิตประจำวันทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้น ประเด็นเรื่องความซ้ำซากจำเจเห็นได้จากอารมณ์ “ไร้ความรู้สึก”⁵³ ของแพนด้าที่มีต่องาน โดยแพนด้า “ก็ก้มหน้าก้มตา กดแป้นพิมพ์ ให้เวลาผ่านไป”⁵⁴ ไปเท่านั้น เขาจึงรำพันว่าชีวิตของเขาอยู่ในวังวนของการ “คิดเหมือนเดิม ใช้ชีวิตเหมือนเดิม เข้าประชุมกับมนุษย์หน้าเดิมๆ พิมพ์ละครแผ่นเรื่องเดิมๆ และเดินสวนกับคนในเมืองเดิมๆ”⁵⁵ งานประจำทำให้ชีวิตเขาต้องทำซ้ำสิ่งเดิมๆ ไปเรื่อยๆ ไม่สิ้นสุด

ประเด็นเรื่องการทำให้เป็นเลี้ยวส่วนสังเกตได้จากตำแหน่งหน้าที่ของเขาเอง การแบ่งงานกันทำเป็นหลักสำคัญในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เพราะเชื่อว่าการจัดสรรทรัพยากรคนให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมที่สุดสำหรับตัวเองจะเป็นหนทางที่เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและผลกำไรสูงสุดให้กับธุรกิจด้วยในที่สุด ซึ่งกระบวนการดังกล่าวถือเป็นการทำให้มนุษย์ถูกกลดทอนไปสู่คุณสมบัติเฉพาะตามหน้าที่การงานที่ตนเองได้รับมอบหมายเท่านั้น เช่น หากนาย ก. ทำหน้าที่เป็นผู้ไขน็อตของเครื่องยนต์ให้แน่นสนิททุกตัว ความเป็นตัวตนของนาย ก. จะถูกกลดทอนไปสู่การเป็นผู้ไขน็อตให้แน่นในกระบวนการของสายพานการผลิตเท่านั้น กระบวนการดังกล่าวจึงทำให้มนุษย์มีลักษณะเป็นเลี้ยวส่วน เนื่องจากมนุษย์ไม่ได้ถูกคิดในฐานะมนุษย์ที่เป็นองค์รวม หากแต่ถูกคิดผ่านตำแหน่งหน้าที่ในสายพานการผลิต ซึ่งเป็นเพียงเลี้ยวส่วนหนึ่งของความเป็นบุคคลของคนผู้นั้น ตัวละครแพนด้าสะท้อนมิติของการถูกทำให้เป็นเลี้ยวส่วน เขามีตำแหน่งเป็น “คนพิมพ์บทหนัง”⁵⁶ โดยมีภาระหน้าที่สำคัญดังนี้

เข้าประชุมกับนายทุน โปรดิวเซอร์ และผู้กำกับ เมื่อพวกท่านเหล่านั้นมีไอเดียสำหรับละครแผ่นใหม่ เพื่อจดความต้องการต่างๆ ของทุกท่านลงสมุดโน้ต แล้วนำไปช่วยกันประกอบเป็นโครงเรื่องคร่าวๆ เมื่อท่านๆ ทั้งหมดทำความเข้าใจกันแล้วว่าชอบโครงเรื่องที่พวกเราร่างออกมา ... ผมก็ต้องทนนั่งหน้าจอคอมพิวเตอร์อยู่กับใครคนใดคนหนึ่งจากคณะท่านๆ เพื่อพิมพ์

⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

บตามคำสั่งที่พรุ่งพรูออกมาติดต่อกันเป็นชั่วโมงๆ ... ผมต้องนั่งฟังและพิมพ์จากประเภทนี้มา
ไม่รู้กี่ครั้งก็หน ทุกครั้งเหมือนเป็นเรื่องเดียวกัน⁵⁷

ประเด็นเรื่องความเป็นเสี้ยวส่วนสะท้อนชัดเจนในเหตุการณ์เมื่อแพนด้าขอลาออกจากงานที่บริษัท
เขาให้เหตุผลว่า “ผม...ผมจะไปค้นหาตัวเอง”⁵⁸ เหตุผลดังกล่าวทำให้ทุกคนในบริษัทหัวเสียและ
หงุดหงิด เพราะพวกเขาต้องหาสรรหาคนงานใหม่มาทำหน้าที่แทนแพนด้า

เหล่าเจ้านายที่บริษัทพากันหงุดหงิดพอสมควรกับกาลาออกของผม ไม่ใช่เพราะพวกท่านฯ เห็น
คุณค่าหรือความสามารถอะไรของผมหรอก (ผมมันแค่คนพิมพ์บ๊อบทำได้ใหม่) เป็นเพราะช่วงนี้
งานกำลังเร่ง มีการวางแผนงานอัดแน่นไปจนถึงสิ้นปี ขาดผมไปหนึ่ง ทำให้พวกท่านฯ ต้องค้น
รหาคนมาแทน ซึ่งหากมาถึงแล้วทำได้โดย ก็คงไม่เป็นปัญหา แต่กับผม พวกท่านฯ รู้สึกลัว
กำลังสิ้นไหล ทำงานเข้าหากันยิ่งขึ้นเรื่อยๆ รับคนใหม่ก็ต้องเริ่มนับหนึ่งใหม่⁵⁹

เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของแพนด้ากับผู้ร่วมงานว่าเชื่อมโยงกันตาม
ภาระหน้าที่ที่ตัวเองรับผิดชอบอยู่เท่านั้น เพราะเมื่อเขาขอลาออก ทุกคนในที่ทำงานจะคำนึงแต่
ประเด็นเรื่องการหาคนมาแทนที่ ซึ่งเป็นการสะท้อนว่าตัวตนของแพนด้านั้นถูกรับรู้ในฐานะ “นัก
พิมพ์บ๊อบหนัง” เท่านั้น แพนด้าไม่สามารถแสดงมิติด้านอื่นๆ ในสถานที่ทำงานได้ และคุณจะไม่มีการ
สนใจมิติด้านอื่นๆ ของกันและกันด้วย งานประจำที่แพนด้าทำจึงทำให้ตัวตนของเขาเล็ดทอนไปสู่
หน้าที่ที่เขารับผิดชอบอยู่เท่านั้น ไม่ได้เติมเต็มมิติด้านอื่นๆ ของตัวตนได้เลย ซึ่งแพนด้าเองในท้ายที่สุด
ตระหนักถึงงานประจำของตัวเองในแง่มุมนี้เช่นกัน โดยเห็นว่างานที่ทำอยู่เป็นกิจกรรมเพียงเพื่อหา
เงินเท่านั้น ไม่ใช่สิ่งที่สามารถเติมเต็มตัวตนของเขาได้

งานที่ทำถือเป็นกิจกรรมประจำวัน ไม่มีความหมายใดๆ กับชีวิตมากไปกว่าการหารายได้ทุก
เดือน ก็อย่างที่บอกที่ผมไม่เคยมีใจฝักใฝ่ทางนี้แต่แรก ไม่เคยต้องการจะมีชื่อปรากฏในฐานะ
ผู้เขียนบท ไม่ว่าจะเป็บบทละครแผ่นห่วยๆ ที่ทำอยู่ หรือบทภาพยนตร์จ๊อยักษ์ที่หลายคน
กระเสือกกระสนจะมีส่วนร่วม”⁶⁰

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29-30.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 57.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 60.

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าแพนด้าจะเผชิญกับทั้งความซ้ำซากจำเจและการถูกทำให้เป็นเลี้ยว ส่วนในงานประจำ ในช่วงระยะเวลาก่อนเหตุการณ์ประหลาดในห้องน้ำ เขากลับไม่ได้คิดว่าตนเอง ต้อง “กระเสือกกระสนคืบหน้างานใหม่”⁶¹ หากแต่ “ใช้ชีวิตไปวันๆ อย่างไม่มีจุดหมาย”⁶² ความรู้สึกที่ต้องการใช้ชีวิตไปเรื่อยๆ ดังกล่าวสะท้อนว่าแพนด้ากำลังอยู่ในสภาวะไม่เที่ยงแท้ เนื่องจากแพนด้าปล่อยให้ชีวิตดำเนินไปอย่างเลื่อนลอยตามยถากรรม เขาไม่ได้พยายามแสวงหา ความหมายให้กับชีวิต แต่พร้อมที่จะให้ชีวิตจมปลักอยู่กับความซ้ำซากจำเจและการถูกทำให้เป็น เลี้ยวส่วนจากภาระหน้าที่ของงานประจำ การไม่เขา “กระเสือกกระสนคืบหน้างานใหม่”⁶³ แสดง ให้เห็นว่าแพนด้ากำลังแฝงฝังอัตถิภาวะของตนเองไว้กับ “สภาวะดาส มาน” งานประจำตามที่ วิเคราะห์ไว้ข้างต้นควรมีคุณสมบัติของสภาวะดาส มานด้วย เพราะสามารถนำพาให้อัตถิภาวะของ แพนด้าถูกกลืนหายจนไร้เอกลักษณ์ในท้ายที่สุดก็เป็นได้ ประเด็นงานประจำของแพนด้าจึงสะท้อน ความน่าเบื่อหน่ายของชีวิต ความแปลกแยกต่องานประจำของตัวเอง และความไม่เที่ยงแท้ของการ ดำรงอยู่ อันเป็นมิติด้านการตกอยู่ใต้การครอบงำและควบคุมโดยระบบของชีวิตประจำวันในเมือง สมัยใหม่

นอกจากตัวละครแพนด้าแล้ว ตัวละครอื่นที่รายล้อมเขาดังนั้นก็เผชิญหน้ากับความน่าเบื่อ หน่ายของชีวิต ความแปลกแยกต่องานประจำของตัวเอง และความไม่เที่ยงแท้ของการดำรงอยู่ไม่ยิ่ง หย่อนกว่ากันเท่าใดนัก ครอบครัวของแพนด้าเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับกรณีดังกล่าว เขาแนะนำ ครอบครัวของตัวเองว่า “ผมไม่มีปัญหาเกี่ยวกับครอบครัวของผมบนโลก ถึงแม้จะทะเลาะเบาะแว้งบ้าง ก็เป็นเรื่องธรรมดาของการอยู่ร่วมกัน”⁶⁴ เขาเชื่อว่าสมาชิกในครอบครัวของเขาเป็นคนใช้ได้ “พ่อ ผมเป็นตำรวจ แม่เป็นอาจารย์โรงเรียนมัธยม (กำลังจะเกษียณ) และน้องสาวเรียนอยู่มหาวิทยาลัยปี สาม เห็นว่ามันเรียนนิติศาสตร์ แต่ผมไม่แน่ใจ เพราะจี้เกียจจำ”⁶⁵ อย่างไรก็ตาม เมื่อแพนด้าเริ่มเล่า ชีวิตแต่ละคนในรายละเอียด เรากลับพบว่าข้อมูลเหล่านั้นสะท้อนความผิดปกติบางประการของ ชีวิต เขานิยามชีวิตแต่ละคนดังนี้ พ่อเป็นตำรวจที่อยู่ระหว่างคนชั่วกับคนดี แม่เป็นครูสอน

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32-33.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

ภาษาอังกฤษที่มีเบื้องหลังอันน่าสงสัย และน้องสาวที่ชอบแต่งตัวสวยไปวันๆ แพนด้าให้ภาพของสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนดังต่อไปนี้

พ่อผมเป็นตำรวจจราจร ... พ่อไม่ใช่ตำรวจที่มีมือสะอาดสะอาดอันอะไรนัก แม้จะใส่ถุงมือเกือบทุกวัน แต่มือไม่สะอาดก็ไม่ได้หมายความว่าพ่อเป็นโจร พ่อเป็นตำรวจที่อยู่ระหว่างคนชั่วกับคนดี ซึ่งแปลว่าเป็นคนธรรมดา เหมือนผม เหมือนพวกคุณส่วนใหญ่ คนธรรมดา แปลว่าบางทีพ่อก็ดี บางทีพ่อก็ไม่ค่อยดี บางทีพ่อก็จับคนชั่ว บางทีพ่อก็โดนคนดี พ่อไม่ได้มาจากดาวดวงเดียวกับเปาปุ้นจิ้น จึงไม่ใช่คนสตั๊นซ์อะไรมากมาย⁶⁶

แม่เป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษ ซึ่งโดยธรรมชาติควรจะมีเด็กตกชั้นครึ่งวงกราวอย่างน้อยคนหนึ่งคน แต่นักเรียนของแม่กลับทำคะแนนดีเยี่ยมกันถ้วนหน้าทุกครั้งทุกปี จนน่าสงสัยว่าแม่อาจจะแอบบอกคำตอบข้อสอบให้นักเรียน ผมเคยเจอนักเรียนของแม่บางคน จากแววตาของพวกเขา มันไม่ค่อยอยากเชื่อว่ามันจะอันเดอร์สแตนดิ่งถึงกันอย่างเวรี่กู๊ดเท่าใดนัก⁶⁷

สำหรับน้องสาวที่ชื่อนุช ... เป็นสาวตัวเล็ก หุ่นดี หน้าตาน่ารัก เปลี่ยนแฟนบ่อยกว่าเปลี่ยนมือถือ ... นุชชอบแต่งตัว ทำเล็บ กัดสีผม ถ่ายสต็อกเกอร์ เห่อคารา เท่ขวกกลางคืน โทรศัพท์ตลอดเวลาแม้ขณะนั่งชี่ และมักเข้ามาแย่งใช้คอมพิวเตอร์ในห้องผมเพื่อแชทกับเพื่อนและเล่นเกม นุชฟังเพลงฮิปฮอป และชอบเปิดดั่งอีกทีก็ จนผมจินตนาการว่าบ้านเราแอดไปด้วยคนด่ากล้ำมใหญ่ ที่ช่วยกันกระต๊อบทำให้พื้นพังเร็วๆ⁶⁸

บทบันทึกครั้งที่ 2 ได้ถ่ายทอดเรื่องราวพ่อ แม่ และน้องของแพนด้า ซึ่งดูเป็นครอบครัวธรรมดาสามัญ กระนั้น พฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนนั้น ดูจะเผชิญหน้ากับวังวนของภารกิจประจำวันที่ต้องพยายามกระเสือกกระสนดิ้นรน ให้ตนเองมีพฤติกรรมที่เหมาะสมตามกฎเกณฑ์และหลักศีลธรรมจรรยาทางสังคมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งหลักเกณฑ์ทางสังคมเหล่านี้ไม่ได้ดำรงอยู่เพื่อสิ่งใดอื่นนอกเหนือไปจากอุดมการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจทุนนิยม ทำให้เส้นทางในชีวิตประจำวันของตัวละครเหล่านี้ไม่ได้มีทิศทางการมุ่งไปสู่ความเที่ยงแท้ของตัวตน หากแต่ถูกควบคุมให้รับใช้อุดมการณ์ทางสังคมตลอดเวลาจนอาจสูญเสียสภาวะความเป็นมนุษย์ของตัวเองไปในท้ายที่สุด ตัวละครพ่อและน้องสาวเป็นตัวอย่างที่ดี เนื่องจากเห็นได้ว่าตกอยู่ภายใต้อุดมการณ์ทางสังคมดังกล่าว พ่อ

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 44.

กลายเป็น “ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ที่สุจริตเป็นส่วนใหญ่และไม่สุจริตบ้างบางโอกาส”⁶⁹ และน้องสาวที่มีพฤติกรรมเป็นนักบริโภครถยนต์ ซึ่งเป็นชีวิตประจำวันที่มีมิติครอบงำและควบคุมความเป็นไปของปัจเจก อันทำให้ตัวตนของทั้งพ่อและน้องสาวค่อยๆ สูญหายไปในช่วงชนคนเมือง อันไร้เอกลักษณ์และไม่เหลือเจตจำนงที่จะเป็นผู้กำหนดชีวิตตนเอง

อย่างไรก็ตาม มิติชีวิตประจำวันเชิงลบในด้านที่สามารถควบคุมและครอบงำปัจเจกนี้ไม่ได้เป็นสถานะที่เบ็ดเสร็จเด็ดขาดสมบูรณ์ที่สามารถกำกับความเป็นไปของชีวิตปัจเจกได้ทั้งหมด จริงอยู่ที่การควบคุมและครอบงำนี้ทำให้ปัจเจกรู้สึกถึงความแปลกแยกและความไร้ความหมายในชีวิต อย่างไรก็ตาม บัจเจกดังกล่าวมิได้ถูกควบคุมจนถึงที่สุดจนทำให้เขาต้องจบชีวิตของตัวเองด้วยการฆ่าตัวตาย หากแต่เลือกที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ นวนิยายเรื่องนี้ได้เปิดมิติของการต่อรองในชีวิตประจำวัน ถึงแม้ว่าตัวละครทุกตัวจะตกอยู่ใต้การควบคุมครอบงำจากภาระหน้าที่ของงานประจำ เช่น แพนด้าตกอยู่ใต้ความน่าเบื่อของการเป็นนักพิมพ์บทหนัง พ่อแพนด้าตกอยู่ใต้การดิ้นรนกระเสือกกระสนเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวจากงานตำรวจจราจรที่ให้เงินเดือนน้อย และแม่แพนด้าที่ตกอยู่ใต้การเป็นครูในระบบการศึกษาที่ไม่เอื้อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้แก่นักเรียนอย่างแท้จริง ฯลฯ ความเลวร้ายของหน้าที่การงานดังกล่าวไม่ได้ทำให้ตัวละครเหล่านี้รู้สึกแปลกแยกต่อตัวเองอย่างถึงที่สุด หากแต่เปิดเผยให้เห็นมิติการต่อรองของตัวละครแต่ละตัวได้ เช่น แพนด้าในที่สุดเลือกที่จะลาออกจากหน้าที่งานประจำนั้น พ่อของแพนด้าต่อรองกับเงินเดือนที่น้อยด้วยการรับสินบนเล็กๆ น้อยๆ จากประชาชนที่ขับรถบนท้องถนน ส่วนแม่ของแพนด้าจะใช้วิธีการช่วยเหลือให้นักเรียนในการดูแลของเธอสามารถสอบผ่านได้ ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดก็ตาม ฯลฯ ซึ่งรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ ของชีวิตของแต่ละตัวละครเหล่านี้เปิดเผยมิติที่ตัวละครสามารถต่อรองจากการควบคุมและการครอบงำของชีวิตประจำวันได้

จากบทวิเคราะห์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่าชีวิตประจำวันในด้านหนึ่งมีมิติที่ครอบงำการดำรงอยู่ของมนุษย์โดยทำให้มนุษย์ตกอยู่ในสภาพที่ไร้ความเที่ยงแท้ และปราศจากความหมายสมบูรณ์ ตัวละครแพนด้าและคนอื่นๆ ที่รายล้อมเขาต่างต้องเผชิญหน้ากับสภาพดังกล่าวด้วยกันในชีวิตประจำวัน การค้นพบของแพนด้าที่ว่า “ตัวเองเกิดผิดดาว และพวกเราทุกคนต่างเกิดผิดดาว”⁷⁰ นั้น เชื่อมโยงไปถึงสถานะไม่เที่ยงแท้และการไร้ความหมายของชีวิตได้เช่นกัน แพนด้ากำลังบอก

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 249.

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า ปกหลัง.

ให้มนุษย์ทุกคนทราบว่าเราต่างเป็น “มนุษย์ต่างดาว” ซึ่งคำว่ามนุษย์ต่างดาวในภาษาอังกฤษที่ว่า alien นั้น มีรากจากภาษาละตินว่า alius แปลว่า “เป็นอื่น” (other)⁷¹ ด้วยเหตุนี้ การที่แพนด้า “ล่วงรู้” ขณะนอนกองแน่นิ่งอยู่บนพื้นห้องน้ำ⁷² ในวันนั้น จึงเป็นช่วงเวลาของการตระหนักรู้ว่า ชีวิตประจำวันของตนเองที่ได้ดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน แท้ที่จริงแล้วสามารถเปลี่ยนเส้นทางชีวิตของเขาไปสู่สถานะความเป็นอื่น ที่อาจทำให้เขาต้องเผชิญหน้ากับสถานะที่ไม่เที่ยงแท้และการไร้ความหมายในชีวิตได้ ซึ่งเป็นชีวิตที่ปราศจากอัตถิภาวนันเอง ด้วยเหตุนี้ ความรู้สึกที่ว่าตนเองเกิดผิดดาวจึงเป็นการตระหนักรู้ว่าชีวิตประจำวันสามารถครอบงำและควบคุมของชีวิตตนเองได้ ซึ่งสามารถนำพาชีวิตเขาสู่ภาวะความแปลกแยกที่ปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวัน การตระหนักรู้ดังกล่าวนี้เองกลายเป็นแรงผลักดันให้แพนด้าแสวงหาดาวบ้านเกิด ซึ่งเป็นการแสวงหาอัตถิภาวนันให้แก่การมีชีวิตอยู่-ใน-โลกของตัวเองในท้ายที่สุด

3.4 กลับดาวบ้านเกิด : เส้นทางสู่การเชื่อมโยงกับโลกอีกครั้ง

ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่าชีวิตประจำวันนอกจากจะมีมิติในการครอบงำและควบคุมปัจเจกแล้ว ยังปรากฏมิติเชิงบวกที่มอบอิสรภาพและโอกาสสำหรับปัจเจกในการกำหนดความเป็นไปของชีวิตตนเองด้วย จุดเริ่มต้นของการหนีออกจากการครอบงำและควบคุม มักมาจากการตระหนักรู้ถึงสถานะเชิงลบของระบบนั้นๆ ความสามารถในการตระหนักรู้ถึงสถานะแปลกแยกของตนเอง ในด้านหนึ่งสะท้อนมิติของการถูกรูปรับโดยอำนาจทางสังคมต่างๆ ที่ได้ลดทอนความเป็นมนุษย์ลง แต่ในขณะเดียวกันได้สะท้อนมิติของการต่อรองของมนุษย์เช่นกัน เพราะเป็นสถานะที่ช่วยผลักดันให้ปัจเจกแสวงหาหนทางที่จะคืนรนต่อสู้อกับสถานะดังกล่าว ชีวิตประจำวันในแง่นี้ไม่ได้มีความสมบูรณ์เด็ดขาดในการครอบงำและกำหนดความเป็นไปของคนตัวเล็กตัวน้อยให้เผชิญหน้ากับความซ้ำซากจำเจ ความไม่เที่ยงแท้ และความแปลกแยกได้ทั้งหมด หากแต่ปรากฏช่วงเวลาหรือสถานการณ์ต่างๆ ที่เอื้อให้ผู้คนธรรมดาสามัญเหล่านี้สามารถต่อรองหรือต่อสู้กลับได้เสมอ

ดังที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นว่านายแพนด้าค้นพบสังขรณ์เกี่ยวกับสถานะความแปลกแยกของตัวเอง เมื่อกลับไปพิจารณาจากนี้อีกครั้งจะเห็นได้ว่า ชนวนที่นำพาให้แพนด้าไปสู่การตระหนักรู้

⁷¹ *New Oxford Dictionary of English*, p. 40.

⁷² ปราบดา หยุ่น, *แพนด้า*, หน้า 20.

ดังกล่าวนั้นเริ่มต้นจาก “ปุ่มกลมเล็กๆ ปุ่มหนึ่งเหนือคิ้วซ้าย”⁷³ ที่เขาดึงชื่อให้ปุ่มนี้ว่า “สิวอมตะ”⁷⁴ เหตุการณ์เริ่มต้นที่ “เมื่อได้มองตัวเองในกระจก จะมีก็แต่ไอ้ปุ่มอมตะเม็ดนี้ที่เป็นจุดสะกิดอารมณ์ ... ทำให้หงุดหงิด”⁷⁵ แพนด้าใช้คัตเตอร์สีเหลืองกรีดลงไปบนปุ่มที่ขึ้นบนใบหน้าของตัวเอง และนั่นเป็นจุดเริ่มต้นของความแปลกประหลาดทั้งหมด เพราะ “จู่ๆ เลือดซิกๆ ที่เพิ่งจะมีสีแดงเหมือนเลือดทั่วๆ ไปที่เคยไหลออกมาจากร่างกาย กลายเป็นสีฟ้า”⁷⁶ แต่เหตุการณ์ความประหลาดไม่สิ้นสุดแค่ตรงนั้น แพนด้าได้เล่าต่อว่าเขาค้นพบ “ของประหลาดบนหน้าผาก”⁷⁷ ของตัวเองดังนี้

สิ่งที่ดูคล้ายหัวเข็มหมุดเชื่อมติดกับเส้นเลือดบางๆ ก็หลุดออกมาห้อยโตงเตงอยู่เหนือคิ้ว หัวกลมๆ นั้นเป็นสีส้มใสๆ คล้ายเม็ดน้ำมันดับปลา หรือถ้าจะเปรียบให้สวยหรู ก็อาจจะเรียกได้ว่ามันคล้ายปุ่มกลมปลายเกสรดอกไม้บางชนิด บอกตามตรงผมรู้สึกหวาดผวามากกว่าดินแดนไม่เคยเห็นอะไรแบบนี้ ทะลึ่งโผล่ออกจากร่างกายมนุษย์มาก่อน⁷⁸

เหตุการณ์ประหลาดดังกล่าวทำให้แพนด้าตระหนัก “รู้ตัวว่าตัวเองไม่ใช่มนุษย์”⁷⁹ ซึ่งดังที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นว่า การตระหนักรู้ว่าตนเองไม่ใช่มนุษย์ หรือเป็นมนุษย์ต่างดาวหรือ alien นั้น คือการตระหนักถึงตัวตนที่ถูกครอบงำและควบคุมในระบบเครือข่ายของชีวิตประจำวัน อันนำไปสู่การเข้าใจถึงสภาวะความแปลกแยกของตัวเองนั่นเอง

ตามที่ได้วิเคราะห์ไว้ก่อนหน้านี้ว่างานประจำของตัวละครแพนด้าทำให้เขาต้องเผชิญหน้ากับความซ้ำซากจำเจ ความไม่เที่ยงแท้ และความแปลกแยก แพนด้าจะจมอยู่กับหน้าที่ของงานประจำ โดยไม่กระตือรือร้นที่จะคิดเปลี่ยนแปลงใดๆ ซึ่งถือว่าแพนด้าอาจไม่ได้คำนึงถึงอัตถิภาวะของตนเองนัก อย่างไรก็ตาม ความแปลกประหลาดที่แพนด้าพบในฉากห้องน้ำ ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการแสวงหาความหมายและความเที่ยงแท้แห่งชีวิตให้คืนกลับมา แพนด้าพูดถึงประเด็นดังกล่าวดังนี้

⁷³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

⁷⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16-17.

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

เมื่อเข้าใจปัญหา ย่อมไม่ยากนักที่จะนึกถึงวิธีแก้ และตอนนี้ผมรู้อย่างถ่องแท้แล้วว่าจุดหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์คืออะไร ไม่ใช่ความมั่นคงทางฐานะ ไม่ใช่การมีครอบครัวที่อบอุ่น และไม่ใช่การนับถือศาสนาเพื่อเดินทางไปสู่นิพพาน จุดหมายสูงสุดของมนุษย์ทุกคน คือ การหยั่งรู้ ว่าแต่ละคนควรจะไปเกิดบนดาวดวงใด และเมื่อรู้แล้ว ต้องค้นร้นค้นคว้า หาวิธีเดินทางกลับดาวของตนให้สำเร็จ สัจธรรมเหล่านี้ ผมล่วงรู้ขณะนอนกองแน่นิ่งอยู่บนพื้นห้องนี้⁸⁰

การอ้างอิงข้างต้นสะท้อนว่าแพนด้าเข้าใจแล้วว่าชีวิตประจำวันของเขากำลังนำชีวิตของเขาเข้าสู่ความไม่เที่ยงแท้ เพราะกิจวัตรในชีวิตประจำวันเหล่านั้นมักเกี่ยวข้องกับแค่การสร้างฐานะที่มั่นคง การมีครอบครัวที่อบอุ่น ฯลฯ ซึ่งเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์และกลไกของเศรษฐกิจทุนนิยมถ้อยเดียว ไม่ใช่วิถีที่ช่วยให้การดำรงอยู่ของเขาเที่ยงแท้และมีความหมาย การตระหนักรู้ดังกล่าวทำให้แพนด้าเสนอว่ามนุษย์ทุกคนควรค้นหาเส้นทางสู่ดาวบ้านเกิดของตัวเอง ซึ่งตีความได้ว่าเขากำลังเสนอให้มนุษย์แสวงหาความหมายและความเที่ยงแท้ให้แก่การดำรงอยู่ของตัวเอง และแน่นอนว่าความหมายและความเที่ยงแท้ของแต่ละคนมีลักษณะไม่เหมือนกัน เพราะการดำรงอยู่ของแต่ละคนมีความเฉพาะของตัวเอง วิธีการเข้าถึงความเที่ยงแท้และความหมายของการดำรงอยู่ของแต่ละคนจึงไม่เหมือนกันและเข้าถึงได้ด้วยเส้นทางที่แตกต่างกัน การที่แพนด้าบอกว่าทุกคนมีดาวเป็นของตัวเองจึงสะท้อนแง่มุมของการดำรงอยู่-บน-โลกของแต่ละคนว่ามีลักษณะเฉพาะราวกับว่าต่างคนต่างมีดวงดาวเป็นของตัวเอง และมนุษย์ควรแสวงหาเส้นทางเพื่อเติมเต็มการดำรงอยู่ของตัวเองให้มีความเที่ยงแท้และมีความหมายขึ้นมา

ไฮเดกเกอร์กล่าวว่าศักยภาพที่อยู่ภายในความเป็นมนุษย์จะผลักดันให้มนุษย์ต้องแสวงหาความหมายให้กับการมีชีวิตอยู่ของตัวเองบนโลกใบนี้ จุดที่ผลักดันให้ปัจเจกเริ่มตั้งคำถามต่อการดำรงอยู่ของตัวเองนั้น มาจากการตระหนักในภาวะเวลาของการดำรงอยู่ของตัวเองว่ามีจุดสิ้นสุดและเป็นภาวะที่เคลื่อนที่เข้าสู่ความตาย (being-toward-death) การตระหนักรู้ว่าชีวิตของตัวเองกำลังมุ่งหน้าไปสู่จุดสิ้นสุดหรือความตายเป็นจุดหักเหสำคัญสำหรับปัจเจกในการแสวงหาความหมายและความเที่ยงแท้ให้แก่การดำรงอยู่ของตัวเอง และจะไม่ยอมให้อัตถิภาวะของตัวเองกลืนหายไป ใน “สภาวะดาส มาน” ในกรณีของแพนด้า นั้น ปรากฏเนื้อเรื่องบางช่วงของบันทึกที่เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตเพื่อนสนิทสมัยเด็กของเขาคนหนึ่งที่มีชื่อว่า “พี” เขาเป็น “เพื่อนที่เคยสนิทมากเมื่อสมัย

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

มัธยมปลาย ก่อนเข้ามหาวิทยาลัย”⁸¹ แต่ด้วยความบังเอิญ ขณะที่แพนด้ากำลัง “ง่วนกับการคิดบทหนังสือเสียดสี และปณิธานที่ค้ำจุนให้เสร็จ”⁸² เขาบังเอิญพบกล่องรองเท้าใบหนึ่งที่ต่อมาให้เขานึกถึงเพื่อนสนิทคนนี้ ผู้ที่ได้ตายจากเขานานมาแล้ว สายสัมพันธ์ระหว่างแพนด้ากับพีช่วยให้แพนด้าตระหนักรู้ในจุดสิ้นสุดของการดำรงอยู่ตัวเองในปัจจุบัน ไฮเดกเกอร์เห็นว่าความตายของคนอื่นมีอิทธิพลสำคัญต่อมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ เพราะมันจะเป็นข้อพิสูจน์สำคัญว่าการดำรงอยู่ของมนุษย์ทุกคนจะสิ้นสุดลงไม่วันใดก็วันหนึ่ง การนึกถึงความตายของพีในแง่นี้ทำให้แพนด้าตระหนักในจุดสิ้นสุดของการดำรงอยู่ของตัวเองเช่นกัน โดยตอนที่แพนด้าเล่าถึงความตายของพี เขารู้สึกที่ทุกคนสามารถเป็นมาตรการที่ฆ่าพีได้ ซึ่งทำให้เขาารู้สึกหวาดระแวง

ปกติผมไม่ชอบนึกถึงความหลังครั้งนั้นเท่าไรนัก ถ้าคุณเคยมีเพื่อนที่ถูกฆ่าอย่างป่าเถื่อน คุณคงเข้าใจ คนร้ายไม่เคยถูกจับได้ ซึ่งทำให้เป็นความทรงจำที่แยกกำลังสอง ถ้านึกถึงมันมากเกินไป ผมจะเริ่มระแวงทุกคน “เขาอาจจะเป็นมาตรการที่ฆ่าพีก็ได้” ความคิดนี้สามารถผุดโผล่ในหัวผมเสมอ กับผู้ชายทุกคนที่เจอ ตั้งแต่ลุงขายน้ำเต้าหู้หน้าปากซอยตอนเช้า คนขับมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ผู้ว่าราชการจังหวัด นายกรัฐมนตรี จนถึงภาพสะท้อนของตัวเองในกระจก ใสบางครั้งผมก็คิดว่าผมอาจจะเป็นมาตรการคนนั้น เพราะในวันเกิดเหตุ ผมเกลียดพีเสียเหลือเกิน⁸³

การระลึกถึงเพื่อนเก่าข้างต้น ทำให้แพนด้าได้คิดคำนึงต่อความตาย และเห็นการเคลื่อนที่ของการดำรงอยู่ของตัวเองว่ากำลังเคลื่อนเข้าสู่ความตาย ซึ่งนำไปสู่การตระหนักถึงภาวะเวลาของการดำรงอยู่ของตัวเอง นอกจากนั้น กรณีการตายของพีทำให้แพนด้าหวนกลับไปทบทวนถึงลักษณะโครงสร้างทางสังคมทั้งระบบ และพบว่าสังคมไม่เปิดพื้นที่และโอกาสให้แก่ความเป็นอื่น การตายของนายพีไม่เพียงทำให้แพนด้าอาลัยอาวรณ์ถึงเพื่อนเก่าเท่านั้น หากแต่ช่วยให้เขาเห็นความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการครอบงำทางสังคมที่มีต่อคนชายขอบทั้งหลาย ตัวละครพีในเรื่องเล่าของแพนด้าเป็นตัวละครที่มีลักษณะหลุดออกไปจากกรอบมาตรฐานความเป็นชาย เพราะมีรสนิยมชอบผู้ชายด้วยกัน “พีเป็นตุ๊ด”⁸⁴ ซึ่งเป็นคุณสมบัติไม่เข้าพวกในกรอบความเป็นชาย การที่ตัวละครดังกล่าวไม่ได้ตายด้วยอุบัติเหตุ หากถูกฆาตกรรมด้วยการข่มขืนแล้วฆ่า “พีถูกฆ่า ขณะเดินเข้าซอยกลับบ้าน

⁸¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 121.

⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 120.

⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 129-130.

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 125.

มีคนแปลกหน้าล่อลวงพีให้ไปด้วย พลเมืองคนหนึ่งพบพีอีกครั้งตอนประมาณตีสาม เขาอนก้มหน้าในพงหญ้าร้าง คอหอยถูกปาดขาดวิน”⁸⁵ ฆาตกรรมดังกล่าวไม่ได้สะท้อนว่าเป็นเพียงการตายของปัจเจกคนหนึ่งเท่านั้น หากแต่นำเสนอความรุนแรงที่แฝงฝังอยู่ในโครงสร้างทางสังคมที่พร้อมกำจัด “ความเป็นอื่น” หรือสิ่งที่ยู่นอกกรอบทางสังคมให้สูญสิ้นไป

ความน่าสนใจในเหตุการณ์ที่แพนด้าหวนรำลึกถึงเพื่อนเก่าคนนี้อยู่ตรงที่แพนด้าแสดงความรู้สึกผิดออกมา “บางครั้งผมก็คิดว่าผมอาจจะเป็นฆาตกรคนนั้น เพราะในวันที่เกิดเหตุ ผมเกลียดพีเหลือเกิน”⁸⁶ เป็นไปได้ว่าความรู้สึกผิดดังกล่าวของแพนด้าส่งผลต่อชีวิตของเขา เพราะการตายครั้งนี้ของพินนอกจากจะเปิดเผยให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่มีต่อคนชายขอบแล้ว ยังช่วยให้เขาเรียนรู้ที่จะเปิดรับความเป็นอื่นมากขึ้น “ถ้าคุณมีเพื่อนที่รักคุณ ไม่ว่าเขาหรือเธอจะเป็นอย่างไร อย่าฆ่าเพื่อน”⁸⁷ ความตายของพีจึงมีความสำคัญต่อตัวตนของแพนด้า เพราะช่วยให้เขาตระหนักว่าการดำรงอยู่ของตัวเองกำลังเคลื่อนเข้าสู่จุดสิ้นสุด และช่วยให้เขาเห็นความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่มีต่อคนชายขอบ มิติทั้งสองเปลี่ยนวิถีคิดของแพนด้าไป ทำให้เขาตระหนักถึงการดำรงอยู่ของตัวเอง อันนำไปสู่ความพยายามแสวงหาความหมายและความเที่ยงแท้ให้แก่การดำรงอยู่ของตัวเอง แพนด้าแสดงถึงความต้องการที่จะแสวงหาสิ่งดังกล่าวด้วยการลาออกจากงาน ด้วยเหตุผลที่ว่า “ผมจะไปค้นหาตัวเอง”⁸⁸ การลาออกจากงานมีนัยยะสำคัญเชิงอัตถิภาวะ เพราะถือเป็นการนำตัวเองออกมาจากสภาวะคาส มาน ดังที่ได้วิเคราะห์ไว้ก่อนหน้าว่างานประจำของแพนด้ามีมิติของการครอบงำและควบคุม ทำให้การดำรงอยู่ของแพนด้าเต็มไปด้วยความจำเจน่าเบื่อ ความไม่เที่ยงแท้ และความแปลกแยก การประกาศลาออกจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นที่เขาจะได้สามารถแสวงหาความหมายและความเที่ยงแท้ของตัวเองได้

การตระหนักถึงเวลาของการดำรงอยู่อย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะทำให้ปัจเจกสามารถกู้คืนความหมายและความเที่ยงแท้ให้แก่ชีวิตได้ ไฮเดกเกอร์เห็นว่าหนทางหนึ่งที่ปัจเจกควรทำในการแสวงหาความหมายและความเที่ยงแท้ คือ การไปมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ในกระบวนการดังกล่าวจะช่วยให้ปัจเจกพบเจอวิธีที่จะสัมพันธ์กับโลก การอยู่-ใน-โลก กับคนอื่นนั้น จะช่วยให้ปัจเจกเริ่ม

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 128.

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 130.

⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 130.

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 57.

แสดงความเป็นห่วงเป็นใย (care หรือ Sorge ในภาษาเยอรมัน) ซึ่งคำศัพท์ดังกล่าวในภาษาเยอรมันสามารถแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบดังนี้ 1.) หากมนุษย์ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมจะเรียกว่า concern หรือ besorgen ในภาษาเยอรมัน แปลว่า “ใส่ใจ” และ 2.) หากมนุษย์แสดงความห่วงใยต่อบุคคลจะเรียก sollicitude หรือ fürsorge ในภาษาเยอรมัน แปลว่า “ห่วงใย” ไฮเดกเกอร์มีความเห็นว่าการแสดงความห่วงใยจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันที่แท้จริง อันเป็นลักษณะที่มีความหมายและเที่ยงแท้แน่นอน เพราะการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นจะช่วยให้มนุษย์กลับไปตั้งคำถามพื้นฐานเชิงภววิทยาถึงการดำรงอยู่-บน-โลกของตนเองได้ ไฮเดกเกอร์เห็นว่าการดำรงอยู่ของมนุษย์ประกอบด้วยเงื่อนไขพื้นฐานหลายประการ ซึ่งการอยู่ร่วมกับคนอื่น (being-with-other) เป็นหนึ่งในเงื่อนไขพื้นฐานด้วย เพราะมนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่ตัวคนเดียวได้ หากต้องสัมพันธ์กับคนอื่นและอยู่ร่วมกับผู้อื่น และภายใต้ความสัมพันธ์กับผู้อื่นนี้เองที่จะช่วยให้มนุษย์ตระหนักในเงื่อนไขพื้นฐานดังกล่าวของการดำรงอยู่ของตัวเอง ซึ่งในที่สุดการตระหนักถึงเงื่อนไขพื้นฐานดังกล่าวจะช่วยให้มนุษย์แสวงหาความเที่ยงแท้และความหมายให้แก่การดำรงอยู่ของตัวเองบน โลกนี้อีกครั้ง เพราะมนุษย์จะเข้าใจการอยู่ตัวคนเดียวหรือการไม่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นนั้น เป็นการตัดเงื่อนไขพื้นฐานของตนเองออก ทำให้การดำรงอยู่ในโลกเป็นการดำรงอยู่ที่มีไม่สมบูรณ์ ไม่เที่ยงแท้ และไม่มี ความหมาย ด้วยเหตุนี้ ความห่วงใยจึงมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ กล่าวคือ เมื่อมนุษย์เริ่มแสดงความห่วงใยต่อบุคคลอื่น มนุษย์ก็จะเริ่มสามารถเชื่อมโยงเข้ากับโลกอันนำไปสู่การเชื่อมโยงเข้ากับความเที่ยงแท้และการมีความหมายของการดำรงอยู่ของตัวเองในท้ายที่สุด

กรณีการเชื่อมโยงเข้ากับความเที่ยงแท้และการมีความหมายของการดำรงอยู่สามารถเห็นได้ในพฤติกรรมของแพนด้า เขาแสดงพฤติกรรมความห่วงใยให้เป็นที่ประจักษ์ ประเด็นเรื่องการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นนั้นปรากฏได้ชัดเจนในเรื่องราวความรักระหว่างแพนด้าและหยิน เพราะเรื่องราวดังกล่าวช่วยให้แพนด้าพบเจอกับวิธีที่จะเข้าไปสัมพันธ์กับโลก ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของชีวิตแพนด้า หยินเป็นเลขานุการบริษัทที่แพนด้าทำงานอยู่ เธอมีรูปร่างไม่สะสวยเท่าใด “หยินเป็นสาววัย 22 ปี ... อวบอูม ใส่แว่นหนาๆ และไม่รู้ว่เพราะหัวล้านหรืออะไร เธอใส่หมวกแก้ปีตลอดเวลา”⁸⁹ และดูจะเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้แพนด้าละเลยและไม่ใส่ใจกับหยินมากนัก “ผู้หญิงอวบอูม ใส่แว่นหนาๆ และสวมหมวกตลอดเวลา ไม่ค่อยจะเป็น ‘สาวในฝัน’ ของผู้ชายสัก ไม่ว่าผู้ชายคนนั้นจะคู่ควรมีน้ำหน้าเสื้อผืนหรือไม่ก็ตาม”⁹⁰ สาเหตุดังกล่าวทำให้แพนด้า “ไม่ค่อยรู้ว่อะไร

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 90.

⁹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 90.

เกี่ยวกับเธอเท่าไร ไม่ค่อยสนใจจะรู้ด้วย”⁹¹ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครทั้งสองเริ่มมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น โดยหยินจู่จะเป็นฝ่ายแสดงความเป็นห่วงเป็นใยแพนด้าเสมอ เช่น ซื่อมะม่วงซึ่งเป็นผลไม้ที่แพนด้าชอบมาให้เขาได้รับประทาน⁹² หรือการที่ให้แพนด้าได้หยิบยืมร่มของตนเองไปในวันที่ฝนตก จนทำให้ตนเองเป็นหวัดในวันรุ่งขึ้น⁹³ ฯลฯ มิตรจิตมิตรใจที่หยินมอบให้แก่แพนด้าช่วยให้เขาเข้าใจมิติการดำรงอยู่ของตัวเอง ดังที่ไฮเดกเกอร์กล่าวไว้ว่าการดำรงอยู่ของมนุษย์มีเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่ง คือเป็นการดำรงอยู่ที่ต้องสัมพันธ์กับคนอื่น กล่าวคือ การมีชีวิตของมนุษย์นั้น ไม่สามารถดำรงอยู่ตัวคนเดียวได้ หากต้องสัมพันธ์กับสิ่งอื่นรอบตัว อย่างไรก็ตาม สภาวะดาส มานที่ปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวันสามารถตัดสายสัมพันธ์ดังกล่าวของมนุษย์ ทำให้ไม่สามารถเชื่อมโยงหรือมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ ซึ่งชีวิตประจำวันในแง่นี้อาจนำพาปัจเจกสู่ภาวะแปลกแยกต่อตนเองได้ เพราะไม่สามารถแสวงหาวิธีที่จะทำให้การดำรงอยู่ของตนเองมีความหมาย และมีสภาพเที่ยงแท้

โครงเรื่องรักๆ ใริ่ๆ ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้มีอยู่สองเรื่องด้วยกัน คือเรื่องราวระหว่างแพนด้าที่ตกหลุมรักเพ็ญภา และเรื่องราวของหยินที่แอบชอบแพนด้า ซึ่งเรื่องราวทั้งสองช่วยให้แพนด้าเกิดพหุปัญญาเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของตนเอง ว่าควรมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและโลกอย่างไร โดยในความสัมพันธ์ระหว่างแพนด้ากับตัวละครเพ็ญภานั้น ได้นำแพนด้าไปสู่สภาวะแปลกแยกต่อตนเอง เนื่องจากเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนเงื่อนไขของการเอาใจใส่กันอย่างแท้จริง อันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ช่วยให้การดำรงอยู่มีความหมาย หากแต่ในความสัมพันธ์ดังกล่าว แพนด้ากลับถูกหลอกใช้ เพื่อให้ตัวละครดังกล่าวได้รับบทเป็นนางเอกในภาพยนตร์ที่เขาเป็นผู้เขียนขึ้น จึงถือเป็นความสัมพันธ์ที่ลดทอนเขาไปสู่วัตถุ เพื่อให้เพ็ญภาได้ไต่เต้าไปสู่สิ่งที่ตนเองต้องการเท่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างแพนด้าและเพ็ญภานำแพนด้าไปสู่ภาวะดาส มาน ที่อัตลักษณ์ของตัวเองไม่มีความหมายหรือไม่มีสภาพที่เที่ยงแท้ หากแต่เป็นการดำรงอยู่ในฐานะของช่องทางหรือโอกาสสำหรับให้คนอื่นได้เอาใจเขาเปรียบเท่านั้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวช่วยให้แพนด้าตาว่าง เพราะทำให้เขากลับมาตั้งคำถามกับวิธีการที่เขาควรจะสัมพันธ์กับคนอื่นและกับโลกใหม่อีกครั้ง ด้วย

⁹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 90.

⁹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 93.

⁹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 186.

ความหวังว่าเขาจะสามารถ “แก้ตัวใหม่”⁹⁴ ได้ เพื่อแสวงหาวิธีการที่จะเชื่อมโยงเข้ากับคนอื่นและกับโลกอีกครั้งหนึ่ง

ความรักทำให้คนตาบอดหรือ ผมไม่ขอเรียกว่าความรักดีกว่า สิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างผมกับนางสาวเพ็ญภา นาที่นี้ผมรู้แล้วว่าไม่ใช่ความรัก ดังนั้น ผมไม่รู้ว่าความรักทำให้คนตาบอดจริงหรือเปล่า แต่ที่แน่ๆ คือ ความหลงทำให้แพนด้าตาบอด ไม่สิ เดียวนะ มาคิดดูอีกที มันทำให้ผมตาสว่างต่างหาก ใช่ ต้องขอบคุณความหลง ขอบคุณสาวน้อยคนนั้น ขอบคุณเสียงของคุณพิภุช ทุกคนทำให้ผมตื่นเสียที หวังว่าการล้มตากลับมาดูโลกอีกครั้งคราวนี้ จะมีเวลาเหลือพอให้ผมแก้ตัวใหม่⁹⁵

ความสัมพันธ์ข้างต้นระหว่างแพนด้ากับเพ็ญภาแตกต่างโดยสิ้นเชิงจากความสัมพันธ์ระหว่างแพนด้ากับหยิน เพราะมิตรจิตมิตรใจของหยินช่วยให้เขาตระหนักว่าวิธีการที่เขาควรจะสัมพันธ์กับคนอื่นหรือกับโลกควรเป็นเช่นไร บทสนทนาระหว่างแพนด้ากับหยินบนรถไฟสะท้อนว่าแพนด้าเริ่มเห็นความผิดพลาดในวิถีคิดของตัวเองต่อบุคคลอื่น เขาจะตระหนักว่าตนเองอยู่ในกรอบของ “ค่านิยมบ้าๆ”⁹⁶ ที่เป็นวิถีคิดที่ทำให้เขาไม่สามารถสร้างสายสัมพันธ์ที่แท้จริงที่เกิดขึ้นกับคนอื่นและกับโลกได้ การที่เขาละเลยหยินมาโดยตลอดจึงถือเป็นการละเลยที่จะสัมพันธ์กับคนอื่นและกับโลกอย่างแท้จริง

บนรถไฟเมื่อคืน เราคุยกันเรื่องชีวิตของแต่ละคน หยินเล่าให้ฟังว่าแอบชอบผมมานานแล้ว ... “แต่ฉันก็เข้าใจนะว่าทำไมพี่ไม่เคยสนใจฉันเลย ไม่ค่อยมีคนสนใจฉันหรอก ฉันหน้าตาไม่ค่อยดี รูปร่างก็ไม่ดี ไม่ใช่เรื่องแปลกที่พี่จะมองข้ามหัวไปง่ายๆ” ... “เฮ้ย เรามันก็พวกเดียวกันแหละ ะ ต่างกันก็แต่ฉันมันไม่เจียมตัว มัวแต่หลงไปกับค่านิยมบ้าๆ เหมือนผู้ชายคนอื่น”⁹⁷

ความรักระหว่างแพนด้ากับหยินที่เกิดขึ้นในช่วงสุดท้ายของนวนิยายจึงมีนัยยะสำคัญ เพราะช่วยให้ทั้งแพนด้าและหยินสามารถเชื่อมโยงเข้ากับบุคคลอื่นและกับโลกที่ตนเองดำรงอยู่ได้ และภายใต้ความสัมพันธ์ที่มีความเป็นห่วงเป็นใยอย่างแท้จริงเป็นที่ตั้ง ช่วยให้ทั้งแพนด้าและหยิน

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 194.

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 194.

⁹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 236-237.

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 236-237.

รอดพ้นจากภาวะดาส มาน ของชีวิตประจำวัน เพื่อนำบุคคลทั้งสองเข้าสู่การอยู่ร่วมกันอย่างแท้จริง อันเป็นลักษณะที่มีความหมายและเที่ยงแท้

การแสดงความหวังใจนอกจากจะปรากฏในโครงเรื่องรักแล้ว แพนด้ายังแสดงความหวังใจในระดับสังคมอีกด้วย ซึ่งถือเป็นการขยับขึ้นไปสู่การหวังใจถึงสิ่งที่อยู่เหนือกว่าตนเองขึ้นไปอีก แพนด้ายังแสดงความหวังใจดังกล่าวผ่านการเขียนบันทึกเพื่อป่าวประกาศให้ชาวโลกได้รับรู้ว่ามนุษย์ทุกคนล้วนเกิดผิดดาว ซึ่งถือเป็นการหวังใจที่เขามีต่อบุคคลอื่นๆ ในสังคม

ทันใดนั้นเรื่องราวเกี่ยวกับแพนด้ายาเน่ที่พุ่งกลับสู่สมออย่างรวดเร็ว เหมือนพายุที่พัดโหมจนกระชกหน้าต่างแตก เปิดช่องให้ลมและสายฝนกระหน่ำเข้ามาภายใน ผมลุกจากเก้าอี้ไปเข้าห้องน้ำ จ้องมองใบหน้าตัวเองในกระจก นอกจากใบหน้า ผมยังเห็นสารรูปส่วนอื่นของตัวเอง ของผู้ชายร่างอ้วนที่มีชื่อจริง แต่ไม่มีใครเรียก ทุกคนเรียกผมว่าแพนด้า เมื่อประมาณเดือนกว่าๆ ผมค้นพบความจริงอันยิ่งใหญ่เกี่ยวกับโลกมนุษย์ และรู้ว่าดาวดวงนี้ไม่ใช่บ้านผม ผมกำลังจะได้เดินทางกลับดาวของตัวเอง แต่มีหน้าที่ฟังเรื่องราวที่ตัวเองรู้ไว้ ช่วยให้มนุษย์คนอื่นได้พบดาวบ้านเกิดของแต่ละคน เมื่อใดที่โลกปราศจากคนพลัดถิ่นสิ่งมีชีวิตของดาวดวงนี้ จะได้หลุดพ้นความทุกข์ทั้งหลายที่เกิดขึ้น ในขณะที่มนุษย์ก็จะมีความสุขบนดาวบ้านเกิดของตนเอง⁹⁸

คำอ้างอิงข้างต้นสะท้อนว่าแพนด้าต้องการเขียนบันทึกเพื่อป่าวประกาศให้ผู้คนรับทราบถึงการหาทางออกให้กับการดำรงอยู่ของตัวเอง เพราะแพนด้าเชื่อว่าสิ่งที่ตัวเองรับรู้และเข้าใจนั้นน่าจะเป็นประโยชน์สำหรับคนอื่น เพราะตัวเองเองตระหนักแล้วว่าชีวิตประจำวันของคนเมืองเต็มไปด้วยสภาวะดาส มานที่ถูกลากให้ผู้คนจมปลักตัวตนของตัวเองไว้กับความไม่เที่ยงแท้และการไร้ความหมายของชีวิต ด้วยเหตุนี้ แพนด้ายังเขียนบันทึกฉบับนี้ขึ้นมาเพื่อป่าวประกาศให้บุคคลอื่นได้รับรู้ถึงวิธีการที่จะหลุดพ้นจะสภาวะดังกล่าว ซึ่งถือเป็นการแสดงความหวังใจต่อคนอื่น และพฤติกรรมดังกล่าวของแพนด้าในทางหนึ่งได้ช่วยให้เขาสามารถเข้าถึงความเที่ยงแท้และความหมายของชีวิตของตัวเองเช่นกัน การกลับคืนสู่ดาวบ้านเกิด อันเป็นปฏิบัติการหลักของตัวละครแพนด้าในที่นี่ จึงเป็นการกลับคืนสู่ภาวะเที่ยงแท้และการมีความหมายของชีวิต ซึ่งแพนด้าเสนอว่าวิธีการที่ดีที่สุดที่ช่วยให้ค้นพบกับดาวบ้านเกิดของตัวเองคือ “ค้นหาคนที่คุณรัก”⁹⁹ เพราะในความสัมพันธ์

⁹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 214.

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 236-237.

กับคนรักจะช่วยมอบความเที่ยงแท้และความหมายของชีวิตให้แก่การดำรงอยู่-ใน-โลกนี้ได้ ซึ่งในความสัมพันธ์ดังกล่าวถือเป็นกระบวนการสำคัญในการพำนักพักพิง¹⁰⁰ เพราะเป็นการแผ่รังสีให้อัตลักษณ์ของตัวตนเจริญเติบโต การแสวงหาดาวบ้านเกิดของแพนด้าในแง่หนึ่งจึงเป็นการพยายามทำให้อัตถิภาวะของตนเองดำรงอยู่บนโลกให้ได้ เพื่อให้ชีวิตของตนเองมีความหมายและมีความเที่ยงแท้ โดยไฮเดกเกอร์เน้นให้เห็นว่าคำศัพท์ว่า “พำนัก” “การปกป้อง” “สันติสุข” และ “อิสรภาพ” ต่างเป็นลักษณะของกันและกันและต่างบ่งชี้สู่กรณีเดียวกัน “Heidegger reminds us that the word ‘dwell’, ‘protection’, ‘peace’ and ‘freedom’ originally belonged together, and everything seems to indicate that this is still the case.”¹⁰¹ แพนด้าในด้านที่สามารถพำนักอาศัยในโลกนี้ได้ เป็นแพนด้าที่สามารถรู้สึกถึงความรู้สึกปลอดภัย สันติสุข และอิสรภาพนั่นเอง

3.5 สรุป

มิติวิถีชีวิตประจำวันอาจดูเป็นสิ่งสามัญที่มนุษย์ทุกคนบนโลกต้องเผชิญร่วมกัน แต่นั่นมิได้หมายความว่ากิจกรรมที่ดูธรรมดาสามัญเหล่านี้ไม่สำคัญ หากแต่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่รายล้อมอยู่อย่างลึกซึ้ง แนวคิดเรื่องชีวิตประจำวันเปิดมุมมองให้เห็นมิติทั้งในเชิงลบและเชิงบวกของกิจวัตรประจำวันของปัจเจกคนหนึ่งๆ มิติเชิงลบนำเสนอความไม่เที่ยงแท้ ความแปลกแยก และความคายน่าเบื่อของชีวิตประจำวัน ส่วนมิติเชิงบวกเปิดเผยให้เห็นถึงพลังสร้างสรรค์ของปัจเจกในการใช้ไหวพริบบุญปัญญา เพื่อต่อกรกับอำนาจ

แพนด้า สะท้อนมิติชีวิตประจำวันดังกล่าว ผ่านขนบวรรณกรรมแนววิรูบุรุษที่มีตัวละครเอกแพนด้าเป็นพระเอกปฏิถัณฑ์ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ทำให้มิติความเป็นมนุษย์ต่างๆ ของมนุษย์ร่วมสมัยปรากฏออกมาได้ กล่าวคือ สามารถนำเสนอและถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตประจำวันของคนร่วมสมัยทั้งในมิติเชิงบวกและเชิงลบ แพนด้า สะท้อนมิติเชิงลบของชีวิตประจำวัน ผ่านการมีกิจวัตรที่วนเวียนอยู่ในงานประจำ ชีวิตการทำงานของแพนด้าสะท้อนว่า ตัวตนของเขาตกอยู่ภายใต้การครอบงำของความไม่เที่ยงแท้ เพราะเขาต้องทนอยู่กับความน่าเบื่อหน่ายของชีวิต และความแปลกแยกต่อผลงานของตัวเอง

¹⁰⁰ Martin Heidegger, “Bauen Wohnen Denken,” p.31.

¹⁰¹ Christian Norberg-schulz., *Existence, Space and Architecture* (New York : Praeger Publishers, 1971), p.36.

อย่างไรก็ตาม สภาวะเชิงลบดังกล่าวในชีวิตประจำวันในด้านหนึ่งอาจลดทอนมนุษย์ลงสู่ภาระหน้าที่ของงานประจำ แต่ในอีกด้านหนึ่งช่วยผลักดันให้ตัวละครแพนด้าแสวงหาอัตถิภาวะให้แก่การมีชีวิตอยู่ในโลกของตัวเองได้ เพราะทำให้ปัจเจกตระหนักรู้ในศักยภาพที่อยู่ภายในความเป็นมนุษย์เอง ซึ่งคุณลักษณะพื้นฐานดังกล่าวจะผลักดันให้ปัจเจกเริ่มตั้งคำถามต่อการดำรงอยู่ของตัวเอง จนนำไปสู่การแสวงหาความหมายและความเที่ยงแท้ให้แก่การดำรงอยู่ของตนเอง *แพนด้า* สะท้อนมิติการแสวงหาดังกล่าว ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น กระบวนการดังกล่าวจะช่วยให้ปัจเจกพบเจอวิธีที่จะสัมพันธ์และเชื่อมโยงเข้ากับโลกได้ อันเป็นลักษณะที่นำไปสู่สภาวะที่มีความหมายและเที่ยงแท้ในท้ายที่สุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

เมืองสมัยใหม่ : ว่าด้วยจักรวาลวิทยาของพื้นที่-เวลาสมัยใหม่

4.1 พื้นที่กายภาพ-เวลานาฬิกา : ประวัติย่อพื้นที่-เวลาสมัยใหม่

เมืองเป็นรูปธรรมของภาวะสมัยใหม่ สภาพแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้กระบวนการทัศน์ดังกล่าวถือเป็นการกระจุกตัวกันภายใต้ธรรมเนียมปฏิบัติทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณะพิเศษ กล่าวคือ มีความเกี่ยวเนื่องอย่างลึกซึ้งกับสังคมอุตสาหกรรม เศรษฐกิจทุนนิยม และตรรกะแห่งเหตุผล (rationalization) ของสังคมสมัยใหม่ วิถีชีวิตแบบเมืองเป็นชีวิตที่ดำรงอาศัยอยู่ภายใต้ชุดเครือข่ายของพื้นที่และเวลาอันมีลักษณะเฉพาะเป็นของตัวเอง ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า โน้ตทัศน์เรื่องพื้นที่และเวลามีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการทำความเข้าใจประสบการณ์ของคนเมืองร่วมสมัยด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ประเด็นเรื่องพื้นที่และเวลาดังกล่าวไม่ค่อยปรากฏอย่างกระชับ เด่นชัด และต่อเนื่องนัก แต่ปรากฏบ้างเป็นครั้งคราวอย่างกระจัดกระจายในประวัติศาสตร์ทฤษฎีทางสังคมวิทยา จอห์น อูร์รี่ (John Urry)¹ เห็นว่าความเป็นศาสตร์ของสังคมวิทยาที่ประกอบสร้างขึ้นมาให้มีลักษณะไร้เวลาและไร้พื้นที่ ทำให้มองสังคมว่ามีระบบภายในเป็นของตัวเองที่ไม่เกี่ยวข้องหรือแปรผันไปตามปัจจัยภายนอก และมีโครงสร้างทางสังคมเป็นของตัวเองที่ปราศจากทั้งเวลาและพื้นที่

Here and there time and space broke through, disrupting pre-existing notions which were formed around distinctions which had served mainly to construct an a-temporal and a-spatial sociology. Societies were typically viewed as endogenous, as having their own social structures which were neither temporal nor spatial.²

---

¹ John Urry, "Time and Space in the Consumption of Place," in Chris Jenks, ed. *Urban Culture : Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*, Vol.1. (London and New York : Routledge, 2004.) pp. 55-87.

² Ibid., p. 57.

สิ่งที่อูร์รินิยามว่าโครงสร้างสังคมที่ไม่มีลักษณะเชิงเวลาหรือเชิงพื้นที่นั้นขยายความได้ว่า เป็นกรอบคิดที่เชื่อว่าสังคมแต่ละสังคมมีความกลมกลืนเป็นปึกแผ่น (solidarity)* และเป็นเอกเทศต่อกัน แต่ละสังคมจะมีบรรทัดฐาน โครงสร้างทางสังคม และการวางแผนทางสังคมเป็นของตัวเองจากการบ่มเพาะรูปแบบทางสังคมดังกล่าวขึ้นมาเองจากภายในสังคมนั้นๆ นอกจากนั้น แต่ละสังคมจะแบ่งแยกตัวเองออกจากสังคมอื่นผ่านการขีดเส้นแบ่งเขตแดนแห่งเอกราชความเป็นรัฐชาติของตนเอง ด้วยเหตุนี้ ประเด็นเรื่องพื้นที่และเวลาภายใต้กระบวนการที่สนดังกล่าวจึงไม่ได้รับการไตร่ตรองหรือการนำมาพิจารณาใหม่ เพราะเชื่อกันว่าสังคมหนึ่งๆ มีลักษณะสอดคล้อง/คงเส้นคงวา (consistency) เนื้อพื้นที่และเวลารูปแบบหนึ่งเดียวตายตัว วิธีคิดดังกล่าวนี้เองทำให้ไม่มีการกลับไปตั้งคำถามกับสิ่งพื้นฐาน เช่น พื้นที่และเวลา อีกต่อไปในสังคมวิทยา ถือเป็นการเล่นมิติเวลาและพื้นที่รูปแบบอื่นๆ ไป

เอ็ดเวิร์ด โซจา (Edward Soja) มองเห็นการละเลยเชิงวิชาการของศาสตร์แห่งสังคมวิทยานี้เช่นกัน เขากล่าวว่าในช่วง 30 หรือ 40 ปีก่อนเปลี่ยนผ่านไปสู่ศตวรรษที่ 20 เป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางทุกสารทิศ ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบพื้นฐานเชิงพื้นที่และเวลาของชีวิตร่วมสมัยด้วย เทคโนโลยีและวัฒนธรรมที่ว่่านั้นมีดังนี้ อาทิ โทรเลข โทรศัพท์ รั้งสีเอกซ์ โรงภาพยนตร์ วิทยุ รถจักรยาน เครื่องยนต์สันดาปภายใน เครื่องบิน หนังสือเดินทาง ตีกระฟ้า ทฤษฎีสัมพัทธภาพ บาศกนิยม (cubism) วรรณกรรมกระแสสำนึก และจิตวิเคราะห์³ โซจาเห็นว่าทั้งๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบพื้นฐานเชิงพื้นที่และเวลาของชีวิตร่วมสมัยนี้อย่างมาก แต่ปัจจัยเหล่านี้กลับไม่ได้รับการพิจารณามากนักในทฤษฎีทางสังคม เพราะความคิดว่าด้วยพื้นที่และเวลาถูกจำกัดกรอบไว้ภายใต้ขอบเขตการศึกษาของสำนักภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ค้ำประกันแนวคิดปฏิฐานนิยม (positivism) อย่างเข้มงวดเป็นหลัก มิติของพื้นที่และเวลาถูกแช่แข็งไว้ภายใต้กระบวนการที่สนดังกล่าวด้วยเช่นกัน

* ออگุสต์ กอมต์ (Auguste Comte) บิดาแห่งสังคมวิทยา เป็นนักคิดคนแรกๆ ที่มองเห็นว่าสังคมหนึ่งๆ จะมีโครงสร้างสังคมเป็นความสัมพันธ์หลักที่ยึดโยงส่วนต่างๆ ของสังคมเข้าไว้ด้วยกัน ภายใต้ระบบสังคมนดังกล่าว กอมต์เชื่อว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ โดยการเปลี่ยนแปลงนั้นจะมีลักษณะก้าวหน้าขึ้น สังคมจึงเสมือนเป็นเครื่องจักร มีพลวัต และต้องเคลื่อนที่ไปข้างหน้าเรื่อยๆ แนวคิดดังกล่าวส่งเสริมให้เกิดกระบวนการจัดตั้งรัฐชาติ (nation state) ในยุโรปในเวลาต่อมา กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่ทำให้สังคมหนึ่งๆ มีอาณาเขตดินแดนที่ชัดเจนแน่นอนทางภูมิศาสตร์ และมีประวัติศาสตร์แห่งชาติที่สืบสาวเป็นเส้นตรงจากอดีตกาลเป็นต้นมา

³ Edward Soja, *Postmodern Geographies* (London : Verso, 1989)

ข้อสังเกตข้างต้นของอูร์รีและโซจาสะท้อนให้เห็นว่า เราไม่ควรปล่อยให้การละเลยดังกล่าวดำเนินต่อไป เพราะสิ่งที่อูร์รีนิยามไว้ว่าสังคมวิทยาไร้เวลาและไร้พื้นที่ (a-temporal and a-spatial sociology) กลายเป็นแนวคิดกระแสหลักต่อพื้นที่และเวลาอันเป็นฐานรากสำคัญของโลกสมัยใหม่ ขณะที่พื้นที่และเวลาดังกล่าวได้กลายเป็นอาณาบริเวณที่มนุษย์สมัยใหม่ทุกคนมีประสบการณ์ด้วยในชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุนี้ การกลับไปพิจารณาสถานที่ที่สุด เช่น พื้นที่และเวลากันใหม่อีกครั้งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการทำความเข้าใจประสบการณ์ของคนเมืองร่วมสมัย เนื่องจากในชีวิตประจำวัน มนุษย์ไม่ได้ประสบกับลักษณะของพื้นที่และเวลาในมิติใดหนึ่งเดียวเท่านั้น แต่ต้องเผชิญหน้ากับลักษณะนามธรรมของพื้นที่และเวลาในมิติอื่นๆ อันหลากหลาย และด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้ศึกษาจะขอเริ่มต้นด้วยการประมวล มโนทัศน์เรื่องพื้นที่และเวลาก่อนเป็นลำดับแรก*

ปรัชญาสมัยใหม่ (modern philosophy) มีอิทธิพลสำคัญต่อมโนทัศน์เรื่องพื้นที่และเวลาในบริบทของเมือง ข้อสังเกตของอูร์รีและโซจาชี้ให้เห็นว่า มโนทัศน์เรื่องพื้นที่และเวลากระแสหลักนั้น เป็นผลผลิตและเป็นมรดกสำคัญจากโครงการแห่งยุคเรืองปัญญา (Enlightenment Project) และภาวะสมัยใหม่ (modernity) ที่เชื่อมั่นในแนวคิดเหตุผลนิยม (rationalism) ประสบการณ์นิยม (empiricism) และปฏิฐานนิยม โซจาสังเกตเห็นว่าในประวัติศาสตร์สังคมวิทยา มโนทัศน์เรื่องพื้นที่จะถูกละเลยมากกว่ามโนทัศน์เรื่องเวลา ทั้งนี้ เนื่องจากพื้นที่ถูกมองว่ามีลักษณะความเป็นจริงที่สามารถตรวจสอบได้เชิงประจักษ์ คุณสมบัติของพื้นที่เชิงสามมิติอันประกอบด้วยความกว้าง ความยาว และความลึก เป็นคุณสมบัติระดับพื้นฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่สามารถลดทอนลงได้อีก และดำรงอยู่อย่างนั้นโดยไม่จำเป็นต้องข้องเกี่ยวกับปัจจัยภายนอกใดๆ คุณสมบัติดังกล่าวทำให้การดำรงอยู่ของพื้นที่มีลักษณะเป็นข้อเท็จจริง (fact) ที่คงเส้นคงวา คายตัว เป็นรูปธรรม จับต้องได้ และเข้าถึงได้ ด้วยเหตุนี้ มนุษย์สามารถคาดคำนวณ วัดขนาด และศึกษากายภาพของพื้นที่ได้ตามเจตจำนงของตนเอง นอกจากนี้ ในสามัญสำนึกของคนทั่วไป พื้นที่มักถูกมองว่ามีฐานะเป็น “ที่ว่าง” กล่าวคือ ปลอดภัยจากคุณค่าต่างๆ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับอะไร หรือรับใช้ผลประโยชน์ของใคร พื้นที่จึงมีความเป็นกลางโดยธรรมชาติ และรอดพ้นจากอำนาจและการเมือง⁴ คุณสมบัติดังกล่าว

* จากการสืบค้นประเด็นเรื่องพื้นที่และเวลา ผู้ศึกษาพบว่า มีงานศึกษาจำนวนมากหลายสาขาวิชาที่ร่วมสังสรรค์ทางความคิดในประเด็นดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาในสาขาฟิสิกส์ ซึ่งมีความก้าวหน้าทางความคิดอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาจะขอกำหนดขอบเขตของประเด็นพื้นที่และเวลาให้จำกัดลงมา โดยเลือกเฉพาะภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับบริบทเมืองและภาวะสมัยใหม่เท่านั้น จึงเป็นขอบเขตของมโนทัศน์เรื่องพื้นที่และเวลาภายใต้บริบทความหมายเชิงสังคม ส่วนประเด็นเรื่องพื้นที่และเวลาในบริบทของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ หรือบริบทของอภิปรัชญาจะถูกกล่าวถึงหรืออ้างอิงถึงเฉพาะที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเท่านั้น

⁴ อภิญา เพ็ญฟูสกุล, “พื้นที่ในทฤษฎีสังคมศาสตร์,” ใน *สังคมศาสตร์* (12 : 2, 2543). หน้า 65-101.

ทั้งหมดล้วนทำให้พื้นที่มีลักษณะโปร่งใส และกลายเป็นสิ่งมีคุณสมบัติพื้นฐานสมบูรณ์ในการรับรู้ และการเข้าใจสิ่งต่างๆ ของมนุษย์ไปโดยปริยาย โดยไม่ต้องตั้งคำถามพื้นฐานหรือตรวจสอบใหม่ อีกต่อไป

มโนทัศน์เรื่องเวลาในประวัติศาสตร์สังคมวิทยาเองจะไม่แตกต่างมากนักจากมโนทัศน์เรื่องพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นด้านคุณสมบัติของความคงเส้นคงวา การจับต้องได้ และการคาดคำนวณได้ มโนทัศน์เรื่องเวลาในกรอบของปรัชญาสมัยใหม่อันเป็นมุมมองกระแสหลักนั้น ได้เปลี่ยนแปลงลักษณะของเวลาให้มีสมบัติของพื้นที่ (spatialisation of time) กล่าวคือ เวลาถูกมองผ่านแนวคิดเรื่องเวลาสัมบูรณ์ (absolute time)^{*} ที่ภายใต้ธรรมชาติของตัวเอง เวลาจะดำเนินอย่างสม่ำเสมอโดยไม่มีความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งภายนอก การไหลเลื่อนของเวลาสัมบูรณ์จะไม่มีพันธะใดๆ ต่อการเปลี่ยนแปลง “From its own nature, time flows equably without relation to anything eternal. The flowing of absolute time is not liable to change.”⁵ แนวคิดเรื่องเวลาสัมบูรณ์ทำให้เวลา มีสมบัติคงที่ไม่ผันแปร (invariant property) และมีทิศทางเป็นเส้นตรงที่ชัดเจน ด้วยเหตุนี้ การดำรงอยู่ของเวลาจึงมีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงที่คงเส้นคงวา ดายตัว จับต้องได้ และเข้าถึงได้ ลักษณะดังกล่าวทำให้เวลาถูกซอย จัดสรร แบ่งแยกเป็นหน่วยย่อยๆ เช่น ชั่วโมง นาที และวินาที ฯลฯ ได้ อย่างไม่รู้จบ แนวคิดนี้ได้เปลี่ยนเวลาให้มีลักษณะเป็นรูปธรรมที่วัดได้ คาดคำนวณระยะได้ และระบุได้ด้วยจำนวนหรือหมายเลขไม่ต่างจากพื้นที่ ภายใต้มโนทัศน์ของพื้นที่ (สามมิติ – กว้าง ยาว และลึก) และเวลา (ไหลเลื่อนคงที่ไปข้างหน้าอย่างเป็นเส้นตรง) ข้างต้น ทำให้โลกทั้งใบกลายเป็นเสมือนฉากเวที หรือพื้นหลังสำหรับรองรับกิจกรรมและเหตุการณ์ต่างๆ ของปัจเจกให้ดำเนินไปได้บนสถานที่แห่งนั้นเท่านั้น

ความน่าสนใจของมโนทัศน์พื้นที่และเวลาข้างต้นอยู่ตรงที่มโนทัศน์ดังกล่าวถูกทำให้เป็นรูปธรรมในโลกความเป็นจริง ผ่านกระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่ (modernization) และเศรษฐกิจทุนนิยมอุตสาหกรรม และจะผ่านมโนทัศน์ของเวลามากกว่ามโนทัศน์พื้นที่ งานศึกษาของอี พี

---

* เวลาและพื้นที่สัมบูรณ์ (absolute time and space) เป็นข้อสมมุติฐานทางฟิสิกส์ต่อเวลาและพื้นที่ของเซอร์ ไอแซก นิวตัน (Sir Isaac Newton) โดยเชื่อว่าเวลาสัมบูรณ์เชิงคณิตศาสตร์ที่แท้จริงนั้น ในตัวเองและจากธรรมชาติของตัวเอง จะไหลเลื่อนไปโดยไม่มีการอ้างอิงใดๆ กับปัจจัยภายนอก ในขณะที่พื้นที่สัมบูรณ์นั้น ในธรรมชาติของตัวเอง จะคงลักษณะดั้งเดิมไว้และไม่เคลื่อนที่ ความคิดดังกล่าวของเวลาและพื้นที่สัมบูรณ์จึงไม่ขึ้นกับเหตุการณ์เชิงกายภาพใดๆ แต่มีสถานะเสมือนฉากเวทีเพื่อให้ปรากฏการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นและดำเนินขึ้นได้เท่านั้น

⁵ Barbara Adam, *Time and Social Theory* (Cambridge : Polity, 1990). p.5.

ทอมป์สัน (E. P. Thompson) เสนอว่า การอุบัติขึ้นของสิ่งที่เรียกว่า “เวลานาฬิกา” (clock-time) เป็นปัจจัยเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้ผลิตผลแห่งแนวคิดเรื่องเวลาและพื้นที่ของโครงการยุคเรื่องปัญหาเป็นรูปธรรมขึ้นมา เวลานาฬิกาเป็นวิธีการรับรู้ต่อเวลารูปแบบใหม่ที่ค้ำถึงเวลาในฐานะที่เป็นทรัพยากร (resource) ชนิดหนึ่ง เวลาเป็นสิ่งที่สามารถสูญเสียได้ ถ้าไม่เก็บรักษาหรือใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า ทอมป์สันตั้งสมมุติฐานว่า เวลาดังกล่าวเป็นผลผลิตของทุนนิยมอุตสาหกรรมที่เปลี่ยนจากการกำหนดตำแหน่งโดยภาระความรับผิดชอบ (an orientation to task) ไปสู่การกำหนดตำแหน่งโดยเวลา (an orientation to time)

ทอมป์สันยกตัวอย่างกรณีที่เกิดขึ้นในประเทศสหราชอาณาจักร โดยในยุคศตวรรษที่ 16 นั้น ชีวิตประจำวันของผู้คนยังถูกกำกับภายใต้ภาระความรับผิดชอบ (task) เพราะหน่วยเวลาที่เป็นแกนหลักสำคัญในยุคนั้นประกอบด้วยเวลาแห่งฤดูกาล เทศกาลต่างๆ ตลาดนัด และโบสถ์ อันเป็นเวลาที่เหมาะให้ผู้คนในชุมชนรับรู้ว่าจะต้องมีภาระความรับผิดชอบใดบ้างที่ต้องจัดการในชีวิต อย่างไรก็ตาม รูปแบบทางสังคมดังกล่าวเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในศตวรรษที่ 17 และศตวรรษที่ 18 คนในชุมชนเริ่มชื่อนาฬิกามาใช้ในครัวเรือนมากขึ้น มีการก่อสร้างนาฬิกาและระฆังตามโบสถ์สาธารณะมากขึ้น ระบบการศึกษาของคนชนชั้นสูงและชนชั้นกลางสมัยนั้นเริ่มดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามตารางเวลา เริ่มมีความพยายามกำหนดตารางการทำงานโดยแบ่งกิจกรรมต่างๆ ผ่านสิ่งที่เรียกว่า “สัปดาห์” ทั้งนี้ เนื่องจากเศรษฐกิจเงินตราเริ่มขยายตัวและพัฒนาอย่างเป็นระบบมากขึ้น ทำให้ต้องคิดค้นตารางงาน เพื่อให้สามารถคำนวณจำนวนวันที่ทำงานและรายได้ที่ควรได้รับได้อย่างเหมาะสม และเริ่มมีการใช้คำศัพท์ว่า “การตรงต่อเวลา” (punctuality) ในบทสนทนาระดับชีวิตประจำวันกันมากขึ้น

เวลานาฬิกาไม่ได้เปลี่ยนแปลงลักษณะทางสังคมเท่านั้น แต่มีอิทธิพลต่ออัตวิสัยของผู้คน เนื่องจากได้ส่งผลให้มนุษย์ถูกกำหนดตำแหน่งและถูกจัดระเบียบวินัยด้วยเวลา แมกซ์ เวเบอร์เป็นนักคิดคนแรกๆ ที่เริ่มเห็นลักษณะดังกล่าวของสังคม เวเบอร์อ้างอิงจากหลักจริยศาสตร์ของนิกายโปรเตสแตนต์ที่มีอิทธิพลทางความคิดในยุคนั้นว่า การประพฤตินให้เสียเวลาถือเป็นบาปมหันต์ข้อแรกๆ เพราะอายุขัยของมนุษย์นั้นสั้นนัก มนุษย์จึงควรประพฤตินให้เหมาะสมกับที่อุตสาหกรรมได้รับเลือกโดยพระเจ้า การเสียเวลาไปกับการเข้าสังคม การพุดจาไร้สาระ ความฟุ่มเฟือย สُرุษุ่ยสุ่ย หรือแม้กระทั่งการนอนหลับอันเกินพอดีกับสุขภาพ เป็นพฤติกรรมที่ควรได้รับการลงทัณฑ์ทางศีลธรรมขั้นสูงสุด

Waste of time is thus the first and in principle the deadliest of sins. The span of human life is infinitely short and precious to make sure of one's own election. Loss of time through sociability, idle talk, luxury, even more sleep than is necessary to health ... is worthy of absolute moral condemnation.⁶

และเนื่องด้วยเวลานาฬิกาถือกำเนิดขึ้นเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจทุนนิยม เวลาจึงถูกคาดค่านวนหรือประเมินค่าด้วยเงินตรา ประโยค “เวลาคือเงิน” เป็นประโยคสำคัญที่ควบคุมความเป็นไปของชีวิตทางสังคม เงินกลายเป็นคุณสมบัติสำคัญอีกประการหนึ่งของเวลานาฬิกา “การเสียเวลาคือการเสียเงิน” ผู้คนสมัยใหม่ไม่ได้ถูกกำหนดตำแหน่งหรือถูกจัดระเบียบวินัยด้วยเวลาเท่านั้น หากแต่ต้องตระหนักถึงมูลค่าเชิงเศรษฐกิจของเวลาด้วย เวลานาฬิกาจึงเป็นนวัตกรรมของสังคมสมัยใหม่ที่ปลูกฝังสำนึกด้านจริยศาสตร์การทำงาน (work ethic) ใหม่แก่ผู้คน เพื่อให้มีระเบียบวินัยอันเหมาะสมกับการเป็นปัจจัยการผลิตในเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งบังคับให้ทุกคนมีหน้าที่ที่ต้องตระหนักกับเวลาของตัวเอง ต้องใช้เวลาให้คุ้มค่า ห้ามสูญเสียเวลาโดยไร้เหตุ ภายใต้วิธีคิดดังกล่าว ผู้คนไม่สามารถปล่อยให้ชีวิตของตนเองดำเนินไปอย่างเรื่อยเปื่อยได้ แต่ต้องวางแผนไว้ล่วงหน้า มีการคาดค่านวนถึงค่าเสียโอกาส ต้นทุน กำไร และต้องได้รับการวิเคราะห์เชิงเหตุผลก่อนเสมอ ไม่เช่นนั้นจะถือเป็นการละเมิดหลักจริยศาสตร์สำคัญของเศรษฐกิจทุนนิยมได้

ตามที่ได้กล่าวไว้ในบทที่สองว่าเมืองและจักรวาลมีองค์ประกอบคล้ายคลึงกัน ทั้งสองสิ่งต่างมีลักษณะเชิงพื้นที่และเวลาเป็นของตัวเอง และมีกฎเกณฑ์หนึ่งๆ ในการกำหนดและกำกับความเป็นไปของเหตุการณ์ต่างๆ ให้สอดคล้องกับตัวเองได้ คำว่าเมืองในภาษาอังกฤษว่า “cosmopolis” สะท้อนลักษณะของจักรวาลดังกล่าวที่ว่าสามารถดึงเอาพื้นที่ ผู้คน และกิจกรรมต่างๆ เข้ามากระจุกตัวรวมกันในพื้นที่หนึ่ง และสามารถกำกับให้สรรพสิ่งภายในสถานที่แห่งนั้นดำเนินไปอย่างสอดคล้องภายใต้กฎเกณฑ์หนึ่งๆ ซึ่งเป็นลักษณะไม่ต่างจากจักรวาลที่สามารถจัดวางตำแหน่งและการเคลื่อนที่ของดวงดาวให้สอดคล้องกับความเป็นไปของตัวเองได้ เมืองในฐานะรูปธรรมของภาวะสมัยใหม่ ถูกสร้างขึ้นภายใต้สังคมอุตสาหกรรม เศรษฐกิจทุนนิยม และตรรกะแห่งเหตุผล ทำให้มีลักษณะพื้นที่และเวลาเฉพาะแบบใหม่ของตัวเองขึ้นมา นั่นคือ พื้นที่กายภาพและเวลานาฬิกา ตามที่ได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี้ชี้ให้เห็นว่าเมืองได้รับอิทธิพลจากมโนทัศน์ดังกล่าวจนกลายเป็นกฎเกณฑ์หลักที่ควบคุมและกำกับความเป็นไปของสรรพสิ่งที่ดำเนินอยู่ในเมือง จักรวาลวิทยาของ

⁶ Max Weber, *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism* (London : Unwin, 1930). p.158.

เมืองสมัยใหม่จึงเป็นจักรวาลที่เคลื่อนตัวและขยายตัวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องไม่รู้จบภายใต้การขับเคลื่อน โดยระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นสำคัญ

เมืองตามจักรวาลวิทยาดังกล่าวอยู่ภายใต้การถูกจัดการเชิงพื้นที่ตลอดเวลา โดยเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนสภาพ “พื้นที่กายภาพอันว่างเปล่า” ทั้งหลายให้กลายเป็นพื้นที่ที่มีความหมายใหม่ขึ้น กล่าวคือ ถูกทำให้กลายเป็นพื้นที่ที่มี “ประสิทธิผล” และมี “ศักยภาพ” เชิงเศรษฐกิจ ความ เป็นเหตุเป็นผลเป็นวาทกรรมหลักที่ควบคุมความเป็นไปของจักรวาลวิทยาของเมืองและชีวิตสมัยใหม่ ทุกกิจกรรมจะถูกควบคุมภายใต้ระบบระเบียบ ตาราง และการวางแผนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน พื้นที่และเวลาของเมืองสมัยใหม่รองรับการปฏิรูปให้เข้าตรรกะแห่งเหตุผล โดยแท้ เพื่อจัดสรรให้พื้นที่เมืองมีความสมเหตุสมผล เป็นระบบระเบียบ และมีความมั่งคั่งทางวัตถุ อย่างไรก็ตาม เวเบอร์เสนอว่าการปฏิรูปดังกล่าวอาจนำสังคมไปสู่สถานะกรงเหล็ก (iron cage) อันเป็นสภาวะของการตกอยู่ภายใต้การควบคุมโดยตรรกะแห่งเหตุผล ทำให้มนุษย์ขาดอิสระภาพในการดำรงชีวิต และไม่สามารถเป็นผู้กำหนดความเป็นไปให้แก่ชีวิตตนเองได้ หากแต่ต้องเป็นสัตว์ในบังคับของตรรกะแห่งเหตุผล (rational subject) อยู่ตลอดเวลา ภายใต้รูปแบบชีวิตดังกล่าว มนุษย์อาจรู้สึกถึงสภาวะไร้อำนาจ (powerlessness) กล่าวคือ เป็นความรู้สึกที่ว่าชะตากรรมของตนเองมิได้อยู่ภายใต้การควบคุมของตนเอง แต่ถูกกำหนดโดยตัวกระทำภายนอก (external agent) ตัวอื่นๆ มากมาย จึงมีสภาพไม่ต่างจากการถูกจองจำ อดตามัดที่มนุษย์ทุกคนพึงมิได้สูญหายไปในชีวิตประจำวันของตนเอง อันกลายเป็นเส้นทางที่นำไปสู่ความรู้สึกแปลกแยกต่อตนเองในท้ายที่สุด

อย่างไรก็ตาม จักรวาลวิทยาของเมืองไม่สามารถกักขังจองจำปัจเจกไว้ภายใต้กรงเหล็กได้เสมอไป จริงอยู่ที่พื้นที่และเวลาลักษณะดังกล่าวของเมืองเป็นผลงานการสร้างสรรค์ของภาวะสมัยใหม่ และกลายเป็นรูปธรรมโดยระบบทุนนิยม ทำให้มีศักยภาพในการควบคุมมนุษย์ได้ แต่อำนาจเหล่านั้นมิใช่พลังอันศักดิ์สิทธิ์สัมบูรณ์เด็ดขาดที่ไม่สามารถถูกท้าทายหรือต่อรองได้เลย งานเขียนเชิงทฤษฎีว่าด้วยเวลาและพื้นที่ของแอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) แสดงให้เห็นว่ามนุษย์สามารถต่อรองกับพื้นที่และเวลาดังกล่าวของเมืองสมัยใหม่ได้⁷ กิดเดนส์มองว่าความสัมพันธ์พื้นที่-เวลาเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ก่อร่างสร้างระบบสังคมขึ้น และเห็นว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงตำแหน่งสำหรับการตั้งอยู่ของวัตถุเท่านั้น หากแต่เป็นสิ่งที่

⁷ John Urry, “Time and Space in Giddens’s Social Theory,” in Christopher Bryant (ed.), *Giddens’s Theory of Structuration: A Critical Appreciation* (New York : Routledge, 1991). pp. 161-175.

ดำรงอยู่ในวัตถุ และเป็นคุณสมบัติตามธรรมชาติของวัตถุต่างๆ ด้วย⁸ เงื่อนไขดังกล่าวหมายถึงรวมถึงมนุษย์ด้วย นอกจากมนุษย์จะต้องดำรงอยู่ในพื้นที่-เวลาหนึ่งๆ แล้ว ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังฝังแฝงอยู่ใน และ เป็นคุณสมบัติธรรมชาติของมนุษย์ด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม กิดเดนเห็นว่ามนุษย์สามารถต่อรองกับพื้นที่-เวลาของสังคมผ่านคุณลักษณะเชิงกาละ (temporal character)^{*} ที่ดำรงอยู่ในตัวมนุษย์เอง เขาเห็นว่าโดยพื้นฐานแล้วมนุษย์เป็นสิ่งกินเวลา และจะแสวงหาความหมายของตนเองผ่านคุณลักษณะเชิงกาละของตนเอง การดำรงอยู่ของมนุษย์จึงเกี่ยวพันกับเวลาทั้งในมิติอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เพราะคุณลักษณะเชิงกาละทั้งสามจะช่วยให้มนุษย์สามารถมุ่งไปสู่ตำแหน่งที่ตนเองปรารถนาได้

Human beings are fundamentally temporal; that they find their meaning in the temporal character of human existence. Being necessarily involves movement between or the mutual reaching out and opening up of future, past and present.⁹

คุณลักษณะเชิงกาละผลักดันให้มนุษย์ต้องแสวงหาความหมายของตัวเอง เพราะการมีชีวิตอยู่ภายใต้เวลาทำให้มนุษย์ตระหนักรู้ว่าการมีชีวิตอยู่ของตัวเองจะสิ้นสุดลงในวันหนึ่ง ความตายของบุคคลอื่นรายรอบช่วยตอกย้ำให้มนุษย์ตระหนักทราบถึงจุดสิ้นสุดของตัวเองดังกล่าว และการแสวงหาตัวตนของมนุษย์นี้เองที่ช่วยให้มนุษย์หาหนทางที่จะสัมพันธ์หรือต่อรองกับพื้นที่-เวลาของสังคมได้ กิดเดนเสนอแนวคิดเรื่องคุณลักษณะเชิงกาละของมนุษย์ข้างต้น เพื่อเสนอสมมุติฐานบางประการเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ โดยสามารถนำมาใช้วิเคราะห์เพื่อหาว่าปัจเจกมีวิธีการที่จะสัมพันธ์กับพื้นที่และเวลาของสังคมสมัยใหม่อย่างไรในชีวิตประจำวัน กรอบคิดดังกล่าวช่วยให้เห็นว่ามนุษย์เองมีลักษณะเชิงพื้นที่และเวลาเป็นของตัวเอง ที่จะถูกนำมาปรับใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ที่ตนเองเผชิญในชีวิตประจำวันได้ ด้วยเหตุนี้ ปัจเจกสามารถใช้ศักยภาพที่ตัวเองครอบครองในการต่อต้านขัดขืนกับอำนาจที่เหนือกว่าของระบบได้ เมืองในแง่นี้เป็นพื้นที่ที่ยังคงเต็มไปด้วย

⁸ Ibid., p. 161.

^{*} คุณลักษณะเชิงกาละ (temporal character) เป็นแนวคิดของกิดเดนส์ เขาหยิบยืมมโนทัศน์เรื่องเวลาจากไฮเดกเกอร์ เพื่อนำมาวิเคราะห์ศักยภาพของมนุษย์ในการต่อรองกับภาวะสมัยใหม่ เขาเห็นว่ามนุษย์เป็นการดำรงอยู่ที่รู้ถึงเวลาสิ้นสุดของตัวเอง การตระหนักรู้ดังกล่าวส่งผลให้มนุษย์มีประสบการณ์ต่อเวลาต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น กล่าวคือ มนุษย์ตระหนักทราบว่าเวลากำลังเคลื่อนคล้อยไปสู่จุดจบของการดำรงอยู่ของตัวเอง ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จะไม่ยอมให้การดำรงอยู่ของตัวเองดำเนินเรื่อยไปอย่างตามยถากรรม หากแต่ต้องพยายามแสวงหาความหมายให้แก่การดำรงอยู่ของตนเองอยู่ตลอดเวลาหนึ่งๆ คุณลักษณะเชิงกาละดังกล่าวผลักดันให้มนุษย์สามารถต่อรองกับโครงสร้างเวลาแบบอื่นๆ ที่ครอบงำไม่ให้การดำรงอยู่ของตัวเองมีความหมายได้

⁹ John Urry, "Time and Space in Giddens's Social Theory," p. 162

ความเป็นไปได้และทางออกใหม่ๆ สำหรับมนุษย์ในการดิ้นรนต่อต้าน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการดำรงอยู่ของตนเองต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุม การถูกกักขัง และการถูกเอาเปรียบอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะในระดับชีวิตจริงของผู้คนที่ดำเนินไปในแต่ละวัน เมืองเป็นสถานที่ที่เป็นผลผลิตของปฏิสัมพันธ์ระหว่าง โครงสร้างในสังคมกับความฝัน จินตนาการและปฏิบัติการที่มากไปด้วยนัยยะ และกลยุทธ์ทางการเมืองของผู้คนทุกกลุ่ม และไม่มีใครเลยที่ถูกครอบงำหรือชี้นำกำกับอย่างเบ็ดเสร็จโดยพลังของโครงสร้างอยู่ตลอดเวลา เมืองสมัยใหม่ในแง่นี้จึงพร้อมเปิดโอกาสให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองรูปแบบต่างๆ เกิดขึ้นได้เสมอ

4.2 *ฝนตกตลอดเวลา*¹⁰ : จินตนิยายว่าด้วยพื้นที่-เวลาในวันที่ฝนตกตลอดเวลา

ฝนตกตลอดเวลา เป็นบันเทิงคดีขนาดสั้นลำดับที่ 3 ของปราบดา หยุ่น จัดพิมพ์ขึ้นครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. 2548 มีโครงเรื่องเกี่ยวกับชายคนหนึ่งที่ดินขึ้นมาในสภาพเปลือยเปล่า ในสถานที่ที่ตัวเองไม่คุ้นเคยมาก่อน เขาจำตัวเองไม่ได้ว่าชื่ออะไร เป็นใคร มาจากไหน รู้แต่เพียงว่าโลกภายนอกเป็นโลกที่ฝนตกตลอดเวลา การดำรงอยู่ของเขาในโรงแรมที่ชื่อ “สมานภพ โมเต็ล” ได้นำพาเขาให้ไปเรียนรู้ชีวิตของหญิงสาวคนหนึ่งชื่อนิสาชล และความสัมพันธ์ของเธอกับชายอีกคนที่ชื่อเจต แต่ทว่าวัยของผู้หญิงคนนี้และสถานที่ที่เขาพบเจอจะเปลี่ยนแปลงไปทุกครั้ง ข้อความบนปกหลังโปรยนำเรื่องไว้ดังนี้

เขาตื่นขึ้นมาในสภาพล่อนจ้อน เขาไม่รู้ว่าจะตัวเองอยู่ที่ไหน และที่แน่ๆไปกว่านั้น ไม่รู้ว่าตัวเองเป็นใคร เขามองออกไปนอกหน้าต่าง เห็นเมฆดำและฝนพรำต่อเนื่อง ไม่มีทีท่าจะโรยรา ในโลกแห่งความเฉอะแฉะชุ่มฉ่ำ เขาพบเด็กผู้หญิงคนหนึ่ง เธอก็คือจุดเริ่มต้นของการผจญภัยในสายฝนต่างมิติ ที่เต็มไปด้วยคำถาม ความสับสน การค้นหา ความเปื่อยปอน ร่ม และเต่า¹¹

ข้อความ “การผจญภัยในสายฝนต่างมิติ” ที่ปรากฏข้างต้นจะบอกไว้เป็นนัยว่าเหตุการณ์ในนวนิยายเรื่องนี้จะดำเนินไปตามขนบของจินตนิยาย (speculative fiction)^{*} ที่องค์ประกอบต่างๆ ไม่ว่าจะ

¹⁰ ปราบดา หยุ่น, *ฝนตกตลอดเวลา* (กรุงเทพมหานคร : สำนักหนังสือได้ฝัน, 2548)

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า ปกหลัง.

^{*} จินตนิยาย (speculative fiction) เป็นประเภทของวรรณกรรมแบบหนึ่งที่มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะเหนือจริง ไม่ว่าจะเป็นฉาก สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง เครื่องแต่งกาย ตัวละคร สถานการณ์ ฯลฯ ทำให้โลกที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทนี้เป็นโลกที่เหนือธรรมชาติ ศัพท์คำว่าจินตนิยายถูกใช้เพื่อครอบคลุมแนวการประพันธ์ที่มีลักษณะเหนือจริงไว้ทั้งหมด อาทิ นวนิยายแนววิทยาศาสตร์ นวนิยายแนวฝันเฟื่อง นวนิยายแนวสยองขวัญ นวนิยายแนวเหนือธรรมชาติ นวนิยายแนววิบุรุษ นวนิยายแนว

จะเป็นฉาก สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง เครื่องแต่งกาย ตัวละคร สถานการณ์ ฯลฯ จะมีคุณลักษณะเหนือธรรมชาติหรือเหนือจริง ภายใต้ขนบวรรณกรรม (genre) ดังกล่าว โลกที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้สามารถมีลักษณะของพื้นที่-เวลาอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองที่ไม่ต้องอ้างอิงกับโลกความเป็นจริงได้ ดังจะเห็นได้จากเวลาที่ฝนตกตลอดเวลาเป็นเวลาแกนหลักสำคัญของเหตุการณ์ในนวนิยายเรื่องนี้เกือบทั้งหมด “บนผนังหลังเคาน์เตอร์มีนาฬิกากรอบสี่เหลี่ยมแขวนเด่นเห็นชัด ทว่าบนหน้าปัด ไม่มีเข็ม ไม่มีตัวเลข ... เขาเพิ่งสายตาไปยังจุดศูนย์กลางของกรอบนาฬิกานั้น เขารู้สึกเหมือนเห็นตัวพิมพ์ขนาดเล็ก น่าจะอ่านได้ว่า ฝนตก”¹² ในด้านพื้นที่สมานภพโมเต็ลเป็นฉากที่มีสภาพเชิงกายภาพไม่ต่างจากเขาวงกต ที่ตัวละคร “เขา” ไม่สามารถระบุตำแหน่งของตัวเองได้ “เขา” เป็นตัวละครที่มีลักษณะก้ำกึ่งระหว่างมนุษย์กับวิญญาณ โดยทุกครั้งที่เขาออกไปสู่จากแห่งโลกความเป็นจริงภายนอก เขาก็มีสภาพไม่ต่างจากอากาศธาตุ “ไม่ว่าประตูสมานภพโมเต็ลจะเปิดต้อนรับเขาสู่สถานไหน ผู้คนที่นั่นจะไม่มีวันเห็นหรือล่วงรู้ถึงการมีอยู่ของเขาเลย”¹³

อย่างไรก็ตาม *ฝนตกตลอดเวลา* ใช่ว่ามีองค์ประกอบของความเหนือธรรมชาติที่แยกขาดออกจากโลกความเป็นจริงอย่างเด็ดขาดเฉกเช่นขนบนวนิยายแนวฝันเพื่อง (Fantasy fiction) ทว่าไปที่โลกสมมุติมักแยกขาดออกจากโลกความเป็นจริง หากแต่โลกสมมุติใน *ฝนตกตลอดเวลา* อ้างอิงและสัมพันธ์กับความเป็นจริงอยู่ตลอดเวลา โดยปรากฏโครงเรื่องที่ดำเนินแบบดัดสลับไปมาระหว่างเหตุการณ์เหนือจริงของตัวละคร “เขา” ในสมานภพโมเต็ลกับเหตุการณ์ชีวิตประจำวันของตัวละครนิสาชลาที่เกิดขึ้นบนโลกความเป็นจริงภายนอก โครงเรื่องทั้งสองสัมพันธ์กัน คู่ขนานกัน และอ้างอิงกันไปมาตลอดเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ฉากทั้งสองเห็นได้ชัดจากตัวละคร “เขา” เพราะเป็นตัวละครที่เชื่อมโยงให้ฉากทั้งสองประสานกันและอยู่ชิดติดกันได้ภายในเรื่องราวของเขา ซึ่งการเชื่อมประสานดังกล่าวเห็นได้ผ่านพฤติกรรม เหตุการณ์ และกระแสน้ำที่ดำเนินไปโดยตัวละครนี้ นอกจากนี้ ยังปรากฏสถานการณ์ที่ความเหนือจริงล่วงล้ำเข้าไปในโลกความเป็นจริงด้วย ดังจะเห็นได้ในกรณีที่ตัวละครเหนือจริง “เขา” เดินออกจากสมานภพโมเต็ล เพื่อเข้ามาอยู่ในโครงเรื่องของนิสาชลาอันเป็นเหตุการณ์ที่ดำเนินอยู่บนโลกความเป็นจริงภายนอก กรณีดังกล่าวแสดงถึงการซ้อนทับกันระหว่างความเหนือจริงกับความสมจริง ที่ได้สร้างความกำกวมและความพัวพันให้แก่เส้นแบ่งระหว่างโลกสมมุติกับโลกความเป็นจริง ความกำกวมระหว่างมิติทั้งสองเป็นลักษณะ

กอกิก เป็นต้น (ดู Michael Burgess, *Reference Guide to Science Fiction, Fantasy, and Horror*. Englewood, Libraries Unlimited, 1992)

¹² ปราบดา หยุ่น, *ฝนตกตลอดเวลา*, หน้า 29.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 59.

เด่นของนวนิยายเรื่องนี้ และถูกใช้เพื่อชี้ชวนให้เกิดความสงสัยต่อสิ่งที่เรียกว่า “ความจริง” ความสงสัยดังกล่าวนำไปสู่การไตร่ตรองถึงโครงสร้างพื้นฐานของการรับรู้ในสรรพสิ่งของมนุษย์อีกครั้งแน่นอนว่าสิ่งพื้นฐานดังกล่าวเป็นสิ่งอื่นใดไม่ได้เลย นอกจากมโนทัศน์เรื่องพื้นที่-เวลา อันเป็นสิ่งขั้นพื้นฐานของทุกสิ่ง รวมไปถึงความรู้ของมนุษย์ด้วย พื้นที่-เวลามักถูกละเลยมาโดยตลอด เพราะความที่มีลักษณะพื้นฐานมากนั่นเอง มโนทัศน์เรื่องพื้นที่-เวลาจึงควรได้รับการสอบสวน ไตร่ตรอง และนำมาพิจารณาใหม่อีกครั้งหนึ่ง

สี่เหลี่ยมสัญศาสตร์ (semiotic square) เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเปิดเผยให้เห็นถึงความคิดนามธรรมหรือสิ่งพื้นฐานทางความคิดที่แฝงอยู่ใน โครงสร้างของเรื่องเล่าหนึ่งๆ ตลอดจนถึงกระบวนการที่สิ่งพื้นฐานเหล่านั้นทำปฏิกิริยาให้เห็นเป็นตัวตนในเรื่องเล่าหนึ่งๆ¹⁴ สี่เหลี่ยมสัญศาสตร์ถูกใช้เพื่อแสวงหาความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยความหมายที่เป็นคู่ตรงข้าม (binary opposition)* สำคัญที่สุดสองชุด ที่ทำงานร่วมกันในระบบการสื่อความหมายที่ปรากฏในงานชิ้นหนึ่งๆ คู่ตรงข้ามดังกล่าวเป็นฐานให้แนวความคิดอื่นๆ เข้ามาสร้างความสัมพันธ์เชิงแตกต่างก่อให้เกิดเป็นคู่ตรงข้ามเชิงนิเสธที่มาวิภาษวิธีกันจนเกิดเป็นความเข้าใจขึ้น ตามที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นแล้วว่า *ฝนตกตลอดเวลา* มีลักษณะเด่นตรงที่นำเสนอความกำกวมระหว่างความเหนือจริงกับความสมจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง องค์ประกอบของความเหนือจริงนั้น ดำเนินภายใต้ฉากสมานภพโมเต็ล ในขณะที่ความสมจริงนั้น ดำเนินภายใต้ฉากเมืองภายนอก อย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ของฉากทั้งสองไม่ได้แยกขาดออกจากกัน แต่สัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งและอ้างอิงถึงกันและกันตลอดทั้งเรื่อง ด้วยเหตุนี้ อาจวิเคราะห์ได้ว่าสมานภพโมเต็ลและเมืองภายนอกเป็นคู่ตรงข้ามสำคัญ ของกันและกันภายใน โครงเรื่องของนวนิยายเรื่องนี้ การศึกษาโครงเรื่องทั้งหมดของนวนิยายเรื่อง *ฝนตกตลอดเวลา* ด้วยสี่เหลี่ยมสัญศาสตร์ เพื่อหาลักษณะโครงสร้างที่ซ่อนเร้นอยู่ในนวนิยายเรื่องนี้ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบในระดับหน่วยย่อยของ “ความเป็นสมานภพโมเต็ล” และ “ความเป็นเมืองภายนอก” ทำให้พบความแตกต่างแบบคู่ตรงข้ามของฉากทั้งสองอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถจำแนกได้ตามตารางข้างล่าง

¹⁴ นพพร ประชากุล, “สัญศาสตร์โครงสร้างกับการวิพากษ์ภาพยนตร์,” ใน *ยอกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 2 : ว่าด้วย สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อ่านและวิทยา, 2552), หน้า 235-262.

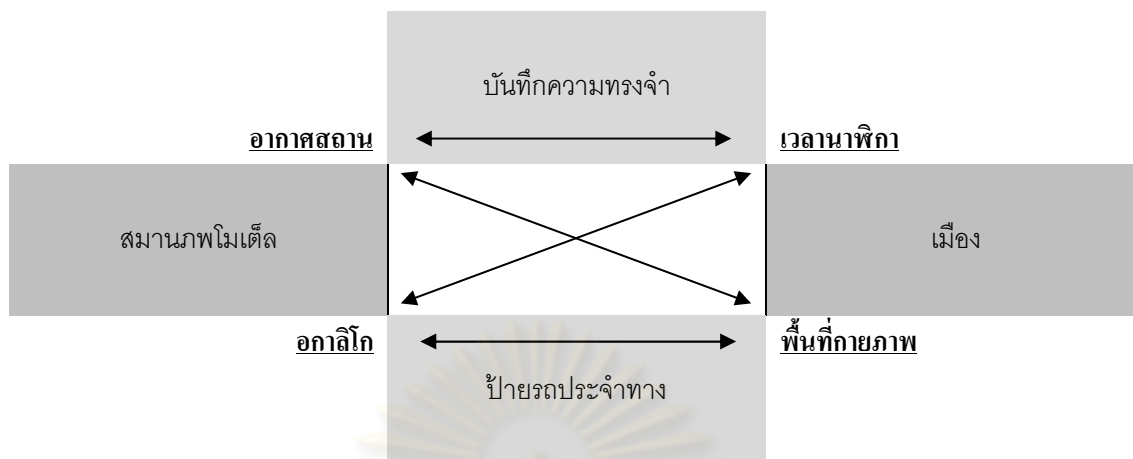
* คู่ตรงข้าม (binary opposition) คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบสองตัว ซึ่งทำหน้าที่นิยามและสร้างค่าให้กันและกันโดยอาศัยความแตกต่าง เช่น ที่ – นิ่ง หรือในบางกรณี องค์ประกอบเพียงตัวเดียวก็สามารถก่อให้เกิดคู่ตรงข้ามนี้ได้ เมื่อองค์ประกอบตัวนั้นแสดงคุณสมบัติสองด้านที่เทียบแย้งกันและกัน

เมืองภายนอก	สมานภพโมเต็ล
กลางแจ้ง	ในร่ม
เปิดเผย	ปกปิดมิดชิด
ลักษณะสมจริง	ลักษณะเหนือจริง
พื้นที่กายภาพ	อากาศสถาน
เวลานาฬิกา	อกาลิโก

จากตารางข้างต้น องค์ประกอบของเมืองภายนอกและสมานภพโมเต็ลมีความแตกต่างแบบตรงข้ามกันอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบหน่วยย่อยที่สุดที่ทำให้ฉากทั้งสองตรงข้ามกันนั้น อยู่ตรงที่ลักษณะของพื้นที่-เวลาของฉากทั้งสองนั่นเอง ฉากเมืองมีลักษณะของพื้นที่กายภาพ-เวลานาฬิกา ซึ่งเกิดขึ้นจากอิทธิพลมโนทัศน์เรื่องพื้นที่-เวลาสัมบูรณ์ (absolute time and space) อันเป็นผลผลิตของภาวะสมัยใหม่ ในขณะที่ฉากสมานภพโมเต็ลจะมีลักษณะของพื้นที่และเวลาเป็นของตัวเอง อันตรงข้ามกับฉากเมือง โดยผู้ศึกษาขอนิยามลักษณะดังกล่าวว่าเป็นพื้นที่แบบอากาศสถาน* และเวลาแบบอกาลิโก** ซึ่งเป็นการนิยามลักษณะของพื้นที่-เวลาตามประสบการณ์ที่ตัวละคร “เขา” ประสบพบเจอขณะที่ใช้ชีวิตอยู่ในสมานภพโมเต็ล ลักษณะเฉพาะเชิงพื้นที่-เวลาของฉากทั้งสองเป็นคู่ตรงข้ามที่พื้นฐานที่สุด อันเป็นแกนหลักหรือหัวใจของเรื่องเล่า *ฝนตกตลอดเวลา* ทั้งเรื่อง ซึ่งสามารถจำแนกคู่ตรงข้ามทั้งสองได้ดังนี้ 1) เวลานาฬิกา / อกาลิโก และ 2) พื้นที่กายภาพ / อากาศสถาน เมื่อนำสองคู่ตรงข้ามมาจัดวางในสี่เหลี่ยมศึกษาศาสตร์จะปรากฏเป็นแผนผังข้างล่าง

* อากาศสถาน คือ ลักษณะของพื้นที่ที่มีมิติเป็นของตนเองและอยู่เป็นเอกเทศจากสสาร คำว่า “อากาศ” ที่นำมาใช้นี้ต้องการสื่อถึงนัยยะของคำที่หมายถึง “ที่ว่างเปล่า” เพื่อนำมาอธิบายถึงลักษณะของพื้นที่ในสมานภพโมเต็ล จริงอยู่ที่สมานภพโมเต็ลหลีกเลี่ยงคุณสมบัติการมีสามมิติ (ความกว้าง ความยาว และความลึก) ไปไม่ได้ แต่ที่ผู้ศึกษาเลือกใช้คำว่า “อากาศ” เพราะต้องสื่อถึงนัยยะของสิ่งที่ไม่สามารถระบุตำแหน่งได้ “ความว่าง” ของอากาศเป็นสิ่งที่ระบุตำแหน่งไม่ได้ แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าอากาศไม่ดำรงอยู่ในตำแหน่งแห่งนั้น พื้นที่ในสมานภพโมเต็ลมีลักษณะคล้ายคลึงกันในประเด็นนี้ กล่าวคือ ตัวละคร “เขา” ไม่สามารถระบุตำแหน่งตัวเองได้ นอกจากนั้น เวลาที่ตัวละคร “เขา” เข้าไปอยู่ในโครงเรื่องของโลกความเป็นจริง “เขา” จะรู้สึกว่าเขาเองไม่ต่างจาก “อากาศธาตุ” เพราะไม่มีใครรับรู้ถึงการดำรงอยู่ของเขาเลย ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าคำศัพท์ว่า “อากาศ” จะเป็นคำที่เหมาะสมสำหรับการอธิบายคุณลักษณะเชิงพื้นที่ของสมานภพโมเต็ล

** อกาลิโก คือ สภาวะที่ไม่ประกอบขึ้นด้วยกาล ไม่ขึ้นกับเวลา และอยู่เหนือกาล จึงไม่มีการทันสมัยและล้ำสมัย ศัพท์คำนี้เป็นแนวคิดของพุทธที่มีต่อเวลา โดยมองว่าธรรมะเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากเวลา สภาวะดังกล่าวนี้เองดูเหมือนจะสามารถครอบคลุมลักษณะเฉพาะเชิงเวลาของสมานภพโมเต็ล ที่จริงชื่อโรงแรมแห่งนี้สื่อถึงนัยยะของเวลาที่เป็นของตัวเองอยู่แล้ว เพราะจะเป็นที่เวลาเข้ามาผสานรวมไว้ในที่เดียว อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาเลือกใช้คำนี้ เพราะเป็นสภาวะที่ตัวละคร “เขา” ประสบในชีวิตของเขา มีฉากที่เล่าว่าเขาเห็นพัดลมตัวหนึ่งในห้องนอนมีชื่อสินค้าว่า “อกาลิโก” พัดลมดังกล่าวกำลังหมุนวนอยู่ตลอดเวลาในห้องพักของเขา ซึ่งตีความได้ว่า เวลาของสมานภพโมเต็ลไม่ได้อ้างอิงกับเวลานาฬิกาแน่นอน หากหมุนวนไปในทิศทางของตัวเอง

ผั่งลีเหลียมสัตยศาสตร์ข้างต้นช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคู่ตรงข้ามทั้งสองคู่ อันเป็นหัวใจหลักในการประกอบสร้างความหมายในเรื่องเล่า *ฝนตกตลอดเวลา* พฤติกรรมของตัวละครทุกตัวจะอิงอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างคู่ตรงข้ามสองคู่นี้ ความน่าสนใจของผั่งข้างต้นอยู่ตรงที่ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ตรงข้ามทั้งสองได้สร้างให้เกิดเป็นพื้นที่พิเศษสี่แบบขึ้นมา ดังนี้ 1) พื้นที่พิเศษแบบเวลานาฬิกา-พื้นที่กายภาพ 2) พื้นที่พิเศษแบบอวกาศโก-พื้นที่กายภาพ 3) พื้นที่พิเศษแบบอวกาศโก-อากาศสถาน และ 4) พื้นที่พิเศษแบบเวลานาฬิกา-อากาศสถาน โดยแต่ละพื้นที่จะมีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งจะแจกแจงรายละเอียดของแต่ละพื้นที่พิเศษนี้เป็นลำดับไป

อย่างไรก็ตาม พื้นที่ทั้ง 4 แบบไม่ได้แบ่งแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดตายตัว แต่สัมพันธ์และอ้างอิงกันอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้น พื้นที่ดังกล่าวยังเหลื่อมซ้อนทับกัน ดังเช่นในกรณีของพื้นที่พิเศษแบบเวลานาฬิกา-พื้นที่กายภาพ ซึ่งเป็นลักษณะของฉากเมืองภายนอก กลับปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าของตัวละคร “เขา” ซึ่งมีองค์ประกอบของความเหนือจริง หรือในพื้นที่พิเศษแบบอวกาศโก-อากาศสถาน อันเป็นลักษณะของสมานภาพโมเต็ล กลับปรากฏการรับรู้เชิงเวลา-พื้นที่แบบสมจริง โดยตัวละคร “เขา” ใช้วิธีการระบุตำแหน่งแห่งที่ของตนเองผ่านการอ้างอิงกับความสมจริง เช่น ข้างบน-ข้างล่าง ฯลฯ จนทำให้เขารู้สึกหลงทางอยู่พักใหญ่ จากตัวอย่างทั้งสอง ลีเหลียมสัตยศาสตร์ไม่ได้มีความตายตัวเด็ดขาด สมบูรณ์ และทำทายเป็นไม่ได้ แต่เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เข้าใจลักษณะบางประการของนวนิยายเรื่องนี้ได้เท่านั้น

4.3 ฉากเมืองภายนอก : กระบวนการแปรรูปให้ตกอยู่ภายใต้เวลา

พื้นที่แรกที่จะกล่าวถึงเป็นพื้นที่พิเศษอันประกอบขึ้นจากลักษณะเวลานาฬิกา-พื้นที่กายภาพ คุณลักษณะดังกล่าวเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นจริง เชื่อกันว่าพื้นที่-เวลาดังกล่าวมีลักษณะเป็นธรรมชาติและมีความสมบูรณ์ในตัวเอง ด้วยเหตุนี้ พื้นที่พิเศษประเภทแรกจึงจำกัดขอบเขตภายใต้ความสมจริงเท่านั้น ตามที่ได้แบ่งไว้ในตารางข้างต้นว่าฉากเมืองภายนอกเป็นฉากที่มีคุณสมบัติของเวลานาฬิกา-พื้นที่กายภาพ เพราะทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในฉากดำเนินอย่างสมจริงตามมิติของเวลานาฬิกา-พื้นที่กายภาพ ดังจะเห็นได้จากฉากภายนอกสมานภพโมเต็ลผ่านสายตาของตัวละคร “เขา” ฉากนี้เป็นคำบรรยายภาพฉากเมืองแห่งหนึ่ง ซึ่งน่าจะมีตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ที่ห่างไกลจากบ้านเกิดเมืองนอนของตัวละครนิสาชลและตัวละครเจต

เมืองแปลกตาข้างนอกตอนนี้เป็นสถานที่แตกต่างจากคราวก่อนๆ ทั้งหมด แตกต่างทั้งรูปลักษณะ ที่ท่า ขนาด สีสัณ และการเคลื่อนไหว กระทบ เนื้อน้ำฝนและลมหนาวที่วิ่งชนผิวหนังของเขาก็เป็นสัมผัสที่สร้างความรู้สึกในรุ่มขนแบบที่เขาไม่คุ้นเคย ตึกสีน้ำตาลสูงห้าชั้นตั้งโดดเด่นอยู่ฝั่งตรงข้าม ผิวถนนเบื้องล่างเป็นสีเทาเข้มและถูกฝนเคลือบจนมันวาว บางจุดมีน้ำนองเอ่อเป็นแอ่ง สะท้อนภาพท้องฟ้าที่ถูกคลุมครึ้ม โดยเมฆดำ เขาเห็นวงกลมหลากสีเคลื่อนตัวเรียงรายไปตามทางเท้า เขารู้ว่าใต้วงกลมเหล่านั้นมีมนุษย์ปกป้องตัวเองจากสายน้ำอย่างไรก็ตาม มันเป็นภาพประหลาดตาจากมุมที่เขา มอง เหมือนพาหุกรรมที่ไม่ได้ผ่านการซักซ้อม บ้างเคลื่อนคล้อย บ้างเคลื่อนขัดคัดกัน ไม่เป็นระบบ เมืองนี้ไม่ได้อยู่ในทวีปเดียวกันกับเมืองเล็กที่เจียบสงบ เมืองใหญ่ที่ขวกไขว่ไปด้วยจรรยา และเกาะทรายสวย ผู้คนที่นี้มีวัฒนธรรมต่างกัน ไม่ใช่ภาษาเดียวกัน มีลักษณะทางกายภาพไม่เหมือนกัน และมีความเป็นอยู่ผิดแผกจากที่ที่เขาเคยเขียน¹⁵

คำบรรยายข้างต้นสะท้อนความเป็นจริง ทุกอย่างที่ถูกถ่ายทอดออกมาโดยตัวละคร “เขา” ปราศจากสิ่งแปลกประหลาด ไม่ว่าจะเป็น “รูปลักษณะ ที่ท่า ขนาด สีสัณ และการเคลื่อนไหว”¹⁶ ทั้งหมดล้วนเป็นความจริงของโลกทั้งสิ้น ซึ่งยืนยันให้เห็นว่าฉากเมืองภายนอกเป็นพื้นที่พิเศษประเภทแรกที่มีคุณสมบัติของเวลานาฬิกา-พื้นที่กายภาพ เพราะมีองค์ประกอบต่างๆ ของความสมจริงทั้งหมด

¹⁵ ปราปดา หุ่ย่น, *ฝนตกตลอดเวลา*, หน้า 93-94.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 93.

นอกจากนั้น หากนำบทบรรยายนี้ไปเปรียบเทียบกับบทบรรยายสภาพของฉากสมานภพโมเต็ล จะเห็นความแตกต่างของพื้นที่-เวลาระหว่างฉากทั้งสองชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากประสบการณ์ที่ตัวละคร “เขา” ถ่ายทอดออกมา “เขา” ที่ดำรงอยู่ข้างในสมานภพโมเต็ลกับ “เขา” ที่อยู่ในโลกข้างนอก เป็น “เขา” ที่มีวิธีการรับรู้ต่อปรากฏการณ์รอบตัวอันแตกต่างกัน ซึ่งถือเป็นลักษณะอัตบุคคลที่ต่างกัน “เขา” ที่อยู่ข้างในสมานภพโมเต็ลนั้น เป็น “เขา” ที่ไม่สามารถระบุตำแหน่งแห่งที่ของตัวเองได้ ซึ่งจะอธิบายอย่างละเอียดต่อไปข้างหน้าว่าลักษณะดังกล่าวสะท้อนมิติพื้นที่-เวลาและอัตบุคคลชนิดใด ในขณะที่ตัวตนของตัวละคร “เขา” เมื่อออกไปข้างนอกสมานภพโมเต็ลนั้น เป็น “เขา” ที่สามารถระบุและกำหนดตำแหน่งของตัวเองบนโลกได้ คำบรรยายข้างต้นสะท้อนว่า “เขา” สามารถบรรจุจำแนกแจกแจงลักษณะเชิงกายภาพของสรรพสิ่งที่ปรากฏอยู่ตรงหน้าได้ ผ่านการรับรู้ด้วยผัสสะของตัวเองทั้งหมด โดยจำแนกให้เห็น “ความแตกต่างทั้งรูปลักษณ์ ที่ทำ ขนาด สี สัน และการเคลื่อนไหว”¹⁷ ของปรากฏการณ์ได้

ความสามารถในการจำแนกแจกแจงสรรพสิ่งที่ปรากฏอยู่เบื้องหน้านี้มีนัยยะสำคัญ เพราะทำให้เห็นเส้นแบ่งระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน กล่าวคือ เป็นภาพของมนุษย์ที่เป็นองค์ประธานหรือผู้กระทำกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุภายนอกหรือผู้ถูกระทำ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับฉากในลักษณะดังกล่าวสะท้อนอัตบุคคลเฉพาะแบบหนึ่ง กล่าวคือ เป็นอัตบุคคลที่มีลักษณะของความเป็นองค์ประธาน มีตนเองเป็นศูนย์กลาง สามารถระบุตำแหน่งของตัวเอง กำหนดการกระทำของตัวเอง และควบคุมและจัดการความเป็นไปของโลกเบื้องหน้าซึ่งอยู่ในฐานะวัตถุได้ อัตบุคคลเฉพาะแบบนี้เป็นผลผลิตจากภาวะสมัยใหม่ และอยู่ภายใต้มนทัศน์เวลานาฬิกา-พื้นที่กายภาพเป็นสำคัญ “เขา” ที่อยู่ข้างนอกสมานภพโมเต็ล ไม่ว่าจะอยู่ในฉากเมืองเล็กที่เงียบสงบ¹⁸ เมืองใหญ่ที่ขวักไขว่ไปด้วยจราจร¹⁹ เกะทรายสวย²⁰ และเมืองต่างประเทศ²¹ เป็น “เขา” ที่มีลักษณะของอัตบุคคลชนิดนี้ ทำให้ตีความได้ว่าฉากโลกข้างนอกสมานภพโมเต็ลเป็นพื้นที่พิเศษแบบที่หนึ่ง เพราะอัตบุคคลสมัยใหม่จะปรากฏภายใต้ลักษณะเวลานาฬิกา-พื้นที่กายภาพเท่านั้น ซึ่งหมายความว่าฉากนอกสมานภพโมเต็ลมีลักษณะเวลานาฬิกา-พื้นที่กายภาพที่เอื้อให้อัตบุคคล

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 93.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19 และ 114.

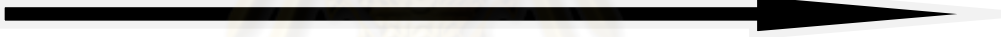
¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 51.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 93-94.

สมัยใหม่ของตัวละคร “เขา” ปรากฏขึ้นในฉากดังกล่าวได้ โดยมีกระแสสำนึกของตัวละคร “เขา” เป็นตัวยืนยันและบ่งชี้ว่าอัตบุคคลสมัยใหม่ปรากฏขึ้นในฉากนอกสมานภพโมเต็ล

ความน่าสนใจของพื้นที่พิเศษแบบแรกอยู่ตรงลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ในเชิงพื้นที่-เวลา “โลกนอกสมานภพโมเต็ลเป็นโลกซึ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ”²² ทุกครั้งที่ตัวละคร “เขา” เดินออกจากสมานภพโมเต็ล เขาจะพบว่าสถานที่และเวลาของฉากที่เขาก้าวเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วย นั้น จะมีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม เป็นฉากใหม่ที่เขาต้องเริ่มทำความเข้าใจใหม่อีกครั้งหนึ่งไปเรื่อยๆ การเปลี่ยนแปลงของฉากมีข้อสังเกตบางประการที่สำคัญ คือมีทิศทางที่มุ่งตรงไปข้างหน้า ในเชิงพื้นที่-เวลาด้วย จากตารางข้างล่าง จะเห็นว่าสถานที่ค่อยๆ ขยายออกไปจากเมืองชนบทไปสู่เมืองโลก ในขณะที่เดียวกันกับที่เวลามีพัฒนาการเป็นเส้นตรงที่มุ่งจากอดีตไปสู่อนาคต เห็นได้จากอายุของตัวละครนิศาชลและตัวละครเจดที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในทุกครั้งที่เรื่องราวดำเนินไป

สถานที่	เมืองชนบท	มหานคร	เมืองโลก
เวลา	ช่วงเด็ก	ช่วงวัยเรียน	ผู้ใหญ่

ตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพื้นที่พิเศษแบบแรก อันเป็นผลรวมของเวลาดานาพิกา-พื้นที่กายภาพ ได้สร้างลักษณะเฉพาะบางอย่างขึ้นมาต่อสรรพสิ่งที่อยู่ภายใน โดยมีการเคลื่อนที่ไปข้างหน้าและการขยายตัวเป็นคุณสมบัติสำคัญ พื้นที่พิเศษแบบนี้ดูไม่ต่างจากการตกอยู่ภายใต้กระบวนการทำให้เป็นมหานคร (urbanization) กระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่ (modernization) และการพัฒนา (development) อาณาบริเวณดังกล่าวต้องวิวัฒน์ไปตามลูกศรและทิศทางที่กำกับโดยเศรษฐกิจทุนนิยม ทำให้กลายเป็นพื้นที่ที่มี “ประสิทธิภาพ” และมี “ความสามารถ” เชิงเศรษฐกิจ ความเป็นเหตุเป็นผลกลายเป็นวาทกรรมสำคัญที่ควบคุมความเป็นไปในพื้นที่ดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเป็นมโนทัศน์หลักสำหรับการเปลี่ยนแปลงสังคมให้มุ่งไปสู่ภาวะเมือง ภาวะสมัยใหม่ และภาวะที่พัฒนาแล้ว การมีชีวิตอยู่ภายใต้พื้นที่พิเศษแห่งนี้ จึงหมายถึงการอยู่ในอิทธิพลของความเป็นเหตุเป็นผล ที่ต้องมีความเที่ยงตรงแม่นยำและการตรงต่อเวลา ทุกกิจกรรมจะถูกควบคุมภายใต้ระบบระเบียบ ตาราง และการวางแผนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ทั้งนี้ เพื่อจัดสรรให้ทุกอย่างมีความสมเหตุสมผล เป็นระบบระเบียบ และนำมาซึ่งความมั่งคั่งทางวัตถุ

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

ลูกศรที่พุ่งขึ้นไปข้างหน้าตามที่ปรากฏในตารางข้างต้น เป็นทิศทางสำคัญที่กำหนดเป้าหมายให้แก่สรรพสิ่งภายในพื้นที่พิเศษเฉพาะแบบแรก เชื่อกันว่าภายใต้การกำกับดังกล่าว ทุกอย่างจะเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า เจริญกว่า มั่งคั่งกว่า สมเหตุสมผลกว่า และเป็นระบบระเบียบเรียบร้อยกว่าที่อื่นๆ นิสาชลและเจตในฐานะตัวละครที่ดำรงอยู่ในพื้นที่พิเศษแบบแรกนี้* หนีไม่พ้นจากสภาพบังคับของลูกศรดังกล่าวเช่นกัน ตัวละครทั้งสองต้องตกอยู่ภายใต้ว่าทกรรมของกระบวนการทำให้เป็นมหานคร กระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่ และการพัฒนาอันเป็นคุณสมบัติสำคัญของพื้นที่พิเศษแห่งนี้ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ตัวตน (self) ของตัวละครทั้งสองไม่ได้ตกอยู่ภายใต้การควบคุมดังกล่าวอย่างเป็นทางการจะเป็นรูปธรรมที่จะสามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนเท่านั้น หากแต่ตกอยู่ใต้อำนาจที่แฝงเร้นในระดับโครงสร้างของเรื่องเล่า (narrative) ด้วยเช่นกัน

เมื่อพิจารณาตัวละครสองตัวนี้ในระดับการเล่าเรื่องอย่างละเอียดแล้ว จะพบว่าตัวตนของตัวละครทั้งสองตกอยู่ภายใต้กระบวนการแปรรูป (transformation) ให้อยู่ในกรอบบังคับของเวลา ด้วยกรรมวิธีอันแยบยล ตัวละครทั้งสองถูกก่อรูปขึ้นจากความไม่ต่อเนื่องกันทั้งในเชิงพื้นที่และเวลาดังกล่าวคือ เรื่องเล่าเกี่ยวกับตัวละครทั้งสองเกิดขึ้นจากการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่และเวลาของเหตุการณ์ที่ต่างกรรมต่างวาระกัน แต่ถูกนำมาผูกกร้อยและถักทอรวมไว้ให้เชื่อมสนิทเป็นแนวเดียวกันจนกลายเป็นเรื่องเดียวกันในท้ายที่สุด ลักษณะดังกล่าวพบได้ใน โครงเรื่องของนิสาชลชัดเจนกว่าใน โครงเรื่องของเจต เรื่องเล่าเกี่ยวกับชีวิตของนิสาชลนั้น ถูกเรียงต่อกันตามลำดับเวลา (chronological order) เริ่มต้นที่เด็กหญิงนิ กระโดดข้ามไปสู่ศาที่เป็นเด็กสาววัยมัธยม กระโดดข้ามไปต่อกับศาที่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัย และไปสิ้นสุดลงตรงศาที่เป็นผู้ใหญ่ ในขณะที่ลักษณะของฉากเองก็ค่อยๆ ขยายตัวขึ้นเชิงพื้นที่เช่นกัน โดยเริ่มจากเมืองชนบท กระโดดไปสู่มหานคร และสิ้นสุดที่เมืองในต่างประเทศ เหตุการณ์ของนิสาชลที่ต่างกรรมต่างวาระกันทั้งในเชิงพื้นที่และเวลาถูกทำให้เชื่อมต่อและถักทอให้กลายเป็นผืนเดียวกันตามที่ปรากฏในตารางข้างล่าง

---

* ตัวละคร “เขา” มีส่วนร่วมในพื้นที่พิเศษแห่งนี้เช่นกัน แต่เนื่องจากตัวละครดังกล่าวมีความกำกวมในเชิงมิติพื้นที่และเวลา การปรากฏของเขาในฉากนอกสมานภพโมเต็ลจึงดูเป็นการปรากฏแบบไม่ปรากฏ และมีสถานะเหมือนเป็นผู้เฝ้าสังเกตการณ์มากกว่า ผู้ศึกษาจึงขออธิบายความสำคัญของตัวละครดังกล่าวไว้ภายหลัง ภายใต้หัวข้อพื้นที่พิเศษที่เหมาะสมกับเขามากกว่านี้

สถานที่	เมืองชนบท	มหานคร	เมืองโลก
เวลา	วัยเด็ก	วัยเรียน	ผู้ใหญ่

ตารางข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกระบวนการแปรรูปทั้งนิสาชลและเจตให้ตกอยู่ภายใต้ลักษณะของเวลาแบบหนึ่ง ที่เรื่องราวของชีวิตถูกจัดเรียงและขัดเกลาให้มีลักษณะสอดคล้อง คงเส้นคงวา และมีทิศทางเป็นเส้นตรง การมีชีวิตอยู่ในพื้นที่พิเศษแบบแรกของทั้งนิสาชลและเจต ทำให้ตัวตนของทั้งสองถูกขัดเกลาให้มีลักษณะของอัตบุคคลสมัยใหม่ที่อยู่ได้เวลานานาพิกา-พื้นที่กายภาพ กระบวนการดังกล่าวทำให้อัตลักษณ์มีลักษณะกลายเป็นข้อเท็จจริงที่คงเส้นคงวา ดายตัว จับต้องได้ และเข้าถึงได้ อัตลักษณ์สามารถถูกชอย จัดสรร แบ่งแยกเป็นหน่วยย่อยได้อย่างไม่รู้จบ อัตลักษณ์ของนิสาชลเองถูกทำให้มีลักษณะดังกล่าวข้างต้น โดยในเรื่องเล่าของเธอจะประกอบไปด้วยเหตุการณ์ย่อยที่บอกเล่ามิติของนิสาชลที่แตกต่างกันไป เช่น เรื่องครอบครัว ความฝันที่อยากเป็นนักเขียน และความรักรัก ฯลฯ ทำให้อัตลักษณ์ของเธอถูกชอย จัดสรร และแบ่งเป็นหน่วยย่อยได้ ตัวละครครุในสมานภพโมเต็ลตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับประเด็นนี้ไว้เช่นเดียวกันว่า

คราวที่แล้วเราได้เห็นเหตุการณ์ซึ่งเป็น เราจะเรียกว่าอะไรที่เข้าใจง่าย ๆ เป็นชิ้นส่วนสำคัญชิ้นหนึ่งที่ประกอบเป็นตัวตนของมนุษย์เพศหญิงผู้มีชื่อว่านิสาชล และวันนี้เราได้เห็นอีกหนึ่งเหตุการณ์ซึ่งเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในกลุ่มความรู้สึกของเธอ กลุ่มชิ้นส่วนที่ประกอบเป็นตัวตนกับกลุ่มชิ้นส่วนที่ประกอบเป็นความรู้สึก ถึงแม้จะจัดรวมอยู่ในพื้นที่หลักเดียวกัน แต่ก็แยกออกจากกัน โดยหน้าที่ นึกถึงไข่ขาวกับไข่แดง ถูกต้องครับ ในวันหนึ่งทั้งสองกลุ่มนี้จะผสมผสานกันเป็นผลลัพธ์อีกอย่างหนึ่ง แต่เวลานั้นสำหรับนางสาวนิสาชลยังไม่ถึง²³

คำอ้างอิงข้างต้นทำให้เห็นว่าตัวตนของนิสาชลประกอบขึ้นมาจากเหตุการณ์ที่ต่างกรรมต่างวาระกัน ลักษณะดังกล่าวสะท้อนว่านิสาชลถูกทำให้เป็นกลายเป็นเสียส่วนที่แตกกระจาย โดยตัวละครรูกอบอกว่านิสาชลประกอบขึ้นมาจากสองส่วนด้วยกัน ได้แก่ “กลุ่มชิ้นส่วนที่ประกอบเป็นตัวตนกับกลุ่มชิ้นส่วนที่ประกอบเป็นความรู้สึก”²⁴ อัตลักษณ์ของนิสาชลจึงไม่ได้เป็นองค์รวมสมบูรณ์ที่แบ่งแยกไม่ได้หรือลดทอนลงไม่ได้ หากแต่เป็นนิสาชลที่สามารถแตกเป็นส่วนๆ ขาดวันกระจัด

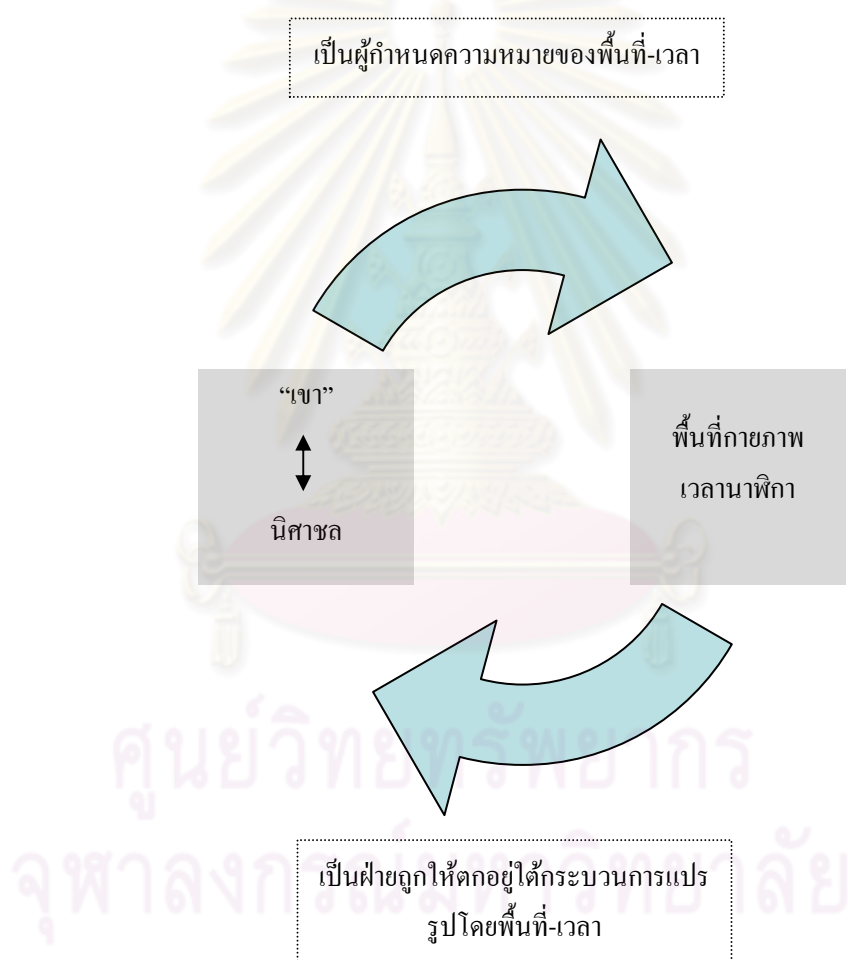
²³ ปราบดา หยุ่น, *ฝนตกตลอดเวลา*, หน้า 79.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 79.

กระจายออกจากกัน แล้วนำมาประกอบสร้างขึ้นมาใหม่ให้มีลักษณะอัตบุคคลเฉพาะแบบหนึ่งขึ้นมา ซึ่งคืออัตบุคคลสมัยใหม่นั้นเอง

ความน่าสนใจอยู่ตรงที่ถ้านำตัวละครนิสาชลไปเทียบเคียงกับตัวละคร “เขา” ที่อยู่ข้างนอก สมานภพโมเต็ล (ตามที่ได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี้) เราจะเห็นวงจรของอัตบุคคลสมัยใหม่ได้ครบถ้วน กล่าวคือ เราสามารถเห็นการเป็นผู้กระทำ (active) และการเป็นผู้ถูกกระทำ (passive) ของอัตบุคคลสมัยใหม่และพื้นที่พิเศษแบบเวลาดานาพิกา-พื้นที่กายภาพได้

ผังวงจรข้างต้นแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่พิเศษแบบที่หนึ่งและตัวละครว่าไม่ได้มีลักษณะทางเดียวที่ด้านหนึ่งเป็นฝ่ายกำหนดและอีกฝ่ายเป็นผู้ถูกกำหนด หากแต่เป็นปฏิสัมพันธ์ที่ตอบสนองต่อกันและมีปฏิริยาโต้ตอบกัน โดยทั้งพื้นที่พิเศษและตัวละครต่างมีสถานภาพและ

ความสามารถในการเป็นผู้กำหนดและเป็นฝ่ายถูกกำหนดไปพร้อมๆ กัน กล่าวคือ ตัวละครปรากฏมี ทั้งด้านที่เป็นฝ่ายถูกกำหนดให้ตกอยู่ภายใต้กระบวนการแปรรูปโดยพื้นที่-เวลา ตัวอย่างเห็นได้จาก นิสาชลและเจตที่ต่างตกอยู่ใต้กระบวนการแปรรูปโดยพื้นที่-เวลาสมัยใหม่ตามที่ได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี และด้านที่เป็นผู้กำหนดตัวเอง นั่นคือ สามารถเป็นผู้ให้ความหมายและสามารถเป็นจัดการ กับพื้นที่-เวลาได้ ตัวอย่างเห็นได้จากความสามารถในการนิยามและกำหนดความหมายของโลกเชิง ประจักษ์ของตัวละคร “เขา” ส่วนในด้านพื้นที่กายภาพ-เวลาดานาพิคานั้นมีลักษณะไม่ต่างกัน คือ ปรากฏด้านที่ถูกควบคุมจัดการให้มีความคงเส้นคงวาและสมบูรณ์ผ่านกระบวนการทันสมัยใหม่ ซึ่งเป็นกระบวนการที่จัดสรรและจัดการให้พื้นที่-เวลามีลักษณะเป็นรูปธรรมและจัดการได้ ภายใต้ การถูกจัดสรรดังกล่าวนี้ ในอีกด้านหนึ่งกลับทำให้พื้นที่-เวลามีลักษณะสามารถควบคุมและกำหนด ความเป็นไปของสรรพสิ่งที่อยู่ภายในตนเองเช่นกัน* ซึ่งถือเป็นด้านที่เป็นผู้กระทำของพื้นที่-เวลา

ภาวะการเป็นผู้กระทำและการเป็นผู้ถูกกระทำไปพร้อมๆ กันตามวงจรข้างต้น ปรากฏผ่าน เรื่องราวของตัวละครนิสาชลชัดเจนที่สุด มิติการเป็นผู้ถูกกระทำเกิดขึ้น เนื่องจากพื้นที่พิเศษแบบ แรกไม่ได้เกิดขึ้นอย่างไรประวัติศาสตร์ ไม่มีที่ไปที่ไป หรือไร้มิติด้านความเป็นการเมือง (the political) แต่เต็มไปด้วยภาครูปธรรมของอุดมการณ์ และสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับเครือข่ายของระบบ การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่ถักทอประสานกันอย่างสลับซับซ้อนในสังคมเศรษฐกิจทุนนิยม วัฏ จักรดังกล่าวไม่ได้เคลื่อนตัวไปเพื่อนำพาผู้คนไปสู่สิ่งที่คิดว่า เจริญกว่า หรือมั่งคั่งกว่า หากแต่เป็น การขจัดเกลายให้มนุษย์กลายเป็น “ทรัพยากร” อันมีประสิทธิภาพเชิงเศรษฐกิจ ผ่านกรรมวิธีบ่ม เพาะอัตบุคคลแบบหนึ่ง เพื่อให้อำนาจ วาทกรรม และกลไกต่างๆ ของตรรกะแห่งเหตุผลเข้ามาจัด ระเบียบแบบแผนและควบคุมความสับสนอลหม่านภายในของมนุษย์ ภายใต้วิธีดังกล่าว เวลาและ พื้นที่อันกระจัดกระจายจะถูกรวบรวมเข้ามาไว้ด้วยกัน ซึ่งไม่ต่างจากนิสาชลที่เรื่องราวอันกระจัด กระจายของเธอถูกรวบรวมภายใต้ระเบียบของเรื่องเล่าแบบเส้นตรง การดำรงอยู่ของนิสาชลภายใน พื้นที่พิเศษแบบแรก จึงเป็นนิสาชลที่ค่อยๆ ถูกลดทอนความเป็นมนุษย์ลงให้กลายเป็นวัตถุทาง เศรษฐกิจ ด้วยกระบวนการดังกล่าว ทำให้อัตลักษณ์ของนิสาชลมีลักษณะขาดวินเว้าแหง เพราะ ส่วนอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเข้ากรอบกับตรรกะแห่งเหตุผลจะถูกกำจัดออกไป เหมือนกับเรื่องราว ในชีวิตของเธอถูกตัดฉากหรือเรื่องราวที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปจากเรื่องเล่า เพราะไม่ต้องการให้ส่วนที่ ไม่จำเป็นเหล่านั้นเข้ามาขัดขวางความสัมพันธ์ของเวลาที่เป็นเส้นตรงได้ ตัวละคร “เขา” ตั้ง ข้อสังเกตในประเด็นความขาดวินของอัตลักษณ์ของนิสาชลไว้เช่นกัน

* อย่างไรก็ตาม ในความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กายภาพ/เวลาดานาพิคา กับมนุษย์นี้ ไม่สามารถชี้แจงได้ว่าใครเป็นผู้กำหนด ใครก่อน หรือสิ่งไหนเป็นจุดเริ่มต้น เพราะดูเหมือนต่างฝ่ายจะกำเนิดขึ้นมาพร้อมๆ กัน

เขาอยากเห็นอิริยาบถเล็กๆ น้อยๆ ของเธอ อยากเห็นเธอนอน อยากเห็นเธอเหม่อลอยหลงตัวเองชั่วขณะ อยากเห็นเธอดื่มน้ำเพื่อดับกระหาย อยากเห็นสมาธิของเธอถูกรบกวนโดยกลิ่นกล่อมจมูกของดอกไม้หอม หรือการร่อนร่วงอย่างสวยงามของลูกยางในป่าทึบ – กลิ่นดอกไม้ ลูกยางในป่า²⁵

ข้อสังเกตของตัวละคร “เขา” ที่มีต่อลักษณะของเรื่องราวชีวิตของนิสาชานั้นสำคัญ เพราะถือเป็นการตั้งคำถามกับความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของนิสาช ตัวละคร “เขา” ต้องการเห็น “อิริยาบถเล็กๆ น้อยๆ” ของนิสาช การหายไปของเรื่องเล็กๆ น้อยๆ จากชีวิตนิสาชแสดงให้เห็นว่า การดำรงอยู่ของนิสาชในพื้นที่พิเศษแบบแรกนี้ เป็นนิสาชที่สูญเสียมิติความเป็นมนุษย์ของตัวเองไป เมื่อพิจารณาถ้อยคำข้างต้นต่อไปจะเห็นว่า ตัวละคร “เขา” ต้องการให้นิสาช “ถูกรบกวนโดยกลิ่นกล่อมจมูกของดอกไม้หอม หรือการร่อนร่วงอย่างสวยงามของลูกยางในป่าทึบ”²⁶ ดีความได้ว่า “เขา” ต้องการให้นิสาชได้ไปสัมผัสกับธรรมชาติอีกครั้ง ซึ่งหมายถึงต้องการให้เธอปลดปล่อยให้ตัวเองจากกรงขังของเวลานาฬิกาและพื้นที่กายภาพ พื้นที่พิเศษแบบแรกในด้านหนึ่งได้ทำให้ “ความเป็นมนุษย์” ของนิสาชหายไป

4.4 ป้ายรถประจำทาง : สรรพสิ่งอันแน่นอนคงทนทั้งหลายบัดนี้หลอมละลายไปในอากาศ

พื้นที่พิเศษแบบที่สองเป็นพื้นที่พิเศษอันประกอบขึ้นจากเวลาแบบอวกาศโก-พื้นที่กายภาพตามที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นว่าเวลาแบบอวกาศโกนี้ หมายถึงคุณลักษณะของเวลาแบบอื่นที่มีลักษณะตรงข้ามกับเวลานาฬิกา เป็นเวลาที่มีลักษณะไม่เป็นเส้นตรง ไม่คงเส้นคงวา แบ่งซอยไม่ได้ จัดสรรไม่ได้ ระบุด้วยจำนวนหรือหมายเลขไม่ได้ และคาดคำนวณไม่ได้ พื้นที่พิเศษแบบที่สองนี้ดูจะมีลักษณะที่ย้อนแย้งในตัวเอง เพราะเป็นการอ้างอิงกันผ่านภาคตรงข้ามและ “สิ่งที่ไม่ปรากฏ” (absence) ของกันและกัน พื้นที่พิเศษแบบที่สองเป็นส่วนผสมของพื้นที่ที่มีอยู่ในโลกปรากฏการณ์ แต่มีลักษณะของเวลาแบบอื่นในขณะเดียวกัน เมื่อนำเงื่อนไขดังกล่าวมาสำรวจในวรรณกรรมเรื่องนี้จะพบว่าฉากข้างนอกสมานภพ โมเต็ลดูจะมีความสอดคล้องมากที่สุด เพราะเป็นฉากที่ประกอบด้วยลักษณะสามมิติ (ความกว้าง ความยาว และความลึก) พร้อมทั้งมีเวลาแบบอวกาศโกปรากฏอยู่ด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ของลักษณะเวลาที่แตกต่างกันภายในพื้นที่เดียวกัน

²⁵ ปราบดา หยุ่น, *ฝนตกตลอดเวลา*, หน้า 115.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 115.

ได้นั้น แสดงให้เห็นว่าจากข้างนอกสมานภพโมเต็ลอันเป็นฉากเมือง ในด้านหนึ่งมีลักษณะไม่ต่างจากสนามรบของคู่ตรงข้ามระหว่างเวลาพิคา/เวลาแบบอวกาศโกที่ทำงานอยู่ตลอดเวลาพร้อมกันในพื้นที่เดียวกันเช่นกัน

ความน่าสนใจอยู่ตรงที่การปรากฏขึ้นของเวลาอวกาศโกในฉากนอกสมานภพโมเต็ล อันเป็นตำแหน่งของพื้นที่เมืองและภาวะสมัยใหม่ งานศึกษาเรื่องชีวิตประจำวันของเบน ไฮมอร์ (Ben Highmore) ซึ่งให้เห็นว่าภาวะสมัยใหม่เป็นอุบัติการณ์ของประสบการณ์ต่อเวลาแบบใหม่²⁷ ประสบการณ์ดังกล่าวถูกเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งเข้ากับโลกการทำงาน อันเป็นโลกที่อยู่ภายใต้การถูกทำให้เป็นสถาบัน (institutionalized) และการกำกับควบคุมผ่านคำสั่งต่างๆ โดยมีเวลาพิคาเป็นผู้ออกคำสั่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุด การเกิดขึ้นของเวลาพิคาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รูปแบบและวิธีการทำงานของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง โดยได้กำหนดความเป็นไปทุกอย่างในโลกการทำงานนั้นให้มีประสิทธิภาพสูงสุดและตรงต่อเวลา การควบคุมดังกล่าวกลายเป็นกิจวัตรที่กำหนดให้แต่ละวันเป็นไปตามตารางประจำ ซึ่งดูเหมือนจะแบ่งแยกให้เห็นความแตกต่างของงานในแต่ละวัน กระนั้น ปฏิบัติการดังกล่าวในท้ายที่สุดกลับขบขันให้ชีวิตประจำวันของมนุษย์ตกอยู่ภายใต้กิจวัตรของงานประจำ (routine) ซ้ำๆ แบบเดิม²⁸

ประสบการณ์ต่อหน้าที่การงานซ้ำๆ เป็นประจำในสถานที่ทำงานทุกๆ วัน ทำให้มนุษย์สมัยใหม่มีชีวิตไม่ต่างจากการอยู่บนสายพานการผลิต ที่ต่อให้มีการเคลื่อนที่เปลี่ยนแปลงแบบเส้นตรง/วิวัฒน์ แต่เป็นการเคลื่อนเปลี่ยนที่ไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างจากกัน ถือเป็นประสบการณ์ต่อเวลาแบบเป็นเส้นตรงที่ระบุความแตกต่างไม่ได้ (undifferentiated linearity) กล่าวคือ เป็นเวลาที่เคลื่อนทางไปข้างหน้าเป็นเส้นตรง แต่การเปลี่ยนแปลงของเวลาจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่งกลับไม่ทำให้ผู้คนแยกแยะความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ ความรู้สึกดังกล่าวเป็นผลโดยตรงจากการทำงานได้กิจวัตรของงานประจำที่ซ้ำๆ แบบเดิม ที่ลักษณะของเนื้องานที่เหมือนกันทุกวันทำให้ผู้ทำงานดังกล่าวไม่สามารถระบุความแตกต่างไปของเวลาได้ ด้วยเหตุนี้ จากมุมมองของชีวิตประจำวัน กระบวนการทำให้เป็นอุตสาหกรรม (industrialization) ไม่ได้จำกัดอยู่ภายใต้การผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมเท่านั้น หากแต่ปรากฏในทุกๆ มิติของชีวิต กระบวนการทำให้เป็นอุตสาหกรรมไม่ได้เป็นเพียงสภาวะทางเทคโนโลยี แต่เป็นประสบการณ์เชิงผัสสะที่รับรู้ได้จริงของมนุษย์

²⁷ Ben Highmore, *Everyday Life and Cultural Theory: An Introduction* (London and New York: Routledge, 2002).

²⁸ Ibid., p. 5.

กระบวนการดังกล่าวเปลี่ยนโลกให้เป็นสถานที่แห่ง “การซ้ำกันของสิ่งเดิม” (repetition-of-the-same) ซึ่งเป็นประสบการณ์เชิงเวลาที่สำคัญของมนุษย์สมัยใหม่ ด้วยเหตุนี้ แนวคิดเรื่อง “สายพานการผลิต” จึงเป็นอุปถัมภ์ที่ลงตัวอย่างมากสำหรับใช้เปรียบเปรยกับชีวิตในภาวะสมัยใหม่ เพราะสามารถถ่ายทอดให้เห็นถึงความล่าช้าอันค่อยเป็นค่อยไปและสภาพไร้ชีวิตชีวาได้เป็นอย่างดี

คำอธิบายข้างต้นช่วยให้เราเห็นลักษณะของพื้นที่พิเศษแบบที่สองได้ชัดเจนขึ้น ว่าพื้นที่พิเศษแห่งนี้มีความสัมพันธ์แบบสาเหตุ-ผลลัพท์ (cause-effect relation) กับพื้นที่พิเศษแบบแรก พื้นที่พิเศษแบบที่สองถือเป็นผลที่เกิดขึ้นตามมา (consequence) จากเวลานาฬิกา-พื้นที่กายภาพ อันเป็นคุณสมบัติสำคัญของพื้นที่พิเศษแบบแรก ด้วยเหตุนี้ ลักษณะของเวลากาลิโกซึ่งเป็นองค์ประกอบของพื้นที่พิเศษแบบที่สองนี้ จึงเป็นผลที่เกิดขึ้นตามมาจากเคลื่อนที่ไปข้างหน้าและขยายตัวจากกระบวนการทำให้เป็นมหานคร กระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่ และการพัฒนาซึ่งเป็นกระบวนการที่กำกับโดยเศรษฐกิจทุนนิยม คำอธิบายข้างต้นยังช่วยให้เห็นอีกว่าเวลาแบบอวกาลิโกเป็นประสบการณ์ต่อเวลาในลักษณะของ “การซ้ำของสิ่งเดิม” กล่าวคือ เป็นประสบการณ์ที่ผู้คนไม่สามารถแยกแยะความเปลี่ยนแปลงของเวลาได้ ด้วยเหตุนี้ ฉากที่ประกอบไปด้วยลักษณะของพื้นที่พิเศษแบบที่สองนี้ จะต้องเป็นฉากข้างนอกสมานภพโมเต็ลเท่านั้น เมื่อพิจารณาฉากข้างนอกสมานภพโมเต็ลอีกครั้ง จะพบว่าฉากดังกล่าวมีเวลาแบบอวกาลิโกซ่อนเร้นอยู่ตลอด

ทุกๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในฉากข้างนอกสมานภพโมเต็ล จะเกิดขึ้นในวันที่ฝนตกตลอดเวลานั้น ตัวละคร “เขา” มีความเห็นต่อวันที่ฝนตกตลอดเวลาว่าเขาไม่สามารถแยกความแตกต่างใดๆ ให้กับเวลาดังกล่าวได้ เขาแสดงออกว่าตนเอง “หลง” และ “งง” หลังจากที่ไคยีนจากโอเปอเรเตอร์ว่า “วันนี้ คือ วันที่ฝนตกตลอดเวลาละ”²⁹ ทั้งนี้ เพราะเวลาที่ฝนตกตลอดเวลานั้น มีลักษณะเป็นเวลาที่ไม่ดำเนินเรื่อยไปไม่หยุดและเป็นการซ้ำกันแบบเดิม จึงไม่ช่วยระบุนความแตกต่างใดๆ ให้เขาเข้าใจได้เพิ่มเติม

ข้อมูลเหล่านั้นล้วนเข้าใจไม่ยาก ทว่า “วันที่ฝนตกตลอดเวลา” เขาเข้าใจพຽງนี้ เข้าใจเมื่อวานถึงแม้จะนึกไม่ออกเอาเสียว่าเมื่อวานของตัวเองอยู่ที่ไหน และพຽງนี้ของตัวเองต้องเป็นเช่นไร แต่ “วันที่ฝนตกตลอดเวลา” เขาไม่เข้าใจว่าทำไมมันจะช่วยเจาะจงตำแหน่งในชีวิตของเขาได้³⁰

²⁹ ปราบดา หุ่ย่น, *ฝนตกตลอดเวลา*, หน้า 15.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

วันที่ฝนตกตลอดเวลาไม่ได้เกิดขึ้นโดยความบังเอิญ หรือเป็นเพียงลักษณะสภาพอากาศที่มีขึ้น เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศของฉากให้ดูเศร้าลงแต่อย่างใด ตัวละครครูในสมานภพโมเติ้ลเองได้ตั้งคำถามกับฝนที่ตกอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน “แล้วใครกันล่ะ ที่กำหนดให้วันนี้เป็นวันที่ฝนตกตลอดเวลา”³¹ ฝนตกตลอดเวลามีนัยแฝงสำคัญที่สะท้อนปรากฏการณ์ของโลกสมัยใหม่อยู่ เพราะสะท้อนเวลาแบบอวกาศที่มีลักษณะไม่เป็นเส้นตรง แบ่งซอยไม่ได้ จัดสรรไม่ได้ ระบุด้วยจำนวนหรือหมายเลขไม่ได้ และคาดคำนวณไม่ได้ ซึ่งเป็นเวลาที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับเวลานาฬิกา งานศึกษาของไฮมอร์ซังตันชี้ว่าลักษณะเวลาแบบอวกาศนั้น เป็นผลที่เกิดขึ้นตามมาจากภาวะสมัยใหม่ ทำให้ผู้คนประสบกับ “การซ้ำกันของสิ่งเดิม” กล่าวคือ เป็นประสบการณ์ที่ผู้คนไม่สามารถแยกแยะความเปลี่ยนแปลงของเวลาได้ ฝนตกตลอดเวลาที่ปรากฏในฉากข้างนอกสมานภพโมเติ้ลในแง่นี้เป็นประสบการณ์ของตัวละครที่มีต่อภาวะดังกล่าวในชีวิตประจำวัน และไม่ได้เป็นเพียงนัยแฝงหรืออุปมาอุปไมยเปรียบเปรยเท่านั้น แต่เป็นประสบการณ์เชิงผัสสะที่รับรู้ได้จริง จะเห็นได้ว่าตัวละครทุกตัวดำเนินชีวิตประจำวันของตนเองในวันที่ฝนตกตลอดเวลาเท่านั้น จึงมีสภาพที่ตัวเปียกปอนอยู่ตลอดเวลา เรื่อง ด้วยเหตุนี้ นิสาชลและเจตต่างก็อยู่ภายใต้สภาวะกดดันดังกล่าวของภาวะสมัยใหม่ในชีวิตประจำวันด้วยเช่นกัน

ความน่าสนใจอยู่ตรงที่ตัวละคร “เขา” ได้นิยามประสบการณ์ต่อ “การซ้ำของสิ่งเดิม” ว่าเป็นการเผชิญหน้ากับ “หลุมดำ” ซึ่งเป็นมิติอีกด้านหนึ่งของพื้นที่ฉากเมือง ตัวละคร “เขา” มีความเห็นว่าฉากภายนอกสมานภพโมเติ้ลไม่ได้กำลังเคลื่อนเข้าสู่สิ่งที่ดีกว่า หากแต่ “เป็นเพียงทางเข้าหลุมดำอีกหลุมหนึ่ง แล้วตามด้วยอีกหลุมหนึ่ง และอีกหลุมหนึ่งเรื่อยไป”³² คำบอกเล่าของ “เขา” ดีความได้ว่าพื้นที่เมืองไม่ได้นำพาชีวิตมนุษย์ให้หลุดพ้นไปสู่สิ่งที่ดีกว่า หากแต่ทำให้มนุษย์หมวนวนอยู่ในวงจรอุบาทว์แห่ง “ความซ้ำ” ของหลุมดำจากหลุมหนึ่งไปสู่อีกหลุมหนึ่งต่อเนื่องกันไปไม่รู้จบ ในแง่นี้ พื้นที่พิเศษแบบแรกตามมุมมองของตัวละคร “เขา” กำลังแปรสภาพไปสู่พื้นที่พิเศษแบบที่สองอันมีเวลาแบบอวกาศเป็นคุณสมบัติสำคัญ

คนหนุ่มสาวต่างหนีหายไปสู่หลุมดำแห่งเมืองใหญ่ที่พวกเขาคิดว่าเป็นทางเลือกที่ดีกว่าสำหรับชีวิต และเชื่อว่าจำนวนคนหนุ่มสาวที่ยังหลงเหลือก็จะหายตามไปด้วย ไปยังหลุมดำที่

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 112.

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

เขยอกร้างขึ้นทุกที ไม่มีใครบอกว่าสิ่งใดรออยู่ที่อีกด้านของหลุมดำ บางทีอาจจะเป็นเพียง
ทางเข้าหลุมดำอีกหลุมหนึ่ง แล้วตามด้วยอีกหลุมหนึ่ง และอีกหลุมหนึ่งเรื่อยไป³³

ฝนที่ตกตลอดเวลาในเรื่องราวชีวิตของทั้งนิสาชลและเจตขับเน้นให้เห็นว่า “สภาวะหลุมดำ” ที่ว่า
นั้นปรากฏเป็นภาครูปธรรมในทั้งชีวิตของเจตและนิสาชล ทั้งนี้เนื่องจากตัวละครทั้งสอง โดดเด่น
อยู่บนฉากภายนอกสมานภพ โมเต็ล จึงต้องอิงอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างเวลานาฬิกา-พื้นที่
กายภาพดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก “สภาวะหลุมดำ” หรือประสบการณ์ต่อ “การซ้กันของสิ่ง
เดิม” ที่ปรากฏในชีวิตของเจตนั้น สามารถสังเกตได้ในเส้นทางชีวิตของเจตเอง ที่ดูจะเลวร้ายลง
เรื่อยๆ ในฉากสมัยที่เจตเป็นวัยรุ่นมัธยมนั้น เจตยังคงเป็นหนุ่มไฟแรงด้วยความกระตือรือร้น ที่
พร้อมฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองวาดฝันไว้ ตัวอย่างเห็นได้ในกรณีที่เขาเลือก
เรียนศิลปะต่างๆ ที่พ่อแม่ของเขาไม่เห็นด้วย “ที่บ้านฉันไม่ยอมให้เรียน คำอยากให้ฉันเรียน
บริหารธุรกิจหรืออะไรทำนองนั้น ที่ฉันจะไปเรียนนี่ก็ไม่ได้บอกที่บ้าน”³⁴ แต่เขายังดิ้นรนไปเรียน
ให้ได้ตามใจปรารถนา เจตในวัยรุ่นเป็นเจตที่ประกอบด้วยความมุ่งมั่นตรงไปข้างหน้า มีพลวัต และ
ศักยภาพในการเปลี่ยนแปลง แต่เมื่อฉากเปลี่ยนไปสู่เจตในวัยนักศึกษามหาวิทยาลัย เราเริ่มเห็นว่า
เจตมีความลังเลในการเปลี่ยนแปลงของชีวิตมากขึ้น “ฉันไม่ค่อยอยากให้ปีหน้ามาถึง พวกเราคงต้อง
ปรับตัวกันทุกคนนั่นแหละ ต้องเริ่มทำงาน เริ่มรับผิดชอบ เริ่มเป็นสิ่งที่เรา ที่ฉัน ไม่ชอบ ไม่อยาก
เป็น”³⁵ จนไปสู่เจตที่มีเวลาชีวิตหยุดนิ่ง “นายก็เหมือนเดิมอยู่แล้วเจต”³⁶ ในฉากที่เจตโตเป็นผู้ใหญ่
แล้ว ตัวละคร “เขา” ใต้นิยามชีวิตของเจตทั้งหมดที่ผ่านมาว่าเป็น “เจต-ชายหนุ่มผู้ไม่รู้จะมีชีวิตอยู่
ไปเพื่ออะไร”³⁷ และ “ชายหนุ่มผู้เลื่อนลอยละเอะพะอะไร้สติปราศจากความเป็นห่วงเป็นใยใคร แม้แต่
ตัวเอง”³⁸ นอกจากนั้น ในช่วงท้ายๆ ชีวิตของเจตเปลี่ยนแปลงไปสู่ลักษณะของเวลาแบบอวกาศ
ในฉากที่นิสาชลไปพบเจตที่เมืองนอก ซึ่งเป็นฉากที่นิสาชลและเจตโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว นิสาชลพบว่า
เจตมีสภาพไม่ต่างจากคนที่ตายไปแล้ว

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 88.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 90.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 115.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

แล้วหญิงสาวก็พบเจต ชายหนุ่มร่างผอมบางในเสื้อยืดสีน้ำตาลและกางเกงยีนส์ นอนหงาย
แน่นิ่งเป็นท่าอาภาศยานให้เม็ดฝนอยู่กลางคาคฟ้า ... ศาวิบริดไปหาร่างนั้น เธอไม่อาจเปล่ง
เสียงอะไรออกจากปากได้ หญิงสาวคุกเข่าลงข้างชายหนุ่ม ความตื่นตระหนกจู่โจมเธออย่าง
รุนแรง “เจต” ศาตะโกนพลางเขย่าร่างอันเปี้ยกชุ่ม “เจต!” เธอคิดว่าเขาตายแล้ว ... เจตเอียงหัว
เล็กน้อยให้ตัวเองพุดสะควกขึ้น ... “ฉันหรือ ไม่ได้เป็นอะไรเลย สบายมาก เย็น สบายมาก
เย็น สบาย รอเธออย่างมีความสุข เธอเคยเห็นฝนตกแบบสโลว์โมชันมั๊ย เธอนอนหงายแล้ว
มองขึ้นไปสิ มันสวยมาก สวยมาก”³⁹

จากคำอ้างอิงข้างต้น เห็นได้ว่าร่างกายของเจตกลายเป็นสโลว์โมชัน เขาเริ่มเห็นภาพ
“แบบสโลว์โมชัน”⁴⁰ ของสรรพสิ่งรายรอบ ทำให้ตีความได้ว่า อตบุคคลของเจตไม่ได้มีลักษณะของ
เวลานาฬิกาแล้ว กล่าวคือ ไม่มีแรงขับเคลื่อนให้ตัวเองมุ่งตรงไปข้างหน้า มีพลวัต หรือศักยภาพใน
การเปลี่ยนแปลง และสูญเสียความเป็นองค์ประธานของตัวเองไป ทำให้ตัวตนหลุดออกไปสู่มิติอื่น
พื้นที่พิเศษแบบแรกไม่ได้ช่วยนำพาเจตให้มุ่งไปสู่ความฝันที่เขาเคยวาดหวังไว้ในวัยเด็ก ความฝันที่
จะได้กลายเป็นศิลปินนักวาดรูป หากแต่จุดเขาให้ออกไปไกลกว่าจุดหมายปลายทางที่วาดฝันไว้
พื้นที่พิเศษแบบที่หนึ่งบ่มเพาะให้มีสภาพเป็น “ผู้ชายที่ไม่เอาไหน”⁴¹ ที่ต้องเผชิญหน้ากับภาวะฝัน
สลายของตัวเอง ด้วยเหตุนี้ พื้นที่พิเศษแบบที่หนึ่งในการรับรู้ของเจตค่อยๆ แปรสภาพไปสู่พื้นที่
พิเศษแบบที่สอง เป็นมิติเวลาแบบอกาลิก “สโลว์โมชัน”⁴² ที่นำพาให้เขาไปเผชิญหน้ากับภาวะตรง
ข้ามของภาวะสมัยใหม่จนนำไปสู่จุดจบของชีวิตตนเองในท้ายที่สุด

“สภาวะหลุมดำ” ที่ปรากฏในชีวิตของนิศานนั้นไม่ได้ปรากฏชัดเจนเท่าใดนัก เพราะโครง
เรื่องของนิศานไม่ได้มีลักษณะเป็นลูกศรที่กำลังมุ่งไปสู่ตำแหน่งหนึ่งใดอย่างชัดเจน กระนั้น เรา
สามารถรู้สึกได้ว่าตัวละครนิศานกำลังประสบกับสภาวะกอดันของภาวะสมัยใหม่ใน
ชีวิตประจำวันเช่นกัน ตัวอย่างคือช่วงวัยที่เธอเป็นเด็กหญิงนิ ซึ่งเป็นช่วงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราว
“ปัญหาจริงจังและเจ็บปวดในครอบครัว”⁴³ อันถ้ายทอดถึงเหตุการณ์ที่ “พ่อของเด็กมั่วเซ็กซ์กับสาว

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 104.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 104.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 104.

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

อื่น แม่ของเด็กเข้ามาพบ และมีการตบตีกันอย่างน้ำเน่า”⁴⁴ เหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความสะเทือนขวัญให้แก่เด็กหญิงไม่น้อย เพราะต่อมาเธอหนีหายเข้าไปในห้องน้ำพร้อมกับพี่ตุ๊กตาหมีของเธอ เพียงเพื่อ “ลงไปกลืนหายใจอยู่ในแท็งก์น้ำโดยไม่ถอดเสื้อผ้า นัยน์ตาของเธอแดงฉานเมื่อมันเบิกมองใบหน้าตุ๊กตาหมี ริมฝีปากแยกกว้างเพื่อปลดปล่อยอากาศที่อึดอัด”⁴⁵ ตัวละครครูในสมานภพ โมเต็ล ได้ตีความเหตุการณ์ทั้งหมดนี้ว่าดูเหมือนเด็กหญิงต้องการ “ปลดปล่อยอารมณ์ของตัวเอง หรือหลีกหนีความจริงบางอย่างในชีวิต”⁴⁶ สภาวะอารมณ์ที่นิสาชลต้องการหลีกหนีจากชีวิตจริงดังกล่าวนี้ จะเป็นสภาวะอารมณ์สำคัญที่กำกับลักษณะบุคลิกภาพของนิสาชลตลอดทั้งเรื่อง เหตุการณ์ความขัดแย้งในครอบครัวนี้แสดงให้เห็นว่านิสาชลกำลังประสบกับความหม่นหมองของการดำรงชีวิต โดยมีความรู้สึกที่เธอต้องการหลีกหนีจากชีวิตจริงเป็นเครื่องยืนยัน เรื่องราวชีวิตของทั้งนิสาชลและเจต อันเป็นตัวละครหลักในพื้นที่พิเศษแห่งนี้ สะท้อนให้เห็นว่าเป็นชีวิตที่ดำเนินไปเพียงเพื่อให้ไปเผชิญหน้ากับ “ภาวะฝันสลาย” และ “สิ่งที่ไม่ปรากฏ” ของภาวะสมัยใหม่ กล่าวคือ ภาวะสมัยใหม่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงชีวิตไปสู่สิ่งที่ดีกว่าตามพันธสัญญาที่ภาวะสมัยใหม่ให้ไว้ต่อมนุษยชาติ แต่กลับทำให้มนุษย์ต้องเผชิญกับความโดดเดี่ยวอ้างว้าง ความแปลกแยก และการวนอยู่กับที่ไม่เปลี่ยนแปลงใดๆ ประสบการณ์ดังกล่าวในชีวิตประจำวันจึงไม่ต่างจากการฝันสลาย เพราะความฝันและจินตนาการว่าวิถีชีวิตสมัยใหม่จะนำการมีชีวิตที่ดีขึ้น ไม่เกิดขึ้นได้ในโลกความเป็นจริง

เวลาแบบอวกาศไม่เพียงปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนดังที่เห็นได้ในปรากฏการณ์ที่ฝนตกตลอดเวลาแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากยังแฝงเร้น “การซ้ำกันของสิ่งเดิม” ไว้ในระดับของโครงสร้างของเรื่องเล่าอีกด้วย เมื่อกลับไปพิจารณาพื้นที่พิเศษแบบที่หนึ่งใหม่อีกครั้ง จะพบว่าจริงอยู่ที่ฉากข้างนอกสมานภพ โมเต็ลมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ทั้งในเชิงพื้นที่และเวลา และจะเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีทิศทางที่มุ่งตรงไปข้างหน้า กระนั้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวกลับไม่ใช่เป็นการมุ่งตรงไปข้างหน้าอย่างเดียวจริงๆ หากแต่มีทิศทางที่วนกลับมายังจุดเริ่มต้นใหม่อีกครั้ง ลักษณะดังกล่าวปรากฏในเรื่องเล่าของนิสาชลชัดเจนกว่าในเรื่องราวของเจต เมื่อพิจารณาในฉากระดับที่ย่อลงมา พบว่าเรื่องเล่าของนิสาชลเริ่มต้นด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่บ้านของเธอในย่านเมืองชนบทสมัยที่เธอยังเป็นเด็กหญิง จากนั้นเรื่องเล่าของเธอดำเนินไปเรื่อยๆ จนวนกลับมาจบสรุป

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

สุดท้ายอีกครั้งที่บ้านหลังเดิมของเธอในเมืองชนบท การหวนย้อนคืนกลับมายังจุดเริ่มต้นใหม่นี้ของนิยายลึกลับโดยตัวละคร “เขา” ความน่าสนใจอยู่ที่ตัวละครดังกล่าวบรรยายจากนี้ โดยจับเน้นให้ชัดเจนขึ้นผ่านสิ่งที่เรียกว่า “ความซ้ำ”⁴⁷ ซึ่งถือเป็นการตอกย้ำความซ้ำนั้น ซ้ำอีกครั้งหนึ่ง

เหมือนสายฝนที่ร่วงหล่นลงมาอย่างต่อเนื่อง ความซ้ำที่ย้ำซ้อนคือหัวใจสำคัญในการดำเนินไปของทุกสิ่งรอบตัวเขา เมื่อเท้าเปล่าอำสผัสแผ่นดินเมืองขนาดย่อมที่เงียบสงบแห่งนี้เป็นครั้งที่สอง เขาไตร่ตรองถึงความรู้สึกของการกลับมา การหวนคืน และการบรรจบพบของสองปลายบนเส้นสายเดียวกัน – หากชีวิตและธรรมชาติไม่มีคำว่า “อีกครั้ง” หรือ “คราวต่อไป” คงไม่มีคำว่า “ความหมาย” ประทุขึ้นในปรากฏการณ์ใดเลย⁴⁸

การที่เรื่องเล่าดำเนินมาวนซ้ำอีกรอบในระดับโครงเรื่องนั้น สะท้อนนัยยะเดียวกันกับกรณีปรากฏการณ์ฝนตกตลอดเวลา เพราะเป็นการเน้นย้ำให้เห็น “เวลาแบบเป็นเส้นตรงที่ระบุความแตกต่างไม่ได้” และ “การซ้ำกันของสิ่งเดิม” อันเป็นประสบการณ์ต่อเวลาของผู้คนสมัยใหม่นั้นเอง การวนซ้ำของเรื่องเล่านิยายลึกลับมีข้อสังเกตที่น่าสนใจอยู่อีกประการหนึ่ง และน่าจะถือว่าเป็นประเด็นที่เด่นที่สุดในพื้นที่พิเศษแบบนี้ การวนซ้ำของโครงเรื่องนิยายลึกลับ นอกจากจะมีการวนซ้ำแบบวงจรมหึมาแล้ว ยังมีการวนซ้ำกลับแบบวงจรถัดด้วย กล่าวคือ การวนซ้ำของวงจรมหึมานั้น เป็นการวนซ้ำของเรื่องเล่าใหญ่ โดยเริ่มต้นจากเมืองชนบท ซึ่งเป็นตำแหน่งของบ้านนิยายลึกลับ ไปสู่เมืองใหญ่ กระโดดข้ามไปสู่เมืองโลก แล้วจึงหวนกลับมาซ้ำยังจุดเริ่มต้นใหม่อีกครั้งที่บ้านของตัวเองในเมืองชนบท ซึ่งอธิบายนัยยะความสำคัญของวงจรมหึมาไว้แล้วข้างต้น

ส่วนการวนซ้ำของวงจรถัดนั้น เป็นการกลับไปสู่ตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งทุกครั้งทีจากเปลี่ยน ตัวละครนิยายลึกลับจะพัวพันกับป่าจรดโดยสารประจำทางทุกครั้งในทุกฉาก ไม่ว่าจะอยู่ในฉากเมืองชนบท ฉากเมืองใหญ่ หรือฉากเมืองโลก ในฉากเมืองใหญ่และฉากเมืองโลกนั้น นิยายลึกลับจะมุ่งไปหาป่าจรดประจำทางอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม เช่น ฉากเมืองใหญ่ ในเหตุการณ์ที่เจตกำลังขับรถ แล้วพบเจอนิยายลึกลับโดยบังเอิญ เจตจึงอาสาขับรถพาไปส่ง แต่นิยายลึกลับบอกกับเจตว่า “นายให้ฉันลงที่ป่าจรดเมล์ข้างหน้านั้นก็แล้วกัน”⁴⁹ ส่วนในฉากเมืองโลกนั้น เนื้อเรื่องได้นำพานิยายลึกลับให้ไป “หยุดยืนใต้ชายคาเล็กๆ ของป่าจรดเมล์ แล้วตัดสินใจนั่งพักบนเก้าอี้ว่างข้างหญิงชราผมขาว

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

โพลน”⁵⁰ นิสาชลที่ปรากฏในฉากทั้งสองข้างต้นจึงมุ่งตรงสู่ป้ายรถประจำทางอย่างชัดเจน แต่ในขณะที่ฉากเมืองชนบท นิสาชลสามารถถูกตีความได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับป้ายรถประจำทางจากพฤติกรรมของเด็กหญิงนิก้าที่กำลัง “เล่นเกมรอน้ำท่วมโลก”⁵¹ ว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่ต่างจากการรอรถโดยสารประจำทาง ตัวละคร “เขา” บรรยายให้เห็นจากหน้าตาที่สมานภพโมเต็ลว่าเด็กหญิงนิก้า “ยืนนิ่งๆ อยู่ไกลๆ”⁵² แฉวๆ หน้าบ้านของเธอทุกๆ ที่ฝนตกอยู่ ทำให้ร่างกายของเด็กหญิงนิก้าเปียกปอนไปหมด ต่อมา มี “รถสองแถวสีส้มแสดตา”⁵³ มาจอดเทียบเพื่อส่งแม่ของเด็กหญิงนิก้าให้ลงจากรถ เราได้รับทราบจากบทสนทนาระหว่างแม่กับเด็กหญิงนิก้าถึงกิจกรรมกลางฝนที่เธอกำลังทำอยู่ ณ ตอนนั้นคือ “หนูออกมาเล่น ... เล่นเกมรอน้ำท่วมโลก”⁵⁴ ซึ่งต่อมาเราถึงได้รู้สาเหตุที่แท้จริงว่าทำไมเด็กหญิงนิก้าต้องออกมายืนตากฝนอยู่หน้าบ้าน เพราะพ่อของเธอกำลัง “มัวเซ่กซ์กับสาวอื่น”⁵⁵ อยู่ในบ้าน เหตุการณ์ที่เด็กหญิงนิก้ารออยู่แฉวๆ ละแวกบ้านนั้นสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างนิสาชลกับป้ายรถประจำทางได้เช่นกัน เพราะนิสาชลนั่งอยู่นิ่งๆ หน้าบ้านรอคอยจนกว่าน้ำจะท่วมโลก พฤติกรรมการนั่งรอดังกล่าวของนิสาชลเป็นพฤติกรรมที่ดูไม่ต่างจากการยืนรอรถประจำทางของผู้คนในชีวิตประจำวันจริงๆ เท่าใดนัก

พฤติกรรมการยืนรอที่ป้ายรถประจำทางในเรื่อง *ฝนตกตลอดเวลา* มีนัยยะสำคัญซ่อนอยู่ ดังจะเห็นได้จากการที่ตัวละครนิสาชลมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ดังกล่าวถึงสามครั้งในเรื่อง งานศึกษาสภาพชีวิตประจำวันของคนเมืองโดย โจ มอแรน (Joe Moran) อธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่า ประสพการณ์ของการยืนรอรถโดยสารประจำทาง ในด้านหนึ่ง ถือเป็นภาระเผชิญหน้ากับความพึงพาไม่ได้หรือการกำหนดไม่ได้ (unreliability) ของชีวิต⁵⁶ การที่ต้องไปเบียดเสียดอย่างแออัดในรถประจำทาง อาจทำให้รู้สึกว่าคุณไม่มีสิทธิ์ทางสังคมใดๆ หรือไม่สามรถกำหนดความเป็นไปของชีวิตตนเองได้ ดังตัวอย่างที่เห็นได้บ่อยครั้ง เช่น “รอรถมาตั้งนาน และเวลาที่รถมาสักครั้ง ก็โผล่กันมาทีเดียวยี่สิบคนรวด” การใช้บริการรถโดยสารประจำทางในแง่หนึ่ง เป็นการตอกย้ำความเป็น

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 105.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 36.

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

⁵⁶ Joe Moran, *Reading the Everyday* (London and New York: Routledge, 2005). p 3-7.

พลเมืองชั้นสองของบัจเจก เพราะทั้งๆ ที่เป็นระบบการคมนาคมที่มีผู้คนโดยสารมากที่สุด แต่กลับได้รับความใส่ใจเพื่อปรับปรุงน้อยมาก รถโดยสารประจำทางจึงถูกจัดให้มีสถานภาพทางวัฒนธรรมที่ต่ำต้อยที่สุด ยิ่งเมื่อเทียบกับยานพาหนะอื่นๆ แล้ว รถโดยสารประจำทางจะมีสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเลวร้ายที่สุด ในขณะที่รถยนต์ส่วนตัวเป็นตัวแทนของบัจเจกนิยมแห่งยุคทองของทุนนิยมเสรี รถไฟเป็นตัวแทนของความเจริญแห่งยุคสมัยใหม่ และเครื่องบินเป็นตัวแทนของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่รถโดยสารประจำทางกลับมีสัญลักษณ์ของ “สิ่งล้าหลัง” เป็นยานพาหนะที่ไล่ฝืนเท้าของภาวะสมัยใหม่ไม่เคยทัน บ่อยครั้งมักจอดๆ ดิ๊งๆ ดับๆ จนต้องอยู่เรียงท้ายเสมอ จึงเป็นยานพาหนะที่คอยรับแต่เฉพาะผู้คนประเภทที่ถูกพิจารณาว่าไม่มีความสำคัญใดๆ เท่านั้น

The bus is the vehicle that cannot keep up with the pace of modernity, that splutters along behind, picking up all those people who will never quite make it into either “History” or “Tomorrow”.⁵⁷

การขึ้นรถประจำทางไม่ได้เป็นเหตุการณ์เชิงพฤติกรรมที่ไม่มีความหมายใดๆ หากแต่ประกอบด้วยสัญลักษณ์เชิงวัฒนธรรมอยู่ด้วยเสมอ ทั้งนี้ เป็นการยากสำหรับกลุ่มคนดังกล่าวที่จะขึ้นรถประจำทางโดยไม่รู้สึกรู้ว่าตนเองเป็นบุคคลที่ถูกสังคมหลงลืมหรือทอดทิ้งไป ภายใต้สภาวะอากาศที่ร้อนของเมืองภายนอก สิ่งเดียวที่กลุ่มคนเหล่านี้ทำได้ คือ การต้องขึ้นรถคอยอย่างสิ้นหวังต่อไป เพียงเพื่อปล่อยให้ตนเองได้เห็นรถยนต์ส่วนตัวแล่นผ่านไปเรื่อยๆ ไม่รู้จบ ประสบการณ์ป้ายรถประจำทางถือเป็นประสบการณ์ต่อเวลาแบบอวกาศได้เช่นกัน เพราะเป็นการรอคอยที่ไม่รู้ว่าต้องรอจนถึงเมื่อไหร่ ด้วยเหตุนี้ ป้ายรถประจำทางจึงเป็นพื้นที่พิเศษแบบที่สองโดยแท้

ความน่าสนใจของเหตุการณ์นี้อยู่ตรงที่ป้ายรถโดยสารประจำทางป้ายสุดท้าย ที่โครงเรื่องย่อยของนิยายลวนกลับไปที่อีกครั้ง บทสนทนาที่เกิดขึ้นระหว่างนิยายลวนกับหญิงชราผสมชาวคนหนึ่งที่เกิดขึ้น “ภายใต้ชายคาเล็กๆ ของป้ายรถเมล์”⁵⁸ สะท้อนให้เห็นมิติเชิงวัฒนธรรมของป้ายรถประจำทางตามที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นได้อย่างชัดเจน ภายใต้พื้นที่พิเศษแบบที่สองของป้ายรถประจำทางนั้น นิยายลวนเริ่มตระหนักว่าตนเองเป็นบุคคลหนึ่งที่ไม่สามารถไล่ทันฝีเท้าของภาวะสมัยใหม่ได้ เพราะ

⁵⁷ Alastair Bonnett, “Bus,” in Steve Pile and Nigel Thrift. *City A-Z*. (London: Routledge, 2000). p.26-28.

⁵⁸ ปราบดา หุ่ย่น, *ฝนตกตลอดเวลา*, หน้า 105.

เธอได้แสดงอาการออกมาไม่ต่างจากคนหลงทาง หญิงชราที่นั้งข้างๆ คุณจะสังเกตอาการของนิสาชล ได้ จึงหันกลับมาถามสาดด้วยน้ำเสียงกังวลว่า “Are you lost?”⁵⁹ ความรู้สึกหลงทางดังกล่าวของนิสาชล ไม่ได้สื่อว่าเธอกำลังหลงทางเชิงกายภาพของพื้นที่ เพราะเธอจะรู้เสียด้วยซ้ำว่า ณ ขณะนั้นร่างกายเชิงกายภาพของเธอกำลังอยู่บนพิกัดทางภูมิศาสตร์โคบนโลกใบนี้ ความรู้สึกหลงทางที่นิสาชลกำลังรับรู้อยู่นี้ เป็นการหลงทางในเชิงนามธรรมที่เกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับอัตลักษณ์และการดำรงอยู่บนโลกใบนี้ของเธอ อาการ “น้ำตาของสาร์วงหนักขึ้น ระงับไว้ไม่อยู่”⁶⁰ เป็นเครื่องยืนยันถึงความโศกเศร้าดังกล่าวของตัวละคร นอกจากนี้ ตัวละคร “เขา” ได้เปรียบเทียบชีวิตของนิสาชลหลังจากที่ได้เห็นเหตุการณ์นี้ ว่าเขามีชีวิตไม่ต่างจากผีเสื้อที่บินอยู่ในพายุฝน

ผีเสื้อตัวหนึ่งกระพือปีกหลบเมื่อดฝนเกือบชนจุมกเขา แล้วบินหายไปตามเส้นทางลมของมัน ความรู้สึกเกี่ยวกับแมลงตัวน้อยที่โฉบเข้ามาเพียงเสี้ยววินาทีทำให้เขาลืมตาขึ้น ไม่บ่อยนักที่ผีเสื้อจะโบยบินท่ามกลางพายุและสายฝน แต่มันก็มีเหตุผลและความจำเป็นในพฤติกรรมผิดปกติของมัน ความจำเป็นซึ่งเขาไม่มีทางรู้หรือเข้าใจได้ หากไม่ใช่ผีเสื้อตัวนั้น กระทั่งผีเสื้อน้อยผู้เสี่ยงเหลือเกินกับการโดนฝนจนหล่นบนถนนและคนเหยียบย่ำซ้ำเติมคาก็ – มันจะรู้ตัวหรือไม่ว่ากำลังทำอะไรอยู่ เขานึกถึงตัวเองและบทบาทที่เกี่ยวข้องกับนางสาวนิสาชล เปรียบเทียบกับผีเสื้อตัวนั้น อาจมีเหตุผลและความจำเป็นที่เขาไม่เข้าใจ แต่มันได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเขาอย่างลึกซึ้ง⁶¹

ผีเสื้อในพายุฝนน่าจะเป็นภาพที่ถ่ายทอดความรู้สึกภายในของนิสาชล ณ ช่วงเวลานี้ได้เป็นอย่างดี เพราะสามารถผสมผสานความรู้สึกต่างๆ ทั้งความโดดเดี่ยวอ้างว้าง ความอ่อนแอ และภัยอันตรายไว้ให้อยู่ภายในภาพบรรยายเดียวกันได้อย่างลงตัว สภาวะ “ผีเสื้อในพายุ” ที่นิสาชลเผชิญอยู่ขณะที่นั่งอยู่ ณ ป้ายรถโดยสารประจำทางนั้น อาจตีความได้ว่าชีวิตของนิสาชลในโลกสมัยใหม่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงชีวิตของเธอไปสู่สิ่งที่ดีกว่าตามพันธสัญญาที่ภาวะสมัยใหม่ให้ไว้ต่อมนุษยชาติ แต่กลับทำให้เธอรู้สึกว่าตนเองเป็นบุคคลที่ถูกสังคมทอดทิ้ง เพราะถูกปล่อยให้ต้องเผชิญกับความโดดเดี่ยวอ้างว้าง ความแปลกแยก และการวนอยู่กับที่ไม่เปลี่ยนแปลงใดๆ ประสบการณ์ดังกล่าวของนิสาชลตรงป้ายรถประจำทางจึงไม่ต่างจากการสิ้นสลาย เพราะความฝันว่าจะมีชีวิตที่ดีกว่านั้น ไม่เกิดขึ้นในโลกความเป็นจริงที่เธออยู่ ณ ขณะนั้น

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 105.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 105.

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 96.

มาร์แชลล์ เบร์แมน (Marshall Berman) อธิบายประสบการณ์ของผู้คนต่อภาวะสมัยใหม่ว่าเป็นประสบการณ์ร่วมของมนุษย์ทุกคนบนโลกที่มีต่อพื้นที่และเวลา ต่อตนเองและผู้อื่น เบร์แมนนิยามประสบการณ์ร่วมดังกล่าวว่าเป็น “ประสบการณ์ต่อภาวะสมัยใหม่” ที่ผู้คนจะดำรงชีพอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สัญญาไว้ว่าจะมอบวิถีชีวิตที่ดี ไม่ว่าจะ เป็นความมั่งคั่งทางวัตถุ อีสรภาพ เสรีภาพของชีวิต ฯลฯ กระนั้น สภาพแวดล้อมเดียวกันนั้น กลับทำลายทุกสิ่งที่มี ทุกสิ่งที่เราารู้ และทุกสิ่งที่เราเป็น ไปทั้งหมด สภาพแวดล้อมและประสบการณ์สมัยใหม่ได้ตัดข้ามเส้นแบ่งทุกอย่าง ทั้งในเชิงภูมิศาสตร์ ชาติพันธุ์วรรณา ชนชั้น สัญชาติ ศาสนา และอุดมการณ์ ภาวะสมัยใหม่ในแง่นี้จึงอาจมองได้ว่าการกำลังสร้างเอกภาพให้กับมวลมนุษยชาติได้ แต่เป็นเอกภาพอันย้อนแย้ง (paradoxical unity) เป็นเอกภาพแห่งความโกลาหล (unity of disunity) เพราะผู้คนต้องดิ้นรนต่อสู้กับความย้อนแย้ง ความไม่แน่นอน และความเจ็บปวดทรมานของชีวิต การเป็นสมัยใหม่จึงเป็นการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาลที่มาร์กซ์เคยนิยามไว้ว่า “สรรพสิ่งอันแน่นอนลงทนทั้งหลายบัดนี้หลอมละลายมลายหายไปสู่อากาศ”^{*} อันเป็นสภาวะที่พบเจอกับภาคตรงข้ามของภาวะสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยความโดดเด่นอย่างว่างและความแปลกแยก

There is a mode of vital experience – experience of space and time, of the self and others, of life’s possibilities and perils – that is shared by men and women all over the world today. I will call this body of experience “modernity”. To be modern is to find ourselves in an environment that promises us adventure, power, joy, growth, transformation of ourselves and the world – and, at the same time, that threatens to destroy everything we have, everything we know, everything we are. Modern environments and experiences cut across all boundaries of geography and ethnicity, of class and nationality, of religion and ideology: in this sense, modernity can be said to unite all mankind. But it is a paradoxical unity, a unity of disunity: it pours us all into a maelstrom of perpetual disintegration and renewal, of struggle and contradiction, of

---

^{*} ประโยคดังกล่าวถือเป็นความเห็นต่อระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและภาวะสมัยใหม่ที่โด่งดังที่สุดของมาร์กซ์ เขาให้ความเห็นนี้ไว้ในหนังสือชื่อ *Communist Manifesto* ดังนี้ “All fixed, fast frozen relations, with their train of ancient and venerable prejudices and opinions, are swept away, all new-formed ones become antiquated before they can ossify. **All that is solid melts into air**, all that is holy is profaned.”

ambiguity and anguish. To be modern is to be part of a universe in which, as Marx said, “all that is solid melts into air.”⁶²

คำอธิบายของเบอร์แมนทำให้เห็นว่า “ผีเสื้อในพายุ” เป็นสภาพเดียวกันกับการที่ปัจเจกคนหนึ่งมีชีวิตอยู่ในห้วงน้ำวนแห่งภาวะสมัยใหม่ทีในด้านหนึ่งบรรจุด้วยความย้อนแย้ง ความไม่แน่นอน และความเจ็บปวดทรมานของชีวิต ป้ายรถโดยสารประจำทางเป็นพื้นที่ที่ช่วยให้นิสาชลเกิดพุทธิปัญญาเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของชีวิต ถึงแม้ว่าชีวิตของนิสาชลในโลกที่ฝนตกตลอดเวลาจะต้องประสบกับความเจ็บปวดทรมานเพียงใด กระนั้น นิสาชลไม่ได้รู้สึกแปลกแยกต่อตนเองจนถึงระดับขั้นเลวร้ายที่ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ แต่เธอกลับมีความรู้สึกที่ว่าอยากกลับบ้าน “Home”⁶³ ความรู้สึกที่ต้องการกลับบ้านสู่นั่น บ่งชี้สภาพการณ์สองประการ ได้แก่ 1) ความไม่อยากอยู่ ณ ตำแหน่งปัจจุบัน 2) มีแรงผลักดันข้างในที่ต้องการแสวงหาทางออกให้กับตำแหน่งปัจจุบันดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ ความรู้สึกที่ว่าอยากกลับบ้านของนิสาชลทำให้ป้ายรถโดยสารประจำทาง ซึ่งเป็นพื้นที่พิเศษแบบที่สอง มีนัยยะทางการเมืองและมีภาคปฏิบัติการเชิงวิพากษ์ (radical practice) เพราะเป็นจุดที่ทำให้เธอตระหนักถึงความเหลื่อมล้ำบางอย่างในสังคม ซึ่งถือว่าจะช่วยระบุให้เธอเห็นตำแหน่งแห่งที่ของการดำรงอยู่ของชีวิตตนเอง ป้ายรถโดยสารประจำทางจึงกลายเป็นตำแหน่งสำคัญในการแสวงหาทางออกให้กับการดำรงอยู่ของชีวิต และเพื่อทวงคืนความเป็นมนุษย์ของตัวเองกลับคืนมา

4.5 สมานภพโมเต็ล : เจ้าบ้านที่ยินดีต้อนรับความเป็นอื่น

พื้นที่พิเศษแบบที่สาม เป็นพื้นที่พิเศษอันประกอบขึ้นจากเวลาแบบอวกาลิโก-พื้นที่แบบอวกาศสถาน ซึ่งถ้าอ้างอิงกลับไปทีี่สี่เหลี่ยมสัญลักษณ์ข้างต้น จะพบว่าจากสมานภพโมเต็ลเป็นฉากที่มีคุณลักษณะเหมาะสมที่สุด ประสบการณ์ของตัวละคร “เขา” ที่มีต่อฉากแห่งนี้ สะท้อนให้เห็นว่าสมานภพโมเต็ลเป็นพื้นที่พิเศษแบบที่สามอันมีลักษณะของเวลาแบบอวกาลิโก-พื้นที่แบบอวกาศสถาน เมื่อครั้งที่ตัวละคร “เขา” ตื่นขึ้นมาหนแรกในสมานภพโมเต็ล เขาไม่สามารถรู้ที่มาที่ไปของอะไรได้เลย ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ที่ปรากฏตรงหน้า เวลา ณ ช่วงขณะนั้น หรือแม้กระทั่งรายละเอียดเกี่ยวกับตัวเอง

⁶² Marshall Berman, *All that is Solid Melts into Air: The Experience of Modernity* (New York: Penguin Books, 1982). p.15.

⁶³ ปราบดา หยุ่น, *ฝนตกตลอดเวลา*, หน้า 105.

เขาไม่รู้ว่าห้องนี้เป็นห้องของใครหรือเป็นห้องอะไร ไม่รู้วันเวลา จำชื่อตัวเองไม่ได้ ... จำเหตุการณ์เกี่ยวกับตัวเองไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็สิ่งทีเกิดขึ้นก่อนล้มต่าขึ้นมาในห้องนี้ และสิ่งทีจะต้องเกิดต่อไป ไม่รู้อะไรทีเกี่ยวข้องกับตัวเองแม่แต่น้อย⁶⁴

ความรู้สึกไม่คุ้นเคยต่อสภาพแวดล้อมและความไม่รู้ว่าตนเองเป็นใครได้ผลักดันให้ตัวละคร “เขา” ออกไปสำรวจบริเวณโดยรอบของสมานภพ โมเต็ลทั้งหมด การสำรวจครั้งนี้ค่อยๆ เปิดเผยความแปลกประหลาดเกี่ยวกับสถานที่แห่งนี้ออกมาให้เขาได้เรียนรู้ เขาเริ่มสังเกตความแปลกประหลาดของเวลาได้ก่อนสิ่งอื่น เพราะดูเหมือนว่าทั้งชื่อโรงแรม (สมานภพ โมเต็ล) หมายเลขห้องทีเขาอยู่ (แปด) “พัคลมบนเพดานยี่หื้อ ‘อกาลิโกะ’ ทีกำลังทำงานอย่างเชื่องช้าแต่เจ็บบสัดสำรวม”⁶⁵ และคำบอกกล่าวจากโอเปอเรเตอร์ทีว่า “เวลานี้ คือ วันที่ฝนตกตลอดเวลาละ”⁶⁶ ทั้งหมดนี้พยายามแทรกตัวเข้ามาในปริมณฑลของเขาจนทำให้เขาไม่สามารถ “เจาะจงตำแหน่งเวลาในชีวิตของเขาได้”⁶⁷

ข้อมูลใหม่ๆ ถูกประทับลงในสมองของเขา : ชื่อโรงแรม (เขาพยายามนึกภาพป้ายชื่อและโลโก้ของมัน) เขาอยู่ในห้องหมายเลขแปด ก่อนทีเขาจะตื่นขึ้นบนโซฟา มีแม่บ้านเข้ามาในห้องเพื่อเปิดพัคลมและแง้มหน้าต่าง ในตู้มีเสื้อผ้าให้เขาปกปิดเรือนร่างล่อนจ้อน (แถมขนม ยาสูบ ลูกอม) หากเขามีข้อสงสัยใด ให้หมุนเลขศูนย์เพื่อถาม โอเปอเรเตอร์ ข้อมูลเหล่านั้นล้วนเข้าใจไม่ยาก ทว่า “วันที่ฝนตกตลอดเวลา” เขาเข้าใจพຽงนี้ เข้าใจเมื่อวาน ถึงแม่จะนึกไม่ออกเอาเสียเลยว่เมื่อวานของตัวเองอยู่ที่ไหน และพຽงนี้ของตัวเองต้องเป็นอย่างไร แต่ “วันที่ฝนตกตลอดเวลา” เขาไม่เข้าใจว่ทำไมมันจะช่วยเจาะจงตำแหน่งเวลาในชีวิตของเขาได้⁶⁸

ลักษณะข้างต้นของสมานภพ โมเต็ลยืนยันสภาวะเวลาแบบอกาลิโกของพื้นที่พิเศษแห่งนี้ ชื่อของโรงแรมทีว่า “สมานภพ” สะท้อนลักษณะของเวลาที่ผสมรวมกันเป็นหนึ่ง จึงไม่ได้เป็นเวลาทีสามารถแยกย่อย แบ่งส่วน หรือจัดสรรออกเป็นหน่วยย่อยๆ อย่างชั่วโมง นาที และวินาทีได้เหมือนเวลานาฬิกา ห้องหมายเลขแปดสื่อถึงเครื่องหมายอนันต์ (infinity) ทีไร้จุดสิ้นสุด พักลมยี่หื้อ “อกาลิ

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13-14.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

โกะ” ที่โลโก้ของบริษัทนี้ “น่าจะเป็นรูปที่กำลังกลืนหางตัวเอง”⁶⁹ สัญลักษณ์ของเวลาที่เดินทางเป็นวงกลม และวันที่ฝนตกตลอดเวลาที่สื่อถึงการซ้ำกันของสิ่งเดิม (repetition-of-the-same) สภาพะฝนตกตลอดเวลานอกจากจะเป็นลักษณะเวลาของฉากเมืองภายนอกแล้ว ยังเป็นลักษณะเวลาของสมานภพโมเต็ลอีกด้วย ประสบการณ์ของตัวละคร “เขา” ต่อข้อมูลทั้งหมดสะท้อนว่าเวลาในสมานภพโมเต็ลจะไม่เป็นไปตามเวลานาฬิกา นอกจากนั้น ถึงแม้ว่าจะมีนาฬิกาที่ล็อบบี้ของโรงแรม กระนั้น กลับมีลักษณะแปลกประหลาดไปจากนาฬิกาทั่วไป “บนผนังหลังเคานเตอร์มีนาฬิกากรอบสี่เหลี่ยมแขวนเด่นเห็นชัด ทว่าบนหน้าปัด ไม่มีเข็ม ไม่มีตัวเลข ... เขาเพิ่งสายตาไปยังจุดศูนย์กลางของกรอบนาฬิกานั้น เขารู้สึกเหมือนเห็นตัวพิมพ์ขนาดเล็ก น่าจะอ่านได้ว่า ฝนตก”⁷⁰ จะเห็นได้ว่าสมานภพโมเต็ลมีลักษณะของเวลาแบบอวกาศ กล่าวคือ เป็นเวลาของตัวเองที่ไม่ได้อ้างอิงกับเวลานาฬิกา

ความแปลกประหลาดเชิงพื้นที่ของสมานภพโมเต็ลเป็นสิ่งที่ตัวละคร “เขา” รู้สึกได้เป็นลำดับถัดไป ในบทที่สิบเก้า “การเดินทางลงไปข้างบน”⁷¹ บอกเล่ารายละเอียดเชิงพื้นที่ว่า “มีความแปลกพิกลปนอยู่กับความธรรมดา”⁷² ตัวละคร “เขา” เดินออกจากห้องหมายเลขแปดของตัวเองเพื่อสำรวจสมานภพโมเต็ล เขาพบว่ามี “ประตูห้องจำนวนไม่น้อยเรียงขนานทางเดินสลัว แต่มีเพียงประตูของเขาเท่านั้นที่ปรากฏหมายเลข 8 บนผิวไม้ ที่เหลือเป็นห้องนิรนาม ไม่มีชื่อ ไม่มีลำดับ ไม่มี ความแตกต่าง”⁷³ นอกจากนั้น บันไดที่เชื่อมระหว่างชั้นของโมเต็ลแห่งนี้กลับเชื่อมโยงกันแบบกลับหัวกลับหาง กล่าวคือ เมื่อตัวละคร “เขา” เดิน “ลง” บันได เขากลับ “ขึ้น” ไปโผล่บนคาดฟ้าชั้นบน และในขณะที่เดิน “ขึ้น” บันไดไป กลับ “ลง” ไปโผล่ที่ห้องล็อบบี้ ซึ่งอยู่ชั้นล่างสุดของโรงแรม สภาพเชิงกายภาพของสมานภพโมเต็ลจะปราศจากการระบุตำแหน่งเฉพาะเจาะจงและไม่มีการแบ่งสรรพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ อย่างชัดเจน จึงมีสภาพนิรนาม ไร้ชื่อ ไร้ลำดับ และไร้ความต่าง สภาพดังกล่าวสะท้อนว่าสมานภพโมเต็ลอาจมีลักษณะพื้นที่แบบอวกาศสถานได้ตามที่ได้อธิบายไว้ก่อนหน้าที่ว่าพื้นที่แบบอวกาศสถานนั้นมีลักษณะตรงข้ามกับพื้นที่กายภาพในแง่ของการไม่สามารถระบุตำแหน่งแห่งที่ได้เท่านั้น ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม สมานภพโมเต็ลไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีออกจาก

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23-33.

⁷² เรื่องเดียวกัน, หน้า 23.

⁷³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23.

มิตีความกว้าง ความยาว ความลึก ซึ่งเป็นคุณสมบัติหลักสำคัญของพื้นที่กายภาพไปได้ ด้วยเหตุนี้
 สมานภพโมเต็ลตามประสบการณ์ของตัวละคร “เขา” มีสภาพไม่ต่างจากเขาวงกต ที่เขาไม่สามารถ
 เข้าถึงได้หรือทำความเข้าใจได้เมื่อแรกตื่นลืมตา เพราะพื้นที่พิเศษแห่งนี้มีลักษณะพื้นที่-เวลาเป็น
 ของตัวเอง

สมานภพโมเต็ลในฐานะที่เป็นพื้นที่พิเศษแบบที่สาม ที่มีองค์ประกอบของเวลาแบบอกาลิ
 โท-พื้นที่แบบอวกาศสถานนั้น มีนัยสำคัญบางประการในเรื่องเล่าของ *ฝนตกตลอดเวลา* เพราะเป็น
 ตำแหน่งสำคัญสำหรับตัวละครนิศาชลในการทวงคืนมิตีความเป็นมนุษย์ของตัวเองคืนกลับมา ทั้งนี้
 ด้วยความช่วยเหลือจากคุณสมบัติของเวลาแบบอกาลิโท-พื้นที่แบบอวกาศสถานเป็นสำคัญ สมาน
 ภพโมเต็ลมีลักษณะเชิงปฏิบัติการ (function) อยู่สองแบบ 1.) โรงแรม และ 2.) โรงเรียน โดยที่
 ลักษณะเชิงปฏิบัติการทั้งสองไม่ได้แยกขาดออกจากกัน หากแต่หลอมซ้อนกันเชิงพื้นที่ที่อยู่
 ตลอดเวลา สมานภพโมเต็ลในฐานะที่เป็นโรงแรมนั้น คำว่า “โมเต็ล” ที่ปรากฏในชื่อนั้น ระบุ
 สถานภาพของสถานที่แห่งนี้ไว้แล้วว่าเป็นโรงแรม และจะมีลักษณะเชิงปฏิบัติการแบบโรงแรม
 เช่น การมี “เขา” เป็นแขกเข้ามาพักแรม ฯลฯ ส่วนสมานภพโมเต็ลในฐานะที่เป็นโรงเรียนนั้น
 ปรากฏตัวละครชื่อ “ครู” ในสมานภพโมเต็ล ในบทสนทนาระหว่างตัวละคร “เขา” กับครูบทหนึ่ง
 ครูได้บอกว่า “จะเรียกที่นี่ว่าเป็นโรงเรียนก็ได้ เธอเป็นนักเรียนของที่นี่ แต่มันไม่เหมือนการเรียน
 การสอนแบบที่เธอเคยรู้จัก”⁷⁴ สมานภพโมเต็ลตามคำบอกของตัวละครครูไม่ได้เป็นโรงแรมเท่านั้น
 แต่เป็นโรงเรียนไปด้วยพร้อมกัน ลักษณะเชิงปฏิบัติการทั้งสองของสมานภพโมเต็ลทำให้ตัวละคร
 “เขา” มีสถานภาพอยู่สองประการด้วยเช่นกัน กล่าวคือ “เขา” ได้มีสถานภาพเป็น “แขกผู้เข้าพัก
 แรม” และเป็น “นักเรียน” ที่ต้องอยู่ในสมานภพโมเต็ลเพื่อ “เรียนที่จะเข้าใจ”⁷⁵ ะไรบางอย่างของ
 ชีวิตไปพร้อมๆ กัน สถานภาพทั้งสองที่ตัวละคร “เขา” ได้รับนั้น มีบทบาทสำคัญที่ “ช่วยให้เขา
 ค้นพบว่าก่อนหน้าที่จะตื่นขึ้นมาอย่างเปลือยเปล่าบน โขฟาสิเจียวในห้องหมายเลขแปดของสมาน
 ภพโมเต็ล เขาเป็นใคร มาจากไหน”⁷⁶

ความน่าสนใจของประเด็นความเป็นโรงแรมและโรงเรียนของสมานภพโมเต็ลอยู่ตรงที่
 นิรุกติศาสตร์ (etymology) ของคำทั้งสอง ถ้าสืบย้อนรากศัพท์กลับไป จะพบนัยยะแฝงของคำทั้ง

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 109.

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 115.

สองนี้อยู่ ซึ่งมีนัยยะสำคัญและนำมาใช้ประกอบการตีความสมานภพโมเต็ลได้ คำศัพท์ว่า “โรงเรียน” ในภาษาอังกฤษที่ว่า “school”⁷⁷ นั้น มีรากศัพท์จากภาษากรีกว่า “skhole” สื่อความหมายถึงการพักผ่อนหย่อนใจ (leisure) การถกเถียง (discussion) และสถานปาฐกถา (lecture-place) ความน่าสนใจอยู่ตรงที่นัยยะของการเป็นสถานปาฐกถา เพราะคำว่า “lecture”⁷⁸ มีรากจากภาษาลาตินว่า “lect” หมายถึง อ่าน (read) และรากภาษากรีกว่า “leg” หมายถึง การเลือก (choose) การรวบรวม (to gather) และการสะสม (to collect) สมานภพโมเต็ลในฐานะที่เป็นโรงเรียนมีมิติของการรวบรวมและการสะสมอยู่ ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดน่าจะมาจากสถานภาพความเป็นนักเรียนของตัวละคร “เขา” โดยในช่วงท้ายๆ ของนวนิยาย ตัวละคร “เขา” เริ่มรู้จักตัวเองมากขึ้นผ่านการเก็บสะสมและรวบรวมเรื่องราวของนิศาชลและความสัมพันธ์ที่นิศาชลมีกับเจต หน้าที่ดังกล่าวทำให้เขารู้สึกว่าการดำรงอยู่ของตนเองมีความหมายขึ้น

นิศาชล – คนที่เขากำลังศึกษา ดูเหมือนนั่นคือหน้าที่ของเขาในโลกแห่งสมานภพโมเต็ล – เขา รู้สึกดีที่เริ่มเข้าใจจุดมุ่งหมายตัวเอง รู้สึกดีที่มีประโยชน์ใช้สอยบางอย่าง ... ในเมื่อมีหน้าที่ และจุดหมาย ย่อมแปลว่าเขามีที่ไปที่ไป มีจุดกำเนิด ไม่ได้เป็นสิ่งว่างเปล่าไร้เหตุผล ที่ตื่นขึ้นมาในห้องหมายเลขแปดเพียงเพื่ออยู่อาศัยไปเรื่อยๆ อย่างเลื่อนลอยกับวันที่ฝนตกตลอดเวลา⁷⁹

นิรุกติศาสตร์ของคำว่า “โรงแรม” มีความน่าสนใจไม่ต่างกัน ในภาษาอังกฤษคำว่า “hotel”⁸⁰ มีรากจากภาษาลาตินว่า “hospitale” หมายถึง การรับรองแขก ต้อนรับขับสู้ และการเป็นเจ้าบ้านที่ดี สมานภพโมเต็ลในฐานะโรงแรมมีมิติของการรับรองแขกและการเป็นเจ้าบ้านที่ดีอยู่เช่นกัน สังเกตได้ชัดเจนจากถ้อยคำต้อนรับจากโอเปอเรเตอร์ที่ต้อนรับตัวละคร “เขา” เป็นอย่างดี อาทิ การถามถึงสุขภาพร่างกาย การดูแลความเป็นอยู่ของแขกผู้เข้าพัก การมีธรรมเนียมต่อผู้เข้าพักที่ดี ฯลฯ ทั้งหมดล้วนสะท้อนมิติความเป็นเจ้าบ้านที่ของฉากสมานภพโมเต็ล

สมานภพโมเต็ลยินดีต้อนรับค่ะ หวังว่าคุณตื่นมาในสภาพดี ไม่มีอาการปวดหัวหรือครั่นเนื้อครั่นตัวจนเกินไป แม่บ้านของเราเปิดพัดลมเพดานไว้เบาๆ เพื่อให้กระแสมอบอ่อนๆ ช่วยปลุก

⁷⁷ *New Oxford Dictionary of English* (Oxford: Oxford University Press, 1998). p. 1579.

⁷⁸ *Ibid.*, p. 997.

⁷⁹ ปรานดา หุ่ยน์, *ฝนตกตลอดเวลา*, หน้า 83-84.

⁸⁰ *New Oxford Dictionary of English*, p. 840.

คุณและแฉกหน้าต่างไว้เล็กน้อยเพื่อให้ละอองฝนซักชวนคุณลุกขึ้น ขณะนี้ทางโมเต็ลเราพร้อมแล้วที่จะบริการคุณเท่าที่จำเป็นระหว่างที่คุณพำนักกับเรา ... หากมีข้อสงสัยใด คุณสามารถหมุนหมายเลขศูนย์เพื่อติดต่อสอบถามโอเปอเรเตอร์ได้ค่ะ ขอให้เพลิดเพลินและประสบความสำเร็จกับวันที่ฝนตกตลอดเวลา ด้วยความปรารถนาดีจากสมานภพโมเต็ล⁸¹

จากนัยยะเชิงนิรุกติศาสตร์ที่แฝงอยู่ใน “ความเป็นโรงเรียน” และ “ความเป็นโรงแรม” ของสมานภพโมเต็ลแสดงให้เห็นว่าพื้นที่พิเศษแบบที่สามอันประกอบด้วยเวลาอวกาศโก-พื้นที่แบบอากาศสถานนี้ ไม่ได้เป็นวัตถุที่ตั้งอยู่อย่างแข็งนิ่งปราศจากพลวัต หากแต่มีลักษณะของการเป็นผู้กระทำที่ทำหน้าที่เปิดรับ รวบรวม สะสม โอบอุ้ม และต้อนรับ ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะเป็นแขก (guest) คนแปลกหน้า (stranger) หรือแม้กระทั่งศัตรู (enemy) ให้อยู่ภายใต้พื้นที่พิเศษแห่งนี้ได้ ด้วยเหตุนี้ พื้นที่แบบที่สามมีสถานะไม่ต่างจากการเป็นเจ้าบ้าน (host)* ที่ยินดีต้อนรับความเป็นอื่นให้มาอิงแอบพิงพิงได้ นอกจากนั้น ลักษณะพื้นฐานของพื้นที่พิเศษแห่งนี้ยังตอกย้ำคู่ตรงข้ามระหว่างสมานภพโมเต็ลกับฉากเมืองภายนอกได้ชัดเจนเพิ่มขึ้น เพราะฉากเมืองภายนอกตามที่ด้วิเคราะห์ มีลักษณะที่พร้อมจะกำจัด กดทับ และขจัดความเป็นอื่นให้ออกไปจากพื้นที่ กล่าวคือ ฉากเมืองภายนอกจะมีลักษณะความเป็นเจ้าบ้านที่เลวร้าย เพราะตอกย้ำให้ผู้อยู่อาศัยตระหนักในความเป็นแขก ความเป็นคนแปลกหน้า ความเป็นศัตรู และความเป็นอื่นของผู้อยู่อาศัยอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จากกรณีของเจตและนิสาชลในพื้นที่พิเศษแบบที่หนึ่งตามที่ได้อธิบายไปก่อนหน้านี้

ลักษณะพื้นฐานของพื้นที่พิเศษแห่งนี้ ทำให้สมานภพโมเต็ลเป็นตำแหน่งสำคัญสำหรับตัวละครนิสาชลในการทวงมิตความเป็นมนุษย์ของตัวเองคืนกลับมา เพราะมีนิรุกติศาสตร์ที่สื่อนัยยะของการเป็นเจ้าบ้านที่ยินดีต้อนรับความเป็นอื่นให้มาอิงแอบพิงพิงได้ เมื่อกลับไปพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร “เขา” และนิสาชล พบว่าการดำรงอยู่ของตัวละคร “เขา” จำเป็นต้องยึดโยงเข้ากับตัวละครนิสาชลเท่านั้น เขาไม่สามารถดำรงอยู่หรือปรากฏในเรื่องเล่านี้ได้ถ้าปราศจากนิสาชล เพราะ “เด็กคนนี้เป็นชีวิตแรกที่เขาเห็นตั้งแต่ตื่นขึ้นบนโซฟา เป็นสัญญาณแรกที่ทำให้เขารู้สึกมั่นใจถึงการมีอยู่ของสิ่งอื่น ... เด็กคนนี้ทำให้เขามีความรู้เกี่ยวกับตัวเขามากขึ้น”⁸² นอกจากนั้น

⁸¹ ปรานดา หุ่ย, *ฝนตกตลอดเวลา*, หน้า 83-84.

* คำว่าเจ้าบ้านในภาษาอังกฤษที่ว่า host มีนิรุกติศาสตร์ร่วมกันกับคำว่า hotel และ hospitable อย่างไรก็ตาม คำนี้กลับมาจากรากภาษาละตินว่า hostis หมายถึงคนแปลกหน้า (stranger) และศัตรู (enemy) (โปรดดู *New Oxford Dictionary of English*, p. 840.)

⁸² ปรานดา หุ่ย, *ฝนตกตลอดเวลา*, หน้า 19-20.

“เขา” เป็นตัวละครเดียวที่รับรู้เรื่องราวของนิสาชตลอดทั้งเรื่อง ตั้งแต่เด็กหญิงนิจนถึงนิสาชที่เป็นผู้ใหญ่ ตัวละคร “เขา” เป็นผู้ที่เข้าไปมีประสบการณ์ร่วมกับช่วงชีวิตแต่ละช่วงที่เปลี่ยนไปของนิสาช เพื่อนำมารวบรวมและปะติดปะต่อเรื่องราวของนิสาชทั้งหมด (สถานภาพความเป็นนักเรียนกำหนดให้ตัวละคร “เขา” สามารถรวบรวมเรื่องราวชีวิตได้) จนในท้ายที่สุด ภาพใหญ่ของความเป็นนิสาชที่เขารวบรวมได้กลายเป็นความรู้ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่ของตัวเอง

นิสาช – คนที่เขากำลังศึกษา ดูเหมือนนั่นคือหน้าที่ของเขาในโลกแห่งสมานภพโมเต็ล – เขา รู้สึกดีที่เริ่มเข้าใจจุดมุ่งหมายตัวเอง รู้สึกดีที่มีประโยชน์ใช้สอยบางอย่าง ... ในเมื่อมีหน้าที่ และจุดหมาย ย่อมแปลว่าเขามีที่ไปที่ไป มีจุดกำเนิด ไม่ได้เป็นสิ่งว่างเปล่าไร้เหตุผล ที่ตื่นขึ้นมาในห้องหมายเลขแปดเพียงเพื่ออยู่อาศัยไปเรื่อยๆ อย่างเลื่อนลอยกับวันที่ฝนตกตลอดเวลา⁸³

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างนิสาชและตัวละคร “เขา” นั้น ไม่ได้ยึดโยงกันธรรมดา หรือเป็นเพียงผู้ที่เข้าไปสังเกตเหตุการณ์ของนิสาชเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างสองตัวละครนี้ตีความได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวตน (self) กับความเป็นอื่น (the other) ด้วย หากพิจารณาคุณลักษณะพื้นฐานของตัวละครทั้งสอง จะเห็นว่าต่างเป็นคู่ตรงข้ามกันที่ยึดโยงกันอยู่อย่างลึกซึ้ง

นิสาช	ตัวละคร “เขา”
ฉากเมืองภายนอก	ฉากสมานภพภายใน
มีเนื้อหนังมังสา	อากาศธาตุ
ลักษณะสมจริง	ลักษณะเหนือจริง
พื้นที่กายภาพ	อากาศสถาน
เวลานาฬิกา	อวกาลิโก
ผู้หญิง	ผู้ชาย

ความสัมพันธ์แบบคู่ตรงข้ามข้างต้นระหว่างนิสาชกับตัวละคร “เขา” ทำให้เห็นว่าเป็นไปได้ที่ทั้งสองตัวละครจะเป็นอื่นต่อกันและกันแบบคู่ตรงข้ามที่ต้องยึดโยงกันแบบแยกกันไม่ออก นิสาชเป็นตัวละครที่อยู่ในโลกจริง ในขณะที่ “เขา” เป็นตัวตนของนิสาชที่อยู่ในอีกมิติหนึ่ง ที่พยายามรวบรวมประวัติศาสตร์ส่วนตัวของตัวเองอีกครั้งหนึ่ง ผ่านการกลับไปหรือฟื้นความจำของตัวเองทั้ง

⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83-84.

ชีวิตใหม่อีกครั้ง* เพราะเมื่อพิจารณาในโครงเรื่องแล้ว พบว่าตัวละคร “เขา” ถูกกำหนดให้อยู่บนเส้นทางชีวิตสายเดียวกับนิสาชล กล่าวคือ ถูกกำหนดให้เป็นผู้สังเกตการณ์เรื่องเล่าของนิสาชลใหม่ทั้งหมด และในระหว่างทางที่ตัวละคร “เขา” คิดตามและรับทราบเรื่องราวของนิสาชล ตัวละคร “เขา” ได้บันทึกเหตุการณ์ของนิสาชลไปพร้อมกัน และเรียบเรียงใหม่เสมอในทุกครั้งที่เขาตื่นขึ้นมา ดังตัวอย่างต่อไปนี้ที่แสดงถึงฉากที่ตัวละคร “เขา” ตื่นขึ้นมาในสมานภพโมเต็ลหลังจากที่ได้ไปสังเกตและติดตามเรื่องราวชีวิตของนิสาชลในโลกภายนอก ซึ่งเป็นฉากที่ชี้ให้เห็นว่าทุกครั้งที่เขาตื่น ความทรงจำและความรู้ในหัวของเขา “จัดระเบียบกันเองเป็นขั้นตอน”⁸⁴ การรวบรวมและการสะสมเรื่องราวดังกล่าวเกิดขึ้นจากสถานภาพความเป็นนักเรียนของเขา ด้วยเหตุนี้ เป็นไปได้ที่ตัวละคร “เขา” จะเป็นนิสาชลที่อยู่ในอีกมิติ ที่พยายามกลับมาเพื่อรวบรวมเรื่องราวชีวิตของตัวเองใหม่อีกครั้ง

ความทรงจำบางอย่างดูเหมือนจะพยายามหลุดจากหลุมที่กักขังมันไว้ คำบางคำลอยวนเวียนอยู่ในสมองเหนือคิ้ว ... มันได้แต่นเวียน ไม่รวมเป็นภาพใดๆ ความรู้กระจ่างมากมายที่เขาไม่ปรารถนาปะทุขึ้นเหมือนจะบังคับให้หัวของเขาระเบิด การพัดพาของลม ความเร็วในการตกของฝน ปฏิกริยาไฟฟ้าในเนื้อเมฆ ... และอื่นๆ จัดระเบียบกันเองเป็นขั้นตอน เป็นสมการเป็นเหตุผล วนเสนอน้ำให้เขาเข้าใจแทบจะพร้อมกัน เขาอยากสลัดเรื่องกวนประสาทเหล่านี้ ออก มากกว่าที่จะอยากสะบัดความเปื่อยกบนเรือนร่างและผิวหนังเสียอีก มันทำให้เขาจัดลำดับความต้องการในพฤติกรรมของตัวเองไม่ถนัด ทุกความรู้เรียกร้องความสนใจจากเขา ทุกรายละเอียดจะยื่นคอขอให้เขานั่งฟังอย่างนักเรียนที่ดี⁸⁵

* บทวิจารณ์เรื่อง “ชีวิตหลังความตายในฝนตกตลอดเวลา” ของกาญจนาภรณ์ กงจันทร์ เสนอว่าตัวละคร “เขา” น่าจะเป็นชีวิตหลังความตายของตัวละครเจตมากกว่า โดยกาญจนาภรณ์อธิบายผ่านฉากที่น่าจะถือว่าเป็นจุดสุดยอดของนวนิยายเรื่องนี้ ตรงฉากที่นิสาชลกำลังกดหัวเจตในอ่างอาบน้ำว่า “เสมือนการที่เราได้ชมหนังเรื่องซิกแซกส์ที่โด่งดังในอดีตตอนที่พระเอกไม่ทราบว่าจะตนเองตายแล้ว ชีวิตหลังความตายที่ผู้ตายกำลังอึดก็ได้แต่เฝ้ารอการหมุนเวียนการเกิดใหม่เสมือนฝนตกตลอดปี” กาญจนาภรณ์ตีความว่าตัวละคร “เขา” คือ วิญญาณของเจตที่ “เฝ้ารอการหมุนเวียนการเกิดใหม่” แต่เมื่อกลับไปพิจารณาฉากนี้ใหม่จะพบว่า ฉากในห้องน้ำที่บ้านของนิสาชลมีความกำกวมอยู่ ไม่ว่าจะป็นกรณีการกดน้ำ หรืองานสะท้อนใบหน้าในกระจกเงา ทั้งนี้ เพราะฉากดังกล่าวจบลงอย่างคลุมเครือด้วยคำว่า “เพียงเสี้ยววินาที ความรู้ของเขาเปลี่ยนเป็นความเข้าใจ” ความกำกวมของฉากดังกล่าว เปิดโอกาสให้การตีความรูปแบบอื่นๆ เกิดขึ้นได้ หากพิจารณาผ่านลักษณะคู่ตรงข้ามระหว่างนิสาชลและเจตแล้ว จะเห็นว่าคู่ตรงข้ามดังกล่าวเอื้อให้การตีความที่ว่าภาพสะท้อนที่ปรากฏในกระจกเงาอาจเป็นนิสาชลในอีกมิติหนึ่งได้นั่นเอง (ดู กาญจนาภรณ์ กงจันทร์, “ชีวิตหลังความตายในฝนตกตลอดเวลา,” ใน *ขวัญเรือน*, ปักษ์แรก พฤศจิกายน 2548, หน้า 310-312)

⁸⁴ ปรานดา หุญ่น, *ฝนตกตลอดเวลา*, หน้า 25.

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

ข้อมูลอีกชุดหนึ่งที่สามารถสนับสนุนความเห็นนี้คือการแบ่งลำดับของบทในนวนิยายเรื่องนี้ *ฝนตกตลอดเวลา* แบ่งบทด้วยจำนวนเต็มลบ เริ่มต้นจากบทที่ลบสิบจนถึงคำนำ โดยบทที่ลบสิบถึงบทที่ศูนย์บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับสมานภพโมเต็ล ตัวละคร “เขา” นิสาสล และเจตตั้งแต่เด็กจนโตแล้วขึ้นหน้าด้วยกระดาศสีคำ เพื่อบ่งบอกว่าเนื้อหาที่ดำเนินหลังกระดาศสีคำนี้เป็นบันทึกจริงของชีวิตนิสาสล ด้วยเหตุนี้ เนื้อหาที่บรรยายตั้งแต่บทที่ลบสิบถึงบทที่ศูนย์เป็นเรื่องที่มีลักษณะพื้นที่-เวลาเป็นของตัวเอง เพราะจะเป็นเรื่องที่เกิดก่อนกาล อันเป็นพื้นที่ในจินตนาการ วิเคราะห์ได้ว่าเนื้อหาตรงส่วนก่อนกระดาศคำนี้มีลักษณะไม่ต่างจากพื้นที่พิเศษแบบที่สามนัก จึงยังเป็นการตอกย้ำความเป็นคู่ตรงข้ามอีกคู่ให้ปรากฏขึ้นมา หากเรื่องราวที่เกิดขึ้นหลังจากกระดาศคำเป็นเรื่องของนิสาสลในพื้นที่พิเศษแบบที่หนึ่ง (เพราะมีลักษณะของบันทึกที่ประกอบด้วยพื้นที่กายภาพและเวลานาฬิกา) เรื่องราวที่เกิดขึ้นในส่วนก่อนกระดาศคำจึงตีความได้ว่าอาจเป็นตัวตนของนิสาสลในมิติอื่น ที่พยายามกลับไปทบทวนชีวิตตัวเองใหม่อีกครั้งก่อนที่จะนำวัตถุเหล่านั้นมาเขียนเป็นลำดับถัดไป ซึ่งหมายความว่า ตัวละคร “เขา” คือนิสาสลในมิติอื่นนั่นเอง

นอกจากนั้น พื้นที่พิเศษแบบที่สามมีลักษณะใกล้เคียงกับแนวคิดเรื่องพื้นที่ของอ็องรี เลอแฟบวร์ (Henry Lefebvre) ซึ่งอ้างอิงจากงานเขียนของอูร์รี⁸⁶ เลอแฟบวร์เห็นว่าพื้นที่ไม่ได้เป็นรูปเรขาคณิตที่เป็นกลางและมีลักษณะเป็นผู้ถูกกระทำ แต่พื้นที่ถูกผลิตขึ้นและถูกผลิตซ้ำและด้วยเหตุนี้จึงเป็นตัวแทนของอาณาเขตแห่งการดิ้นรน นอกจากนี้ ปรากฏการณ์เชิงพื้นที่อันแตกต่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน ดินแดน ท่าเลที่ตั้ง ฯลฯ ควรเข้าใจว่าเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างเชิงวิภาษวิธีของพื้นที่หรือ กระบวนการทำให้เป็นพื้นที่

Space is not a neutral and passive geometry. Space is produced and reproduced and thus represents the site of struggle. Moreover, all sorts of different spatial phenomena – land, territory, site and so on – should be understood as part of the same dialectical structure of space or spatialisation.⁸⁷

อูร์รีใช้ความคิดของเลอแฟบวร์ เพื่อนำเสนอแนวคิดมิติเชิงคุณภาพ (qualitative) และความไม่เป็นเนื้อเดียวกัน (heterogenous) ของพื้นที่ อูร์รีพิจารณาผ่านภาวะธรรมชาติของ “บ้าน” เขาเห็นว่าบ้าน

⁸⁶ John Urry, “Time and Space in the Consumption of Place,” pp. 55-87.

⁸⁷ Ibid., p. 79.

ไม่ได้ถูกรับรู้ในฐานะที่เป็นวัตถุกายภาพล้วนๆ เท่านั้น แต่พื้นที่เฉกเช่น “บ้าน” ซึ่งอาจเป็นสถานที่เกิดของคนหนึ่งๆ ได้นี้ ไม่ได้มีลักษณะตายตัว แต่เต็มไปด้วยร่องรอยแห่งความทรงจำ พื้นที่จึงเป็นปัจจัยจำเป็น (necessity) ที่มอบคุณภาพ (quality) ให้แก่เวลา ด้วยเหตุนี้ อูร์ริกกล่าวว่า พื้นที่ได้แปรรูปเวลาในวิถีที่สามารถทำให้ความทรงจำเป็นไปได้ “Space transforms time in such a way that memory is made possible.”⁸⁸ ดังนั้น พื้นที่เฉกเช่น “บ้าน” มีบทบาทสำคัญในการก่อรูปร่างความทรงจำขึ้นมา

งานศึกษาของอูร์ริกยังชี้ต่อไปให้เห็นว่า พื้นที่เมืองเองเป็นสถานที่เก็บความทรงจำและอดีตของผู้คน ไขว้มากมาย พร้อมทั้งเป็นที่รองรับสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้วย ความทรงจำเหล่านี้จะแฝงฝังอยู่ตามตึกรามบ้านช่อง ทำให้สามารถย้อนระยะทางวัฒนธรรมได้นอกเหนือและแตกต่างออกไปจากกรอบเจตนารมณ์ของสถาปนิกผู้สร้างแรกเริ่ม การทำความเข้าใจความทรงจำเหล่านี้ถือเป็นการถอดรหัสร่องรอยต่างๆ เพื่อเปิดเผยให้เห็นความฝันและความหวังของมนุษย์ที่แฝงฝังอยู่ในพื้นที่ได้ พื้นที่สมานภพโมเต็ลและเนื้อหาส่วนที่อยู่ก่อนกระดาศดำในแง่จึงเป็นอาณาเขตแห่งการดิ้นรนอย่างแท้จริง ที่มีมิติเชิงคุณภาพและความไม่เป็นเนื้อเดียวกันอยู่ภายใน และด้วยลักษณะพื้นฐานของความเป็นโรงแรมและความเป็นโรงเรียนที่พื้นที่แห่งนี้มี ทำให้เห็นว่าสมานภพโมเต็ลและเนื้อหาส่วนก่อนกระดาศดำมีลักษณะเฉกเช่น “บ้าน” ที่มีปัจจัยเอื้อในการก่อรูปก่อร่างความทรงจำขึ้นมา ซึ่งเป็นความทรงจำที่ช่วยให้ตัวละครนิศาชลสามารถทวงมิตีความเป็นมนุษย์ของตัวเองกลับมา ผ่านการต่อกรกับอำนาจของพื้นที่กายภาพ-เวลาดานาพิกา จากการตีความดังกล่าวชี้ให้เห็นว่านิศาชลสามารถแสวงหาอัตลักษณ์ของตัวเองได้ ผ่านการสร้างความทรงจำขึ้น เพื่อทำความเข้าใจการดำรงอยู่ของตัวเอง ดังนั้น การที่ตัวละคร “เขา” สามารถเข้าถึงการดำรงอยู่ของตัวเองได้จึงเป็นการกลับไปอธิบายว่านิศาชลสามารถเข้าใจการดำรงอยู่ของตัวเองได้ด้วยเช่นกันในท้ายที่สุด ความน่าสนใจอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับความทรงจำ คือ ถ้าพิจารณาคำนี้ในภาษาอังกฤษว่า remember การแยก re ออกจาก member จะได้เป็น re-member ซึ่งสะท้อนนัยยะแอบแฝงอีกแบบหนึ่ง ได้ว่าเป็นการกลับไปเป็นสมาชิกใหม่อีกครั้ง ดังนั้น การรวบรวมความทรงจำและการกลับไปทบทวนชีวิตใหม่ของนิศาชลจึงช่วยให้เธอสามารถกลับไปเป็นสมาชิกภาพของความเป็นมนุษย์ได้อีกครั้งหนึ่งนั่นเอง

⁸⁸ Ibid., p. 78.

4.6 บันทึกความทรงจำ : การเขียนชีวิตใหม่ของฉันในวันที่ฝนตกตลอดเวลา

พื้นที่พิเศษสุดท้ายที่จะพูดถึงเป็นพื้นที่พิเศษอันประกอบขึ้นจากลักษณะของเวลานาฬิกา-พื้นที่แบบอากาศสถาน จากพื้นที่พิเศษก่อนหน้านี้ เราได้เห็นว่าการสร้างของนวนิยายเรื่องนี้ประกอบด้วยเนื้อหาหลักสองส่วน นั่นคือ ส่วนที่เป็นบทจำนวนเต็มลบ ซึ่งเป็นเนื้อหาส่วนใหญ่และส่วนที่เป็นคำนำของหนังสือ *ชีวิตของฉัน (ในวันที่ฝนตกตลอดเวลา)*⁸⁹ ส่วนที่เป็นบทจำนวนเต็มลบนั่น เป็นพื้นที่พิเศษที่เอื้อให้การก่อรูปก่อร่างความทรงจำเป็นไปได้ เพื่อให้นิสาชลมีอัตตาณัติเป็นองค์ประธานในการจัดเรียงเรื่องราวชีวิตด้วยลักษณะของพื้นที่-เวลาของเธอเอง แทนที่จะต้องถูกเรียบเรียงให้ชีวิตตกอยู่ใต้อำนาจของพื้นที่กายภาพ-เวลานาฬิกาของฉากเมืองภายนอกเพียงอย่างเดียว ในขณะที่ส่วนที่เป็นคำนำของหนังสือ *ชีวิตของฉัน (ในวันที่ฝนตกตลอดเวลา)* ถือเป็นผลผลิตรูปธรรมของความทรงจำดังกล่าว นิสาชลไม่เพียงเรียบเรียงเรื่องราวชีวิตของเธอให้หยุดตรงที่ลักษณะนามธรรมของความทรงจำเท่านั้น หากแต่ได้นำเรื่องราวชีวิตที่เธอได้เรียบเรียงด้วยลักษณะพื้นที่-เวลาของตัวเองมาถ่ายทอดให้เป็นรูปธรรมด้วยการเขียน ด้วยเหตุนี้ พื้นที่พิเศษแบบที่สี่ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ ถูกใช้เพื่อทำให้ความเป็นนามธรรมของความทรงจำดังกล่าวกลายมา มีสภาพเป็นรูปธรรม อันเป็นวิธีการที่ทำให้นิสาชลสามารถกลับไปมีสมาชิกภาพของความเป็นมนุษย์อีกครั้ง ตามความหมายของ re-member กล่าวคือ ความทรงจำช่วยให้มนุษย์สามารถนำลักษณะความเป็นมนุษย์ของตัวเองคืนกลับมาได้

หนังสือ *ชีวิตของฉัน (ในวันที่ฝนตกตลอดเวลา)* ของนิสาชล ซึ่งคือส่วนที่อยู่หลังกระดาษสีดำ มีลักษณะของพื้นที่พิเศษแบบที่สี่ เพราะประกอบไปด้วยเวลานาฬิกา-พื้นที่แบบอากาศสถานอยู่เป็นคุณสมบัติสำคัญ ในส่วนของเวลานาฬิกา นั้น สังเกตได้ว่าหนังสือบันทึกเล่มนี้ของนิสาชล เริ่มต้นด้วยคำนำ ซึ่งเป็นเวลาแบบเป็นเส้นตรงที่แบ่งอดีต ปัจจุบัน อนาคตตามแนวคิดของเวลานาฬิกา ส่วนพื้นที่แบบอากาศสถานนั้นจะสื่อถึงพื้นที่การเขียน ซึ่งเป็นพื้นที่อันมีลักษณะที่ไม่ได้อ้างอิงกับพื้นที่กายภาพที่มีความกว้าง ความยาว และความลึกเป็นคุณสมบัติ หากแต่มีลักษณะนามธรรมเป็นของตัวเอง ตามที่ได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี้ว่าพื้นที่พิเศษแบบที่สี่ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ ถูกใช้เพื่อแปรสภาพความเป็นนามธรรมของความทรงจำให้กลายมา มีสภาพเป็นรูปธรรม หนังสือ *ชีวิตของฉัน (ในวันที่ฝนตกตลอดเวลา)* สะท้อนประเด็นดังกล่าว นิสาชลเริ่มเขียนหนังสือเล่มนี้ด้วยประโยคที่ว่า “ฉันนึกถึงความตายอีกแล้ว นึกถึงมันบ่อยจนบางครั้งอดสงสัยไม่ได้ว่าเป็น

⁸⁹ ปรานดา หุ่น, *ฝนตกตลอดเวลา*, หน้า 131-141.

ความผิดปกติหรือเปล่า คนอื่นๆ เขานึกถึงความตายที่เท่าฉันไหม”⁹⁰ การนึกถึงความตายของนิสาชล ไม่ได้เสนอภาพว่าตัวละครดังกล่าวต้องการฆ่าตัวตาย หรือยุติการดำรงอยู่ของตนเอง หากแต่สะท้อนว่านิสาชลกำลังกลับไปทบทวนถึงการดำรงอยู่ของตนเองใหม่ นิสาชลเห็นว่าชีวิตของตนเองจะสิ้นสุดลงในวันหนึ่ง เธอจินตนาการถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่อาจนำไปสู่ความตายได้ถึง “ชั้นหมกมุ่น”⁹¹ ไม่ว่าจะเป็บบีพดลุมที่อาจร่วงมาตัดคอ แท่งคอนกรีตที่อาจร่วงหล่นมาทับร่างกาย เครื่องบินที่อาจเข้ามาพุ่งชนตึก หรือกรณีกลุ่มก่อการร้ายที่อาจลักพาตัวไปฆ่าตัดคอ ความเป็นไปได้ต่างๆ ของความตายในด้านหนึ่งทำให้เธอรู้สึกหวาดกลัว แต่อีกด้านหนึ่งช่วยให้นิสาชลตระหนักรู้ว่าการดำรงอยู่ของเธอไม่อาจหลีกเลี่ยงจากความตายได้ ซึ่งถือเป็นการตระหนักรู้ว่าชีวิตของตนเองจะสิ้นสุดลงไม่วันใดก็วันหนึ่ง

หลายเดือนที่ผ่านมาฉันนึกถึงมันในชั้นหมกมุ่น นั่งอยู่ใต้พดลุมก็จินตนาการไปพดลุมร่วงหล่นลงมาเฉือนคอขาด เดินใกล้ตึกกำลังก่อสร้าง ก็นึกภาพแท่งคอนกรีตขนาดใหญ่ปลัดหล่นลงมากระทุ้งพุงแตกกระจาย นั่งรถยนต์ก็เห็นตัวเองนอนสยอสยงของสมองไหลในกองเศษเหล็ก ขยับยื่นข้างเสาไฟฟ้า กระทั่งขณะพิมพ์ต้นฉบับอย่างสงบอยู่ในห้อง ยังอดส่ำใจจินตนาการว่าเครื่องบินตกหลุมอากาศแล้วเสียหลัก พุ่งหลวาวฝ่าชั้นบรรยากาศ ปาดปีกทะลุตึกเข้ามาผ่าร่าง บางๆ ของฉันขาดสองท่อน ยังไม่นับความฝันเกี่ยวกับผู้ก่อการร้าย ที่ลักพาตัวฉันไปกักขังเพื่อแพร่ภาพทางอินเทอร์เน็ต ชูฆ่าตัดคอภายในสี่สิบแปดชั่วโมง หากรัฐบาลไม่ยอมถอนกองทัพทหารออกจากประเทศพวกเขา ไม่ว่าจะในกรณีใด การครุ่นคิดเรื่องความตายทำให้ฉันตระหนักว่ามันเป็นสิ่งที่ฉันต้องเผชิญเองเท่านั้น⁹²

การทบทวนถึงการดำรงอยู่ของตนเองข้างต้นสะท้อนสิ่งที่กิดเดนส์นิยามว่าเป็นคุณลักษณะเชิงกาละ (temporal character) ที่ดำรงอยู่ในตัวมนุษย์เองทุกคน กิดเดนส์เห็นว่ามนุษย์เท่านั้นที่ตระหนักรู้ว่าการมีชีวิตของตัวเองจะสิ้นสุดลงในวันหนึ่ง และจะถูกดอยย่ำให้ตระหนักทราบในจุดสิ้นสุดของตัวเองดังกล่าว ผ่านการเห็นความตายของบุคคลอื่นรายรอบ และการตระหนักรู้ว่าสักวันหนึ่งมนุษย์ต้องตาย เป็นสภาวะสำคัญที่ผลักดันให้มนุษย์ต้องแสวงหาและตั้งคำถามกับการดำรงอยู่ของตัวเอง ภายใต้กระบวนการดังกล่าวกิดเดนส์เห็นว่าช่วยมนุษย์แสวงหาวิถีที่จะสัมพันธ์กับพื้นที่และเวลาของสังคมสมัยใหม่ในชีวิตประจำวันได้ด้วยเช่นกัน เพื่อปกป้องและรักษาการดำรงอยู่

⁹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

⁹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

⁹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

ของตัวเองให้มีชีวิตต่อไป⁹³ หนังสือ *ชีวิตของฉัน (ในวันที่ฝนตกตลอดเวลา)* สะท้อนตัวตนของ นิสาชลที่เริ่มตระหนักถึงจุดสิ้นสุดของตนเองตามที่ได้เห็นข้างต้น ความตายสำหรับนิสาชลไม่ได้ ปรากฏอยู่ภายนอกตัวเธอ หากดำรงอยู่ในจิตใจ และความตายไม่ได้เป็นภาคตรงข้ามของชีวิต หากอยู่เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยขับเคลื่อนให้ชีวิตของเธอดำเนินต่อไปได้ มิติดังกล่าวของความตาย สะท้อนผ่านงานเขียนของเธอเอง โดยมีคนสังเกตว่างานเขียนของนิสาชลมักเล่าถึงความตาย ซึ่งเธอ เคยเห็นว่าความตายจะเป็นสิ่งที่ลึกลับ ซับซ้อน และน่าสะพรึงกลัว กระนั้น ลักษณะดังกล่าวของความตายไม่ได้ทำให้นิสาชลหวาดกลัว หากแต่ทำให้เธอหวนกลับไปตรึกตรองถึงความตาย วนเวียนในหัวซ้ำแล้วซ้ำเล่า ซึ่งถือเป็นการนำความตายเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตตนเอง

เคยมีคนตั้งข้อสังเกตว่างานเขียนของนิสาชลมักเกี่ยวกับความตาย น้อยครั้งเหลือเกินที่มันจะอดใจ ไม่สอดแทรกความตายเข้าไปด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง ฉันอาจจะทำไปโดยอัตโนมัติ มันอาจเป็น อิทธิพลที่ฉันได้รับจากงานศิลปะแขนงต่างๆ ที่ฉันชื่นชอบและพยายามลอกเลียนอย่างไร อย่างไม่รู้ โดยเฉพาะหนังสือและภาพยนตร์ บางครั้งฉันรู้สึกว่ามันอาจจะเป็นเพียงลูกเล่น ทางการสร้างสรรค์ที่ง่ายตาย ใส่นตายเข้าไปเสียบหน่อยให้เนื้อหาดูมีความหมาย สะท้อน อารมณ์ มันอาจเป็นวิธีเรียกร้องความสนใจที่ง่ายที่สุด เหมือนคนขู่จะฆ่าตัวตายให้โลกเวทนา เรื่องเกี่ยวกับความตายเขียนอย่างไรก็ได้บรรยากาศลึกลับ ซับซ้อน น่าสะพรึงกลัว คนส่วนใหญ่ยังหวาดเกรงความตาย มันเป็นประเด็นที่จุดประกายจินตนาการของคนได้อยู่หมัด เมื่อก่อนฉันอาจจะนิยมนำความตายเป็นตัวเรียกร้องความสนใจในงานก็จริง แต่ทุกวันนี้ฉัน รู้สึกว่ามันแปรสภาพไปแล้ว ฉันฝันถึงความตายบ่อยขึ้นและพบว่าเมื่อมีเวลาว่าง แทนที่จะนึก ถึงสิ่งอื่นที่มีให้นึกถึงมากมาย ฉันกลับเลือกตรึกตรองความตาย วนเวียนในหัวซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนอ่อนล้าเลิกทำไปเองในที่สุด เพียงเพื่อรอคอยมันย้อนกลับมาให้ฉันถึงใหม่ในวันรุ่งขึ้น⁹⁴

การนำความตายเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตช่วยให้นิสาชล “ผ่อนคลายความจริงจังกับ ชีวิตและละเลิกความรู้สึกด้านลบต่างๆ ออกจากจิตใจได้มาก อาจเรียกได้ว่ามันช่วยให้ฉันรู้จักปลด ปล่อย รู้จักมองชีวิตบน โลกใบนี้เป็นเพียงกลไกเล็กๆ ที่มนุษย์ไม่ใช่อิทธิพลยิ่งใหญ่เท่าที่เราคิด”⁹⁵ การ ตระหนักถึงจุดสิ้นสุดของชีวิตตนเองในแง่นี้ ไม่ได้นำไปสู่ความรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง หากแต่ทำ ให้เข้าใจถึงการดำรงอยู่ของตัวเอง อันนำมาซึ่งพลังในการดำเนินชีวิตต่อไป นิสาชลเห็นว่าความตาย เป็นพลังแห่งชีวิต เพราะช่วยผลักดันให้เธอสรรหาวิธีที่จะทำให้ตนเองได้กลายเป็นผู้กำหนดวิถีชีวิต

⁹³ John Urry, “Time and Space in Giddens’s Social Theory,” p. 161-175.

⁹⁴ ปราบดา หยุ่น, *ฝนตกตลอดเวลา*, หน้า 137.

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 136.

ของตนเอง ซึ่งในกรณีของนิสาชล ช่วยให้เธอเลือกที่จะทำงานที่เธอรักและเลือกจะมีความเป็นอยู่ที่เธอรู้สึกสบายใจ

ความตายมีพลังมหาศาลเกินกว่าที่ฉันจะหัดมองมันเป็นเรื่องง่ายคายพๆ กับการขยี้ตา ฉันพยายามเปลี่ยนความหวาดกลัวให้กลายเป็นการยอมรับ เตรียมพร้อมพบจุดจบโดยไม่เสียดายเวลาที่ใช้ไปในชีวิต ฉันทำงานที่ฉันรักและเลือกรูปแบบความเป็นอยู่ที่ฉันสบายใจ แทนที่จะตามกระแสนิยมของสังคมเสียทุกเรื่อง⁹⁶

หนังสือ *ชีวิตของฉัน (ในวันที่ฝนตกตลอดเวลา)* ตามที่เห็นข้างต้น ไม่ได้เป็นเพียงแค่เรื่องเล่าธรรมดาไร้ความหมาย หากนำเสนอมิติที่คนธรรมดาสามัญสามารถมีอัตตาณัติเหนือชีวิตตนเองได้ คำนำของหนังสือดังกล่าวสะท้อนว่านิสาชลแสวงหาหนทางเพื่อนำความเป็นมนุษย์กลับมาสู่ชีวิตของตนเองอีกครั้ง ความตายเป็นปัจจัยแรกที่จะช่วยผลักดันให้การแสวงหาดังกล่าวของเธอเกิดขึ้นได้ เพราะทำให้เธอตระหนักถึงจุดสิ้นสุดของชีวิตตนเอง ความทรงจำเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้นิสาชลสามารถต่อรองกับอำนาจของพื้นที่กายภาพ-เวลาในภาพของฉากเมืองได้ ทั้งนี้ เพราะความทรงจำมีลักษณะของพื้นที่-เวลาเป็นของตัวเองการที่ตัวละครประกอบสร้างตัวตนใหม่ผ่านความทรงจำ ถือเป็นการเลือกใช้พื้นที่-เวลาชุดอื่นในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ ซึ่งส่งผลสำคัญต่อลักษณะอัตบุคคลด้วย ดังที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ว่าพื้นที่-เวลาหนึ่งๆ สามารถบ่มเพาะให้เกิดอัตบุคคลหนึ่งๆ ขึ้นได้ เช่น พื้นที่-เวลาแบบเมืองสามารถบ่มเพาะอัตบุคคลแบบเมืองได้ ด้วยเหตุนี้ การประกอบสร้างอัตลักษณ์ผ่านความทรงจำ อันมีลักษณะของพื้นที่-เวลาแบบหนึ่ง ได้สร้างลักษณะอัตบุคคลที่สอดคล้องกับพื้นที่-เวลาแบบนั้นด้วย ในกรณีของนวนิยายเรื่องนี้ ความทรงจำมีลักษณะของพื้นที่-เวลาเดียวกับฉากสมานภพโมเต็ล กล่าวคือ เป็นลักษณะของพื้นที่แบบอากาศสถาน-เวลากาลิโก อันเป็นพื้นที่-เวลาแห่งความเป็นเจ้าบ้านที่ดีที่พร้อมยินดีต้อนรับมิติต่างๆ ของความเป็นมนุษย์ นิสาชลเองได้ให้ความเห็นว่าชีวิตของเธอในบางช่วงเวลามี “ความทรงจำบางอย่าง ความทรงจำที่ทำให้ลืมความตายได้ชั่วคราว ความทรงจำเกี่ยวกับการพบเจอ ความรู้สึกปราศจากเหตุผล และทำให้คิดถึงความรัก ... และนั่นน่าจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ฉันยังไม่อยากตาย”⁹⁷ ความทรงจำในความเห็นของนิสาชลช่วยให้เธอพบกับมิติอื่นๆ ของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็น ความรู้สึกปราศจากเหตุผล หรือความรัก ซึ่งเป็นความรู้สึกถึงความเป็นมนุษย์ของตัวเอง ที่เธอได้ทำหายไปในการมีชีวิตอยู่ในฉากเมืองภายนอกนั่นเอง

⁹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 137.

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 138.

การเขียนหนังสือ *ชีวิตของฉัน (ในวันที่ฝนตกตลอดเวลา)* โดยนิสาชลถือเป็นการพยายามขยายลักษณะอัตบุคคลของตัวเองให้มีมิติมากขึ้น ดังที่ได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี้ว่าหนังสือดังกล่าวเป็นผลผลิตรูปธรรมของความทรงจำของนิสาชล การเขียนหนังสือเล่มนี้ถือเป็นการเปิดลักษณะพื้นที่-เวลาแห่งความเป็นเจ้าบ้านที่ดีให้เกิดขึ้น เพื่อต้อนรับและรวบรวมมิติความเป็นมนุษย์ด้านอื่นๆ ให้เป็นไปได้ พื้นที่-เวลาของการเขียนหนังสือเล่มนี้จึงได้ประกอบสร้างอัตบุคคลในลักษณะที่พร้อมต้อนรับอย่างเจ้าบ้านที่ดีต่อมิติความเป็นมนุษย์อื่นๆ ให้แก่ตัวของนิสาชลเองด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้เธอสามารถมีอัตตาคติเป็นองค์ประธานในการจัดเรียงเรื่องราวชีวิตด้วยลักษณะของพื้นที่-เวลาของเธอเอง แทนที่จะต้องถูกเรียบเรียงให้ชีวิตตกอยู่ใต้อำนาจของพื้นที่กายภาพ-เวลานาฬิกาของฉากเมืองภายนอกเพียงอย่างเดียว อันเป็นวิธีการที่ทำให้นิสาชลสามารถมีสมาชิกภาพของความเป็นมนุษย์ด้วยเหตุนี้ หนังสือ *ชีวิตของฉัน (ในวันที่ฝนตกตลอดเวลา)* ถือเป็นที่ที่นิสาชลสามารถลิขิตตัวตนของตัวเองใหม่ขึ้นมา ผ่านการกลับไปทบทวนอดีตของตัวเอง เพื่อสร้างเรื่องเล่าเกี่ยวกับตัวเองใหม่ การสร้างเรื่องใหม่ช่วยให้นิสาชลสานต่อตัวตนในอดีตของเธอเข้ากับสถานภาพใหม่ในปัจจุบัน เนื่องจากเธอยังคงต้องมีชีวิตอยู่ต่อไปในสังคมเมือง ที่ซึ่งยังมีภาคปฏิบัติกรของเวลานาฬิกา-พื้นที่กายภาพที่พร้อมจะเข้ามาแบ่งตัวตนของเธอออกเป็นส่วนๆ และลดทอนความเป็นมนุษย์ของเธอเสมอ เธอจึงต้องกลับไปเรียบเรียงชีวิตใหม่ด้วยพื้นที่-เวลาแห่งความทรงจำ เพื่อให้ภาคปฏิบัติกรของความทรงจำได้นำมิติความเป็นมนุษย์ของเธอคืนกลับมา ซึ่งนิสาชลเห็นว่ากระบวนการดังกล่าวเป็น “จุดเริ่มต้นของการรักตัวเอง”⁹⁸ กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่ทำให้เธอมีความเป็นมนุษย์นั่นเอง

ฉันเคยจัดกลุ่มตัวเองอยู่ในพวก “เด็กมีปัญหา” ... ฉันหัดสูบบุหรี่ ออกเที่ยวกลางคืน และลองเล่นยา ... ฉันโคตรเรียนเป็นประจำ ... ทำเรื่องต้องห้าม ... ครั้งแรกของฉันเกิดขึ้นอย่างง่ายดายกับชายแปลกหน้า ... ฉันได้เรียนรู้มุมมองใหม่ๆ เกี่ยวกับชีวิตที่ค่อยๆ สอนให้ฉันรังเกียจพฤติกรรมเก่าๆ ทำให้ฉันลงมือเขียนความรู้สึกหลายอย่างลงบนหน้ากระดาษ ... และนั่น คือจุดเริ่มต้นของการรักตัวเอง⁹⁹

กระบวนการนำมิติความเป็นมนุษย์กลับมาสู่ชีวิตของนิสาชลช่วยเปิดโอกาสให้นิสาชลสามารถวิพากษ์ลักษณะของพื้นที่-เวลาของสังคมเมืองได้ เพราะกระบวนการนี้ได้หล่อหลอมอัต

⁹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 139.

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 138-139.

บุคคลที่สอดคล้องกับพื้นที่-เวลาของความทรงจำ ซึ่งเป็นอัตบุคคลของความเป็นเจ้าบ้านที่ดี ลักษณะอัตบุคคลดังกล่าวทำให้นิสาชามีโอกาสรวบรวมมติดความเป็นมนุษย์อื่นๆ ที่สูญหายไปให้กลับคืนสู่ชีวิตตนเองได้ ตัวอย่างเห็นจากช่วงท้ายๆ ของคำนำ เธอเขียนเล่าการตระหนักรู้ถึงความตายที่ช่วยให้เธอสามารถต่อรองหรือต้านกับระบบได้ เพราะคำนำดังกล่าวปรากฏอาการของนิสาชลที่กำลังวิพากษ์วิจารณ์ระบบต่างๆ ของเมืองเช่น การแข่งแแถว ราคาข้าวของ รัฐบาล วิถีชีวิตบริโภคนิยม มลภาวะเป็นพิษของเมือง ฯลฯ

เป็นไปได้ไหมที่ฉันคิดถึงความตายบ่อยครั้งในช่วงนี้ เป็นเพราะฉันกำลังรู้สึกรักชีวิตอย่างแรงกล้า ... รักตัวทำให้กลัวตาย รักคนอื่นทำให้ไม่อยากตาย – หรือนี่ควรจะเป็นความหมายของการเป็นมนุษย์ ... บางทีฉันควรจะดีใจที่ตัวเองหมกมุ่นเรื่องความตายอย่างจริงจังขึ้นเรื่อยๆ มันอาจจะไม่ใช่ประโยชน์อย่างที่ฉันคิด มันทำให้ประเด็นอื่นในชีวิตด้อยค่าไปทันที เพราะความตายไม่อนุญาตให้ฉันทำอะไรได้อีกแล้ว บางวันฉันต่อสู้ในเรื่องน่าหัวเราะ ฉันหงุดหงิดกับคนที่แทรกแแถวซื้อของ ฉันก่นคำราคาอาหารที่นอกจากจะไม่อร่อย ยังมีปริมาณน้อยนิด ฉันข้องใจกับผู้มีอำนาจปกครองประเทศที่ดูเหมือนจะได้เงินเดือนมหาศาลจากการต่อแหล่งลอบหลวงประชาชน (และราคาัญประชาชนที่ขอมถูกหลอกอยู่เสมอ) ฉันตั้งตนเป็นปรปักษ์กับบางกลุ่มคนที่มีปรัชญาการดำรงชีวิตแตกต่างไป ฉันสมเพชผู้ชายที่ชอบวางท่าว่าเท่ด้วยรถยนต์ราคาแพงหรือนาฬิกาเรือนละแสนทั้งที่มีหนี้สินท่วมหัวนับร้อยล้าน ... ฉันมองมลพิษในอากาศพลางนึกสมเพชตัวเองที่ยึดติดกับเมืองหลวงทั้งที่มันไม่ต่างจากการอาศัยในท่อไอเสีย ทั้งหมดจะไม่ใช่อะไรใหญ่เลย หากความตายกำลังบีบคอฉัน ในวินาทีนี้ บางทีฉันควรจะดีใจที่คิดถึงความตาย หากนั่นหมายความว่าฉันยังไม่ตาย¹⁰⁰

การวิพากษ์ระบบของเมืองโดยนิสาชล ทำให้เห็นว่าตัวตนของนิสาชลไม่ได้ถูกกลืนหายไปกับระบบเมือง หากแต่สามารถต่อรองกับระบบดังกล่าวได้ เพราะอย่างน้อยแสดงให้เห็นว่าเธอไม่ได้รู้สึกเฉยชาหรือไม่แยแสต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ที่นิสาชลวิพากษ์ได้แล้ว กระบวนการเดียวกันนี้สามารถช่วยให้เธอให้ความหมายใหม่กับพื้นที่-เวลาของเมืองได้อีกด้วย ตามที่ได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี้ว่าภาวะฝนตกตลอดเวลาที่ดำเนินอยู่ในนวนิยายเรื่องนี้เป็นประสบการณ์ของตัวละครที่มีต่อ “การซำกัันของสิ่งเดิม” ที่ปรากฏในพื้นที่-เวลาของเมือง ซึ่งเป็นภาวะที่นำตัวละครไปสู่ความรู้สึกแปลกแยกต่อตัวเองและสิ่งแวดล้อม กระนั้น กระบวนการสร้างตัวตนผ่านความทรงจำนี้เอื้อให้นิสาชลสามารถตีความภาวะที่ฝนตกตลอดเวลาใหม่ เพื่อไม่ตัวเองต้องรู้สึกถึงความแปลกแยกได้ โดยนิสาชลสามารถมีประสบการณ์ต่อภาวะที่ฝนตกตลอดเวลาในลักษณะอื่นๆ ที่ไม่ทำให้เธอต้องรู้สึก

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 139-140.

แปลกแยกกับภาวะดังกล่าวได้ คำอ้างอิงข้างล่างชี้ว่า สายฝนทำให้เธอนึกถึงการกำเนิดของชีวิต และความสวยงาม อันเป็นมิติใหม่ของฝนที่ตกตลอดเวลานั้นเอง

บางทีฉันควรจะดีใจที่คิดถึงความตาย หากนั่นหมายความว่าฉันยังไม่อยากตาย ฉันเคยนั่งศึกษาการระเหยของละอองฝนบนแผ่นกระจก เมื่อมัน โคนและต้อง โดยแสงแดด ฉันเคยนั่งจ้องสายฝนโปรยลงบนผิวน้ำทะเลนานเป็นเวลาเกือบชั่วโมง ถ้าฉันอยากตาย คงไม่ทำเช่นนั้น ฉันชอบสายฝนมากกว่าแสงแดด มันชุ่มฉ่ำ เย็นตา มันทำให้ฉันนึกถึงการกำเนิดของชีวิต และเมื่อถูกแดดแผดเผา การระเหยหายของเม็ดฝนเหล่านั้นก็เหมือนกับความตาย ฉันชอบสายฝนมากกว่าแสงแดด แต่รู้สึกว่าการระเหยของมันก็สวยงาม ที่จริงฉันรู้สึกมากกว่านั้น แต่อธิบายเป็นคำไม่ได้ ... หากเหมือนการระเหยของฝน ความตายน่าจะเป็นความรู้สึกที่มากกว่าสวยงามเช่นกัน¹⁰¹

คำอ้างอิงข้างต้นสะท้อนความสามารถของนิสาชลในการเผชิญหน้ากับระบบเมือง ซึ่งเป็นศักยภาพของปัจเจกในการต่อรองวิถีเมือง ถึงแม้ว่าการซ้ากันของสิ่งเดิมจะเป็นประสบการณ์สำคัญในวิถีเมือง กระนั้น ลักษณะดังกล่าวไม่ได้ทำให้ผู้คนต้องรู้สึกแปลกแยกเสมอไป หากแต่ผู้คนสามารถใช้พื้นที่-เวลาแบบอื่นเพื่อแปรรูปวิถีเมืองให้สอดคล้องและเอื้อให้การดำรงอยู่ของชีวิตปัจเจกแต่ละคนดำเนินต่อไปได้ แม้แต่นิสาชลได้จบคำนำของหนังสือตนเองว่า “ฉันเริ่มเขียนว่า “ฝนตกตลอดเวลา” ลงบนหน้าแรกของสมุดเปล่าเล่มหนึ่ง สมุดเล่มนั้นยังไม่มีหน้าสุดท้าย”¹⁰² ซึ่งตีความได้ว่าภาวะต่อฝนตกตลอดเวลาที่ปรากฏในพื้นที่เมืองนั้น ในด้านหนึ่งอาจนำไปสู่ความแปลกแยกต่อตนเอง แต่ภาวะเดียวกันช่วยให้ปัจเจกกลับมาตั้งคำถามต่อการดำรงอยู่ของตนเอง อันนำไปสู่การแสวงหาวิธีที่จะสัมพันธ์กับความแปลกแยกดังกล่าวได้ การที่นิสาชลเริ่มต้นหนังสือของตัวเองด้วยคำว่า “ฝนตกตลอดเวลา” ในหน้าแรกโดยยังมีหน้าอื่นๆ ที่รอการขีดเขียนอยู่ สะท้อนประเด็นดังกล่าวว่ามนุษย์สามารถต่อรองกับสภาวะแปลกแยกในวิถีเมือง และสามารถขีดเขียนอัตลักษณ์ของตัวเองได้ภายใต้ภาวะดังกล่าวด้วยเช่นกัน

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 140-141.

¹⁰² เรื่องเดียวกัน, หน้า 140-141.

4.7 สรุป

มโนทัศน์เรื่องพื้นที่และเวลาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการทำความเข้าใจประสบการณ์ของคนเมืองร่วมสมัย มโนทัศน์พื้นที่และเวลากระแสนั้น เป็นผลผลิตจากโครงการแห่งยุคเรื่องปัญญาและภาวะสมัยใหม่ ทำให้พื้นที่และเวลาถูกมองว่ามีลักษณะสัมบูรณ์ กล่าวคือ มีธรรมชาติเป็นของตัวเอง และไม่ต้องอ้างอิงใดๆ กับปัจจัยภายนอก แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่รูปธรรมของพื้นที่กายภาพ (สามมิติ – กว้าง ยาว และลึก) และเวลานาฬิกา (ไหลเลื่อนอย่างคงที่ไปข้างหน้าและแบ่งแยกเป็นหน่วยย่อยๆ ได้) ทำให้โลกทั้งใบกลายเป็นเสมือนฉากเวที หรือพื้นหลังสำหรับรองรับกิจกรรมและเหตุการณ์ต่างๆ ของปัจเจกให้ดำเนินไปได้เท่านั้น

เมืองภายใต้บริบทของพื้นที่กายภาพ-เวลานาฬิกา เป็นเมืองที่อยู่ภายใต้การจัดการเชิงพื้นที่ตลอดเวลา ตัวละครใน *ฝนตกตลอดเวลา* สะท้อนการถูกครอบงำดังกล่าว ผ่านกระบวนการแปรรูปให้ตัวตนตกอยู่ภายใต้ลักษณะของพื้นที่กายภาพ-เวลานาฬิกา โดยปรากฏอยู่ในอำนาจที่แฝงเร้นในระดับโครงสร้างของเรื่องเล่า กระบวนการดังกล่าวก่อรูปร่างอัตลักษณ์ของตัวละครใหม่ขึ้นมา ผ่านการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่-เวลาของเหตุการณ์ที่ต่างกรรมต่างวาระกัน แต่ถูกนำมาผูกร้อยและถักทอรวมไว้ให้เชื่อมสนิทจนกลายเป็นเรื่องเดียวกันในท้ายที่สุด ลักษณะโครงสร้างของเรื่องเล่าดังกล่าวสะท้อนว่าตัวละครต่างตกอยู่ภายใต้พื้นที่-เวลาสมัยใหม่อันเป็นผลจากวาทกรรมของกระบวนการทำให้เป็นมหานคร กระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่ และการพัฒนา สภาวะดังกล่าวทำให้ตัวละครประสบกับความหม่นหมองในการดำรงชีวิต เพราะต้องเผชิญหน้ากับความโดดเดี่ยวอ้างว้าง ความแปลกแยก และการวนอยู่กับที่ไม่เปลี่ยนแปลง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นประสบการณ์เชิงลบที่เกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวันของคนเมือง

อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์เชิงลบต่อเมืองไม่ได้นำตัวละครไปสู่ความรู้สึกแปลกแยกต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมจนถึงระดับขั้นเลวร้ายจนไม่สามารถมีชีวิตต่อไปได้ หากแต่ทำให้ตัวละครเกิดพุทธิปัญญาเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของชีวิต เพราะเป็นจุดที่ทำให้ตัวละครตระหนักรู้ถึงความเหลื่อมล้ำบางอย่างในสังคม ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการแสวงหาทางออกให้กับการดำรงอยู่ของชีวิต และเพื่อทวงคืนความเป็นมนุษย์ของตัวเองกลับคืนมา วิธีการที่ตัวละครเลือกใช้ในการต่อรองกับสภาวะดังกล่าวเกี่ยวข้องกับความจริงจำ อันเป็นแหล่งความหวังและความฝันของมนุษย์ นอกจากนั้น อัตลักษณ์ของตัวละครที่กำหนดสร้างขึ้นมาจากความจริงจำนี้ ยังช่วยให้ตัวละครสามารถทวงมิตีความเป็นมนุษย์ของตนเองคืนมา เพราะความจริงจำเอื้อให้ตัวละครกลับมาเป็นองค์

ประธานในการจัดเรียงเรื่องราวชีวิตด้วยลักษณะพื้นที่-เวลาที่ตัวละครเป็นผู้กำหนดเอง ถือว่าตัวละครสามารถต่อรองกับอำนาจของพื้นที่กายภาพ-เวลาดานาพิกาได้ เพราะตัวละครสามารถลิขิตอัตลักษณ์ของตัวเองได้ โดยไม่ต้องถูกลดทอน โดยพื้นที่กายภาพ-เวลาดานาพิกาแต่เพียงอย่างเดียว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

เมืองบริโกล : บริโกลนิยม ตัวตน และการปลดปล่อย

5.1 สังคมบริโกล : วิถีชีวิตสำคัญแห่งอัตลักษณ์สมัยใหม่

การบริโกลเป็นปรากฏการณ์สำคัญทางสังคมที่เกี่ยวพันกับเมืองสมัยใหม่อย่างลึกซึ้ง เนื่องจากระบบทุนนิยมอันเป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนสังคมโลกในปัจจุบันนั้น ได้สร้างกระแสบริโกลนิยม (consumerism) ขึ้นมา งานศึกษาของแคสเทลส์ตามที่ได้อ้างอิงไว้ข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเมืองในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมตอนปลาย (late-capitalist city) เป็นเมืองที่อยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านของระบบทุนนิยมในปลายศตวรรษ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนวิถีคิดทางเศรษฐศาสตร์ไป จากเดิมที่เคยให้ความสำคัญในมิติด้านการผลิต (production) มากกว่าไปสู่การให้ความสำคัญในมิติด้านการบริโกล (consumption) มากขึ้น การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวทำให้สังคมมีลักษณะเป็นสังคมบริโกล ทำให้เมืองในยุคนี้มีพื้นที่-เวลาที่สัมพันธ์อยู่กับการบริโกลอย่างมาก ทั้งในด้านโครงสร้างทางสังคม สถาบันทางสังคม สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และเทคโนโลยีที่เอื้อและกระตุ้นให้การบริโกลเกิดขึ้นในพื้นที่เมือง บริโกลนิยมแทรกซึมเข้าไปในทุกสัดส่วนของสังคม ปัจจุบัน สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้มนุษย์มีสถานภาพเป็น “นักบริโกล” การดำรงอยู่ของมนุษย์จะเกิดขึ้น ไม่ได้หากปราศจากการบริโกล และมนุษย์ถูกดึงดูดให้เข้าไปอยู่ในวังวนของการบริโกลตลอดเวลา บริโกลนิยมเริ่มกลายมาเป็นจุดสนใจของสังคมวิทยาอย่างจริงจังเมื่อเข้าสู่ครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยมองการบริโกลว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของวิถีชีวิตในโลกสมัยใหม่

สตีเวน ไมลส์ (Steven Miles) ในหนังสือ *Consumerism as a Way of Life*¹ ตั้งข้อสังเกตไว้ว่าบริโกลนิยมเริ่มหยั่งรากลงสู่ระดับชีวิตประจำวันในฐานะวิถีชีวิตแบบหนึ่งของผู้คนในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 นับแต่เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งแรกในประเทศอังกฤษเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 สังคมเริ่มบริโกลวัตถุหนึ่งๆ ตามสมัยนิยมมากขึ้น แต่มิได้หมายความว่าก่อนหน้าการปฏิวัติอุตสาหกรรม การแลกเปลี่ยนที่อยู่บนฐานของ “สัญญาะทางวัฒนธรรม” (ความชอบรสนิยม อำนาจเชิงชนชั้น ฯลฯ) จะไม่เคยเกิดขึ้นเลย การปฏิวัติอุตสาหกรรมเพียงแต่ทำให้การบริโกลในลักษณะนี้กลายเป็นวิถีชีวิตที่ปกติธรรมดาสำหรับสามัญชนมากขึ้น กระนั้น หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงได้ระยะหนึ่ง เกิดปรากฏการณ์ตลาดมวลชน (mass market) ขึ้นมา

¹ Steven Miles, *Consumerism as a Way of Life* (London : Sage, 1998)

อันเป็นผลโดยตรงจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร สินค้าเพื่อการบริโภคจำนวนมากในยุคนี้ถูกผลิตออกมาวางจำหน่ายในตลาดเพื่อรองรับกับอุปสงค์ที่เพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้รูปแบบการผลิตต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับขนาดของตลาดที่ใหญ่ขึ้น หลักการบริหารจัดการแบบฟอร์ด (Fordism)* ถือกำเนิดขึ้น โดยเป็นระบบที่ให้ความสำคัญกับเรื่องของปริมาณสินค้า ความเป็นมาตรฐานเดียวกัน และความสามารถในการคาดคำนวณถึงต้นทุนและผลกำไรได้อย่างแม่นยำ การบริหารจัดการแบบฟอร์ดไม่ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบในภาคการผลิตเท่านั้น แต่ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบในภาคบริโภคด้วย เนื่องจากเป็นระบบที่เชื่อในการให้ค่าแรงสูงเพื่อกระตุ้นความต้องการในตลาดและรักษาไว้ซึ่งอุปสงค์ในสินค้าให้คงที่ หลักการบริหารจัดการแบบฟอร์ดจึงเป็นระบบที่ให้ภาคการบริโภคทำหน้าที่เป็นกลไกผลิตซ้ำเพื่อขับเคลื่อนให้ภาคการผลิตดำเนินต่อไป การทำงานภายใต้การจัดการแบบฟอร์ดส่งผลให้ผู้คนในสังคมมีอำนาจซื้อส่วนเกินในรูปของค่าแรงที่มากพอในการนำไปจับจ่ายใช้สอยสินค้าเพื่อมาบริโภคได้ รูปแบบการบริโภคของผู้คนจึงเปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยบริโภคมูลค่าทางการใช้สอย (use value) ของสินค้าไปสู่การบริโภคมูลค่าทางการแลกเปลี่ยน (exchange value) ของสินค้า กล่าวคือ เป็นการเปลี่ยนจากการบริโภคสินค้าตามประโยชน์ใช้สอยไปสู่การบริโภคสินค้าตามความหมายทางสังคมที่กำกับสินค้านั้นๆ อยู่เพิ่มมากขึ้น ภายใต้สภาพการณ์เช่นนี้ สินค้าฟุ่มเฟือยหรูหราจึงค่อยๆ กลายเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตประจำวันของผู้คนไป เนื่องจากผู้คนมีกำลังซื้อมากพอที่จะบริโภคสินค้านั้น

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญอีกช่วงหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการบริโภคของสังคมและวัฒนธรรมซับซ้อนขึ้น คือ เทคโนโลยีทางการผลิตที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นและการบริหารจัดการแบบหลังฟอร์ด (Post-Fordism) ในหลังคริสต์ทศวรรษที่ 1950 การบริหารจัดการเน้นการผลิตแบบยืดหยุ่นที่ปรับประยุกต์ไปตามความพอใจของผู้บริโภค และไม่คำนึงถึงการผลิตในปริมาณมาก ทำให้สินค้ามีความหลากหลายไม่ตายตัว และตอบสนองความต้องการให้แก่ผู้บริโภคได้หลากหลายมากขึ้น ท่ามกลางบริบทที่เปลี่ยนไปเช่นนี้ การบริโภคเริ่มกลายมาเป็นสิ่งที่ไม่ได้ผูกติดกับการกำหนดคกฏเกณฑ์ของผู้ผลิตถ่ายเดียวเฉกเช่นในอดีต ผู้ผลิตต้องเริ่มหันมาใส่ใจกับความต้องการและรสนิยมของผู้บริโภคมากขึ้น เห็นได้จากการทำแบบสำรวจทางการตลาดที่เข้มข้นขึ้น

---

* การบริหารจัดการแบบฟอร์ด (Fordism) เป็นระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นโดยเฮนรี ฟอร์ด (Henry Ford) ผู้ก่อตั้งบริษัทฟอร์ดมอเตอร์ (Ford Motor Company) สำหรับการผลิตในปริมาณมาก (mass production) ที่ถูกควบคุมให้อยู่ภายใต้มาตรฐานเดียวกัน ผลิตกันจึงถูกผลิตขึ้นในรูปแบบเดิมซ้ำๆ บนสายพานการผลิตเพื่อลดต้นทุน นอกจากนั้น กระบวนการผลิตภายใต้มาตรฐานเดียวกันได้สร้างการแบ่งงานกันทำที่จัดวางแรงงานไว้ในตำแหน่งอันเหมาะสมตามทักษะของตนเอง เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้ใช้แรงงานเป็นมนุษย์หุ่นยนต์ ทั้งหมดนี้ เพื่อเพิ่มผลิตผลและทำกำไรสูงสุด

มากในปัจจุบัน ฯลฯ รูปแบบการผลิตเปลี่ยนไปจากการผลิตสินค้าบนมาตรฐานหนึ่งเดียวไปสู่ความแตกต่างหลากหลายที่เน้นการสร้างผลิตภัณฑ์เฉพาะกลุ่ม การแพร่กระจายของสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อโทรทัศน์และสื่อโฆษณาช่วยผลักดันและกระตุ้นให้ผู้คนต้องบริโภค ผ่านการประชาสัมพันธ์ตลอดเวลาว่าสิ่งใดคือสิ่งที่พวกเขาควรปรารถนาและควรมีไว้ในครอบครอง ในสภาพเช่นนี้ ความต้องการ (wants) ของมนุษย์ถูกเปลี่ยนสภาพให้กลายเป็นความจำเป็น (needs) ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมสมัยหลังจึงสามารถใส่คุณค่าเชิงสัญลักษณ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่ตัวสินค้าเพื่อกระตุ้นให้ผู้คนบริโภคสินค้าต่อไปได้ บริโภคนิยมในระดับการทำงานของอุดมการณ์มีความซับซ้อนอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานร่วมกันของการจัดการการผลิตแบบหลังฟอร์ดกับการโฆษณาที่ไม่เพียงก่อให้เกิดสังคมการบริโภคเท่านั้น แต่ยังทำให้เกิดกระตือรือร้นวัฒนธรรมการบริโภค (consumer culture) อีกด้วย ประมาณคริสต์ทศวรรษที่ 1980 วัฒนธรรมการบริโภคเริ่มปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวพันกับวัตถุอย่างมากเสียจนกระทั่งทำให้การบริโภคนานาใหญ่ในระดับมวลชน (mass consumption) แทรกซึมเข้าสู่ชีวิตประจำวันที่มีใช้เพียงในระดับของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ยังคงไปถึงระดับของจิตใจหรือประสบการณ์เชิงจิตวิทยา อาทิ การมีผลต่อการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของมนุษย์ร่วมสมัย อาจกล่าวได้ว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงนี้เป็นการเปลี่ยนผ่านจากสังคมการบริโภค (consumer society) ซึ่งเป็นสังคมที่อยู่บนฐานของเศรษฐกิจตามหลักของตลาดที่ดำรงสืบเนื่องมาหลายทศวรรษแล้ว มาเป็นสังคมผู้คลั่งไคล้ในการบริโภค (consumerist society) กล่าวคือ เป็นสถานะที่ก้าวเลยสังคมบริโภคไปอีกขั้นหนึ่งภายในสังคมเช่นนี้ความมั่งมีของบรรดาปัจเจกบุคคลคือพลังครอบงำที่สำคัญในตลาด² ความหลากหลายของสินค้าและความต้องการที่จะบริโภคคุณค่าทางสัญลักษณ์ที่แฝงอยู่ในสินค้านั้นหลากหลายนั้น สะท้อนให้เห็นว่าการบริโภค คืออาณาบริเวณที่ปฏิบัติการทางเศรษฐกิจและปฏิบัติการทางวัฒนธรรมได้โคจรเข้ามาผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวกัน

5.2 นอนใต้ละอองหนาว³ : เรื่องเล่าเล็กของหนุ่มสาวนักบริโภคแห่งเมืองสมัยใหม่

นอนใต้ละอองหนาว เป็นบันเทิงคดีขนาดสั้นลำดับที่ 4 ของปราบดา หยุ่น จัดพิมพ์ขึ้นครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. 2549 มีโครงเรื่องเกี่ยวกับการแสวงหาตัวตนของคนหนุ่มสาวในโลกปัจจุบัน ผ่านการมีเพศสัมพันธ์กับบุคคลแปลกหน้าที่พบเจอกันเป็นครั้งแรกตามรายทางและการหนีด้วยวิธี

² ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เมืองโลก การบริโภค การต่อรอง : สังคมวิทยาเมืองฉบับร่วมสมัย* (เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552). หน้า 200.

³ ปราบดา หยุ่น, *นอนใต้ละอองหนาว* (กรุงเทพมหานคร : สำนักหนังสือไต้ฝุ่น, 2549).

เดินทางไปยังดินแดนที่ห่างไกลจากบ้านเกิดเมืองนอนด้วยเหตุผลอันแปลกประหลาด ปกหลังของตัวเล่มบอกเล่าเนื้อหาของนวนิยายดังกล่าวไว้ดังนี้

คนหนุ่มสาวหน้าตาดีในหลายประเทศมีพฤติกรรมประหลาดทางเพศที่พวกเขาควบคุมไม่ได้ที่สำคัญ มันเป็นพฤติกรรมติดต่อและแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วโดยไม่มีใครล่วงรู้ มนุษยชาติกำลังถูกกำจัดให้สูญพันธุ์ โดยสิ่งเร้นลับที่อาจอยู่ใกล้ตัวจนเราไม่คาดฝันในพลังอำนาจของมันมาก่อน⁴

นอนใต้ละอองหนาว ดำเนินเรื่องด้วยเรื่องราวหลักสองเรื่องคู่ขนานกันไป เรื่องแรกเป็นเรื่องราวชีวิตของหญิงสาวชื่อ “ปาดนา” นักแสดงและนางแบบสาวสวยที่อยู่ๆ อยากหนีออกไปจากวิถีชีวิตเดิมๆ ในกรุงเทพมหานครด้วยการเดินทางไปประเทศญี่ปุ่นอย่างหุนหันพลันแล่นโดยไม่มีการบอกกล่าวล่วงหน้า เรื่องที่สองเป็นเรื่องราวของ “เจมส์ วัตสัน” นักเขียนชาวนิวยอร์กวัยห้าสิบปลายๆ ผู้กำลังมุ่งมั่นหาข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมประหลาดของคนหนุ่มสาวหน้าตาดีในประเทศต่างๆ เพื่อนำมาเป็นวัตถุดิบสำหรับการเขียนหนังสือเล่มใหม่ของเขาที่ชื่อ *ชีวิตใหม่* เจมส์เป็นตัวละครที่ช่วยให้ผู้อ่านสามารถปะติดปะต่อเรื่องราวของตัวละครต่างๆ ในหนังสือเล่มนี้ ผ่านข้อความในจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ที่เขาเขียนโต้ตอบและบทสนทนาทางโทรศัพท์ที่เขามีกับ “เพื่อนพลัดถิ่นห้าคน คนหนึ่งอยู่อังกฤษ คนหนึ่งอยู่เยอรมัน คนหนึ่งอยู่แคนาดา คนหนึ่งอยู่นอร์เวย์ และอีกคนอยู่อินเดีย”⁵

พฤติกรรมประหลาดที่เกิดขึ้นในนวนิยายเรื่องนี้สามารถนำมาพิจารณาได้ว่า นอนใต้ละอองหนาว นำเสนอปัญหาและความสลับซับซ้อนของบริโกลนนิคมในวิถีคนเมือง เหตุผลสำคัญประการแรก คือ การใช้พื้นที่เมืองเป็นฉาก เหตุการณ์ต่างๆ ดำเนินภายในฉากของเมืองใหญ่ เช่น กรุงลอนดอน กรุงโตเกียวมหานครนิวยอร์ก มหานครเซี่ยงไฮ้ และกรุงเทพมหานคร นอกจากนั้นยังปรากฏบทสนทนาของตัวละครที่อ้างอิงถึงเมืองใหญ่ เช่น กรุงมะนิลา เมืองลอสแอนเจลิส เมืองชิคาโก กรุงบอสตัน กรุงโซล เมืองมิลาน กรุงปารีส และเมืองฮ่องกง เป็นต้น ตามที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นว่าพื้นที่เมืองเป็นอาณาบริเวณสำคัญทางสังคมที่เกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับการบริโกลน ดังนั้นการใช้พื้นที่เมืองเป็นฉากในวรรณกรรมเรื่องนี้จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการพูดถึงประเด็นเรื่องบริโกลนนิคมได้ เนื่องจากเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับปัจเจกในเมืองย่อมได้รับอิทธิพลจากระบบทุนนิยมที่ซึ่งการบริโกลนเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปแบบวิถีชีวิตทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เหตุผลสำคัญ

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า ปกหลัง.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

ประการที่สอง คือ ตัวละครทุกตัวที่มีพฤติกรรมประหลาดจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมบันเทิง และเป็นคนวัยรุ่นหนุ่มสาวผู้มีกำลังซื้อ โดยตัวละครเจมส์ วัตสัน ได้ตั้งข้อสังเกตไว้เช่นเดียวกัน

คนหายทุกรายเป็นคนหนุ่มสาว และที่เหมือนกันอย่างไม่น่าเชื่ออีกอย่าง คือ ทุกคนล้วนหน้าตาดี มีแรงดึงดูดทางเพศสูง หรือมีอาชีพการงานเกี่ยวข้องกับความสำเร็จ ไม่น่าจะเป็นความบังเอิญ เจมส์คิด เขากำลังสืบสวนว่าควรวิจัยประเด็นนี้ต่อไปด้วยวิธีใด⁶

ตัวละครที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมบันเทิงมีดังต่อไปนี้ ปาณนาเป็นนักแสดงและนางแบบสาวสวย ทศน์เป็นนายแบบรูปงาม บ็อบบี้ ไรท์เป็นนักดนตรีวงร็อกชาวอังกฤษผู้หล่อล่ำที่ผันตัวเองมาเป็นนายแบบบ้างเป็นครั้งคราว ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่าเมืองในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมสมัยหลังหรือเมืองภายใต้การบริหารจัดการแบบหลังฟอร์ดเป็นอาณาบริเวณที่ปฏิบัติการทางเศรษฐกิจและปฏิบัติการทางวัฒนธรรมได้โอบล้อมเข้ามาผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวกัน การบริโภคไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของเศรษฐกิจและการกระทำทางเศรษฐกิจอันหนึ่ง หรือแปลตรงตัวว่าเป็นการกินการใช้เพื่อดำรงชีพให้รอดเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของการบริโภคเชิงวัฒนธรรม (cultural consumption) กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าการบริโภคสินค้าไม่ได้ขึ้นอยู่กับคุณค่าเชิงประโยชน์ใช้สอยของสินค้า แต่ประโยชน์ใช้สอยจะมีค่าต่อเมื่อกระบวนการแลกเปลี่ยนบ่งบอกให้เห็นถึงความหมายทางสังคมที่กำกับสินค้าอยู่ ส่งผลให้ผู้คนบริโภคสินค้าตามความหมายทางสังคมที่กำกับสินค้าอยู่เพิ่มมากขึ้น ผู้คนจึงคำนึงถึงแต่คุณค่าที่เกิดขึ้นจากความหมายซึ่งสังคมหยิบยื่นให้ในการบริโภคสินค้าแต่ละครั้ง ในแง่นี้บริโภคนิยมเป็นการแสดงออกทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์รูปแบบหนึ่งซึ่งอาจจำกัดความได้ว่าเป็นการแสดงออกเชิงจิตวิทยาสังคม (psycho-social expression) ของปัจเจกที่เกิดขึ้นภายในอาณาบริเวณของการบริโภค ประสบการณ์ในวิถีนักบริโภคจึงมีทั้งมิติทางจิตวิทยาและมิติทางสังคมอยู่ในตัว เนื่องจากเกี่ยวพันอยู่กับการกำหนดความหมายรวมทั้งการให้ค่าความสำคัญโดยวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ

ตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้เป็นตัวแทนของคนเมืองในโลกสมัยใหม่ที่อยู่ภายใต้กระแสของบริโภคนิยมดังกล่าวข้างต้น อาชีพของตัวละครที่ข้องเกี่ยวกับอุตสาหกรรมวัฒนธรรม (cultural industries) เช่น วงการบันเทิง วงการแฟชั่น ฯลฯ ยังเป็นการขบขันวิถีชีวิตแบบนักบริโภคให้เด่นชัดยิ่งขึ้น เนื่องจากอุตสาหกรรมวัฒนธรรมเป็นอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยยะบ่งบอกให้เห็นถึงความหมายทางสังคมที่กำกับสินค้าอยู่ ผ่านการกำกับและ

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.

กำหนดคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ในพื้นที่ (สังคม) และเวลา (ยุคสมัย) หนึ่งๆ ลงไปในตัวสินค้าและบริการ มีกลุ่มคนชนชั้นกลางเป็นผู้บริโภคสำคัญของสินค้าและบริการเหล่านี้ เนื่องจากเป็นกลุ่มเป้าหมายที่หลงใหลอยู่กับการไขว่คว้าสิ่งที่ดูดีมีสไตล์และสุนทรีย์ะ เพื่อแสดงออกทางสังคมและวัฒนธรรมในการบ่งบอกถึงตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของตนเอง ในทางเดียวกัน ตัวละครในนวนิยายเรื่องนี้สะท้อนตัวตนที่ตกอยู่ภายใต้วิถีชีวิตแบบบริโภคนิยมดังกล่าว “ปาณนา” เป็นตัวอย่างแรก เธอเล่าประสบการณ์บางช่วงเวลาในชีวิตของเธอให้ผู้อ่านได้รับทราบถึงพฤติกรรมการบริโภคของเธอ ซึ่งส่วนมากจะเกี่ยวพันกับการใช้จ่ายใช้สอยสินค้ามีอีโก้ในย่านหรูต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เธอจะเป็นผู้กำหนดเองว่าจะบริโภคอะไร ที่ไหน และเมื่อไหร่ พฤติกรรมการใช้จ่ายใช้สอยของเธอจะเกิดขึ้นเมื่อใดก็ตามที่เธอต้องการ เพราะโลกพร้อมจะยินยอมและอะลุ่มอล่วยให้เธอได้ “ช้อปปิ้ง” เสมอ

พวกเขาอาจจะคิดว่าฉันทำตัวละเหะ เอาแต่ใจตัวเอง แบบที่เคยทำมาแล้วหลายครั้ง จู่ๆ ก็บินไปเปิดห้องกับเพื่อนสาวบนเกาะสมุย ปล่อยให้ โกล์ไปช้อปปิ้งในย่านคอสเวย์ เบย์ที่ฮ่องกง ทั้งๆ ที่มันงานต้องทำจดไว้แน่นทุกหน้าในสมุดคิว ตามสูตรนางแบบรุ่นใหม่ที่ถูก “สปอยล์” ด้วยชื่อเสียงและเงินทอง ใช้ชีวิตท่ามกลางสังคมเก๋ไก๋หรูหราโดยมีความงามภายนอกเป็นอำนาจมหาศาล กฎเกณฑ์ทุกอย่างถูกบิดเบือนหรือได้รับการอะลุ่มอล่วยสำหรับฉันเสมอ⁷

ตัวละคร “ทัศน์” เป็นตัวอย่างที่สอง พฤติกรรมการบริโภคของเขาแตกต่างจากปาณนา ตรงที่ปาณนามีพฤติกรรมการบริโภคในรูปแบบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (การใช้จ่ายใช้สอย) ซึ่งเป็นรูปธรรม มองเห็นได้ชัดเจน ในขณะที่ทัศน์มีพฤติกรรมการบริโภคในมิตินามธรรมมากกว่า เขาคำนิ่งและเป็นกังวลต่อ “ภาพลักษณ์” ของตนเองเป็นอย่างมาก ตรงนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่าทัศน์ได้ถูกกล่อมเกลามาให้มีวิธีคิดต่อการดำรงอยู่ของตัวเองไม่ต่างไปจากสินค้าชิ้นหนึ่งในท้องตลาด เขาคำนิ่งถึงภาพลักษณ์ของตัวเองตลอดเวลาเหมือนเป็นสินค้าในโลกปัจจุบันที่จะมีประโยชน์ใช้สอยได้ต่อเมื่อสามารถบ่งบอกให้เห็นถึงความหมายทางสังคมที่กำกับสินค้านั้นๆ อยู่ ด้วยเหตุนี้เป้าหมายสูงสุด (telos) ในชีวิตของทัศน์จึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าเขาเป็นคนอย่างไรจริงๆ (หรือมีประโยชน์ใช้สอยอย่างไรจริงๆ) แต่ขึ้นอยู่กับว่าเขาสามารถสร้างภาพลักษณ์ (ความหมายทางสังคม) ที่กำกับตัวเขาให้อยู่ในระดับสูงสุดได้อย่างไรต่างหาก

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21 – 22.

วงการนี้ข่าวสะพัดสะปลั่งรวดเร็วพอๆ กับการกดชัตเตอร์กล้องถ่ายรูปของช่างภาพเมื่ออาชีพ หรือเร็วกว่านั้นเสียอีก บางครั้งผู้คนรู้เรื่องล้วงลับของกันและกันตั้งแต่มันยังไม่เกิดด้วยซ้ำ แล้วเขาจะทำอย่างไร ... เขาเองน่าจะแคร้คนที่ จะมองมาด้วยแวตตาเปลี่ยนไป สังคมนี้อาจดูสบายและบางเบาจากภายนอก แต่ในแง่จิตใจ มันเป็นสังคมที่โหดร้าย แวตตาพิพากษาของคนอื่นสามารถฝากบาดแผลฝังลึกไว้ในความรู้สึก ถ้าพลาดนิดเดียว เขาอาจจัดอยู่ในหมวดคนน่ารังเกียจ ถูกจับจ้องให้ถูกเบียดตกโลกจนได้สักวัน ปกติทัศนจะระวังและเป็นกังวลกับรายละเอียดทางภาพลักษณ์ โดยเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่การงานโดยตรง⁸

“นายบ๊อบบี้ ไรท์” เป็นตัวอย่างลำดับสุดท้าย เขาเป็นนักดนตรีวงร็อกชาวอังกฤษผู้หล่อล่ำที่ผันตัวเองมาเป็นนายแบบบ้างเป็นครั้งคราว ผู้อ่านรับรู้เรื่องราวส่วนหนึ่งของบ๊อบบี้ผ่านจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ที่เขียนขึ้นโดยริก โจนซ์ม เพื่อนในโลกไซเบอร์คนหนึ่งของเจมส์ บ๊อบบี้ในสายตาของริกเป็นภาพของคนหนุ่มผู้มีวิถีชีวิตผิดแผกไปจากคนรุ่นก่อน ริกไม่สามารถเข้าใจถึงเหตุผลในพฤติกรรมต่างๆ ที่บ๊อบบี้เลือกกระทำในยามว่างได้เลย บ๊อบบี้ในแง่นี้สามารถเป็นตัวแทนของคนเมืองรุ่นใหม่ผู้แสวงหาหนทางสู่คติสุขารมณ์ (Hedonism)⁹ พวกเขาหล่อเลี้ยงชีวิตด้วยความบันเทิงเรีงรมย์ (pleasure)^{*} จึงสามารถเพลิดเพลินไปกับการทดลองสิ่งแปลกใหม่และความท้าทายในชีวิตที่สรรหาได้จากแฟชั่นและรูปแบบชีวิตในวัฒนธรรมย่อย (subculture) ต่างๆ ในพื้นที่เมือง อาทิ บีท (beat generation) พังก์ (punk) ร็อก (rock) นิวเวฟ (new wave) โกธิค (gothic) อัลเตอร์เนทีฟ (alternative) และฮิปฮอป (hip-hop) ฯลฯ รูปแบบของวัฒนธรรมย่อยเหล่านี้เป็นผลโดยตรงจาก

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

⁹ Colin Campbell, “Traditional and Modern Hedonism,” in David Clarke, ed. *The Consumption Reader* (London and New York : Routledge, 2003.). p.48-53.

* ความบันเทิงเรีงรมย์ (pleasure) เป็นทัศนคติใหม่ของผู้คนที่ถือกำเนิดขึ้นพร้อมกับโลกทันสมัย คอลิน แคมป์เบล (Colin Campbell) ให้ความเห็นว่าจิตวิญญาณของระบบทุนนิยมได้เคลื่อนความคิดของมนุษย์ที่มีต่อคติสุขารมณ์ (Hedonism) ไปสู่รูปแบบใหม่ คติสุขารมณ์เป็นแนวคิดที่เชื่อว่าความสุขสบายหรือความเพลิดเพลินเป็นยอดปรารถนาสูงสุดของมนุษย์ คติสุขารมณ์ตามวิธีคิดดั้งเดิม เช่น ในสมัยยุคกลาง จะจำกัดอยู่กับการสนองค้นหาให้แก่เนื้อหนังมังสาของตัวเอง เช่น การกิน การดื่ม การมีเพศสัมพันธ์ การเข้าสังคัม การขับร้อง การเต้นรำ และการละเล่นต่างๆ ฯลฯ ดังนั้น คนในสมัยก่อนจึงแสวงหากิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวให้มากที่สุดเพื่อให้ร่างกายตนเองได้รับความบันเทิงเรีงรมย์ในระดับสูงสุด แต่คติสุขารมณ์สมัยใหม่กลับมีรูปแบบของการแสวงหาความบันเทิงเรีงรมย์แบบไม่ระบุเฉพาะเจาะจง (non-specific pleasure-seeking) เป็นการให้คุณค่ากับตัวความบันเทิงเรีงรมย์ที่จะได้รับจากประสบการณ์หนึ่งๆ มากกว่าและไม่จำกัดอยู่กับการสนองค้นหาให้แก่ร่างกายเท่านั้น ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถกลายมาเป็นวัตถุแห่งความปรารถนา (object of desire) ได้ทั้งสิ้น แคมป์เบลเห็นว่าการบริโภคในระบบทุนนิยมจึงเป็นการแสวงหาความบันเทิงเรีงรมย์แบบใหม่ดังกล่าว เป็นเหตุให้มนุษย์สมัยใหม่มีแรงปรารถนาต่อสินค้าหรูหราฟุ่มเฟือยได้ไม่สิ้นสุด เพราะการบริโภคในที่นี้ไม่ใช่เพื่อตอบสนองต่อความต้องการทางกายเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่เป็นการบริโภคเพื่อตอบสนองความบันเทิงเรีงรมย์ทางจิตใจอีกด้วย

ประสบการณ์แบบใหม่ที่มีต่อเมือง เป็นสุนทรียศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความบันเทิงเริงรมย์แห่งเมืองในโลกบริโภคนิยม โดยเห็นว่ารูปแบบวิถีชีวิตในเมืองดังกล่าวจะมอบความรื่นเริงสูงสุดให้แก่การดำรงอยู่ของตนเอง

นายบ๊อบบี้เป็นนักดนตรีวงร็อกที่กำลังเริ่มดังในแวดวงกลุ่มคนนิยมดนตรีใต้ดิน บางครั้งเขาเดินแบบ ถ่ายแฟชั่นเป็นงานอดิเรก เพราะทำทางหมอนี้จะหล่อเหลาผิดธรรมชาตินักดนตรีไปหน่อย ... หนุ่มน้อยของเราเป็นคนชอบชีวิตกลางแจ้ง เมื่อไหร่ได้เว้นว่างจากงาน เขามักหาเวลาไปเดินป่า ปีนเขา ตั้งแคมป์ (ติดกับนักดนตรีร็อกรุ่นเรลียบลับ แม่ung เด็กรุ่นใหม่มันเห็นห้อยอะไรกันไปหมดวะ มันไม่รู้จักความหมายที่แท้จริงของคำว่า “ร็อก แอนด์ โรลล์” กันเลยหรือไง) บางทีก็ไปคนเดียว หายไปเป็นวันๆ แต่ส่วนใหญ่ก็จะไปกับพรรคพวกรสนิยมเดียวกัน (หมายถึงรสนิยมกลางแจ้งไว้ย ออย่าคิดลึก ใ้เต่าลามก) เมื่อเร็วๆ นี้พ่อหนุ่มก็เพิ่งไปมาหยกๆ แก่เข้มมัย หนาวๆ อย่างนี้มีคนบ้าพอจะเข้าป่าไปตั้งแคมป์วะ สำหรับข้า แค่ปลดชิปกางเกงหยิบกระเชีวออกมาเชีว ยังใช้เวลาทบทวนหลายนาน มันหนาวนะไว้¹⁰

การใช้พื้นที่เมืองใหญ่ทั่วโลกเป็นฉากและการสร้างตัวละครที่มีวิถีชีวิตแบบเมืองตามตัวอย่างข้างต้นทั้งหมดนี้ ชี้ให้เห็นว่า *นอนใต้ละอองหนาว* มีแก่นเรื่องที่เกี่ยวข้องพันกับประเด็นเรื่องบริโภคนิยมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะวรรณกรรมเรื่องนี้ได้ร้อยเรียงพื้นที่เมืองต่างๆ ทั่วโลกให้อยู่ติดติดกันจนกลายเป็นฉากใหญ่หนึ่งเดียว และได้รวบรวมเรื่องเล่าเล็ก (mini-narrative) ของหนุ่มสาวนักบริโภคนิยมผู้อาศัยอยู่ตามเมืองใหญ่ทั่วโลกให้เกิดขึ้น ได้ภายใต้เรื่องเล่าเดียวกัน ส่งผลให้วรรณกรรมเรื่องนี้เสนอภาพคนเมืองในโลกสมัยใหม่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากระบบทุนนิยมและการบริโภคนิยมเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดวิถีชีวิต

5.3 บันเทิงคดีสืบสวนสอบสวน : พุทธิกรรมประหลาดที่พวกเขาเองควบคุมไม่ได้

ประเด็นพุทธิกรรมประหลาดของตัวละครหนุ่มสาวนักบริโภคนิยมที่เกิดขึ้นในนวนิยายเรื่องนี้ได้รับการติดตามและเฝ้ามองโดยตัวละครเจมส์ วัตสัน ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าเจมส์เป็นตัวละครที่ช่วยให้ผู้อ่านสามารถปะติดปะต่อเรื่องราวต่างๆ ในนวนิยายเล่มนี้ เจมส์อยู่ในขั้นตอนกระบวนการวิจัยและรวบรวมข้อมูลเพื่อเขียนหนังสือเล่มใหม่ของเขาที่ชื่อว่า *ชีวิตใหม่* ด้วยความหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเปลี่ยนแปลงชีวิตของเขาและอาจมอบชีวิตใหม่ให้กับเขาด้วย

¹⁰ ปราบคา หนุ่น, *นอนใต้ละอองหนาว*, หน้า 49 – 50.

เช่นเดียวกันในท้ายที่สุด “บางทีหนังสือเล่มนี้อาจจะสร้างปรากฏการณ์ขายดีถล่มทลายอย่างที่เขามิเคยทำได้มาก่อน มันอาจเปลี่ยนชีวิตเขาชนิดหน้ามือตัวเองเป็นหลังมือคนอื่น ช่วยปรับสถานะของเขาจากนักเขียนระดับ ‘พอเลี้ยงตัวได้’ ไปเป็นมหาเศรษฐี”¹¹ เจมส์จึงเพียรพยายามเขียนงานซึ่ง “เป็นทักษะเดียวที่เขาจะพอมีพรสวรรค์ให้คนนับถืออยู่บ้าง”¹² ให้ได้ดีที่สุดและสำเร็จลุล่วงให้ได้ในเร็ววันที่สุดเท่าที่ชายวัยห้าสิบปลายๆ เช่นเขาจะกระทำได้

อย่างไรก็ตาม “เจมส์เริ่มไม่แน่ใจในทัศนคติและประเด็นของหนังสือเล่มนี้ เขาลุ่มหลงเสน่ห์ของการหลุดพ้นเป็นการส่วนตัว แต่สิ่งที่มีนัยสะท้อนเกี่ยวกับสังคมสมัยใหม่ดูจะอ่อนแอลงทุกครั้งที่เขาเขียนบทต่อไป”¹³ สาเหตุสำคัญที่ทำให้เขาไม่แน่ใจมาจากความรวดเร็วและความกระจัดกระจายของข้อมูล ทิศทางความคิดของเขากระโดดไปมาจนรู้สึกสับสนกับปรากฏการณ์ที่หนุ่มสาวหน้าตาดีจากทั่วทุกสารทิศบนโลกจำนวนมากมีพฤติกรรมประหลาดทางเพศ และดูเหมือนหนุ่มสาวทุกคนเหล่านั้นพยายามจะหนีออกไปจากวิถีชีวิตเดิมๆ ในเมืองบ้านเกิดเมืองนอนของตัวเองอย่างไร้สาเหตุ เจมส์พยายามผูกโยงปรากฏการณ์นี้เข้ากับ “ประเด็นความหมกมุ่นอยู่กับการประกาศ ‘ตัวตน’ ของวัฒนธรรมตะวันตกที่ขยายอิทธิพลอย่างกว้างขวางไปทั่วสารทิศ”¹⁴ กระนั้น เขายังคงสงสัย เขาไม่สามารถอธิบายเหตุการณ์นี้ในมิติอื่นๆ ได้เพิ่มเติมเลย

เหตุผลที่ทำให้เขาตั้งคำถามกับงานของตัวเองมาหลายคืนไม่ใช่เพราะหนังสือ (ชื่อ ชีวิตใหม่) ที่เขาใช้เวลาเขียนมาแล้วกว่าสองปีกำลังเดินเข้าหาทางตัน ตรงกันข้าม ปัญหาของเขาคือมันดูเหมือนจะไม่มีที่สิ้นสุด ข้อมูลน่าสนใจ โผล่ผุดแทบทุกสัปดาห์ ทิศทางและน้ำเสียงในตัวหนังสือของเขาเริ่มเปลี่ยนแปลงและจัดกระจายจนไม่เป็นระบบระเบียบตามที่เขากำหนดไว้ตอนต้น ความตั้งใจดั้งเดิมของเขาคือการเปิดโปงสภาวะบีบคั้นของโลกยุคใหม่ ที่ทำให้คนบางกลุ่มบางพวกต้องหาหนทางทำให้ตัวเองหลุดพ้นจากความกดดันในชีวิต เขาพยายามยกประเด็นความหมกมุ่นอยู่กับการประกาศ ‘ตัวตน’ ของวัฒนธรรมตะวันตกที่ขยายอิทธิพลอย่างกว้างขวางไปทั่วสารทิศโดยตราหน้าว่านั่นคือเหตุผลสำคัญที่บังคับให้คนจำนวนหนึ่งไม่ต้องการมีตัวตนตามที่สังคมคาดหวัง พวกเขาต้องการค้นหาความหมายของการมีชีวิตในรูปแบบที่พวกเขากำหนดขึ้นเอง¹⁵

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29 – 30.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

ความพยายามของเจมส์ในการผูกโยงปรากฏการณ์ของคนหนุ่มสาวที่มีพฤติกรรมประหลาดเข้ากับ เรื่องการประกาศ “ตัวตน” สามารถตีความได้ว่าเจมส์เล็งเห็นมโนทัศน์เรื่องตัวตนและอัตลักษณ์ว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้างต้น เราเห็นว่าตัวตนและอัตลักษณ์ของคนรุ่นใหม่เหล่านี้เกิดขึ้นภายในอาณาบริเวณของการบริโภค การติดตามและเฝ้า มองพฤติกรรมของคนหนุ่มสาวโดยตัวละครเจมส์ในแง่เนื้อเรื่องเป็นการพยายามทำความเข้าใจอัต ลักษณ์ร่วมสมัยแห่งสังคมบริโภคนั่นเอง

จากการที่ตัวละครเจมส์เป็นตัวละครที่มีภาระหน้าที่ในการติดตามเฝ้ามองพฤติกรรมของ คนหนุ่มสาวทำให้ *นอนใต้ละอองหนาว* เชื่อมโยงกับเท็กซิตีลีสวนสอบสวน* และประเด็นสังคม บริโภคเข้าไว้ด้วยกัน โดยเปิดเผยให้เห็นประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ร่วมสมัยในสังคมบริโภคนั้น ขนบวินัยแนวสืบสวนสอบสวน ด้วยการดำเนินเรื่องราวที่คู่ขนานกันและตัดสลับไปมาระหว่าง เรื่องชีวิตป่าณา ซึ่งเป็นเรื่องราวที่สะท้อนตัวตนร่วมสมัยในสังคมบริโภคนั้น กับเรื่องชีวิตเจมส์ วัตสัน ซึ่งเป็นเรื่องราวที่สะท้อนขนบวินัยสืบสวนสอบสวน การดำเนินเรื่องแบบคู่ขนานและตัด สลับไปมาดังกล่าว ตีความได้ว่าเป็นการนำประเด็นทั้งสองมาไว้ชิดติดกัน เพื่อสร้างความหมายและ ความเข้าใจใหม่ให้แก่ประเด็นบริโภคนิยมและอัตลักษณ์ร่วมสมัย

* อนุภาค (motif) การติดตามและการเฝ้ามองพฤติกรรมที่ปรากฏในโครงเรื่องตัวละครเจมส์ ไม่ได้เป็นเพียงการติดตาม เหตุการณ์ธรรมดาทั่วไป หากแต่สะท้อนลักษณะขนบวินัยแนวสืบสวนสอบสวนด้วย เพราะชื่อตัวละครเจมส์ วัตสันที่ปรากฏ ในนวนิยายเรื่องนี้มีสายสัมพันธ์ที่สามารถทำให้ผู้อ่านเชื่อมโยงเข้ากับตัวละครสองตัวในบันเทิงคดีสืบสวนสอบสวน ตัวละครแรก ชื่อ จอห์น วัตสัน (John Watson) ในชุดเรื่องสั้นสืบสวนสอบสวนเชอร์ล็อก โฮล์มส์ (Sherlock Holmes) ประพันธ์โดยเซอร์ อาร์เธอร์ โคนัน ดอยล์ (Sir Arthur Conan Doyle) จอห์น วัตสันเป็นคู่หูนักสืบเชอร์ล็อก โฮล์มส์ เขาเป็นผู้เล่าเรื่องให้แก่เรื่องราวทั้งหมด 56 เรื่องและเป็นตัวละครที่ช่วยให้ผู้อ่านสามารถปะติดปะต่อเรื่องราวต่างๆ ในนวนิยายสืบสวนสอบสวนชุดนี้ โดยเขาบรรยายวิธีการสืบ ของโฮล์มส์ให้ผู้อ่านฟังพร้อมทั้งโยนคำถามเพื่อให้โฮล์มส์ได้ชี้แจงถึงหลักการและเหตุผลของคดีต่างๆ อย่างกระจ่าง ในเรื่องสั้น “The Man with the Twisted Lip” ภรรยาของจอห์นที่ชื่อแมรี่ มอร์สตัน (Marry Morstan) อยู่ๆ ได้เรียกชื่อสามีของเธอว่าเจมส์ ซึ่งมี การวิเคราะห์กันว่าอาจแผลงมาจากชื่อกกลางของจอห์นเองที่ว่า “ฮามิช” (Hamish) ซึ่งเป็นชื่อเจมส์ในภาษาสกอต จอห์น วัตสันถูก เรียกว่าเจมส์ วัตสันในเรื่องสั้นดังกล่าว นอกจากชุดนวนิยายสืบสวนสอบสวนเชอร์ล็อก โฮล์มส์แล้ว เจมส์ บอนด์ 007 (James Bond 007) เป็นตัวละครตัวที่สองที่ผู้อ่านสามารถเชื่อมโยงไปได้ เนื่องจากเจมส์ วัตสันในนวนิยายเรื่องนี้ถูกเรียกภายใต้ชื่อเจมส์ บอนด์ โดยเพื่อนของเขาคนหนึ่งในประเทศจีนที่ชื่อว่าไซมอน “เขาไม่เข้าใจว่าเพราะเหตุใดไซมอนจึงไม่เลิกเรียกเขาว่าบอนด์ ... เจมส์ บอนด์เสียที มันเป็นเรื่องที่น่าอายมากกว่าจะเรียกเสียหัวเราะ” ชุดนวนิยายสืบสวนสอบสวนเจมส์ บอนด์ 007 ประพันธ์ขึ้นโดยไออัน เฟลมมิง (Ian Fleming) ในปีค.ศ. 1953 มีเรื่องราวเกี่ยวกับตัวละครสายลับผู้เก่งกาจที่ทำงานให้กับหน่วยข่าว กรองพิเศษแห่งประเทศสหราชอาณาจักร เขาสามารถสืบงานราชการลับให้สำเร็จลุล่วงได้ทุกคดี

การอยู่ชิดติดกันของโครงเรื่องทั้งสองทำให้สามารถนำตัวละครนักสืบมาเทียบเคียงเข้ากับตัวละครนักบริโกลได้ ตัวละครทั้งสองต่างพยายามแสวงหาความหมายให้แก่การดำรงอยู่ของตัวเองด้วยกันทั้งคู่ กล่าวคือ ตัวละครนักสืบจะพยายามแสวงหาความหมายผ่านการถอดรหัสเบาะแสต่างๆ เพื่อนำไปสู่การค้นพบความจริงของคดีหนึ่งๆ ในขณะที่ตัวละครนักบริโกลจะพยายามแสวงหาความหมายผ่านการบริโกลสินค้ำรอบตัว เพื่อนำเอาความหมายเหล่านั้นมาประกอบสร้างอัตลักษณ์ของตัวเอง โลกของตัวละครนักสืบและโลกของตัวละครนักบริโกลในแง่หนึ่งจึงมีลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ เป็นโลกที่เต็มไปด้วยสัญญาณ ความหมาย และการถอดรหัส ที่ตัวละครทั้งสองไม่ว่าจะเป็นนักสืบหรือนักบริโกลต่างต้องดิ้นรนในการแสวงหาความหมายจากโลกรอบตัวดังกล่าวให้ได้ เพื่อบรรลุสิ่งที่ตนเองต้องการและเพื่อเติมเต็มอัตลักษณ์และการดำรงอยู่ของตัวเอง *นอนใต้ละอองหนาว* ตามมุมมองนี้สะท้อนการดิ้นรนของอัตลักษณ์ร่วมสมัยในโลกแห่งสัญญาณ การตัดสลับไปมาระหว่างโครงเรื่องนักสืบและโครงเรื่องนักบริโกลทำให้เรื่องราวทั้งสองสัมพันธ์กันและขัดแย้งซึ่งกันและกัน เจมส์และปานานาในฐานะตัวละครเอกของโครงเรื่องทั้งสองดำรงอยู่เพื่อเปิดเผยให้เห็นในสิ่งเดียวกัน นั่นคือ อัตลักษณ์ร่วมสมัยในสังคมบริโกล ด้วยเหตุนี้ โครงเรื่องขนบนวนิยายสืบสวนสอบสวนที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ ในด้านหนึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะของสังคมบริโกลได้เช่นกัน

ตามที่ได้เกริ่นไว้ก่อนหน้านี้ว่าตัวละครเจมส์มีลักษณะที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่ตัวละครนักสืบ ไม่ว่านจะเป็นจากชื่อของตัวละครหรือจากพฤติกรรมการเฝ้ามองและติดตามเหตุการณ์ของคนหนุ่มสาว การเชื่อมโยงดังกล่าวทำให้เห็นว่าเรื่องราวของตัวละครนี้ ดำเนินเรื่องด้วยแนวขนบนวนิยายสืบสวนสอบสวน ซึ่งเป็นบันเทิงคดีที่มักมีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับตัวละครนักสืบหรือสายลับที่พยายามคลี่คลายปมปัญหาของคดีความต่างๆ ให้กระจ่างชัด วิธีการที่ตัวละครเหล่านี้ใช้ในการแกะร่องรอยของคดีจะมาจากการหาความสัมพันธ์แบบสาเหตุ – ผลลัพธ์ (causal relation) ที่พบจากเบาะแสต่างๆ ของเหตุการณ์ ด้วยความหวังว่าจะมีสาเหตุสำคัญซ่อนอยู่เบื้องหลัง ถือเป็นอาการอธิบายปัญหาและการแก้ปัญหาโดยใช้ตรรกะแห่งเหตุผลเป็นสำคัญ* วิธีการสืบค้นดังกล่าวเป็นผลิตผล

---

* เหตุผล (reason) ในภาษาอังกฤษมีแหล่งกำเนิดของศัพท์จากภาษากรีกว่า logos และลาตินว่า ratio การกำเนิดขึ้นของภาวะสมัยใหม่ (modernity) ภายใต้อิทธิพลจากกรอบวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ นัยยะของคำศัพท์ว่าเหตุผล (reason) และตรรกะ (logic) ถูกลดทอนไปสู่ความหมายเชิงการวิเคราะห์ (analytic meaning) ทางตรรกศาสตร์เป็นสำคัญ ทำให้คำว่า logos ในความหมายปัจจุบันเกี่ยวพันลึกซึ้งกับกระบวนการนิรนัย (deduction) ภายใต้กฎตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์อย่างเคร่งครัด เหตุผลและตรรกะจึงผูกติดกันอย่างแยกไม่ออกจากการพิสูจน์ กลายเป็นเครื่องมือในการแสวงหาประพจน์หรือข้อความสัมบูรณ์ที่

สำคัญของยุคเรืองปัญญา (The Age of the Enlightenment) และภาวะสมัยใหม่ภายใต้อิทธิพลจากกรอบวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ อย่างไรก็ตาม นัยยะของคำศัพท์ว่า “เหตุผล” และ “ตรรกะ” ตามกรอบแนวคิดเหตุผลนั้น ถูกกลดทอนไปสู่ความหมายเชิงการวิเคราะห์ (analytic meaning) ทางตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์เป็นสำคัญ

ด้วยเหตุนี้ วิธีการสืบสวนสอบสวนภายใต้กระบวนการที่ค้นดังกล่าวจึงเกี่ยวพันลึกซึ้งกับการอนุมานแบบนิรนัย (deduction) และการอนุมานแบบอุปนัย (induction) ภายใต้กฎตรรกศาสตร์อย่างเคร่งครัด ส่งผลให้นักสืบทุกคนมีภารกิจสำคัญที่ต้องแสวงหาเหตุปัจจัยสัมบูรณ์อันปราศจากความคลาดเคลื่อน มีความเที่ยงตรงแม่นยำ และต้องสามารถพิสูจน์ได้ ด้วยเหตุนี้ ความเชื่อมโยงระหว่างเจมส์ วัตสันแห่ง *นอนใต้ตะอองหนาว* กับจอห์น วัตสันและเจมส์ บอนด์ 007 ตามที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้สะท้อนว่าตัวละครดังกล่าวตกอยู่ภายใต้ภารกิจที่ต้องสืบสวน และสืบค้นเพื่อแสวงหาคำอธิบายสัมบูรณ์ให้แก่ปรากฏการณ์แห่งตัวละครหนุ่มสาวที่เกิดขึ้นในนวนิยาย ซึ่งเป็นการแสวงหาคำอธิบายให้กับประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ร่วมสมัยในสังคมบริโภคนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ตัวละครเจมส์ วัตสันที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้กลับไม่ได้มีความสามารถในการสืบเสาะแคะรอยได้เก่งกาจเทียบเท่าตัวละครจอห์น วัตสัน หรือเจมส์ บอนด์ 007 เลย เขาไม่ได้มีลักษณะเป็นวีรบุรุษผู้สามารถพิชิตปัญหาได้ ทั้งที่เขาใช้วิธีการเดียวกันกับนักสืบต่างๆ ตามขนบบันเทิงคดีสืบสวนสอบสวน อันเป็นวิธีการตามแนวคิดปฏิฐานนิยม (positivism) ที่ให้คุณค่ากับข้อเท็จจริงเชิงรูปธรรม ความเป็นกลาง (neutral) และการมีระยะห่างระหว่างผู้ศึกษากับวัตถุในการศึกษา ในโครงเรื่องของนักสืบเจมส์ พบว่าเขาพยายามดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ตามแนวทางดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็น 1) การตั้งสมมุติฐาน 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ และ 3) การแบ่งแยกชัดเจนระหว่างผู้ศึกษาและสิ่งศึกษา ดังนี้

ประเด็นการตั้งสมมุติฐานเห็นได้จากการที่เจมส์ตั้งสมมุติฐานโดยนิยามปรากฏการณ์ดังกล่าวว่าเป็น “การหลุดพ้น” จากนั้นพยายามมองหาเหตุปัจจัยให้กับปัญหาดังกล่าว เช่น ปัญหาการเงิน ปัญหาทางกฎหมาย ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจมืด ปัญหาครอบครัว ปัญหาทางจิต ปัญหาความรัก การลักพาตัว การฆาตกรรม และการกักขังหน่วงเหนี่ยว ฯลฯ อันเป็นไปตามลำดับขั้นตอนของ

ปราศจากความคลาดเคลื่อนและมีความเที่ยงตรงแม่นยำ ทำให้ปัจเจกในฐานะสัตว์เหตุผล (rational being) ต้องสามารถพิสูจน์โลกได้ ทั้งนี้ บุคคลนั้นต้องแยกตนเองออกจากอารมณ์ ร่างกาย และสิ่งแวดล้อมเพื่อแสวงหากฎสัมบูรณ์ให้แก่ปรากฏการณ์โลก

กระบวนการหาความสัมพันธ์แบบสาเหตุ – ผลลัพธ์ เจมส์เชื่อว่าวิธีการดังกล่าวจะช่วยให้เขาเข้าใจสาเหตุของการพยายามหลุดพ้นของคนหนุ่มสาว

เจมส์มักจะเริ่มรู้สึกว่าเขาเข้าใจการพยายามหลุดพ้นของคนเหล่านั้น เขาเรียกมันว่าการ “หลุดพ้น” เพราะยิ่งวิจัยลึกลงไปเท่าไร เขาก็ยิ่งรู้สึก “หนี” เป็นนิยามที่ผิด ในแต่ละปีคนจำนวนมากที่หายไปจากชีวิตของตัวเอง ไม่ใช่คนที่มีปัญหามากมายถึงขั้นต้องหลบหนีแน่นอน เปอร์เซ็นต์ของคนที่ย้ายตัวเพราะมีปัญหาการเงิน มีปัญหาทางกฎหมาย มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจ มีปัญหาการครอบครัว มีปัญหาทางจิต หรือหนีตามคนรักก็มีอยู่ไม่น้อย ยิ่งไปกว่านั้น คนที่สูญเสียหายเพราะถูกลักพาตัว ถูกฆาตกรรม หรือถูกกักขังก็มีเปอร์เซ็นต์สูงจนน่าใจหาย¹⁶

ประเด็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์เห็นได้จากการที่เจมส์ใส่ใจอยู่กับข้อมูลในระดับเชิงพฤติกรรมที่แสดงออกมามากกว่า (outwardness) ของปัจเจกหนึ่งๆ กิจกรรมที่เจมส์ทำแทบทุกชั่วโมงเกี่ยวพันข้อเท็จจริงทางสังคมเชิงประจักษ์ที่ตนเอง “ค้นพบ” ตามจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ที่ได้รับมาจากเพื่อนในโลกไซเบอร์ จดหมายทั้งหมดมีเนื้อหาเกี่ยวกับพฤติกรรมไม่ปกติของคนหนุ่มสาวแทบทั้งสิ้น เช่น กรณีชายหนุ่มที่อยู่ๆ หายจากบ้านในย่านชานเมืองชิคาโกไป และกรณีนักแสดงสาวที่ละทิ้งหน้าที่การงานไปนั่งดื่มกาแฟในประเทศเกาหลีใต้เสียคือๆ

เขาหันกลับมาสู่ปัจจุบัน มองรูปถ่ายบนจอคอมพิวเตอร์ ชายหนุ่มหน้าตาดี อายุยี่สิบห้า เพิ่งหายจากบ้านในย่านชานเมืองชิคาโกไม่กี่ชั่วโมง คาดว่าหนีไปเองมากกว่าจะถูกฆาตกรรมหรือเกิดอุบัติเหตุ เพราะมีคนแน่ใจว่าเห็นเขาที่สถานีรถไฟ เจมส์คลิกปิดข้อมูลนั้น แล้วเปิดข้อมูลเก่าที่เขาได้รับเมื่อวาน นักแสดงละครเวทีหายตัวไปโดยไม่แจ้งผู้กำกับหรือผู้ร่วมแสดง เธอรับบทเป็นตัวเอกของละครที่กำลังแสดงทุกคืนในกรุงบอสตัน อยู่ๆ ก็ไม่ปรากฏตัวเสียคือๆ รายนี้ก็มีพยานยืนยันว่าเห็นเธออยู่ในสภาพปกติทุกอย่าง แต่แปลกคือเขาเห็นเธอในร้านกาแฟเล็กๆ กลางกรุงโซล เกาหลีใต้ ความเป็นคนมีเพื่อนฝูงทำงานกระจัดกระจายตามจุดต่างๆ ของโลก เจมส์ได้ข้อมูลจากต่างประเทศมาประกอบ และรองรับการวิเคราะห์ของเขาไม่น้อย เขาคลิกเปิดอินเทอร์เน็ตเพื่อเช็คอีเมล มันเป็นกิจกรรมที่เขาทำแทบทุกชั่วโมง¹⁷

กรณีบ๊อบบี้ ไรท์เป็นตัวอย่างสำคัญชัดเจน เจมส์รับรู้พฤติกรรมของบ๊อบบี้ผ่านข้อความในจดหมายอิเล็กทรอนิกส์จากนายริค โลงนซัม สหายชาวอังกฤษที่คบค้าสมาคมกับเขามานานเกือบยี่สิบปีและจาก

¹⁶ ปราบดา หุ่ย่น, *นอนใต้ละอองหนาว*, หน้า 27.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30 – 31.

บทสนทนาทางโทรศัพท์กับ ไชมอน เพื่อนของเขาในประเทศจีน ข้อมูลที่เจมส์ได้รับจากเพื่อนทั้งสองวนเวียนอยู่กับการพรรณนาถึงพฤติกรรมภายนอกของบ๊อบบี้ว่าเขาทำอะไร ที่ไหน และอย่างไร นายริก โจนส์เขียนถึงเจมส์ว่า “บ๊อบบี้มีอาการแปลกๆ บางวันเหม่อลอยเหมือนคนเมา ... บางวันพูดเพื่อเจ้อเหมือนไม่รู้ตัวว่าทำอะไรอยู่ แต่บางวันก็ปกติ ทำเอาเพื่อนๆ วิดกกังวล”¹⁸ พร้อมทั้งตั้งสมมุติฐานให้เจมส์ฟังว่าบ๊อบบี้ “ภายนอกดูธรรมดา ข้างในแหม่งประสาทแตก”¹⁹ ไชมอนเองให้ข้อมูลเกี่ยวกับบ๊อบบี้ในแนวทางเดียวกัน เขาโทรศัพท์มาบอกให้เจมส์รับฟังถึงพฤติกรรมของบ๊อบบี้เมื่อเขาได้เดินทางไปยังประเทศจีนแล้ว

ดูเหมือนบ๊อบบี้มีจุดประสงค์ในการเดินทางเพียงเพื่อพักผ่อนแล้วทั้ง ฟันแล้วทั้ง ... ไม่ใช่การข่มขืนด้วยนะ ไม่มีใครถูกขืนใจ มีแต่ขอมมันง่ายๆ หลงเสน่ห์เหมือน โดนมอนด์สะกด ก็ ... เด็กมันหล่อนะนะ ... สาวๆ ที่ขอมให้มันเอาแต่ละคนก็ไช่ข่อย แต่หลังจากหมอทิ้งไปแล้วนะสิ ทุกคนมีอาการแปลกๆ เหวอๆ บางคนไปหาหมอ ก็ไม่พบอะไรผิดปกติ²⁰

ประเด็นการแบ่งแยกชัดเจนระหว่างผู้ศึกษาและสิ่งศึกษาเห็นได้จากความสัมพันธ์ระหว่างเจมส์กับงานศึกษาของเขา วรรณกรรมเรื่องนี้มักบรรยายภาพให้เจมส์นั่งอยู่หน้าจอคอมพิวเตอร์เพื่อติดตามข้อมูลของคนหนุ่มสาวจากจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ โทริกต่างๆ ที่เขาได้รับจากเพื่อนๆ ในโลกไซเบอร์ พฤติกรรมการนั่งอยู่หน้าจอคอมพิวเตอร์สะท้อนเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างเจมส์ (ผู้ศึกษา) กับพฤติกรรมของคนหนุ่มสาว (สิ่งที่ศึกษา) ซึ่งอยู่ภายในคอมพิวเตอร์ ซึ่งเส้นแบ่งดังกล่าวได้กำหนดให้เจมส์ (ผู้ศึกษา) อยู่ภายในห้องที่หน้าจอคอมพิวเตอร์ ในขณะที่พฤติกรรมของคนหนุ่มสาวอยู่ในโลกภายนอก ซึ่งจะแตกต่างจากขนบสืบสวนสอบสวนทั่วไปที่ตัวละครนักสืบมักออกไปสืบค้นข้อมูลที่อยู่ในเหตุการณ์จริงภายนอก พฤติกรรมของคนหนุ่มสาวนี้เป็นวัตถุศึกษา โดยมีเจมส์เป็นผู้พยายามแสวงหาคำอธิบายสัมบูรณ์ที่เที่ยงตรงแม่นยำให้แก่ประสบการณ์ พฤติกรรมและปรากฏการณ์อันแปลกประหลาดของคนหนุ่มสาวเหล่านี้ เขาใช้เวลาสองปีกว่าในการสืบเสาะหา “หลักฐาน” จากข้อมูลต่างๆ ที่ได้รับเพื่อทำความเข้าใจของตรรกะที่ร้อยเรียงอยู่ในสิ่งที่เขาศึกษา ด้วยความหวังว่าจะมีสาเหตุสำคัญซ่อนอยู่เบื้องหลัง

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 51.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

คนหนุ่มสาวตัดสินใจหนีออกไปจากชีวิตตัวเองอย่างไม่ค่อยมีเหตุผล ที่ค่อนข้างแปลก เหมือนกันในแทบทุกกรณี คือ พวกเขาต่างหนีด้วยวิธีเดินทางไกลไปต่างประเทศ แม้บางคน อาจยังไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าเป็นเช่นนั้น ตลอดสองปีกว่า เจมส์ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคนหายและ คนหนีออกจากบ้านมาแล้วหลายพันราย แต่ไม่มีช่วงไหนมีการรายงานข่าวถี่และคล้ายคลึงกัน มากจากแทบทุกทวีปของโลกเท่านี้²¹

แทนที่เจมส์จะพบกับผลลัพธ์ให้แก่ปัญหาที่เขาใช้เวลาค้นคว้ามาไม่ต่ำกว่าสองปี เครื่องมือ เชิง ปรวิสัยแห่งกรอบตรรกะและเหตุผลตามขนบบัณฑิตยศาสตร์สืบสวนสอบสวน ไม่ว่าจะเป็นการตั้ง สมมุติฐาน การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ และการแบ่งแยกระหว่างผู้ศึกษากับสิ่งศึกษา วิธีการ เหล่านี้ล้วนไม่นำเขาไปสู่คำตอบ และไม่ช่วยให้เขาพบทางออกของปัญหาได้ ต่อให้เขาเพียร พยายามเท่าใด วัตถุประสงค์ดังกล่าวยังคงดูไม่มีเหตุผลในตัวเองสำหรับเขาและเป็นโลกที่บรรจุเต็ม ด้วยสรรพสิ่งอันลึกลับที่ไม่สามารถอธิบายได้ สิ่งเดียวที่เขาค้นพบมีเพียงความเงิบงันที่ทำให้เขา จมหายไปในความสนเท่ห์เท่านั้น “เจมส์เพิ่งมองตัวหนังสือบนจอคอมพิวเตอร์เหมือนจะรอให้มัน เริ่มพูดคุยกับเขา แต่นอกจากเสียงกรางเบาๆ ที่เล็ดลอดออกจากเครื่องและเสียงเหล็กกระทบกันเป็น จังหวะกุกกักจากฮาร์ดไดรฟ์ เจมส์ไม่ได้ยินเสียงอะไรอีก”²² เนื่องจากไม่สามารถหาคำตอบให้กับ ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้

เจมส์แสดงความวิตกกังวลของตนเองออกมาหลายครั้งตลอดตัวบท เขาคำครวญด้วย ประโยคที่ว่า “ข้าพเจ้าจะทำสิ่งนี้ไปเพื่ออะไรกันวะ”²³ ถึงสองครั้งในนวนิยายเรื่องนี้ เห็นได้ว่าสภาพ ภายในจิตใจของเจมส์ถูกบีบคั้นอย่างมากจนรู้สึกไม่ต่างจากการตกนรก “เจมส์บอกตัวเองก่อนนอน หายใจเบาๆ นรกไม่ใช่สถานที่ มันเป็นสภาวะทางจิตใจ บางทีความคิดที่เวียนวนไม่สิ้นสุดเพราะ ปราศจากจุดมุ่งหมายเช่นนี้เองที่เรียกว่าตกนรก”²⁴ นอกจากนั้น เขายังรู้สึกว่าปัญหาที่เขาขบคิดอยู่ ค่อยๆ ดูคลี่คลายชีวิตของเขาเข้าไปจนมีสภาพไม่ต่างจากผีดิบ

เจมส์พบว่าเขายังโดนเสน่ห์ของการหายตัวเพื่อ “หลุดพ้น” ครอบงำมากขึ้นเรื่อยๆ หลุดพ้น จากอะไร จากความไร้ความหมายในชีวิตของตัวเองก่อนที่มันจะกลืนกินความรู้สึกหมดเกลี้ยง

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 53.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27 และ 28.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

จนเหลือแต่การทำงานทางกายภาพไปวันๆ กลายเป็นผีดิบที่นั่งจ้องจอคอมพิวเตอร์ตอนดึก
ครึ่งโดยไม่รู้ความหมายในพฤติกรรมของตัวเอง²⁵

ความรู้สึกที่ว่าตนเองกำลังกลายเป็นหรือแปรสภาพเป็น “ผีดิบ” ถือเป็นอุปมาอุปไมย (metaphor) ที่สำคัญ เนื่องจากสะท้อนมิติของการสูญเสียสถานะความเป็นมนุษย์บางประการไป เจมส์ที่รู้สึกว่าคุณภาพตัวเองกำลังกลายเป็นผีดิบเป็นเจมส์ที่ปราศจากคุณสมบัติความเป็นสัตว์เหตุผล (rational being) ของตัวเอง หากพิจารณาตามมโนทัศน์มนุษยนิยม (humanism) ของโลกตะวันตก ตรรกะแห่งเหตุผลถือเป็นคุณสมบัติและเงื่อนไขสำคัญที่สุดของความเป็นมนุษย์ หากไร้ความสามารถดังกล่าวแล้ว บุคคลนั้นจะไม่มีสถานภาพความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ เจมส์ผู้ที่ไม่สามารถขบคิดตามกรอบแห่งเหตุผลได้จึงมีความเป็นอื่นจากความเป็นมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ เขาจึงค่อยๆ รู้สึกว่าตนเองกำลังกลายร่างไปสู่ผีดิบ

จากตัวอย่างข้างต้น เจมส์ วัตสันมีภาพลักษณ์เป็นนักสืบผู้ไร้ความสามารถไม่เหมือนกับนักสืบตามขนบทั่วไป เขาไม่สามารถรักษากฎทองของความเป็นนักสืบที่ดีหรือมีความสามารถได้ เช่น การใช้เครื่องมือเชิงปริวิสัยที่ปราศจากอคติ การไม่มีอารมณ์ร่วมกับสิ่งศึกษา และการรักษาระยะห่างระหว่างผู้ศึกษาและวัตถุที่ศึกษา เจมส์จะไม่สามารถรักษากฎเกณฑ์เหล่านั้นได้ กฎทองแรก เครื่องมือเชิงปริวิสัยที่เขาใช้ไม่มีลักษณะเป็นกลาง เขาตั้งสมมุติฐานว่า “หรือจะมีลัทธิโรคจิตอะไรบางอย่างเกี่ยวข้องอยู่เบื้องหลัง”²⁶ ซึ่งเป็นข้อสรุปล่วงหน้า (premise) ที่ตัดสินพฤติกรรมของคนหนุ่มสาวด้วยทัศนคติเชิงลบว่าเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบน ประหลาด และผิดแผกไปจากครรลองที่ถูกที่ควร โดยมี “ลัทธิโรคจิตอะไรบางอย่าง” อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมเหล่านี้ เจมส์จึงมีอคติดังกล่าวตั้งแต่วินาทีแรกที่เข้าไปศึกษา กฎทองที่สอง เจมส์มีอารมณ์ร่วมกับวัตถุศึกษาของเขาตลอดเวลา เห็นได้จากประโยคคร่ำครวญที่ว่า “ข้าพเจ้าจะทำสิ่งนี้ไปเพื่ออะไรกันนะ”²⁷ สองครั้งในเรื่อง ตรงนี้วิเคราะห์ได้ว่าเขาไม่สามารถควบคุมอารมณ์ภายในจิตใจของตัวเองได้ในขณะที่ทำการศึกษา กฎทองที่สาม เจมส์ไม่สามารถรักษาระยะห่างระหว่างผู้ศึกษาและวัตถุศึกษาได้ ถึงแม้ว่าพฤติกรรมการนั่งอยู่หน้าจอคอมพิวเตอร์จะสะท้อนเส้นแบ่งเชิงกายภาพดังกล่าวได้ชัดเจน และดูราวกับว่าเจมส์ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับใดๆ กับพฤติกรรมประหลาดของคนหนุ่มสาวเหล่านั้นจริงๆ วัตถุศึกษาจึงยังคงดำรงสถานภาพที่อยู่ข้างนอกตัวของเขา

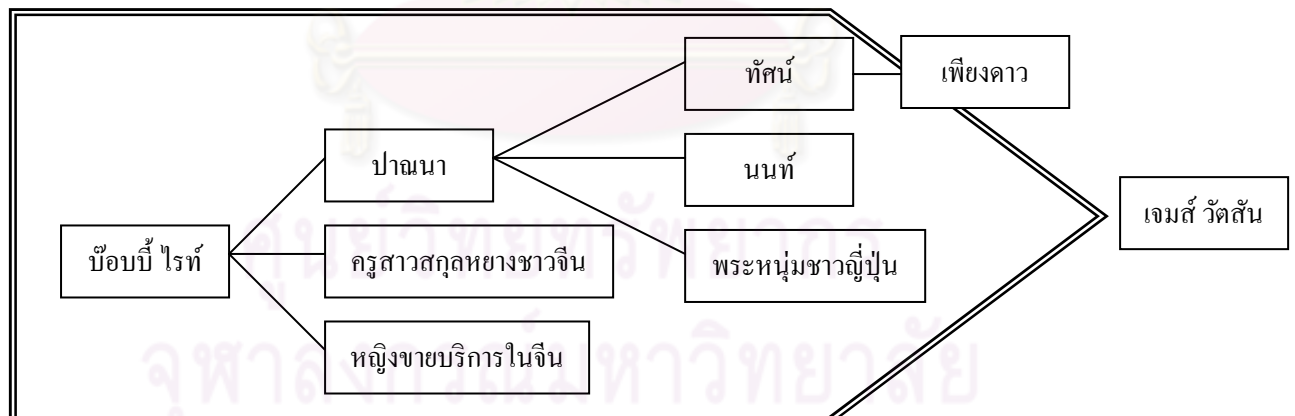
²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27 และ 28.

กระนั้น เมื่อพิจารณาถึงเส้นทางพฤติกรรมความรักของคนหนุ่มสาวที่มีจุดเริ่มต้นจาก บ๊อบบี้ ไรท์ เขามีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงสามคน โดยร่วมรักกับปาณาที่ลอนดอน แล้วบินลัดฟ้าไป มีเพศสัมพันธ์กับครูสาวสกุลหยางและหญิงขายบริการคนหนึ่งที่ประเทศจีน ในขณะที่ปาณาเอง หลังจากที่ได้มีความสัมพันธ์กับบ๊อบบี้ เธอเดินทางกลับไปร่วมเพศกับทศน์ แฟนหนุ่มที่เมืองไทย จากนั้นเธอเดินทางต่อไปประเทศญี่ปุ่น ได้มีเพศสัมพันธ์กับนนท์ ชายไทยที่เธอบังเอิญพบบนถนน ในกรุงโตเกียว ต่อท้ายด้วยการมีเพศสัมพันธ์กับพระหนุ่มชาวญี่ปุ่นในซานเมืองชนบท ในขณะเดียวกันนี้ หลังจากทศน์มีเพศสัมพันธ์กับปาณา เขาได้ไปร่วมรักกับเพียงดาว เพื่อนสาวของ ปาณาอีกทอดหนึ่ง พฤติกรรมความรักของของคนหนุ่มสาวแพร่กระจายต่อเนื่องไปเรื่อยๆ ไม่ สิ้นสุด ไชมอน เพื่อนคนหนึ่งของเจมส์ตระหนักถึงการแพร่กระจายนี้ เขารีบโทรศัพท์ทักกลับมาแจ้ง ให้เจมส์ฟังจากเมืองจีนว่า “อยากฟังเรื่องแปลกมัยบอนด์ ตอนนี้ดูเหมือนที่เมืองจีนจะมีบ๊อบบี้ของ นายเต็มไปหมด ผู้หญิงก็มีนะ ... พฤติกรรมแบบบ๊อบบี้ ปรากฏว่ามีเต็มไปหมด เฉพาะในเซี่ยงไฮ้ นับเป็นสิบราย แต่ยังไม่ได้อีกคน ... มันหายไปไหนกันหมดได้ยังไงก็ไม่รู้”²⁸

แผนผังความรักของตัวละครหนุ่มสาวใน นอนใต้ละอองหนาว

ก่อนที่เจมส์จะได้ฟังบทสนทนาทางโทรศัพท์จบ น้องสาวของอลิซาเบธซึ่ง ณ ขณะนั้นอยู่ภายใน ห้องของเจมส์ค่อยๆ ก้าวเข้ามาหาเขา “ด้วยแววตาที่ไม่เหมือนเดิม”²⁹ ถึงแม้ว่าไชมอนจะไม่ทราบว่

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 99 – 100.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 100.

คนหนุ่มสาวที่มีพฤติกรรมดังกล่าวอยู่ที่ไหนกันบ้าง แต่ผู้อ่านตระหนักทราบดีว่าเจมส์กำลังจะเผชิญหน้ากับอะไร การปรากฏตัวของน้องสาวอลิซาเบธในห้องของเจมส์เริ่มต้นจากความบังเอิญที่เจมส์เปิดประตูห้องออกไปพบหญิงสาวผู้หนึ่งที่เธอกำลังเกาะประตูห้องฝั่งตรงข้าม เขาจึงเชิญให้เธอเข้ามาอยู่ในห้องของเขา ก่อนเพื่อรอนกว่าอลิซาเบธจะกลับมา การเชิญให้น้องสาวของอลิซาเบธเข้ามาในห้องตนเองอาจตีความได้ว่าตัวละครเจมส์ไม่สามารถขีดเส้นแบ่งระหว่างผู้ศึกษาและวัตถุศึกษาได้ เพราะหญิงสาวผู้นั้น ซึ่งในทางหนึ่งเป็นวัตถุศึกษาของเขาด้วยในคราวเดียวกัน ได้ก้าวข้ามเส้นแบ่งดังกล่าวเข้ามาสู่ปริณทลของเจมส์ และอาจคาดการณ์ได้ว่าเขาจะตกเป็นเหยื่อของพฤติกรรมประหลาดทางเพศในท้ายที่สุด ซึ่งนั่นหมายความว่าผู้ศึกษากับวัตถุศึกษาถูกลอมรวมจนกลายเป็นสิ่งเดียวกันที่ไม่สามารถแยกขาดออกจากกันได้

อย่างไรก็ดี ภาพลักษณ์นักสืบผู้ไร้ความสามารถของเจมส์ตามที่ได้อธิบายไว้ทั้งหมดข้างต้น ไม่ได้แสดงว่าตัวละครตัวนี้ไร้ความสามารถ แต่เป็นการนำเสนอลักษณะเด่นในรูปแบบการประพันธ์ของนวนิยายเรื่องนี้ ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า *นอนใต้ละอองหนาว* ดำเนินเรื่องด้วยเรื่องราวหลักสองเรื่องคู่ขนานกัน เรื่องแรกเป็นเรื่องราวชีวิตของปาณา และเรื่องที่สองเป็นเรื่องราวชีวิตของเจมส์ วัตสัน โดยมีเจมส์เป็นตัวละครที่ช่วยให้ผู้อ่านสามารถปะติดปะต่อเรื่องราวต่างๆ ในหนังสือเล่มนี้ ในแง่นี้ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเจมส์ วัตสันกับผู้อ่านมีลักษณะเหมือนเป็นเพื่อนคู่หูที่คอยเชิญให้ผู้อ่านจินตนาการว่าตนเองเป็นนักสืบ ช่วงเวลาที่ผู้อ่านจดจ่ออยู่ในเรื่องเล่าของเจมส์เปรียบเสมือนเป็นการเดินทางไปพร้อมกันตามวิถีของนักสืบเพื่อแก้ปมปัญหาและค้นหาความจริงที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมแปลกประหลาดของตัวละครหนุ่มสาว กระนั้น แทนที่เจมส์จะนำพาผู้อ่านไปสู่ทางออกของปริศนาตามขนบของบันเทิงคดีสืบสวนสอบสวนทั่วไป เขากลับจูงมือผู้อ่านไปตามเส้นทางแห่งความลึกลับและความสิ้นหวังเหมือนดังสภาวะที่ตัวละครกำลังเผชิญหน้าอยู่ ในด้านนี้ ผู้อ่านเองจึงจมอยู่ในวังวนของปมปริศนาและอาจถูกกลืนกินโดยปัญหานั้นเช่นกัน ไม่ต่างจากตัวเขา นอกจากนั้น ผู้อ่านและเจมส์ต่างเผชิญหน้ากับความง่อนแง่นและความบกพร่องเว้าแหว่งของตัวเอง เพราะต่างไม่สามารถคลี่คลายแก้ไขปัญหา หรือหาข้อสรุปใดๆ ได้

ฉากการปรากฏตัวขึ้นของน้องสาวอลิซาเบธถือเป็นจุดสำคัญสูงสุดที่นำพาให้เจมส์และผู้อ่านรู้สึกถึงสภาวะดังกล่าว เนื่องจากเป็นเหตุการณ์ที่อุบัติขึ้นจากความบังเอิญและเป็นสิ่งที่อยู่ นอกเหนือข้อเท็จจริงของข้อมูล ตามที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าเจมส์พบเจอหญิงสาวผู้นี้ด้วยความบังเอิญ เขาไม่เคยพบหญิงสาวคนนี้อีกก่อนในชีวิต ไม่รู้จักแม้กระทั่งชื่อเสียงเรียงนามของเธอ นอกจากนั้น

ข้อมูลที่เจมส์ศึกษาอยู่ไม่ว่าจะเป็นจากจดหมายอิเล็กทรอนิกส์โทรนิคหรือบทสนทนาทางโทรศัพท์ กลับไม่ปรากฏสิ่งใดที่เชื่อมโยงกับหญิงสาวผู้นี้เลย เขาจึงไม่ทราบว่าเป็นหนึ่งในกลุ่มคนหนุ่มสาวผู้มีพฤติกรรมทางเพศประหลาด แต่ในท้ายที่สุดเธอได้มายืนอยู่ตรงหน้าและก้าวเข้ามาอยู่ในปริมณฑลของเขาแล้ว เมื่อกลับไปพิจารณาแผนผังการร่วมรักของตัวละครหนุ่มสาวข้างต้น เราจะไม่พบเส้นเชื่อมต่อระหว่างจุดเริ่มต้น (บ็อบบี้ ไรท์) กับจุดสุดท้าย (เจมส์) การปรากฏตัวขึ้นของหญิงสาวผู้นี้ต่อหน้าเจมส์ไม่มีที่มาที่ไป ไม่มีความเชื่อมโยงใดๆ กับข้อเท็จจริง มีสถานภาพที่อยู่นอกเหนือคำอธิบาย และไม่ได้อยู่ในระบบความสัมพันธ์แบบสาเหตุ – ผลลัพธ์ การปรากฏตัวขึ้นของหญิงสาวผู้นี้จึงได้ขบขันให้ผู้อ่านตระหนักถึงความอ่อนแอและความบกพร่องว่าแหงอันเป็นผลจากการเดินตามวิถีแห่งตรรกะเหตุผลได้เด่นชัดที่สุด เพราะถือว่าเป็นฉากที่เจมส์ (และผู้อ่าน) กำลังเผชิญหน้ากับความเป็นอื่น (the other) ในสิ่งที่เขาศึกษาอยู่ ความบังเอิญและสิ่งที่อยู่นอกเหนือระบบความสัมพันธ์แบบสาเหตุ – ผลลัพธ์ถือเป็นสองสิ่งที่อยู่ข้างนอกรอบของตรรกะแห่งเหตุผล และไม่ควรเป็นคำตอบให้แก่การสืบสวนสอบสวน แต่ในที่สุดสิ่งที่ต้องห้ามเหล่านั้นกลับเป็นสองคำตอบสุดท้ายที่เจมส์ (และผู้อ่าน) พบเจอเท่านั้น

ดังที่ได้พูดไว้ก่อนหน้านี้นี้ว่า *นอนใต้ละอองหนาว* เป็นการเทียบเคียงกันไประหว่างเรื่องตัวละครนักสืบและเรื่องตัวละครนักบริโภคที่ต่างพยายามแสวงหาความหมายให้แก่การดำรงอยู่ของตัวเอง กล่าวคือ ตัวละครทั้งสองไม่ว่าจะเป็นนักสืบหรือนักบริโภคต่างต้องดิ้นรนในการแสวงหาความหมายจากโลกรอบตัวดังกล่าวให้ได้ เพื่อบรรลุสิ่งที่ตนเองต้องการและเพื่อเติมเต็มอัตลักษณ์และการดำรงอยู่ของตัวเอง งานศึกษาของแคสเทลส์ที่อ้างอิงไว้ก่อนหน้านี้นี้ชี้ให้เห็นว่า เมืองในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมตอนปลาย เป็นเมืองที่มีพื้นที่-เวลาสัมพันธ์กับการบริโภคอย่างยิ่ง ส่งผลให้ผู้คนในสิ่งแวดล้อมดังกล่าวตกอยู่ใต้กระแสแห่งบริโภคนิยม ที่กระตุ้นให้ผู้คนกลายเป็นนักบริโภคอันเป็นรูปแบบการบริโภคที่ซับซ้อนขึ้น กล่าวคือ เป็นการบริโภคที่ไม่ได้บริโภคสินค้าหรือวัตถุโดยตรง หากแต่บริโภค “สัญญาะ” ที่สินค้าหรือวัตถุนั้นมีหรือที่สินค้าหรือวัตถุเหล่านั้นสามารถนำเสนอออกมาได้ ลักษณะดังกล่าวทำให้นักสืบและนักบริโภคมีความเหมือนกัน เพราะต่างต้องจัดการกับสัญญาะ โดยที่นักสืบจัดการกับสัญญาะของเบาะแสข้อมูลเพื่อนำไปสู่ความจริงของเหตุการณ์ ในขณะที่นักบริโภคจัดการกับสัญญาะของสินค้าหรือวัตถุในระบบบริโภคนิยมเพื่อกำหนดสร้างอัตลักษณ์ตัวเอง

อย่างไรก็ตาม โคร่งเรื่องนักสืบของตัวละครเจมส์ไม่ได้นำไปสู่การคลี่คลาย หรือนำไปพบเจอความจริงของสิ่งที่เขากำลังแสวงหาอยู่ หากแต่กลับพาไปสู่ความลึกลับและความสิ้นหวัง ซ้ำ

ยังถูกดึงให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาด้วย เจมส์ใน โครงเรื่องนักสืบเปิดโปงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสัญญาและอัตลักษณ์ร่วมสมัยในสังคมบริโภคนิยมได้ กล่าวคือ สภาวะไร้ทางออกและการสูญหาย (lost) ที่เจมส์เผชิญในการแสวงหาความหมายตามขนบสืบสวนสอบสวน ในด้านหนึ่งอาจเป็นสภาวะเดียวกันที่นักบริโภคนิยมในเรื่องพบเจอในสังคมเมืองบริโภคนิยมที่พื้นที่ต่างๆ ถูกปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปให้เหมาะสมสำหรับการบริโภคนิยมใช้สอยสินค้า เมืองในยุคเศรษฐกิจทุนนิยมตอนปลายเปลี่ยนโฉมหน้าตนเองให้กลายเป็นภูมิทัศน์แห่งการบริโภคนิยม กล่าวคือ เป็นพื้นที่ที่ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับกิจกรรมการบริโภคนิยมโดยตรง ด้วยเหตุนี้ เมืองเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารที่เชิญชวนให้ผู้คนออกไปบริโภคนิยม การโฆษณาชวนเชื่อต่างๆ จึงมักเล่นกับความปรารถนาและความต้องการของผู้คน เพื่อล่อลวงให้ผู้คนหลงอยู่ในการบริโภคนิยม ด้วยเหตุนี้ การใช้ชีวิตประจำวันของนักบริโภคนิยมในเมืองในด้านหนึ่งจึงตกอยู่ภายใต้การล่อลวงชั่วๆ ให้เกิดกิเลสตัณหาและความต้องการไม่รู้จบ จนทำให้รู้สึกว่าคุณเองตกอยู่ใต้สภาวะไร้ทางออกและการสูญหายไม่ต่างจากประสบการณ์ที่เจมส์เผชิญอยู่

ตัวละครเจมส์ในแง่นี้ได้เปิดโปงให้เห็นมิติของอัตลักษณ์นักบริโภคนิยมในสังคมเมืองว่ามีลักษณะไม่เป็นเอกภาพหนึ่งเดียวกัน ย้อนแย้ง และอยู่ในกระบวนการประกอบสร้างใหม่อย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด อันเป็นผลจากการอยู่ภายใต้สัญญาอันสิ้นเกินแห่งสังคมบริโภคนิยม โครงเรื่องนักสืบของเจมส์ที่วนกลับอันทำให้เจมส์ตกอยู่ภายใต้พฤติกรรมประหลาดทางเพศด้วยในท้ายที่สุด นอกจากจะสื่อถึงความประหลาดที่เกิดขึ้นกับตัวละครดังกล่าวแล้ว ยังตีความได้ว่าตัวละครนักสืบผู้นี้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงวัฒนธรรมบริโภคนิยมได้ เพราะในที่สุดเจมส์ถูกทำให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมประหลาดดังกล่าวไปด้วย ประสบการณ์ของเจมส์ในโครงเรื่องนักสืบจึงสะท้อนสภาวะภายในจิตใจของนักบริโภคนิยมได้เทียบเท่าตัวละครนักบริโภคนิยมตัวอื่นๆ ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ ด้วยเหตุนี้ บ็อบบี้ ไรท์ ปาณา ทัสน์ เพียงควาน นนท์ หรือแม้กระทั่งเจมส์ ต่างตกอยู่ภายใต้กระแสธารของวัฒนธรรมบริโภคนิยม ทำให้ต่างต้องกำหนดสร้างอัตลักษณ์ของตัวเองผ่านการบริโภคนิยมสินค้า ในแง่ที่ทำให้สินค้าเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดอัตลักษณ์ กล่าวคือ ในระบบบริโภคนิยม อัตลักษณ์ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากสารัตถะภายในตัวของมนุษย์ แต่เกิดขึ้นมาจากสินค้านำรอบตัวที่มนุษย์เลือกบริโภค³⁰

เป็นไปได้ว่าตัวละครหนุ่มสาวที่ล้วนเป็นคนหน้าตาดี ต่างก็ติดอยู่กับอัตลักษณ์ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากสารัตถะภายในตัวของมนุษย์ ซึ่งเป็นสัญญาของรูปลักษณ์ภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

³⁰ สุรเดช โชติอุดมพันธ์, “วัฒนธรรมการบริโภคนิยมในพื้นที่เมือง : บทวิเคราะห์วรรณกรรมไทยร่วมสมัย,” ใน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, *สู่พรมแดนความรู้เรื่องวัฒนธรรมบริโภค*, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2550). หน้า 170.

เมื่อพวกเขาเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมบันเทิงที่รูปร่างหน้าตาถูกทำให้กลายเป็นสินค้า ภาพปรากฏของตัวละครเหล่านี้จึงมีแต่เพียงภาพแทนที่แพร่กระจายผ่านสื่อสารมวลชนต่างๆ ซึ่งเป็นภาพแทนของอัตลักษณ์ที่ประกอบสร้างผ่านบริโศกนิยม ยิ่งไปกว่านั้น ตัวละครทุกตัวล้วนเป็นนายแบบนางแบบ ตัวตนของตัวละครเหล่านี้ในการรับรู้ของคนทั่วไปจึงมีเพียงภาพลักษณ์ภายนอกเสียส่วนใหญ่ น้อยคนนักจะรู้จักตัวตนที่แท้จริงของคนหนุ่มสาวเหล่านี้ หรือแม้แต่ตัวเองก็ตาม ตัวอย่างเห็นได้จากทัศน์ ซึ่งดูจะเป็นตัวละครนายแบบที่ถูกตัดสินจากรูปลักษณ์ภายนอกก่อนเสมอ ทำให้ตัวตนของเขาที่แท้จริงสาบสูญไปจากการมองของบุคคลอื่น

ไม่มีใครคิดว่าผู้ชายรูปร่างหน้าตาอย่างทัศน์จะมีปมด้อยเรื่องนี้ ผู้คนที่มองเขาจากภายนอกล้วนสรุปว่าทัศน์คงใช้ชีวิตแบบเพลย์บอย รักสนุก หาความสุขกับผู้หญิงอย่างง่ายดายไปวันๆ หลายคนแปลกใจเมื่อรู้ว่าเขาเคยมีแฟนมาก่อนปาณาเพียงคนเดียว เป็นแฟนที่คบหากันนานเกือบสิบปี ตั้งแต่ยังอยู่ในวัยที่แค่ได้จับมือ ผู้หญิงก็ทำให้ทั้งเรือนร่างกระตุกเต้นตามจนจะแตกเป็นเสี่ยงๆ หลายคนต้องแปลกใจยิ่งขึ้นเมื่อรู้ว่าเขาเป็นฝ่ายถูกผู้หญิงบอกเลิกเมื่อมีชายอื่นเข้ามาในชีวิต³¹

ด้วยเหตุนี้ การที่คนหนุ่มสาวเหล่านี้อยู่ดีๆ ก็หายตัวไปโดยไม่บอกกล่าว อาจสะท้อนถึงตัวตนที่แท้จริงของคนหนุ่มสาวเหล่านี้ว่าไม่ดำรงอยู่อีกต่อไปแล้วเช่นกัน ในสังคมบริโศกที่คนหนุ่มสาวเหลือเพียงภาพแทนหรือสัญลักษณ์ คนหนุ่มสาวเหล่านี้จึงต้องออกตามหาตัวตนที่สูญหายไป ซึ่งในนวนิยายเรื่องนี้ใช้การมีเพศสัมพันธ์เป็นเส้นทางการแสวงหาตัวตนของตัวเองให้คืนกลับมา และเช่นเดียวกัน เจมส์รับรู้ตัวละครต่างๆ ในฐานะสัญลักษณ์จากพฤติกรรมภายนอกและข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากอินเทอร์เน็ต แต่ไม่สามารถหาตัวตนเหล่านั้นได้ ซึ่งเป็นการตอกย้ำประเด็นเรื่องตัวตนที่สูญหายไปของตัวละครหนุ่มสาว เพราะขนาดนักสืบจะพยายามแสวงหาอย่างไรก็ตามหาตัวตนที่สูญหายไปของคนหนุ่มสาวเหล่านี้ไม่เจอ

นอกจากนั้น โครงเรื่องเจมส์สะท้อนให้เห็นผลลัพธ์ในเชิงลบที่กระแสบริโศกมีต่อมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นสภาวะไร้ทางออกและการสูญหาย อันเกิดขึ้นจากการพยายามถอดรหัสจากสิ่งศึกษา ซึ่งไม่ต่างจากลักษณะที่นักบริโศกพยายามถอดรหัสจากสัญลักษณ์ในระบบการบริโศกนัก อาจกล่าวได้ว่ากระแสบริโศกนิยมส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของมนุษย์ด้วย ทำให้รู้สึกไร้ทางออกและสูญหายในสัญลักษณ์ของสินค้าอันมากมายสิ้นเกินในสังคมบริโศก วลีที่ว่า “พฤติกรรมประหลาดที่พวกเขา

³¹ ปราบดา หยุ่น, *นอนใต้ละอองหนาว*, หน้า 35.

ควบคุมไม่ได้” ตามที่ปรากฏบ่อยครั้งเพื่อนิยามพฤติกรรมของคนหนุ่มสาวในนวนิยายเรื่องนี้มีอยู่ เพื่อสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์สมัยใหม่ของนักบริโภคนิยม ที่ต่างตกอยู่ในกระแสธารบริโภคนิยมของเมืองนั่นเอง

5.4 ทวิลักษณ์ระหว่างร่างกาย/จิต : ฉันทร่วมรัก ฉันทจึงดำรงอยู่

ดังที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ว่าพฤติกรรมของคนหนุ่มสาวที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นบ๊อบบี้ ไรท์ ปาณา ทศน์ เพียงดาว หรือนนท์ ฯลฯ ได้รับการเฝ้ามองและติดตามโดยตัวละครเจมส์ เขาเห็นว่าปรากฏการณ์พฤติกรรมประหลาดทางเพศของคนหนุ่มสาวสะท้อนความเสื่อมโทรมของสังคมในโลกปัจจุบัน ไม่ต่างจากยุควันสิ้นโลกในพระคัมภีร์ไบเบิล ข้อมูลข่าวสารที่เจมส์พบเห็นตามหน้าจอคอมพิวเตอร์เกี่ยวกับหนุ่มสาวเหล่านี้ มีสภาพไม่ต่างจากสิ่งต้องห้ามที่รอคอยการลงทัณฑ์จากพระเจ้า กระแสสำนึกของเจมส์บ่งชี้ว่าอารยธรรมของมนุษย์ในปัจจุบันเสื่อมถอยลงสู่ “คอมพิวเตอร์ นักศึกษาหน้าตาทุเรศ นิตยสารเพลย์บอย ตุ๊กตายาง และวิดีโอเกมส์”³² เรื่องของโนอาห์แต่เดิมที่เคยบรรทุกระสรวลสัตว์เพื่อสืบทอดอารยธรรมของโลกให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป กลับกลายเป็นเรือที่บรรจุเต็มไปด้วยวัตถุแห่งความเสื่อมทางจริยธรรมและไร้สุนทรียะของมนุษยชาติ

เจมส์นั่งอ่านข้อมูลหน้าจอคอมพิวเตอร์ไปพร้อมๆ กับฟังข่าววิทยุ เขานึกถึงยุคน้ำท่วมโลกในพระคัมภีร์ เป็นไปได้มากทีเดียวที่ความพินาสของอารยธรรมยุคนั้นจะมีจุดเริ่มต้นคล้ายกับสถานการณ์โลกขณะนี้ ... อีกห้าสิบปี หรือร้อยปีจากนี้ไป โลกอาจกลายเป็นลูกบอลเหลวเต็มไปอย่างสมบูรณ์ เหมือนสมัยของโนอาห์ในพระคัมภีร์ แต่ถ้ายังมีร่องรอยของมนุษย์หลงเหลืออยู่บ้าง มันคงไม่ได้มีลักษณะเหมือนเรือของโนอาห์ อาจจะเป็นเรือก็ได้ แต่เป็นเรือที่มีแต่คอมพิวเตอร์ นักศึกษาหน้าตาทุเรศหนึ่งคน นิตยสารเพลย์บอย ตุ๊กตายาง และวิดีโอเกมส์³³

คำโปรยที่ปรากฏบนปกหลังของนวนิยายมองพฤติกรรมประหลาดทางเพศของตัวละครสาวหนุ่มไม่ต่างไปนัก โดยมองว่าพฤติกรรมเหล่านี้อาจนำไปสู่ “การสูญพันธุ์ของมนุษยชาติ” เนื่องจากเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความเสื่อมถอยของหลักจริยธรรมและการควบคุมทางสังคม โดยบรรยายผ่านคำกริยาเช่น “ติดต่อกัน” และ “แพร่ระบาด” ซึ่งเป็นคำศัพท์ทางเทคนิคของโรกระบาดวิทยา (epidemiology) ในแวดวงการแพทย์ พฤติกรรมทางเพศของตัวละครในแง่ที่ถูกวินิจฉัยว่าเป็นโรค

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

ร้ายและเป็นสิ่งผิดปกติทางสังคมที่อาจทำให้สังคมมีสภาพไร้ศีลธรรม (anomie) จนนำไปสู่การล่มสลายของอารยธรรมและมนุษยชาติได้ เพราะเป็นพฤติกรรมที่สะท้อนความเป็นปัจเจกในระดับสูงสุด กล่าวคือ คนหนุ่มสาวเหล่านี้สามารถมีเพศสัมพันธ์กับใครก็ได้ ต่อให้บุคคลเหล่านั้นจะเป็นคนแปลกหน้าก็ตาม ซึ่งเป็นสภาพทางสังคมที่ปัจเจกไม่ต้องแยแสกับบรรทัดฐานทางสังคมใดๆ อีก แต่สามารถปฏิบัติตนได้ตามใจปรารถนา เดอร์โคฮีมอธิบายว่าสภาพดังกล่าวเกิดขึ้นจากการแบ่งงานกันทำ (division of labour) และการจำแนกแตกต่าง (differentiation) ที่ดำรงอยู่อย่างเข้มข้นในสังคมเมือง ส่งผลให้ผู้คนมีความสนใจ มุมมอง และวิถีชีวิตที่ไม่เหมือนกัน เดอร์โคฮีมเห็นว่ากระบวนการเหล่านี้จะนำไปสู่ปัญหาต่อมิติเอกฉันท์ทางจริยธรรม ลักษณะดังกล่าวนี้จะนำพาสังคมไปสู่สภาพไร้ศีลธรรมที่ซึ่งผู้คนไม่อาจตกลงร่วมกันบนบรรทัดฐานใดหนึ่งเดียวกัน ได้อีกต่อไป จนนำไปสู่การล่มสลายของจริยธรรมและการควบคุมทางสังคมทั้งระบบได้ สภาพไร้ศีลธรรมของสังคมตามความหมายของเดอร์โคฮีมเป็นสภาพที่ปัจเจกรู้สึกไม่แยแสและไม่ต้องผูกมัดตัวเองเข้ากับบรรทัดฐานหรือกฎเกณฑ์ชุดใดชุดหนึ่ง เพราะพวกเขาารู้สึกว่าตนเองไม่จำเป็นต้องยึดถือหรือปฏิบัติตามหลักจริยธรรมทางสังคมหนึ่งๆ อีกต่อไป สภาพของเมืองในความเห็นของเดอร์โคฮีมเต็มไปด้วยปัจเจกที่มีชีวิตตามความปรารถนาส่วนตนที่พร้อมจะต่อต้านกับหลักบรรทัดฐานทางสังคมทุกเมื่อที่หลักเกณฑ์ดังกล่าวไม่เป็นไปตามความต้องการของตัวเอง เขาสรุปว่าพฤติกรรมของปัจเจกในเมืองอาจนำไปสู่การล่มสลายของหลักจริยธรรมและการควบคุมทางสังคมทั้งระบบได้ ซึ่งในด้านหนึ่งเป็นมุมมองที่เห็นว่าผลิตผลของเมืองและวิถีชีวิตแบบเมืองเป็น “โรคร้ายทางสังคม” ที่นำไปสู่ความทุกข์ทรมานของมวลมนุษยชาติ

พฤติกรรมของคนหนุ่มสาวควรได้รับโอกาสสำหรับการตีความใหม่หรือควรมีการแสวงหามุมมองใหม่เพื่อเข้าใจพฤติกรรมดังกล่าวให้หลากหลายมิติมากขึ้น ทฤษฎีร่วมสมัยต่างๆ ในปัจจุบันได้เปิดที่ทางให้กับประสบการณ์ของมนุษย์ที่มีต่อเมืองในเชิงบวกมากขึ้น โดยเปิดเผยให้เห็นแรงปรารถนาและการดิ้นรนของมนุษย์ที่ต้องการหลีกเลี่ยงออกจากสถานะความกดดันจากสิ่งแวดล้อมเมือง สภาพความสับสนวุ่นวายของเมืองไม่จำเป็นต้องพามนุษย์ไปสู่ความรู้สึกแปลกแยกต่อตนเอง หรือนำพาสังคมไปสู่สภาพเสื่อมโทรมเสมอไป แต่เป็นแรงผลักดันให้มนุษย์แสวงหาทางออก ซึ่งถือเป็นจุดออกตัวสำคัญสู่การหลีกเลี่ยงเพื่อเริ่มต้นแสวงหาอิสรภาพและการกำหนดตัวเอง (self determination) ให้แก่ชีวิต มุมมองเหล่านี้เสนอให้เห็นว่าเมืองเป็นพื้นที่ที่มอบโอกาสและอิสรภาพแก่คนเมืองในการแสวงหาทางออกใหม่ๆ จากสิ่งเร้าจำนวนมากภายใต้สภาพแวดล้อมเมือง ประสบการณ์ชีวิตประจำวันในเมืองสามารถกลายเป็นสิ่งที่น่าอภิรมย์ได้ภายใต้กระบวนการที่ดังกล่าว ปัญหาสภาพไร้ศีลธรรมหรือโรคร้ายทางสังคมของวิถีเมืองควรนำกลับมาทบทวนใหม่

โดยอาจมองว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากความน่าสะอิดสะเอียนของสิ่งแวดล้อมเมือง หากแต่เป็นสถานะที่ยืนยันถึงกระบวนการทำให้เป็นเสี้ยวส่วน (fragmentation) ที่สังคมสมัยใหม่ได้ประสบ การแบ่งงานกันทำ และการจำแนกแตกต่าง ตามคำอธิบายของเดอริ์โคสม์นี้เอง ที่ได้แบ่งสังคมออกเป็นเสี้ยวส่วนเล็กๆ เห็นได้จากการที่ผู้คนในเมืองถูกจัดแบ่งอย่างชัดเจนตามความเหมาะสมเชิงการผลิต ร่างกายของมนุษย์ผู้ดำรงอาศัยอยู่ในสังคมสมัยใหม่ถูกกำกับภายใต้กระบวนการทำให้เป็นเสี้ยวส่วนอันเป็นผลจากการปฏิรูปให้เข้ากรอบตรรกะแห่งเหตุผลที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์โดยตรงกับภาวะสมัยใหม่ การปฏิรูปดังกล่าวกำหนดทิศทาง การพัฒนาและส่งผลสำคัญต่อรูปแบบทางสังคม เป็นชุดคุณค่าทางสังคมใหม่ที่เปลี่ยนแปลงโลกไปสู่สังคมอุตสาหกรรม และเศรษฐกิจแบบทุนนิยมตามที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้

ตัวอย่างสำคัญของกระบวนการทำให้เป็นเสี้ยวส่วนของสังคมเห็นได้จากความสัมพันธ์เชิงทวิลักษณ์ (dualism) ระหว่างตรรกะแห่งเหตุผลและร่างกายใต้บังคับการ (docile body) ซึ่งเกิดขึ้นมาอย่างยาวนานในสังคมตะวันตก เรือนร่างหรือ “กาย” มักถูกอธิบายว่าเป็นสิ่งที่ต่ำต้อยกว่าจิต (mind) เนื่องจากร่างกายเป็นแหล่งรวมของอารมณ์ ราคะ สัญชาตญาณดิบ และความป่าเถื่อน ในขณะที่จิตถูกมองว่าเป็นตำแหน่งของเหตุผลและความมีอารยะ ทวิลักษณ์ระหว่างกาย/จิตสามารถพบได้ในพื้นที่เมืองตะวันตกตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สังคมถูกแบ่งออกอย่างชัดเจนด้วยเส้นแบ่งระหว่างพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว อย่างไรก็ตาม ไรท์ดี พื้นที่สาธารณะไม่ได้เป็นพื้นที่สำหรับ “กาย” หากแต่เป็นพื้นที่สำหรับ “จิต” เป็นอาณาบริเวณสำหรับการแสวงหาความรู้และการถกเถียงเชิงเหตุผลของเพศชาย นักเดินเล่น (flâneur) เป็นตัวอย่างชัดเจนของลักษณะพื้นที่สาธารณะในเมือง³⁴ ผู้ชายเหล่านี้ล้วนเคลื่อนย้ายตัวเองไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อเฝ้าสังเกตกิจกรรมอันแตกต่างหลากหลายในเมือง โดยปราศจากการข้องเกี่ยวกับกายสัมผัสหรือการมีอารมณ์ร่วมไปกับทัศนียภาพที่ปรากฏตรงหน้า หลายครั้งกลุ่มคนเหล่านี้ถูกวิเคราะห์ว่ามีชีวิตไม่ต่างจากผีดิบ เนื่องจากเป็นร่างที่สูญเสียดิจวิญญาณ (soul) และอารมณ์ไปสิ้น พวกเขาแลดูคล้ายผีดิบที่วิญญาณได้สละออกจากร่างไปแล้ว เนื่องจากเป็นร่างที่ถูกครอบงำและควบคุมภายใต้ “จิต” ไม่ใช่วิญญาณและความรู้สึก ในทางกลับกันพื้นที่ส่วนตัวกลับมีไว้สำหรับเพศหญิงที่ต้องติดอยู่กับที่ เป็นสถานที่ที่มีไว้เฉพาะสำหรับการเลี้ยงดูฟูมฟักร่างกายเท่านั้น

³⁴ Georg Simmel, “The Stranger,” in Chris Jenks, ed. *Urban Culture: Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*, Vol.3. (London and New York : Routledge, 2004.). p. 73-77.

วิสัยทัศน์ของเลอ คอร์บูซิเยร์ (Le Corbusier)* เปลี่ยนเมืองให้มีสภาพกลายเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ที่แต่ละทำเลจะมีหน้าที่และปฏิบัติการเฉพาะของตนเอง เมืองกลายเป็นเครือข่ายของระบบจักรกล (mechanism) ขนาดใหญ่ที่ควบคุมการเคลื่อนที่และกำหนดตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ ให้แก่ฝูงชนคนเมืองเพื่อประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ โครงการวิลล์ ราดิเยสถูกออกแบบขึ้นเพียงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพเชิงการผลิตให้แก่กรุงปารีสเท่านั้น ไม่ได้นำชาวปารีสให้บรรลุถึงความดีความงามสูงสุดตามประสงค์แห่งยุคเรื่องปัญหาอีกต่อไป “ร่างกาย” ภายใต้วงแวดล้อมเมืองเช่นนี้จึงไม่ได้บรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดแห่งมนุษย์นิยม แต่ถูกทำให้เป็นเลี้ยวส่วนไม่ต่างไปจากเครื่องจักรกลที่ต้องอยู่ภายใต้คำสั่งปฏิบัติการตลอดเวลา การปฏิรูปให้เข้ากรอบตรรกะแห่งเหตุผลของสังคมสมัยใหม่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่ได้นำพา “ร่างกาย” ไปสู่ความดีและความงามสูงสุด หากแต่เป็นกรอบคิดที่เข้าควบคุมและจัดการให้ร่างกายอยู่ภายใต้เหตุผลเชิงเครื่องมือ กล่าวคือ อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ความจำเป็นของประสิทธิภาพเชิงการผลิตและอรรถประโยชน์สูงสุด ความสัมบูรณ์ทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์กลายเป็น “ความรู้” ที่ได้แบ่งภาคส่วนของร่างกายออกเป็นชิ้นๆ เพื่อให้กลไกของอำนาจและระเบียบวินัย (discipline) เข้าควบคุมจัดการ “ส่วนเสีย” และ “ส่วนไร้ประโยชน์” หรือกำจัดสิ่งที่ยอยู่นอกกรอบของตรรกะแห่งเหตุผลให้หมดสิ้น ไปจากร่างกาย

มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) เป็นนักคิดคนแรกๆ ที่มองเห็นกระบวนการจัดเกล้าให้เข้ากรอบแห่งเหตุผลของสังคม เขาสาธยายให้เห็นอย่างละเอียดลออว่าสังคมสมัยใหม่เป็นสังคมที่อิงอยู่กับเหตุผลเชิงเครื่องมือ (instrumental rationality) และระเบียบวินัยอย่างมาก สังคมดังกล่าวสถาปนาตนเองขึ้นมาด้วยการขจัด “สิ่งรกรุกตา” เขามองว่าปฏิบัติการดังกล่าวล้วนเป็นปฏิบัติการเชิงอำนาจ กระนั้น อำนาจในที่นี้มีใช้อำนาจแบบ “กดขี่” หรือ “มอมเมา” แต่เป็นอำนาจที่ควบคุมผ่านกระบวนการสร้างบรรทัดฐาน (normalisation) อันเป็นลักษณะเด่นของสังคมสมัยใหม่ ระเบียบวินัยเป็นเครื่องมือสำคัญของอำนาจที่จะกำกับผู้คนให้อยู่ภายใต้บรรทัดฐานเดียวกัน การควบคุม

---

* เลอ คอร์บูซิเยร์ (Le Corbusier) สถาปนิกผู้ทรงพลังในการก่อสร้างเมืองยุโรป เขาออกแบบเมืองให้มีสภาพเปิดโล่ง เป็นภาพมุกกว้างยาวไกลไร้จุดสิ้นสุด โดยเลือกใช้วัสดุประเภทกระจกใส เพื่อเอื้อให้แสงส่องผ่านทะลุ ก่อให้เกิดเป็นพื้นที่โปร่งโล่ง วิสัยทัศน์ดังกล่าวของเลอ คอร์บูซิเยร์เกี่ยวข้องกับตรรกะแห่งเหตุผล โครงการวิลล์ ราดิเยส (Ville Radieuse) ของเขาเกิดขึ้นจากความเชื่อที่ว่าคุณอยู่อาศัยจะสามารถบ่มเพาะและบรรลุสู่ความรู้แจ้งในตรรกะแห่งเหตุผลได้จากการใช้ชีวิตอยู่ใต้ผังเมืองดังกล่าว อย่างไรก็ตาม วิสัยทัศน์ดังกล่าวกลับถูกลดทอนจนกลายเป็นเพียงในระดับของเหตุผลเชิงเครื่องมือ (instrumental reason) เพื่อนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับโลกความเป็นจริงเท่านั้น เป็นเหตุให้โครงการวิลล์ ราดิเยสของเลอ คอร์บูซิเยร์ในที่สุดถูกแปลงสภาพกลายเป็นเพียงตัวแบบจำลองของหลักยุทธวิธีการผลิตเชิงอุตสาหกรรมแบบฟอร์ดที่เขาหยิบยืมมาจากประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยความหวังว่าจะเปลี่ยนประเทศฝรั่งเศสไปสู่ความสำเร็จทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกัน (ดู ชัยยศ อิมภูวรินทร์, *เลอ คอร์บูซิเยร์ : สถาปนิกผู้ทรงอิทธิพลที่สุดแห่งศตวรรษที่ 20*, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สารคดี, 2551)

ดังกล่าวนี้จะกำกับในระดับรายละเอียดของชีวิตประจำวันหรือระดับจุลภาคจนถึงขั้นซึมเข้าไปในวัตรปฏิบัติของร่างกายมนุษย์³⁵ คำว่า “ระเบียบวินัย” ในความหมายนี้เป็นกระบวนการฝึกฝนมนุษย์ขนานใหญ่เพื่อรับใช้ผลประโยชน์ของระบบสังคม ฟูโกต์นิยามกระบวนการดังกล่าวว่าเป็น “จุดฟิสิกส์แห่งอำนาจ”^{*} เกิดขึ้นในช่วงประมาณศตวรรษที่ 18 จากการที่รัฐตระหนักรู้ว่า สิ่งที่ต้องบริหารอย่างแท้จริงนั้นมีใช้ดินแดน หากแต่เป็นประชากร ผู้คนจึงกลายสภาพมาเป็นทรัพยากรสำคัญประเภทหนึ่งที่รัฐต้องเข้าควบคุมเพื่อใช้ประโยชน์ “การเมือง” จึงหันมาจัดการบริหารชีวิตของผู้คนอย่างเอาจริงเอาจังภายใต้อำนาจที่ฟูโกต์เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ชีวอำนาจ” (bio-power)^{**} ตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 18 นั้น “ระเบียบ” ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่ของอำนาจได้เข้าไปจัดการกับพื้นที่เวลา และร่างกายมนุษย์อย่างขนานใหญ่เพื่อปลูกฝังประสิทธิภาพในการใช้งานและการสยบยอมทางการเมืองไปพร้อมๆ กัน

ประวัติศาสตร์เมืองตามความเห็นของฟูโกต์เป็นประวัติศาสตร์ของการจองจำร่างกาย เมืองภายใต้อำนาจรูปแบบใหม่ได้ควบคุมร่างกายให้มีความเหมาะสมตามหลักประสิทธิภาพเชิงการผลิตและอรรถประโยชน์สูงสุด กระบวนการดังกล่าวได้ผลิตสร้าง “ร่างกายที่วุ่นอนซอนง่าย” ขึ้นเพื่อให้เป็นสิ่งที่ควบคุมได้ สามารถนำไปใช้สอย แปรรูป และทำให้สมบูรณ์แบบได้ ร่างกายได้บงการเป็นร่างกายที่ถูกฝึกฝนให้มีความสามารถและสมรรถภาพ เป็นร่างกายที่มีพลังงานและพลังกำลังไปพร้อมกับการสยบยอมต่อกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย เป็นสัดได้บังคับของอำนาจบังคับบัญชาของสังคมสมัยใหม่ ฟูโกต์ยกตัวอย่างระบบสรรพทัศน์ (panopticon)^{***} หรือหอคอยคุมนักโทษของคุณสมัยใหม่ที่สามารถส่งผลทางจิตวิทยาต่อนักโทษ นักโทษจะคิดอยู่เสมอว่าตนเองตก

³⁵ มิเชล ฟูโกต์, *ร่างกายได้บงการ : ปฐมบทแห่งอำนาจในวิถีสมัยใหม่* แปล. ทองกร โภคธรรม. (กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2547)

^{*} จุดฟิสิกส์แห่งอำนาจ คือ วาทกรรมของสังคมที่ “เขียน” ร่างกายขึ้นมาให้มีลักษณะหนึ่งๆ จึงมีส่วนในการกำหนดรูปแบบว่าร่างกายควรมีหน้าที่ปฏิบัติอย่างไรและควรได้รับความเข้าใจในลักษณะเช่นใด

^{**} ชิวอำนาจ (bio-power) คือ เทคโนโลยี ความรู้ วาทกรรม การเมือง และภาคปฏิบัติต่างๆ ที่ถูกใช้ในกระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของรัฐ ดังนั้น ชิวอำนาจทำหน้าที่ในการอธิบาย ตั้งกฎเกณฑ์ ควบคุม และให้คำนิยามแก่ร่างกายและพฤติกรรมของมนุษย์

^{***} สรรพทัศน์ (panopticon) ในงานของฟูโกต์อ้างอิงถึงต้นแบบสรรพทัศน์ของเจเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham's model) เป็นสรรพทัศน์ที่มีลักษณะเป็นหอคอยคุมนักโทษ โดยจะถูกจัดวางไว้ ณ ใจกลางของคุก จากหอคอยคุมนักโทษ ผู้ตรวจสามารถเฝ้าสังเกตนักโทษทุกคนในคุกได้ ในขณะที่เดียวกันที่นักโทษไม่สามารถคาดเดาได้เลยว่าตนเองกำลังถูกเฝ้าสังเกตหรือไม่ ทั้งนี้ เพราะหอคอยดังกล่าวได้รับการออกแบบมาเพื่อให้รอดพ้นจากสายตาของนักโทษ ทำให้นักโทษต้องคิดไปเองว่าอาจถูกเฝ้ามองได้ทุกขณะ ด้วยเหตุนี้ พวกเขาต้องควบคุมพฤติกรรมตนเองให้เหมาะสมอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน

อยู่ภายใต้การเฝ้ามองตรวจตราอยู่ตลอดเวลาจากผู้คุม ส่งผลให้นักโทษต้องควบคุมระเบียบวินัยของตนเองอย่างเคร่งครัดตามกฎระเบียบของคุณ ประเด็นของฟูโกต์อยู่ตรงที่การจัดระเบียบทางสังคมของสังคมสมัยใหม่ส่งผลเช่นเดียวกันกับร่างกายในสังคมวงกว้าง ตัวอย่างของสรรพทัศนในคุกจึงเป็นตัวอย่างล่องหน้าของปฏิบัติการนี้ การจัดระเบียบพื้นที่ในปัจจุบันมีการใช้กล้องวงจรปิดทำให้เมืองสมัยใหม่อยู่ภายใต้ควบคุมตรวจตราไม่ต่างจากคุกที่มีหอคอยบังคับการสอดส่องดูแลอยู่ภายใต้สภาพเงื่อนไขดังกล่าว ผู้อาศัยอยู่ในเมืองจำเป็นต้องรักษากฎเกณฑ์ตามหลักประสิทธิภาพเชิงการผลิตและอรรถประโยชน์สูงสุดตลอดเวลา ในแง่นี้ เมืองจึงเป็นสถานจองจำร่างกายตลอดมาในพัฒนาการของเมือง

ทวิลักษณ์ระหว่างกาย/จิตในเมืองสมัยใหม่ข้างต้นชี้ให้เห็นความซับซ้อนของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากการปะทะสังสรรค์กันระหว่างพื้นที่เมืองกับคนเมือง และตีความพฤติกรรมทางเพศดังกล่าวในมิติที่กว้างและหลากหลายมากขึ้นกว่าการสรุปว่าเป็นเพียงความล่มสลายทางศีลธรรมและจริยธรรมทางสังคมอย่างเฉยเท่านั้น วลีที่ว่า “พฤติกรรมประหลาดที่พวกเขาควบคุมไม่ได้” ตามที่ปรากฏบ่อยครั้งในนวนิยายเรื่องนี้ในด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นทวิลักษณ์ระหว่างกาย/จิตในเมืองสมัยใหม่ได้เด่นชัดยิ่งขึ้น โดยจะเห็นในโครงเรื่องของปาณาได้ชัดเจนที่สุด เนื่องจากเป็นตัวละครหนุ่มสาวเพียงไม่กี่ตัวที่เราสามารถรับรู้มิติภายในจิตใจของตัวละครได้จากการเล่าผ่านกระแสนึกของตัวละครเอง ตามที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นว่าตัวละครปาณาเป็นนักแสดงและนางแบบสาวสวย เธอมักจะเล่าประสบการณ์การเป็น “นักบริโภคนิยม” ให้ผู้อ่านได้รับทราบถึงพฤติกรรมการจับจ่ายใช้สอยและวิถีชีวิตนางแบบอันฟูฟ่าของเธอ อย่างไรก็ตาม เรื่องราวหลักที่ปาณามักคร่ำครวญถึงนั้นเกี่ยวข้องกับความแปลกประหลาดที่เกิดขึ้นโดยตรงกับร่างกายของเธอเอง เป็นอาการที่เธอไม่เคยพบเจอมาก่อนในชีวิตนี้ กระแสนึกของเธอบอกเล่าให้เราได้ว่าเธอเริ่มไม่คุ้นเคยกับร่างกายที่เธอมีชีวิตรอยู่ เช่น เริ่มไม่คุ้นชินกับเสียงของตัวเอง “เสียงนี้ไม่ใช่เสียงของฉัน มันอาจจะมีความผิดปกติบางอย่างคล้ายเสียงของฉัน แต่ไม่ใช่ ถ้าใครอัดเสียงนี้ไว้แล้วเปิดให้ฉันฟัง ฉันคงจำไม่ได้ ปาณาบอกตัวเอง”³⁶ รูปลักษณ์ภายนอกของเธอค่อยๆ กลายสภาพเปลี่ยนแปลงไป “ผิวของเธอแห้งผากรวดเร็วและหยาบกระด้างขึ้นอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน ทำให้หญิงสาวต้องซื้อครีมบำรุงผิวหลายกระปุกเก็บตุนไว้จนหนักกระเป๋า”³⁷ กิจวัตรปกติประจำวันของเธอเองเปลี่ยนไปเช่นกัน “เธอกระหายน้ำบ่อยขึ้นกว่าเก่า จากที่เคยจิบเพียงวันละไม่ถึงหนึ่งแก้วเต็ม

³⁶ ปราปดา หยุ่น, *นอนใต้ละอองหนาว*, หน้า 13.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

เดี๋ยวนี้เธอต้องการมันตลอดเวลา ต้องพกพาขวดน้ำติดตัวเหมือนพวกผู้หญิงนักกีฬาที่เธอเคยกระ
 แนะกระแหนะ”³⁸ อาการประหลาดทั้งหมดที่เกิดขึ้นต่อร่างกายสร้างความไม่สบายใจต่อป้ามาอย่าง
 ยิ่ง เธอตัดสินใจไปพบแพทย์เพื่อให้วินิจฉัยโรคของเธอ แต่แพทย์กลับไม่สามารถสรุปได้ว่าเกิดสิ่ง
 ใดขึ้นกับร่างกายของเธอ (คล้ายคลึงกับกรณีของบ๊อบบี้ที่แพทย์ไม่พบอาการป่วยใดๆ เกิดขึ้นกับ
 ร่างกายของเขา)

ฉันคงเป็นโรคบางอย่าง หมอบอกว่าอย่างนั้น เป็นโรคแปลกที่ยังสรุปไม่ได้ว่าคืออะไรกันแน่
 อาจเป็นแค่ภูมิแพ้ชนิดใหม่ที่มาพร้อมการเปลี่ยนแปลงทางสภาวะสิ่งแวดล้อมของโลก อาจ
 เป็นช่วงเริ่มต้นของโรคที่เพิ่งระบาด หรืออาจเป็นเพียงการวินิจฉัยคลาดเคลื่อน ถึงแม้ว่าหมอ
 จะทำการตรวจร่างกายให้ฉันหลายครั้งเพื่อความแน่ใจแล้วก็ตาม หมอบอกให้ฉันเฝ้าดูอาการ
 สักพัก คิดต่อหมอมหากมีอะไรผิดปกติ และให้เข้าไปตรวจอาการอีกครั้งในหนึ่งสัปดาห์³⁹

อาการที่ดูแปลกประหลาดที่สุดสำหรับกรณีของป้ามาและเหมือนกับกรณีของตัวละคร
 หนุ่มสาวตัวอื่นๆ อยู่ตรงที่พวกเขาสูญเสียความสามารถในการควบคุมแรงปรารถนาทางเพศของ
 ตนเอง ตัวละครเจมส์ได้ตั้งสมมุติฐานเดียวกันนี้ไว้ในโครงเรื่องสืบสวนสอบสวนของเขา อย่างไรก็ตาม
 ตาม ข้อสรุปของเจมส์ทำให้ผู้อ่านรับรู้ได้เพียงระดับเชิงพฤติกรรมภายนอกของอาการประหลาดนี้
 ว่ามี “อาการคล้ายๆ กัน เหมือนสติไม่ค่อยอยู่กับเนื้อกับตัว เหมือนลอย พุดจาออกมาเอง โดยไม่
 ตั้งใจ”⁴⁰ อย่างไรก็ตาม โครงเรื่องของป้ามาจะช่วยให้เราเข้าถึงมิติอื่นๆ ของพฤติกรรมประหลาด
 ได้มากขึ้น ผู้อ่านสามารถรับรู้อารมณ์และความรู้สึกภายในของตัวละครผ่านกระแสสำนึกของป้า
 มา และจากมิติภายในนี้เองที่จะช่วยให้เรามองหาวิธีการอ่านพฤติกรรมประหลาดนี้ได้หลากหลาย
 ขึ้น เมื่อติดตามบทสนทนาภายในกระแสสำนึกของป้ามาจะพบว่าเธอรู้สึกประหลาดใจกับภารกิจ
 ที่เธอได้สำแดงออกไป ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดปรากฏในฉากอักษรระยะระหว่างเธอกับบ๊อบบี้ ชายหนุ่ม
 ไทยแปลกหน้าที่เธอบังเอิญพบเจอบนถนนสายหนึ่งในกรุงโตเกียว เธอไม่เชื่อว่าตนเองจะสามารถ
 ประกอบภารกิจกับชายแปลกหน้าที่เธอไม่เคยพบเจอมาก่อน ได้เร่าร้อนปานนั้น ราวกับว่าจารึกที่
 เกิดขึ้นก่อนหน้านั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากตัวเธอ

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

ตลอดเวลาที่ร่วมรักกัน ปาณาตั้งใจช่วยเหลือให้หนังที่เสียวซ่าอย่างสุดความสามารถ เธอไม่เคยทำขนาดนั้นกับใครมาก่อน แม้แต่กับทัศน์ แฟนหนุ่มที่คบหากันมานานถึงห้าปี หญิงสาวแปลกใจที่เธอแสร้งทำเสียวกระเส่า โยกย้ายเรือนร่างช่วยวน และถึงขั้นเปล่งคำพูดออกอ้อนประเภท “อย่าใช้ถุงยางเลยนะ ฉันอยากโคนของคุณเต็มๆ” “แตกใต้นั้นแรงๆ เลยนะคะ” กับชายแปลกหน้าที่เธอไม่ได้เห็นว่ามีคุณสมบัติพิเศษใดๆ เลยแม้แต่บ่อย⁴¹

พฤติกรรมประหลาดที่เกิดขึ้นกับร่างกายของปาณาข้างต้นทำให้เห็นว่าจิตกับร่างกายของปาณามีความสัมพันธ์ที่ไม่ลงรอยกัน และไม่เป็นเนื้อเดียวกัน ราวกับว่าไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของคน และกัน ร่างกายของปาณาจะมีความคิดและความต้องการเป็นของตนเอง ในขณะที่จิตสำนึกของปาณากลับอยู่อีกฟากฝั่งหนึ่งที่พยายามประท้วงต่อต้าน หรือควบคุมความต้องการต่างๆ ของร่างกาย ความประหลาดในกรณีดังกล่าวนี้นำไปสู่การตีความได้ว่าในช่วงแรกของนวนิยาย ตัวละครปาณาถูกแบ่งออกให้กลายเป็นตัวละครสองตัวที่แยกขาดออกจากกัน กล่าวคือ มีกระแสสำนึกของปาณาเป็นตัวละครแรก และร่างกายของปาณาเป็นตัวละครอีกตัว ปาณาเองตระหนักในเส้นแบ่งดังกล่าวระหว่างจิต/กายของเธอ โดยเธอคร่ำครวญว่ารู้สึกเหมือนตนเองอาศัยอยู่ในร่างกายของคนอื่น ทั้งนี้ เพราะร่างกายอยู่นอกเหนือการควบคุมจากเจตจำนงของเธอ

ปาณาไม่รู้สึกว่าเขาป่วย เธอรู้สึกว่าเธอกำลังเปลี่ยน ฉันรู้สึกเหมือนกำลังอาศัยอยู่ในร่างกายของคนอื่นยิ่งขึ้นทุกวัน บางอย่างฉันยังควบคุมได้ ร่างกายยังทำตามคำสั่งง่ายๆ เช่น ขี่เต่า ปรับทรงผ้าพันคอ ขยับเอวกระโปรง เข้าห้องน้ำ แต่ฉันไม่สามารถกำหนดจุดประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิตของตัวเองได้เลย⁴²

เหตุการณ์ประหลาดดังกล่าวขบขันทวิลักษณ์ระหว่างกาย/จิตในเมืองสมัยใหม่ให้ปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้น เพราะเราเห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างจิตกับกายที่แยกออกจากกันได้ชัดเจน ก่อนหน้านั้น ผู้ศึกษาได้ยกแนวคิดของฟูโกต์เพื่ออธิบายให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ของสังคมสมัยใหม่ที่มีภาคปฏิบัติการในการจัดการกับร่างกายของมนุษย์ เพื่อผลิตสร้างร่างกายที่อ่อนน้อมง่ายขึ้นมาสำหรับการผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงสุดสำหรับสังคมสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม ความคิดของฟูโกต์เป็นชุดคำอธิบายสำหรับสังคมตะวันตกในยุคเปลี่ยนผ่านจากสังคมแบบจารีตประเพณีมาสู่สังคมสมัยใหม่ที่คำนึงต่อเศรษฐศาสตร์การเมืองของร่างกาย (political economy of the body) ร่างกายจึงต้องมีความอ่อน

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

สอนง่ายและสยบยอมต่ออำนาจเป็นคุณสมบัติสำคัญ โดยจะถูกจัดการผ่านวิทยาการทางการเมืองของร่างกาย (political technology of the body) เพื่อให้ร่างกายมีความสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยทางเศรษฐกิจ ความน่าสนใจอยู่ตรงที่วิทยาการดังกล่าวไม่ได้เป็นเทคนิคที่เข้าไปควบคุมร่างกายโดยตรงเหมือนในอดีต แต่เป็นการเข้าไปจัดการกับจิต (soul) แทน จิตสมัยใหม่ดังกล่าวไม่ใช่จิตตามแนวคิดทฤษฎีของศาสนาคริสต์ แต่เป็นวัตถุแห่งความรู้ (object of knowledge) จึงไม่ได้เป็นเพียงแค่ภาพลวงตาหรือเป็นอุดมการณ์ ตรงกันข้าม เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่จริง และถูกผลิตขึ้นมาอย่างถาวรเพื่อควบคุม ดูแล ฝึกหัด และแก้ไขร่างกาย จิตเป็นผลและกลไกของกายวิภาคศาสตร์ทางการเมืองที่มีความชำนาญในการมีอำนาจเหนือร่างกาย ด้วยเหตุนี้ จิตของมนุษย์สมัยใหม่จึงเป็นสถานจองจำของร่างกาย กระนั้น ในโครงเรื่องของตัวละครกระแสดำเนินการของปาดนา กลับปรากฏจิตที่ไร้สมรรถภาพในการจองจำร่างกายของตัวเอง เป็นจิตที่ไม่สามารถควบคุม ดูแล ฝึกหัด หรือแก้ไขร่างกายได้เลย ตัวละครที่เป็นกระแสดำเนินการของปาดนาดำเนินเรื่องราวผ่านการคร่ำครวญราวกับว่าเธอกำลังสารภาพบาปอยู่ตลอดเวลา เช่น ในฉากที่เธอช่วยวนชายหนุ่มแปลกหน้าที่ญี่ปุ่นให้มามีเพศสัมพันธ์กับเธอ เธอพูดออกมาว่า “ฉันจะร้องไห้ ปาดนาประท้วงตัวเอง ฉันจะตะโกนร้องไห้คนช่วย แต่เธอไม่ทำเช่นนั้น เธอเดินโอบแนบชายหนุ่มกระหนุงกระหนิงไปจนถึงโรงแรม”⁴³ หรือหลังจากที่เธอมีเพศสัมพันธ์เสร็จสิ้นแล้ว เธอพูดกับตัวเองว่า “ฉันทำอย่างนั้นไปได้อย่างไร และทำลงไปทำไม หญิงสาวได้แต่นึกถาม แนนอน เธอไม่สามารถให้คำตอบกับตัวเอง”⁴⁴ จากข้อความเหล่านี้อาจตีความได้ว่าวิธีการเล่าเรื่องของปาดนาดำเนินไปราวกับว่าเธอกำลังนั่งอยู่ในห้องสารภาพบาปห้องเล็กๆ ณ โบสถ์แห่งหนึ่ง เพื่อเล่าพฤติกรรมอันแปลกประหลาดให้บาทหลวงฟังถึงบาปและสิ่งประหลาดที่เกิดขึ้นต่อร่างกายของเธอ ดังนั้น ในแง่การเล่าเรื่องแบบสารภาพบาปของปาดนาสะท้อนว่าตัวละครนี้อยู่ภายใต้การควบคุมจากจิตสมัยใหม่แล้ว* เพราะเธอยอมรับกับกติกาสังคมที่ต้องควบคุมร่างกายให้เป็นไปตามหลักบรรทัดฐานของสังคม แต่ในขณะเดียวกันบทสารภาพบาปนี้ก็กลับยิ่งขบเน้นให้เห็นถึงความไร้สมรรถภาพของจิตในการควบคุมร่างกาย และทำให้ตัวละครอีกตัวหนึ่งปรากฏตัวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นั่นคือ ร่างกายที่ไม่ว่านอนสอนง่าย ไม่เชื่อและไม่สยบยอมต่อการตกอยู่ภายใต้การควบคุมของจิต

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

* เทคนิคการสารภาพบาป (confession technique) ฟุโกต์ชี้ให้เห็นว่าเทคนิคดังกล่าวทรงพลังอย่างมากในจารีตทางวัฒนธรรมเฉพาะของยุโรปตะวันตก จารีตนี้มีมาในประเพณีสารภาพบาปของคริสเตียน สิ่งที่ถูกเก็บกดหรือการกระทำอันน่าละอายจะถูกเล่าออกมาให้ผู้มีอำนาจ (ทางศีลธรรม) สูงกว่าได้รับฟัง การจัดวางตำแหน่งที่ระหว่างผู้เล่าและผู้ฟังก็อยู่ในกรอบของวาทกรรมแล้ว คนที่จะสารภาพต้องยอมรับ “กติกาสังคม” ตั้งแต่ต้น ซึ่งถือเป็นการยอมรับตำแหน่งแห่งที่ของตนเองภายในกรอบอุดมการณ์นั้น

ความไม่ลงรอยกันระหว่างกาย/จิตที่เกิดขึ้นกับชีวิตของคนหนุ่มสาวในนวนิยายเรื่องนี้ดูตรงข้ามและขัดแย้งกับคำอธิบายของฟูโกต์ที่อ้างอิงไว้ก่อนหน้านี้ว่าจิตจะสามารถควบคุมร่างกายได้ ทั้งนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นเพราะยุคสมัยของสังคมเปลี่ยนผ่านไป ตามที่ได้อธิบายไว้ว่านวนิยายเรื่องนี้สะท้อนภาพสังคมในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมตอนปลายหรือสังคมภายใต้การบริหารจัดการแบบหลังฟอร์ดอันเป็นอาณาบริเวณที่ปฏิบัติการทางเศรษฐกิจและปฏิบัติการทางวัฒนธรรมได้ โจรจรเข้ามาผสมผสานกันเป็นหนึ่งเดียวกัน ทำให้รูปแบบของการครอบงำ การต่อต้านทางสังคม และอัตบุคคลของมนุษย์ในยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากยุคที่ฟูโกต์เคยศึกษาไว้⁴⁵ อย่างไรก็ตามในงานยุคหลังๆ ฟูโกต์สะท้อนให้เห็นว่าเขาเริ่มตระหนักว่ามีลักษณะอัตบุคคล* ที่เปลี่ยนแปลงไปของมนุษย์สมัยใหม่เช่นกัน เขาเห็นว่าความเชื่อที่ว่าร่างกายจะเชื่อฟังกฎเกณฑ์ต่างๆ ตามหลักการทางสรีรวิทยา และความเชื่อที่ว่าร่างกายจะหลบหนีออกจากอิทธิพลของประวัติศาสตร์ได้เป็นความคิดที่ผิด เพราะร่างกายถูกทำให้แตกสลายเป็นเศษเสี้ยวด้วยระบอบที่แตกต่างมากมาย ถูกทำลายลงด้วยจังหวะการทำงาน การพักผ่อนและวันหยุด ถูกวางยาพิษด้วยอาหารและก่านิยมต่างๆ ผ่านกิจกรรมการกินหรือหลักจริยธรรม ซึ่งทั้งหมดนี้ก่อให้เกิดการต่อต้านขึ้นมา

We believe, in any event, that the body obeys the exclusive laws of physiology and that it escapes the influence of history, but this too is false. The body is broken down by a great many distinct regimes; it is broken down by rhythms of work, rest and holidays; it is poisoned by food or values, through eating habits or moral laws; it constructs resistances.⁴⁶

⁴⁵ Greg Ostrander, "Foucault's Disappearing Body," in The Aberdeen Body Group, ed. *The Body : Critical Concepts in Sociology* V.1 (London and New York : Routledge, 2004.). pp.256-268.

* อัตบุคคลของมนุษย์ตามความเห็นของฟูโกต์นั้นถูกหล่อหลอมขึ้นมาจากกระบวนการทำให้เป็นองค์ประธานของการกระทำ (subjectification process) กล่าวคือ เทคโนโลยี ความรู้ วาทกรรม การเมือง และภาคปฏิบัติการต่างๆ ที่ถูกใช้ในกระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของรัฐหนึ่งๆ ได้หล่อหลอมและขัดเกลาให้ปัจเจกชนคิดว่าตนเองเป็นองค์ประธานของการกระทำของตนเองและมีเจตจำนงของตัวเอง อย่างไรก็ตาม อัตบุคคลดังกล่าวจะมีสภาพตกอยู่ได้บังคับบัญชาของระบบสังคม เป็นองค์ประธานที่ต้องกล่อมเกลาให้ตนเองเป็นไปตามกรอบของวาทกรรมทางสังคม ถือว่าไม่ได้เป็นองค์ประธานที่มีอิสรภาพในการกำหนดตนเองอย่างแท้จริง แต่ถูกจองจำในระบบเครือข่ายของอำนาจทางสังคมตลอดเวลา

⁴⁶ Michel Foucault, "Nietzsche, Genealogy and History," in D. Bouchard ed. *Language, Counter-Memory, Practice* (New York : Cornell University Press, 1977). p.153.

จากคำอธิบายข้างต้น ฟุโกต์ชี้ให้เห็นว่าอัตบุคคลแบบใหม่ของมนุษย์ถูกหล่อหลอมขึ้นมาแล้ว ไม่ใช่เป็นอัตบุคคลแบบเก่าที่เป็นสัดในบังคับในระบบเครือข่ายของอำนาจทางสังคมตามที่เขาได้เคยอธิบายไว้ แต่เป็นมนุษย์ผู้มีศักยภาพในการ “ต่อรอง” เพื่อปลดปล่อยตนเองออกจากการถูกรอบงำจากระบบ พฤติกรรมประหลาดที่เกิดขึ้นกับร่างกายของคนหนุ่มสาวในนวนิยายเรื่องนี้ อาจเป็นการนำเสนอ “การต่อรอง” ของมนุษย์ที่ต้องการปลดแอกตัวเองออกจากสภาพแวดล้อมของสังคมสมัยใหม่ที่ได้กำหนด/ควบคุมความเป็นไปของร่างกายภายใต้ทวิลักษณ์ระหว่างร่างกาย/จิต ตัวละครเจมส์ตั้งข้อสังเกตว่า ตัวละครหนุ่มสาวพยายามหนีออกจากชีวิตตัวเอง ซึ่งเป็นพฤติกรรมประหลาดของคนหนุ่มสาวที่สะท้อนความพยายามในการต่อรอง เพราะมนุษย์แต่ละคนต่างอยู่ภายใต้ภาระหน้าที่ที่กำหนดโดยเครือข่ายของอำนาจทางสังคม การหนีของตัวละครหนุ่มสาวออกจากชีวิตประจำวันของตัวเอง ในแง่หนึ่งได้สะท้อนความพยายามที่จะต่อรองกับระบบแห่งอำนาจดังกล่าว

พวกเขาจึงหาทางหลบหนี ไม่ใช่ด้วยวิธีการดับลมหายใจ แต่ด้วยการอพยพไปจากตัวเอง หนีออกจากบ้าน ห่างออกจากสังคม ชัยรัฐ ชัยประเทศ เปลี่ยนสภาพแวดล้อม หายตัวไปจากหน้าที่การงานเสียคือๆ เปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนใบหน้าด้วยความช่วยเหลือของศัลยกรรม เปลี่ยนรูปร่าง เปลี่ยนบุคลิก เปลี่ยนศาสนา กระทั่งเปลี่ยนรสนิยมทางเพศ⁴⁷

อย่างไรก็ตาม ตามที่ได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี้ว่า *นอนใต้ละอองหนาว* มีแก่นเรื่องที่เกี่ยวข้องพันกับประเด็นเรื่องบริโภคนิยม เพราะวรรณกรรมเรื่องนี้ได้ร้อยเรียงพื้นที่เมืองต่างๆ ทั่วโลกให้อยู่ติดกันจนกลายเป็นฉากใหญ่หนึ่งเดียว และได้รวบรวมเรื่องเล่าเล็ก (mini-narrative) ของหนุ่มสาวนักบริโภคนิยมผู้อาศัยอยู่ตามเมืองใหญ่ทั่วโลกเข้าไปภายใต้เรื่องเล่าเดียวกัน ส่งผลให้วรรณกรรมเรื่องนี้เสนอภาพคนเมืองในโลกสมัยใหม่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากระบบทุนนิยมและการบริโภคนิยมเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดวิถีชีวิต ด้วยเหตุนี้ ควรนำประเด็นเรื่องทุนนิยมสมัยหลังและบริโภคนิยมมาพิจารณาเพื่อหาความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ประหลาดที่เกิดขึ้นกับร่างกายของตัวละครคนหนุ่มสาวในนวนิยายเรื่องนี้ เพื่อสรรหาคำอธิบายใหม่ที่เหมาะสมสำหรับพฤติกรรมประหลาดที่เกิดขึ้นกับตัวละครหนุ่มสาวในนวนิยายเรื่องนี้ได้

⁴⁷ ปรายดา หุ่่น, *นอนใต้ละอองหนาว*, หน้า 42.

ไมค์ เฟเธอร์สโตน (Mike Featherstone)⁴⁸ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและวัฒนธรรมการบริโภคพบว่า สังคมปัจจุบันให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์ภายนอกที่อ่อนเยาว์และดูดี จนกลายเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์สมัยใหม่ เฟเธอร์สโตนเห็นว่าสังคมบริโภคได้สร้างวัฒนธรรมใหม่ให้กับปัจเจกเรียกว่า วัฒนธรรมการหลงใหลในรูปโฉมของตนเอง (Narcissism) กล่าวคือ เป็นลักษณะบุคลิกภาพของปัจเจกที่คำนึงและหวั่นวิตกต่อภาพลักษณ์ของตนเองอย่างมาก รมณ์ตระวังสุขภาพอย่างยิ่ง กลัวความชราและความตาย สอดส่องรอยเหี่ยวย่นของตนเองตลอดเวลา พร้อมเที่ยวเล่นกับบุคคลอื่นแต่ไม่พร้อมที่จะมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับบุคคลเหล่านั้น พยายามเร้าขายตัวตนของตัวเองราวกับว่าบุคลิกภาพของตัวเองเป็นสินค้าที่สามารถซื้อขายได้ และกระหายต่อประสบการณ์ใหม่ๆ ถือเป็นวัฒนธรรมที่สร้างลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายกับตัวตนแบบใหม่ขึ้นมา เฟเธอร์สโตนอธิบายว่าภายใต้วัฒนธรรมการหลงใหลในรูปโฉมของตนเอง มโนทัศน์ใหม่แห่งตัวตนที่เรียกว่า “ตัวตนที่สวมบทบาท” (performing self) กลายเป็นวิถีสำคัญที่กำหนดลักษณะของรูปลักษณ์ภายนอก การจัดวาง และการจัดการกับการแสดงออกของตนเอง

Within the culture of narcissism, the new conception of self which has emerged, which we shall refer to as the ‘performing self’, places greater emphasis upon appearance, display and the management of impressions.⁴⁹

วัฒนธรรมการหลงใหลในรูปโฉมของตนเองพบได้ในนวนิยายเรื่องนี้ ตัวละครที่ซื้อทัศนเป็นตัวอย่างที่ชัดเจน เพราะมีบุคลิกที่คำนึงต่อภาพลักษณ์ของตนเองอย่างมากซึ่งได้อธิบายไว้แล้วก่อนหน้านี้ ตัวละครปรานาเองสะท้อนวัฒนธรรมดังกล่าวไม่ต่างกัน โดยเธออธิบายความรักที่เธอมีต่อกรุงลอนดอนไว้ว่าเธอตกหลุมรักเพราะเธอสามารถแต่งตัวสวยๆ ได้ตามที่เธอต้องการ และสามารถสวม/เล่นบทบาทเป็นอะไรก็ได้ตามใจของเธอเอง

เมืองโปรดของเธอคือกรุงลอนดอน แต่นั่นเป็นเพราะเธอหลงใหลคิดใจในความหรูหราของมันมากกว่า เหมือนที่คนไทยจำนวนมากยังยึดติดกับความเป็นเมืองผู้ดีเก่าของอังกฤษ เธอชอบไปช้อปปิ้งกับเพื่อนๆ ที่นั่น ได้ใส่เสื้อหนาวขนสัตว์สวยๆ เหมือนนางแบบฝรั่ง ได้สวมรองเท้าบู๊ตหนังสูงๆ ได้พันผ้าสีสดใสราคาผืนละหลายหมื่นไว้รอบคอ ได้นั่งไขว่ห้างยกแก้วกาแฟขึ้น

⁴⁸ Mike Featherstone, “The Body in Consumer Culture,” in David Clarke. ed., *The Consumption Reader* (London and New York : Routledge, 2003). pp.163-167.

⁴⁹ Ibid., p.163.

จบในคาเฟ่ย่านนี้ตั้งแต่ อิลล์ ได้เริ่มระเบิดความบ้าเต็มที่กับกลุ่มคนหน้าตาดีในวงการแฟชั่นตามคลับกลางคืน ได้แสดงออกในแบบต่างๆ ที่ปานามาไม่กล้าทำต่อหน้าสาธารณชนในเมืองไทย⁵⁰

อาจกล่าวได้ว่าคนหนุ่มสาวในนวนิยายเรื่องนี้ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมบริโกลอย่างเห็นได้ชัด ส่งผลให้ตัวละครทุกตัวอาจมีความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายกับตัวตนชนิดใหม่นี้ เฟเธอร์ส โดนอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า ภายใต้วัฒนธรรมบริโกล การโฆษณาไม่ได้ปรากฏในฐานะที่เป็น “ความบันเทิง” สำหรับปัจเจกเท่านั้น แต่เป็นแหล่งข้อมูลที่ยัดเยียดความต้องการและความจำเป็นที่ผิดให้ ผ่านการกระตุ้นความปรารถนาของปัจเจก ทำให้ปัจเจกมีแรงปรารถนาต่อการมีสุขภาพที่ดี การมีอายุยืน การมีความสุขทางเพศ ความอ่อนเยาว์ และการมีรูปลักษณ์ที่งาม ร่างกายของปัจเจกถูกสอดส่อง/ตรวจตราให้มีรูปลักษณ์ที่ดีอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ร่างกายจึงถูกประกอบขึ้นจากความต้องการและความจำเป็นที่ผิดและมีลักษณะไม่ต่างจากพฤติกรรมของมนุษย์มิติเดียว (One Dimensional Man) ที่ถูกตั้งชุดคำสั่งหรือ โปรแกรมแรกเริ่มให้มีแรงปรารถนาเฉพาะกับสิ่งที่เหมาะสมตามระบบทางสังคม และเศรษฐกิจทุนนิยม ความคิด ความต้องการ และความฝันของมนุษย์เหล่านี้ไม่ได้เกิดจากการเลือกด้วยตัวเองจนกลายเป็นฝูงชนที่ปราศจากอัตตาณัติ ไม่มีเสรีภาพและเจตจำนงในการกำหนดชะตาชีวิตของตัวเอง ชีวิตถูกควบคุมโดยชุดคำสั่งจากการจัดการสัมบูรณ์และถูกมอบให้จากเบื้องบนเท่านั้น อาจเป็นไปได้ว่ากิจกรรมประจำวันส่วนใหญ่ของตัวละครหนุ่มสาวในเมืองเหล่านี้ถูกชี้นำกำกับไว้ด้วยความต้องการและความจำเป็นที่ผิดอยู่ตลอดเวลา และดูเหมือนว่าร่างกายของพวกเขาเองจะบุคคลแรกๆ ที่ก่อการต่อต้านขึ้น

พฤติกรรมประหลาดที่เกิดขึ้นกับร่างกายคนสาวหนุ่มสามารถตีความได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้าน/ต่อรองกับวัฒนธรรมบริโกลที่พยายามครอบงำปัจเจกให้กลายเป็นมนุษย์มิติเดียวที่ปราศจากเสรีภาพและเจตจำนงในการกำหนดการดำรงอยู่ของตนเอง เช่นเดียวกับความเห็นของฟูโกต์อัครบุคคลรูปแบบใหม่ของมนุษย์ได้ถูกหล่อหลอมขึ้นมาแล้ว ไม่ใช่เป็นอัครบุคคลแบบเก่าที่เป็นสัตว์ในบังคับในระบบเครือข่ายของอำนาจทางสังคม แต่เป็นมนุษย์ที่มีศักยภาพในการต่อต้าน/ต่อรองกับระบบมากขึ้น ตัวละครเจมส์ได้ตั้งสมมุติฐานในแนวทางเดียวกันว่าคนหนุ่มสาวเหล่านี้ อาจกำลังสรรหาวิธีเพื่อจะ “หลุดพ้น”⁵¹ จากชีวิตที่ไร้ความหมาย เขาเห็นว่า “อาจเป็นไปได้ว่า ชีวิตของคนบางคนช่างไร้ความหมายเหลือเกิน โดยเฉพาะสำหรับคนที่เชื่อว่าชีวิตน่าจะมีความหมาย

⁵⁰ ปราบดา หุ่่น, *นอนใต้ละอองหนาว*, หน้า 42.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

ยิ่งใหญ่โอบรับอย่าง และด้วยเหตุนี้ พวกเขาจึงหาทางหลบหนี”⁵² การรู้สึกที่ตนเองไร้ความหมาย สะท้อนว่าคนหนุ่มสาวเริ่มตระหนักในความกลวงเปล่าของวัฒนธรรมบริโภค จุดเริ่มต้นของการตระหนักในประเด็นดังกล่าวมาจากการต่อต้านของร่างกายเอง ร่างกายของคนหนุ่มสาวเหล่านี้ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงกลายเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับภาพลักษณ์เรือนร่างในอุดมคติ เช่น การมีผิวแห้งผากและหยาบกระด้างจนกลายเป็นรอยแตกที่ “ยิ่งทาครีมบำรุงลงไปมากเท่าไร ยิ่งช่วยเร่งความเร็วให้ความแห้งมากขึ้นเท่านั้น”⁵³ ซึ่งเป็นการแสดงการต่อต้านต่อวาทกรรมความงามที่ให้ความสำคัญต่อภาพลักษณ์ภายนอกโดยตรง เพราะร่างกายจะค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปสู่ความอปลักษณ์มากขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนี้ ร่างกายยังไม่ยินยอมให้การบริโภคเข้ามาปรับปรุงให้รูปลักษณ์ภายนอกของร่างกายดีขึ้น เห็นได้จากการที่ต่อให้ป้าณาใช้ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางใดๆ ก็ไม่อาจบรรเทาให้ความอปลักษณ์ดังกล่าวทุเลาลงได้ ถือเป็นกรณีศึกษาการบริโภค เพราะได้ยุติวงจรการจับจ่ายใช้สอยสินค้า

นอกจากร่างกายเปลี่ยนแปลงแล้ว ร่างกายยังมีเป้าประสงค์ที่ต้องการทำให้จิตรู้สึกประหลาดใจจนไม่สามารถจดจำหรือระบุความเป็นร่างกายของตนเองอีกด้วย เช่น ในกรณีของทัศนอยู่ๆ ร่างกายของเขามีแรงปรารถนาต่อเรือนร่างอันเย้ายวนของนางแบบอีกคนหนึ่งอย่างควบคุมไม่ได้ เหตุการณ์นี้ทำให้เขาตั้งคำถามต่อร่างกายตนเองว่า “เราเคยทำอย่างนี้มาก่อนด้วยหรือ ทัศนถามตัวเอง นี่มันไม่ใช่ท่าทางของเราเลยสักนิด ทัศนก้าวเข้าไปใกล้ที่มงาน เขาส่งยิ้มให้เพียงดาวตลอดเวลา เราอยากเดินมาถึงนี้หรือ เรายิ้มแบบนี้เป็นตั้งแต่เมื่อไรกัน ทัศนกังวลว่าเขากำลังคิดมากไปหรือเปล่า ปกติเขาไม่ใช่คนช่างคิด”⁵⁴ ป้าณาจะเผชิญหน้ากับสภาวะดังกล่าวของร่างกายเช่นเดียวกัน โดยกระแสสำนึกของเธอคร่ำครวญว่ารู้สึกเหมือนตนเองอาศัยอยู่ในร่างของคนอื่น “ป้าณาไม่ได้รู้สึกว่าเธอป่วย เธอรู้สึกว่าเธอกำลังเปลี่ยน ฉันรู้สึกเหมือนกำลังอาศัยอยู่ในร่างคนอื่น ยิ่งขึ้นทุกวัน”⁵⁵ ร่างกายของตัวละครหนุ่มสาวดูเหมือนกำลังเปลี่ยนตัวเองให้กลายเป็นสิ่งที่จิตไม่สามารถจดจำหรือระบุว่าเป็นตัวเองได้ เป้าประสงค์ดังกล่าวของร่างกายสามารถตีความได้ว่าร่างกายแสดงการต่อต้านหรือปะทะต่อสิ่งที่เฟรเซอร์สโตนนิยามว่า “ตัวตนที่สวามิภพา” ซึ่งเป็นตัวตนรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมบริโภค การที่จิตของตัวละครหนุ่มสาวไม่สามารถจดจำ

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 60.

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

หรือรูปร่างกายของตัวเองได้ถือเป็นการยุติความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนกับร่างกายแบบใหม่นี้ลงทันที การหลงใหลในรูปโฉมของตนเองจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อจิตสามารถจดจำและรูปร่างกายของตนเองได้เท่านั้น ถ้าไม่สามารถจดจำหรือไม่สามารถระบุได้ จะเท่ากับว่าไม่มีอะไรให้หลงใหลอีกต่อไป ดังนั้น ความประหลาดที่เกิดขึ้นกับร่างจึงถือเป็นการพยายามต่อต้านกับตัวตนรูปแบบใหม่ดังกล่าว

ตัวอย่างความประหลาดที่เกิดขึ้นกับร่างกายของคนหนุ่มสาวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าระบบเครือข่ายของอำนาจทางสังคมจากเดิมที่เคยทำหน้าที่ควบคุมร่างกาย ในท้ายที่สุดกลับกลายเป็นแหล่งที่บ่มเพาะการต่อต้านขึ้นมา ดังที่เห็นได้ในทวิลักษณ์ระหว่างกาย/จิตของเมืองสมัยใหม่ ร่างกายถูกทำให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยม ร่างกายจะถูกขัดเกลากายได้หลัก เศรษฐศาสตร์การเมืองให้เหมาะสมในการผลิตไปพร้อมกับการมีแรงปรารถนา (desire) ที่จะบริโภคข้าวของเครื่องใช้ตลอดเวลา ร่างกายในแง่ที่ถูกทำให้กลายเป็นวัตถุแห่งการลงทุนทางเศรษฐศาสตร์การเมือง อย่างไรก็ตาม เมื่อกระบวนการดังกล่าวดำเนินไปในโลกของความเป็นจริง จะพบว่าร่างกายไม่ได้เป็นเพียงวัตถุแห่งความรู้ วาทกรรม หรืออุดมการณ์ที่สามารถประกอบสร้างขึ้นได้ในบริบทของภาษา หรือโลกนามธรรมของสัญญาและระบบสัญญา แต่ร่างกายก่อกำเนิดขึ้นจากเนื้อหนังมังสา มีเลือดเนื้อ มีระบบประสาทและกล้ามเนื้ออันเป็นรูปธรรมทั้งสิ้น ดังนั้น ทุกๆ การคืนรนต่อสู้ ทุกๆ ความเรงรมย์ที่ร่างกายได้ประสบพบเจอในชีวิตประจำวันนั้น ถือเป็นประสบการณ์ทางตรงที่สัมผัสได้ด้วยผัสสะทั้งห้า และเป็นประสบการณ์ต่อความจริงที่สามารถร่วมเจ็บปวดได้จริง ทรมานได้จริง สุขสมได้จริง และเรงรมย์ได้จริง ไม่ได้เป็นการปะทะกันเชิงนามธรรมแห่งสนามของระบบสัญญาแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ จึงไม่น่าจะเกินความคาดหมายนัก หากร่างกายจะแสดงการต่อต้านกับระบบเครือข่ายของอำนาจทางสังคมขึ้นมา และด้วยประเด็นเรื่องการต่อต้านดังกล่าวนี้เองที่จะช่วยให้เราสามารถอธิบายพฤติกรรมแปลกประหลาดทางเพศที่เกิดขึ้นกับตัวละครหนุ่มสาวในมิติที่หลากหลายมากกว่าการเป็นจุดเชื่อมทางศีลธรรมและจริยธรรม

เรื่องราวของตัวละครปาณา ทศน์ และบ๊อบบี้ ไรท์ในฐานะตัวละครคนสาวหนุ่มผู้มีพฤติกรรมประหลาดทางเพศไม่ควรถูกกล่าวหาว่าเป็นเครื่องยืนยันถึงความเสื่อมทรามทางสังคม แต่ควรตีความได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการต่อต้าน/ต่อรองกับระบบเครือข่ายของอำนาจทางสังคมที่เหนือกว่านั้นได้เช่นกัน เพื่อปลดแอกตัวเองจากการถูกกดทอนความเป็นมนุษย์ลงและเพื่อกู้คืนอัตตาณัติของตัวเองกลับมา การมีเพศสัมพันธ์ไปเรื่อยๆ ของตัวละครในนวนิยายเรื่องนี้ไม่ได้สะท้อนการล่มสลายของศีลธรรมทางสังคม แต่เกิดขึ้นในฐานะที่เป็นการแสวงหาเส้นทางสู่เสรีภาพ

เพื่อกอบกู้ความเป็นมนุษย์ของตนเองคืนมานั่นเอง “เพศสัมพันธ์” กับการเมืองอัตลักษณ์ (politic of identity) มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้ง เพศสัมพันธ์เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแรงขับเคลื่อนภายใน ความปรารถนา ความเพ้อฝัน (fantasy) และความสุขสุดขั้วของกาย แต่ในขณะเดียวกัน เพศสัมพันธ์มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นทางบรรทัดฐานและมาตรฐานทางสังคมอย่างยิ่ง เพราะสังคมหนึ่งๆ ได้ผลิตสร้างชุดวิธีปฏิบัติ พฤติกรรม กติกา และความรู้ที่เหมาะสมสำหรับการมีเพศสัมพันธ์ไว้แล้ว กามกิจจึงไม่ใช่กิจกรรมส่วนตัวที่ปัจเจกเสพสุขได้เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักจริยธรรม มาตรฐานทางสังคม และกฎหมาย เพศสัมพันธ์เป็นบริเวณที่เหลื่อมซ้อนทับกันระหว่างความต้องการของปัจเจกกับกฎเกณฑ์ทางสังคม การประกอบกามกิจถือเป็นช่วงเวลาที่ปัจเจกได้ตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ที่ตนเองมีต่อตัวเองและความสัมพันธ์ที่ตนเองมีต่อบุคคลอื่นไปพร้อมกัน เพศสัมพันธ์ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ช่วยให้ปัจเจกตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวระหว่างตนเองกับสังคม โดยเห็นได้ชัดเจนที่สุดในโครงเรื่องของปาณา แรงปรารถนาทางเพศที่อยู่นอกเหนือการควบคุมนั้น ค่อยๆ นำพาปาณาไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของตัวเอง เมื่อพิจารณาเส้นทางกิจกรรมทางเพศของปาณาตามตารางข้างล่างจะพบนิยสำคัญประการหนึ่ง กิจกรรมทางเพศของเธอเริ่มต้นจากประเทศสหราชอาณาจักรและไปสิ้นสุดตรงที่ประเทศญี่ปุ่น นั่นคือ จากยุโรปสู่เอเชีย จากตะวันตกสู่ตะวันออก และจากเมืองใหญ่สู่ชนบท (เส้นทางกรร่วมรักของบ๊อบบี้ ไรท์มีความคล้ายคลึงเช่นกัน โดยเริ่มต้นจากกรุงลอนดอน ไปสิ้นสุดที่เมืองย่านชนบทในประเทศจีน)

ตารางเส้นทางกิจกรรมทางเพศของตัวละครปาณา

หมู่ที่ปาณาร่วมรักด้วย	บ๊อบบี้ ไรท์	ทศน์	นนท์	พระเซนญี่ปุ่น
สถานที่	กรุงลอนดอน	กรุงเทพมหานคร	กรุงโตเกียว	เมืองนิโกะ*

จากตารางข้างต้นเห็นได้ว่า เพศสัมพันธ์ค่อยๆ นำพาปาณาออกจากฟากฝั่งของตะวันตกและเมืองไปสู่ตะวันออก และจากเมืองใหญ่ไปสู่ชนบทป่าเขา ซึ่งถ้านำไปเปรียบเทียบกับทวิลักษณ์ระหว่าง

* เมืองนิโกะหรือนิกโก (Nikko) เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ละแวกทิวเขาในจังหวัดโทะจิจิ ประเทศญี่ปุ่น อยู่ห่างจากกรุงโตเกียวไปทางทิศเหนือประมาณ 140 กิโลเมตร เป็นเมืองท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวญี่ปุ่นและชาวต่างประเทศ ในเมืองเป็นที่ตั้งของสุสานของโชกุนโทคุงาวะ อิเอยาสุ กับอิมิโทชิ ผู้เป็นหลาน และศาลเจ้าฟูตาระชัน อายุกว่า 1200 ปี จึงเป็นเมืองชนบทที่แวดล้อมด้วยธรรมชาติและจิตวิญญาณ

กาย/จิตแล้ว ดูเหมือนว่าเพศสัมพันธ์ช่วยให้ปาดณาเชื่อมโยงเข้ากับฟากฝั่งของร่างกายอันเป็นแหล่งรวมของอารมณ์ ราคะ สัญชาตญาณดิบ และความป่าเถื่อน ซึ่งตรงข้ามกับฟากฝั่งของจิตที่เป็นตำแหน่งของเหตุผลและความอารยะ ถือเป็นการนำพาปาดณาไปรู้จักกับสิ่งที่เธอไม่เคยรู้จักมาก่อน ในตัวตนของตัวเอง หลังจากที่เธอได้ร่วมรักกับบ็อบบี้ ไรท์ เธอเริ่มรู้สึกว่าร่างกายเธอเปลี่ยนแปลงไป “ไอ้หนุ่มอังกฤษโรตจิตคนนั้น มันทิ้งเชื้อห่าหะวะอะไรไว้ในร่างกายของฉัน”⁵⁶ เรื่องราวที่เกิดขึ้นกับปาดณาหลังจากนั้นเป็นการเผชิญหน้ากับความเป็นอื่นในร่างกายของตัวเอง ความน่าสนใจอยู่ที่ ในท้ายที่สุดเพศสัมพันธ์ทำให้ปาดณาหลุดพ้นออกจากทวิลักษณ์กาย/จิต ในฉากที่ปาดณาาร่วมรักกับพระหนุ่มในเมืองชนบท ณ ประเทศญี่ปุ่นเป็นจุดสุดยอดของวรรณกรรมเรื่องนี้ เพราะเป็นฉากที่ปาดณาเกิดพุทธิปัญญาเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของชีวิต

ปาดณา มองตรงเข้าไปในดวงไม้ทึบดำมืดนั้น นัยน์ตาของเธอแวววับ แม้จะยื่นปะทะกระแสลมเย็นมาเป็นเวลานาน หัวใจของเธอเต้นถี่และแรงขึ้น แรงขึ้น เธอได้ยินเสียงกึ่งไม้มานานชนิดเสียดสีและสั่นไหวไปมา เป็นท่วงทำนองเร้าใจ เหมือนบรรเลงโดยวงดนตรีออร์เคสตราขนาดใหญ่ ได้ยินเสียงใบไม้แห้งและกรวดหินบนผิวดินขยับเขยื้อนซ้าๆ แต่พร้อมเพรียงกัน เธอได้กลิ่นชื้นคิบของเนื้อโลก มันเชื้อเชิญให้เธอเข้าไปใกล้ เข้าไปหา เข้าไปโอบกอดให้สมกับที่ไม่ได้พบกันเป็นเวลายาวนานเหลือเกิน “บ้าน...” ปาดณาเอ่ยเบาๆ “กรุณาพาฉันกลับไปที่บ้านด้วยนะ” เสียงดั้งเดิมของฉันสูญหายไปหมดแล้ว ฉันไม่รู้จักผู้หญิงคนนี้ ผู้หญิงคนนี้อาจจะไม่รู้จักฉัน แต่เราจะยังต้องอยู่ด้วยกันตลอดไป⁵⁷

จากคำอ้างอิงข้างต้น จะเห็นว่าปาดณาคล้าเผชิญกับความเป็นอื่นของตัวเอง เธอคล้า “มองตรงเข้าไปในดวงไม้ทึบดำมืดนั้น”⁵⁸ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สะท้อนว่าเธอ ไม่กลัวที่จะเผชิญกับความเป็นอื่นที่อยู่ในร่างกายเธออีกต่อไป ความน่าสนใจอยู่ที่ตรงช่วงท้ายของย่อหน้านี้ ปาดณาคิดกับตัวเองว่า “เสียงดั้งเดิมของฉันสูญหายไปหมดแล้ว ฉันไม่รู้จักผู้หญิงคนนี้ ผู้หญิงคนนี้อาจจะไม่รู้จักฉัน แต่เราจะยังต้องอยู่ด้วยกันตลอดไป”⁵⁹ ตัวตนของปาดณาเชื่อมกันกับความเป็นอื่นของปาดณาเอง เป็นจุดที่ร่างกายกับจิต (กระแสสำนึก) ของปาดณาารวมเป็นหนึ่งเดียว ถือเป็นการทำพันธไมตรี

⁵⁶ ปราบดา หยุ่น, *นอนใต้ละอองหนาว*, หน้า 60.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 62.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 62.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 62.

(reconciliation) ระหว่างกายกับจิต ซึ่งในด้านหนึ่งได้ทำลาย/สั่นคลอนทวิลักษณ์กาย/จิตลง และ ณ ช่วงเวลานี้เองที่ความรู้สึกแห่งบ้านมาเยือนชีวิตของเธอ

“เพศสัมพันธ์” มีมิติที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง เมื่อพิจารณาจากรากศัพท์ของคำว่า พงศ์พันธุ์ (species being) ในภาษาเยอรมันที่ว่า Gattungswesen⁶⁰ จะพบว่ามีความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับคำว่า Gette และ Gattin หมายถึง “สามีภรรยา” ซึ่งอาจเชื่อมโยงไปสู่ “การร่วมรัก” ได้ Gattungswesen เป็นคำศัพท์ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับปัจเจก ธรรมชาติ และสาร์ตละที่ดำรงอยู่ภายในมนุษย์ทุกคน หรือสามารถนำมากล่าวถึงความเป็นมนุษย์ชาติในฐานะที่เป็นการดำรงอยู่แบบรวมหมู่/ฝูง ศัพท์คำนี้ถูกใช้เพื่ออธิบายถึงการเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งระหว่างปัจเจกด้วยกัน ซึ่งเชื่อว่าเป็นความลึกซึ้งแบบเดียวกับที่สามีและภรรยามิให้ต่อกัน “การร่วมรัก” ในความหมายนี้จึงมีคุณสมบัติที่สามารถเชื่อมโยงปัจเจกให้เข้าหาสาร์ตละความเป็นมนุษย์ทั้งในฐานะที่เป็นตัวปัจเจกเอง หรือในฐานะที่เป็นการดำรงอยู่แบบรวมหมู่/แบบชุมชน นักปรัชญาชาวเยอรมันลุดวิก ฟอยเออร์บัค (Luwig Feuerbach) ผู้ซึ่งต่อมามีอิทธิพลต่อความคิดของมาร์กซ์ เห็นความเชื่อมโยงกันของรากศัพท์ดังกล่าวระหว่าง “สามีภรรยา” กับ “พงศ์พันธุ์” จึงเห็นว่า “การร่วมรัก” เป็นตัวต้นแบบในการแสดงออกของมนุษย์ เพื่อป้องกันปัจเจกต้องพึงพิงระหว่างกัน⁶¹

เพศสัมพันธ์ในแง่ที่เชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับ “ความรู้สึกแห่งชุมชน” (community) ฉากร่วมรักครั้งสุดท้ายระหว่างปาณากับพระหนุ่มเป็นฉากที่ปาณากำลังเชื่อมโยงตัวตนกลับไปสู่ พงศ์พันธุ์ของตนเอง ธรรมชาติรอบตัวเธอที่ปรากฏในฉากดังกล่าวต่าง “เริงระบำ พลิวเบา เจริบสนิท คล้ายร่างบอบบางของแมลงสีขาหรือวิญญาณนางฟ้า นับแสนนับล้าน ร่วงหล่นลงสู่สุสานอย่างสำรวม”⁶² และ “เหล่ากิ่งไม้ต่างโยกย้ายไหวเอน ต้อนรับการมาเยือนของละอองหิมะ และเฉลิมฉลองการหลุดพ้นของปาณา”⁶³ ในขณะเดียวกันกับที่ “ปุ่มปูดบนมือของปาณานับนี้ โดฟองและยี่ดอกออกเป็นแท่งยาวเหมือนเนืองอกเล็กๆ นับร้อยจุด ผิวแขนและขาของเธอแตกแห้งเหมือนรอยร้าว

⁶⁰ Mary Mahowald, “Marx’s Gemeinschaft: Another Interpretation” in *Philosophy and Phenomenological Research* Vol.33, No.4, Jun, (US : International Phenominological Society, 1973). pp.472-488.

⁶¹ Alen Wood, *Karl Marx*, P.18.

⁶² ปราบดา หยุ่น, *นอนใต้ละอองหนาว*, หน้า 93.

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 93.

บนคอนกรีต”⁶⁴ ร่างกายของปาณนากำลังกลายสภาพไปเพื่อบรรลุสู่ความเป็นมนุษย์ของตัวเอง “สำนึกเบื้องต้นของเธอยังคงงุนงับเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น แต่ในขณะที่เดียวกัน ความรู้สึกอ่อนคลายก็เริ่มกระจายหลังไหลไปทั่วร่าง ... ทุกอย่างดูเหมือนจะเป็นไปตามธรรมชาติ ทั้งที่ไม่ใช่ธรรมชาติของเธอ ตามธรรมชาติ ใช่ นั่นเป็นความรู้สึกที่ถูกต้อง ปาณนบอกตัวเอง ไม่มีคำจำกัดความใดสื่อความหมายได้ตรงกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับเธอได้ดีไปกว่านั้น”⁶⁵ กระบวนการที่เธอนิยามว่า “ธรรมชาติ” ดังกล่าวช่วยให้เธอสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่จุดหมายสูงสุดนั้นได้ในท้ายที่สุด

ละอองขาวสะอาดอันโปรยปรายลงบนแผ่นหลังเปลือยเปล่าคงจะหนาวระเหิดหากความรู้สึกเก่าๆ ยังคงหลงเหลืออยู่ เสียงสารพัดที่ดังในรูกือเสียงดึกดำบรรพ์ ถูกหลงลืมหรือละเลยไปเนิ่นนาน มันกำลังเคลื่อนกลับมา ดังขึ้นเรื่อยๆ และจะดังก้องกังวานจนไม่ต่างอะไรกับความเจียบสดที่สุด ลึกลงไปกว่านี้ กว้างขึ้นกว่านี้ ทีละคน ทีละคน ทีละคน และที่ก้นบึ้งมีมดมิดเดียวดาย หนาวเหน็บนั้น อีกไม่นาน รากของเราจะเชื่อมถึงกันอีกครั้ง ดังที่เคยเป็นเหมือนเดิม”⁶⁶

กระบวนการทั้งหมดทำให้ร่างกายของปาณนากลายร่างเป็นต้นไม้ โดยที่ “รากของเราจะเชื่อมถึงกันอีกครั้ง ดังที่เคยเป็นเหมือนเดิม”⁶⁷ ตอนจบของนวนิยายเรื่องนี้ไม่ใช่เป็นการกลับไปหาอีกฟากฝั่งหนึ่งของทวิลักษณ์กาย/จิตหรือตกอยู่ในกับดักของขั้วคู่ตรงข้ามดังกล่าว แต่เป็นการปลดแอกตัวเองเพื่อกลับไปเชื่อมโยงเข้ากับความเป็นมนุษย์ (humanity) อีกครั้ง

เพศสัมพันธ์กับบริโคนิยมนั้น จะเป็นกิจกรรมที่แตกต่างกันมาก แต่กิจกรรมทั้งสองกลับเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันและสนับสนุนกัน ดังที่ได้บอกไว้ก่อนหน้านี้ว่าเมืองสมัยใหม่กลายสภาพเป็นภูมิทัศน์แห่งการบริโคนที่พื้นที่ต่างๆ ถูกเปลี่ยนแปลงให้สามารถรองรับกิจกรรมการบริโคนิยมมาใช้สอยสินค้าได้ในระดับสูงสุด จึงเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยข้อมูลต่างๆ เพื่อเชิญชวนให้ผู้คนที่ต้องบริโคนิยม การโฆษณาชวนเชื่อต่างๆ จึงมักเล่นกับความปรารถนาและความต้องการของผู้คน เพื่อสะกดจิตให้ผู้คนหลงอยู่ในวังวนของการบริโคนิยม ด้วยเหตุนี้ เพศจึงถูกนำมาใช้เสมอในการโฆษณา เพื่อลวงล่อให้ปัจเจกติดกับดักของการโฆษณานั้น เพราะเพศสามารถดึงดูดให้ผู้คนมีปรารถนาต่อสินค้าต่างๆ ได้ดีที่สุดในทุกสิ่งตาม เพศดังกล่าวเป็นเพศที่ปรากฏในระบบสัญลักษณ์แห่งบริโคนิยมที่

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 104.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 91.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

ล่องลอยช่วยทำให้เกิดกิเลสตัณหาและความต้องการไม่รู้จบ จนอาจทำให้ปัจเจกรู้สึกถึงสภาวะไร้ทางออกและการสูญหายของชีวิต ปาณาตระหนักถึงภาพลักษณ์ดังกล่าวของเพศที่สามารถล่องลอยช่วยทำให้เกิดกิเลสตัณหาได้ เห็นได้จากการที่เธอให้ความเห็นเกี่ยวกับเพื่อนดาราคณหนึ่งของเธอที่ชื่อเพียงดาว ซึ่งเป็น “คาราเช็กซีคนใหม่ล่าสุดของวงการ”⁶⁸ ที่ “ชอบให้คนมอง ให้คนเรียก อยากอยู่ในที่สาธารณะทั้งวันทั้งคืน ไม่ยอมกลับบ้านกลับช่อง ... ต้องอยู่เสนอนหน้าเสนอนมทั้งวัน”⁶⁹ ความเป็นคาราเช็กซีของตัวละครเพียงดาวสามารถล่องลอยช่วยทำให้เกิดกิเลสตัณหาในโลกของบริโคนิยมได้ ความน่าสนใจของฉากนี้อยู่ที่หลังจากที่ปาณาได้บรรยายถึงพฤติกรรมดังกล่าวของเพียงดาว คำบรรยายตัดฉากไปบรรยายถึงต้นไม้ที่ตายชั่วคราวในฤดูหนาวโดยทันทีทันใด ทำให้เพียงดาวอยู่ซิดติดกับต้นไม้ต้นที่ไร้ชีวิตดังกล่าว * ดังนี้

เธอมองกิ่งไม้ไร้ใบและลำต้นแห้งโหยรอบๆ ตัว ด้วยความรู้สึกสลดหดหู่ ไม่รู้ว่าพวกมันตายชั่วคราวในฤดูหนาว แล้วค่อยฟื้นคืนชีพอีกครั้งช่วงฤดูใบไม้ผลิ หรือว่ามันยังคงหายใจอย่างแผ่วเบาท่ามกลางลมเย็นยะเยือกแสนทรมาณ ต้นไม้เป็นสิ่งมีชีวิตที่เหมือนไม่มีชีวิต มันทำอะไรไม่ได้เลยนอกจากยืนหยั่งอยู่ในที่ที่มันผูกโผล่ขึ้นมาแต่แรก ลมพัดก็ต้องไหวเอนไปกับสายลม ถูกตัดโคนก็ต้องยอมรับกับความสูญเสียโดยไม่อาจประท้วงโวยวายได้แม้แต่แต่น้อย⁷⁰

การอยู่ซิดติดกันระหว่างเพียงดาว ซึ่งเป็นคาราเช็กซีคนใหม่ล่าสุดของวงการ กับต้นไม้ที่ตายชั่วคราว ตีความได้ว่าปาณาเห็นสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังความเป็นคาราเช็กซีนั้น เพศในฐานะสัญลักษณ์แห่งบริโคนิยมตามความเห็นของปาณา มีสภาพไร้ชีวิต เพราะทำให้ผู้คนวนเวียนอยู่ในกิเลสตัณหาในโลกของบริโคนิยมอันน่าสลดหดหู่ การร่วมรักของปาณาจึงถือเป็นการสร้างความหมายใหม่ให้เพศ ว่าสามารถทำให้เธอกลับไปเชื่อมโยงเข้ากับความเป็นมนุษย์อีกครั้ง ความน่าสนใจอยู่ที่ชื่อของเธอ คำว่า “ปาณ- / ปาณะ”⁷¹ จากภาษาบาลีว่า “ปาณ” มีความหมายว่า ลม

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42

* นอนใต้ละอองหนาว มีการใช้อุปมาเปรียบเทียบกับต้นไม้สองครั้ง คือ ต้นไม้ในฉากกรุงลอนดอน และต้นไม้ในฉากเมืองชนบทของญี่ปุ่น ซึ่งภาพลักษณ์ของต้นไม้ที่ปรากฏในฉากทั้งสองมีลักษณะแตกต่างแบบตรงข้าม โดยต้นไม้ในฉากกรุงลอนดอน สะท้อนมิติที่ปราศจากชีวิต (ดู ปราบดา หุ่ย่น, *นอนใต้ละอองหนาว*, หน้า 43) ในขณะที่ต้นไม้ในฉากเมืองชนบทของญี่ปุ่น เต็มไปด้วยชีวิตชีวา (ดู ปราบดา หุ่ย่น, *นอนใต้ละอองหนาว*, หน้า 107)

⁷⁰ ปราบดา หุ่ย่น, *นอนใต้ละอองหนาว*, หน้า 43

⁷¹ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542* (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546), หน้า 694.

หายใจ; สัตว์มีชีวิต; ชีวิต; และใจ การเดินทางของปาณาจึงเป็นการแสวงหาความหมายของชื่อตัวเอง นั่นคือ ชีวิตและความเป็นมนุษย์ให้คืนกลับมาในการดำรงอยู่บนโลกของเธอ การร่วมรักของตัวละครคนหนุ่มสาวในนวนิยายเรื่องนี้จึงมีนัยยะทางการเมืองและมีภาคปฏิบัติการเชิงวิพากษ์ เพราะถูกใช้ในกระบวนการทำให้เป็นมนุษย์ (humanization) เพื่อเติมเต็มอัตลักษณ์สมัยใหม่อันเว้าแหว่งของตนเอง พร้อมกันนั้นยังสามารถชี้ชวนให้เห็นศักยภาพของมนุษย์ในการทวงคืนอัตตาณัติของตนเอง วัฒนธรรมบริโภคที่ดูยิ่งใหญ่และทรงอิทธิพลไม่อาจครอบงำมนุษย์ได้สมบูรณ์ แต่มีช่องโหว่ให้มนุษย์ช่วงชิงเพื่อปะทะต่อรองกับระบบดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อให้การดำรงอยู่ของตนเองมีความหมายบนโลกใบนี้ขึ้นมา ด้วยเหตุนี้ “ฉันร่วมรัก ฉันจึงดำรงอยู่”

5.5 สรุป

บริโภคนิยมเกี่ยวพันกับเมืองสมัยใหม่อย่างลึกซึ้ง เนื่องจากระบบทุนนิยมเป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนสังคมโลกในปัจจุบัน ทำให้เมืองในยุคนี้มีพื้นที่-เวลาที่สัมพันธ์อยู่กับการบริโภคอย่างมาก ทั้งในด้านโครงสร้างทางสังคม สถาปัตยกรรมทางกายภาพ และเทคโนโลยี ฯลฯ ทั้งหมดล้วนเอื้อและกระตุ้นให้การบริโภคเกิดขึ้นในพื้นที่เมือง นอนได้ละอองหนาว สะท้อนตัวตนของตัวละครหนุ่มสาวที่พัวพันอยู่ในวังวนของบริโภคนิยม ผ่านการใช้พื้นที่เมืองใหญ่เป็นฉาก อันเป็นอาณาบริเวณสำคัญทางสังคมที่เกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งกับการบริโภค การใช้เมืองในฐานะของฉากรวมกรรมจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการพูดถึงประเด็นเรื่องบริโภคนิยมไปได้ นอกจากนั้นตัวละครที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ส่วนใหญ่ทั้งหมดเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมบันเทิง ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคเชิงวัฒนธรรม กล่าวคือ เป็นอุตสาหกรรมที่กระตุ้นให้ผู้คนบริโภคสัญญาทางสังคมและวัฒนธรรมที่กำกับสินค้าและบริการนั้นๆ อยู่ในระดับสูง ตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้จึงเป็นตัวแทนของคนเมืองในโลกสมัยใหม่ที่อยู่ภายใต้กระแสธารของบริโภคนิยมได้

นอนได้ละอองหนาว นำเสนอปัญหาและความสับสนซับซ้อนของบริโภคนิยมในวิถีคนเมืองผ่านโครงเรื่องแนวสืบสวนสอบสวน โดยดำเนินเรื่องราวนักสืบคู่ขนานกันไปกับเรื่องราวตัวละครนักบริโภค เพื่อขบขันให้เห็นอัตลักษณ์ร่วมสมัยของสังคมบริโภค กล่าวคือ เป็นอัตลักษณ์ที่เต็มไปด้วยสัญญา ความหมาย และการถอดรหัส ที่ต่างล้วนต้องคืนรนในการแสวงหาความหมายจากโลกรอบตัวให้ได้ เพื่อบรรลุสิ่งที่ตนเองต้องการและเพื่อเติมเต็มอัตลักษณ์และการดำรงอยู่ของตัวเอง อย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ในโลกของสัญญาแห่งการบริโภคกลับนำพาตัวละครไปสู่ภาวะไร้ทางออก

และการสูญหาย อัตลักษณ์ที่ประกอบสร้างจากการบริโภคนั้นทำให้ตัวตนที่แท้จริงของคนหนุ่มสาวสูญหายไป เพราะผู้คนจะรับรู้ในตัวตนของอีกฝ่ายผ่านภาพแทนเท่านั้น สภาวะดังกล่าวทำให้ตัวละครรู้สึกว่างเปล่าและแปลกแยกต่อตนเอง

อย่างไรก็ตาม กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ในโลกบริโภคนิยมสามารถนำมาพิจารณาในมิติที่กว้างขึ้นและหลากหลายมากขึ้นกว่าการถูกลดทอนไปสู่ความว่างเปล่าและความแปลกแยกเท่านั้น *นอนใต้ละอองหนาว* นำเสนอความซับซ้อนทางอัตลักษณ์ของคนร่วมสมัยผ่านทวิลักษณ์ระหว่างกาย/จิต พฤติกรรมที่ตัวละครควบคุมตัวเองไม่ได้ขบขันทวิลักษณ์ดังกล่าวให้ปรากฏเด่นชัด เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าร่างกายถูกทำให้เป็นเศษเสี้ยวด้วยระบบที่แตกต่างหลากหลายมากมาย ซึ่งทั้งหมดล้วนก่อให้เกิดการต่อต้านขึ้นมา พฤติกรรมประหลาดที่เกิดขึ้นกับร่างกายของคนหนุ่มสาวในนวนิยายเรื่องนี้นำเสนอ “การต่อรอง” ของมนุษย์ที่ต้องการปลดแอกตัวเองออกจากสภาพแวดล้อมของสังคมสมัยใหม่ที่ได้ควบคุมความเป็นไปทั้งหมดของชีวิต การหนีของตัวละครหนุ่มสาวออกไปจากชีวิตประจำวันของตนเองในแง่หนึ่งสะท้อนความพยายามที่จะต่อรองกับระบบดังกล่าวแห่งอำนาจ นอกจากนี้ วิธีการที่ตัวละครคนหนุ่มสาวใช้ในการต่อรองระบบดังกล่าวเกี่ยวพันกับการมีเพศสัมพันธ์ไปเรื่อยๆ ซึ่งในที่สุดวิธีการดังกล่าวช่วยให้กาย/จิตเชื่อมเข้าหากันและสอดคล้องประสานกัน เพราะเพศสัมพันธ์มีความสัมพันธ์กับ “ความรู้สึกแห่งชุมชน” ถือเป็นวิธีที่ช่วยให้ปัจเจกปลดแอกตัวเอง เพื่อกลับไปเชื่อมโยงเข้ากับความเป็นมนุษย์ของตนเองอีกครั้ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

บทสรุป

การศึกษานวนิยายของปราบดา หยุ่นในประเด็นพื้นที่เมือง วัฒนธรรมเมือง และอัตลักษณ์ร่วมสมัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาวะเมืองที่ปรากฏในงานเขียนของปราบดา หยุ่นทั้งในเชิงพื้นที่และวิถีชีวิตประจำวันของผู้คน เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เมือง วัฒนธรรมเมือง และอัตลักษณ์สมัยใหม่ การศึกษานวนิยายของปราบดา หยุ่นทั้งสามเล่มแสดงให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับผู้อยู่อาศัยในลักษณะที่มีได้เป็นไปในทิศทางที่ลดทอนมนุษย์ให้ตกอยู่ในสภาพของการถูกรอบงำจากวิถีเมืองอย่างเบ็ดเสร็จสมบูรณ์เพียงอย่างเดียว หากแต่ปัจเจกสามารถแสวงหาโอกาสอันหลากหลายต่างๆ ในการต่อรองกับระบบดังกล่าวในชีวิตประจำวันได้

การศึกษาแบ่งออกเป็น 3 บทตามประเด็นเฉพาะที่ศึกษาในบริบทเมือง ได้แก่ ประเด็นเรื่องชีวิตประจำวัน ประเด็นเรื่องพื้นที่-เวลาสมัยใหม่ และประเด็นเรื่องบริโภคนิยม จากการศึกษา กล่าวได้ว่างานเขียนของปราบดา หยุ่น ถ่ายทอดมิติอันซับซ้อนของพื้นที่เมืองและอัตลักษณ์ร่วมสมัย และนำเสนอประเด็นดังกล่าวผ่านรูปแบบการประพันธ์ ลักษณะตัวละคร ฉากหลัง ฯลฯ ที่เกี่ยวพันกับเมืองและวิถีเมืองร่วมสมัย

พื้นที่เมืองที่ถ่ายทอดในงานเขียนทั้งสามประกอบด้วยมิติเชิงกายภาพและเชิงนามธรรม เมืองเชิงกายภาพนำเสนอผ่านฉากที่บรรยายถึงขนาด ความหนาแน่น และความหลากหลายของตึกรามบ้านช่องและผู้คน เมืองเชิงนามธรรมถ่ายทอดผ่านประสบการณ์ของตัวละครที่ดำเนินชีวิตในวิถีเมือง อาทิ โครงสร้างทางสังคม อุดมการณ์ วัฒนธรรม สัญญา ฯลฯ ซึ่งมีอิทธิพลต่ออิริยาบถและการดำเนินชีวิตของตัวละคร วิถีชีวิตของคนเมืองมักนำเสนอรูปแบบชีวิตแบบปัจเจกเสียส่วนใหญ่ ทำให้ประเด็นเรื่องปัจเจกและพื้นที่เมืองดำรงอยู่ร่วมกันและเติบโตไปพร้อมกันอย่างแยกไม่ขาด อัตลักษณ์ของมนุษย์สมัยใหม่จึงเป็นเรื่องการประกอบสร้างตัวตนคนเมืองขึ้นมาผ่านการปะทะสังสรรค์หรือการใช้ชีวิตประจำวันในพื้นที่เมือง และการมีวิถีชีวิตที่ฝังรากตนเองไว้กับวัฒนธรรมเมืองเป็นสำคัญ

มิติวิถีชีวิตประจำวันเป็นประเด็นการศึกษาบริบทเมืองประเด็นแรก ชีวิตประจำวันอาจดูเป็นสิ่งสามัญที่มนุษย์ทุกคนบนโลกต้องเผชิญร่วมกัน แต่นั่นมิได้หมายความว่ากิจกรรมที่ดูธรรมดาสามัญเหล่านี้ไม่สลักสำคัญ หากแต่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่รายล้อม

อยู่อย่างลึกซึ้ง แนวคิดเรื่องชีวิตประจำวันเปิดมุมมองให้เห็นมิติทั้งในเชิงลบและเชิงบวกของกิจวัตรประจำวันของปัจเจกคนหนึ่งๆ มิติเชิงลบนำเสนอความไม่เที่ยงแท้ ความแปลกแยก และความคดเคี้ยวน่าเบื่อของชีวิตประจำวัน ส่วนมิติเชิงบวกเปิดเผยให้เห็นถึงพลังสร้างสรรค์ของปัจเจกในการใช้ไหวพริบปฏิภาณ เพื่อต่อรองกับอำนาจ นวนิยายเรื่อง *แพนด้า* สะท้อนมิติชีวิตประจำวันดังกล่าว ผ่านขนบวรรณกรรมแนววีรบุรุษที่มีตัวละครเอกเป็นพระเอกปฏิถัมภ์ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ทำให้มิติความเป็นมนุษย์ต่างๆ ของคนร่วมสมัยปรากฏออกมาได้ กล่าวคือ สามารถนำเสนอและถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตประจำวันของคนร่วมสมัยทั้งในมิติเชิงบวกและเชิงลบ อย่างไรก็ตามสถานะเชิงลบดังกล่าวในชีวิตประจำวันในด้านหนึ่งอาจลดทอนมนุษย์ลงสู่ภาระหน้าที่ของงานประจำ แต่ในอีกด้านหนึ่งนวนิยายดังกล่าวแสดงศักยภาพในการต่อรองของตัวละครผ่านแนวความคิดเรื่องอัตถิภาวะนิยม ที่เชื่อว่ามนุษย์จะพยายามแสวงหาความเที่ยงแท้และความหมายให้แก่การอยู่-ใน-โลกของตัวเอง ศักยภาพดังกล่าวช่วยผลักดันให้ตัวละครสามารถแสวงหาอัตถิภาวะให้แก่การมีชีวิตอยู่ในโลกของตัวเองได้

ประเด็นศึกษาบริบทเมืองลำดับสองเกี่ยวข้องกับมโนทัศน์เรื่องพื้นที่-เวลาสมัยใหม่ มโนทัศน์ดังกล่าวมีความสำคัญสำหรับทำความเข้าใจประสบการณ์ของคนเมืองร่วมสมัย เพราะลักษณะนามธรรมนี้มีอิทธิพลในการกำหนดและกำกับความเป็นไปของสรรพสิ่งที่ดำเนินอยู่ภายใน การละเลยไม่ให้ความสำคัญกับมโนทัศน์เรื่องพื้นที่-เวลา อาจทำให้มองไม่เห็นความซับซ้อนของพื้นที่เมือง ทั้งนี้ เพราะพื้นที่-เวลาไม่ใช่สิ่งที่ยุคหนึ่งตายตัวที่ปลดออกจากคุณค่าต่างๆ หากแต่เกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งกับเศรษฐกิจทุนนิยม ความเป็นเหตุเป็นผล และภาวะสมัยใหม่ ทำให้มีศักยภาพในการควบคุม หรือแม้กระทั่งก่อรูปอัตบุคคลสมัยใหม่เพื่อควบคุมมนุษย์ให้อยู่ในตรรกะแห่งเหตุผล นวนิยายเรื่อง *ฝนตกตลอดเวลา* สะท้อนประสบการณ์ต่อพื้นที่-เวลาสมัยใหม่ที่มีลักษณะเกี่ยวพันลึกซึ้งกับโลกการทำงาน อันเป็นโลกที่อยู่ภายใต้การถูกทำให้เป็นสถาบันและการกำกับควบคุมผ่านคำสั่งต่างๆ ทำให้รูปแบบและวิถีการทำงานของมนุษย์เปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิง พื้นที่-เวลาดังกล่าวนำมนุษย์เผชิญกับประสบการณ์ต่อ “การซ้ำกันของสิ่งเดิม” อย่างไรก็ตาม พื้นที่-เวลาดังกล่าวมิใช่พลังอันศักดิ์สิทธิ์สัมบูรณ์เด็ดขาด หากแต่ถูกท้าทายต่อรองด้วยคุณลักษณะเชิงกาละ (temporal character) ของมนุษย์เอง ซึ่งในกรณีของนวนิยายเรื่องนี้ คุณลักษณะเชิงกาละของมนุษย์ปรากฏในรูปแบบของความทรงจำ ซึ่งเป็นระบบการจัดเรื่องราวใหม่ของมนุษย์และเกิดขึ้นจากเจตจำนงของมนุษย์เอง ตัวละครในนวนิยายเรื่องนี้สามารถใช้ความทรงจำของตัวเองในการลำดับเรื่องราวชีวิตของตัวเองใหม่ ซึ่งถือเป็นพฤติกรรมที่ใช้เพื่อต่อรองกับพื้นที่-เวลาสมัยใหม่ที่ดำรงอยู่ภายนอก ทั้งนี้ เพื่อให้ตัวเองสามารถกลับมาทำความเข้าใจถึงตัวตนของตัวเองอีกครั้ง ซึ่งถือเป็นวิธีการสำคัญใน

การแสวงหาทางออกให้กับการดำรงอยู่ของชีวิต และเพื่อทวงคืนความเป็นมนุษย์ของตัวเองกลับคืนมา

บริโศคนิยมเป็นประเด็นสุดท้ายของการศึกษาเมืองในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ บริโศคนิยมเกี่ยวข้องกับเมืองสมัยใหม่อย่างลึกซึ้ง เนื่องจากระบบทุนนิยมเป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนสังคมโลกในปัจจุบัน ทำให้บริโศคนิยมแทรกซึมเข้าไปในทุกสัดส่วนของสังคมปัจจุบัน และได้เปลี่ยนมนุษย์ร่วมสมัยให้มีสถานภาพเป็น “นักบริโศค” นวนิยายเรื่อง *นอนใต้ละอองหนาว* สะท้อนประเด็นบริโศคนิยมผ่านตัวละครคนหนุ่มสาวที่ถูกกำหนดให้อยู่ในวังวนของการบริโศคตลอดเวลาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม จึงเป็นตัวคนที่ตกอยู่ภายใต้วิถีชีวิตแบบบริโศคนิยม ขนบของนวนิยายสืบสวนสอบสวนนำเสนอการคืนมนตร์ของอัตลักษณ์ร่วมสมัยในโลกแห่งสัญญา ซึ่งเป็นโลกที่ตัวละครนักสืบและตัวละครนักบริโศคมีร่วมกัน โลกแห่งสัญญาในบริบทบริโศคนิยม เป็นโลกที่ถูกออกแบบให้มีพื้นที่-เวลารองรับกิจกรรมการบริโศคโดยตรง จึงเป็นสถานที่ที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารและการโฆษณาชวนเชื่อต่างๆ อย่างไรก็ตาม บริโศคนิยมในสังคมสมัยใหม่ไม่ได้มีศักยภาพในการล่อลวงให้ปัจเจกต้องอยู่ภายใต้การบริโศคตลอดเวลา หากแต่เปิดโอกาสให้ปัจเจกสามารถต่อรองและต่อต้าน เพื่อปลดปล่อยตนเองออกจากการถูกครอบงำจากระบบได้

งานเขียนของปราบดาฯนำเสนอประเด็นเรื่องชีวิตประจำวัน มโนทัศน์พื้นที่-เวลาสมัยใหม่ และบริโศคนิยมในบริบทของเมืองได้เป็นอย่างดี การวิเคราะห์จากวรรณกรรมที่คัดสรรจากนักเขียนผู้ช่วยให้เห็นภาพกว้างของเมือง วัฒนธรรมเมือง และอัตลักษณ์คนเมืองว่ามีลักษณะที่แตกต่างไปจากภาพสะท้อนเมืองแบบเก่าๆ กล่าวคือ เมืองในงานเขียนของปราบดาฯไม่ได้ถูกสะท้อนด้วยทัศนคติเชิงลบ ซึ่งเป็นทัศนคติที่มักมองเมืองว่าเป็นสถานที่ที่เต็มไปด้วยปัญหา เช่น ความยากจน ความแออัด ความเห็นแก่ตัว การจรรยาบรรณที่ต่ำ และคุณภาพชีวิตที่ย่ำแย่ ฯลฯ ทัศนคติเชิงลบดังกล่าวทำให้เมืองถูกมองในด้านลบถ่ายเดียว อย่างไรก็ตาม กรอบการมองเชิงลบดังกล่าวไม่ปรากฏในงานเขียนของปราบดาฯ จากการศึกษาพบว่างานเขียนของปราบดาฯนำเสนอเมือง วัฒนธรรมเมือง และอัตลักษณ์ของคนเมืองในลักษณะของนามธรรมมากขึ้น ปฏิสัมพันธ์ของตัวละครที่โลดแล่นในพื้นที่เมืองต่างมีอิริยาบถและวิถีชีวิตที่สะท้อนทั้งในด้านที่ถูกควบคุมครอบงำด้วยโครงสร้างและอุดมการณ์ของพื้นที่เมือง ในขณะที่เดียวกันกับที่สามารถต่อต้านและต่อรองกับโครงสร้างต่างๆ ของเมืองได้ อันเป็นการนำเสนอมิติเชิงบวกของเมืองในด้านที่เอื้อให้การต่อรองและต่อต้านของตัวละครต่างๆ เกิดขึ้นได้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ก่องเพชร ดินกุล. *เมืองในงานเขียนของชาร์ลส์ ดิกкенส์ และธีโอโดร์ ไตรเซอร์*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

คงกฤษ ไตรวงศ์. ดาวบ้านเกิดของนายแพนด้าในนวนิยายของปราบดา หยุ่น. *ขวัญเรือน* (มิถุนายน 2547): 309-311.

ชัยยศ อิชฎิวรรณพันธุ์. *เดอ คอร์บูซิเยร์: สถาปนิกผู้ทรงอิทธิพลที่สุดแห่งศตวรรษที่ 20*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สารคดี, 2519.

นพพร ประชากุล. ศัญศาสตร์โครงสร้างกับการวิจักษ์ภาพยนตร์. ใน *ยกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 2: ว่าด้วยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. หน้า 235-262. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อ่านและวิภาษา, 2552.

ปราบดา หยุ่น. *แพนด้า*. กรุงเทพมหานคร: โอเพ่นบุ๊ก, 2547

ปราบดา หยุ่น. *ฝนตกตลอดเวลา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักหนังสือไต้ฝุ่น, 2548.

ปราบดา หยุ่น. *นอนใต้ละอองหนาว*. กรุงเทพมหานคร: สำนักหนังสือไต้ฝุ่น, 2549.

ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. *เมืองโลก การบริโภค การท่องเที่ยว: สังคมวิทยาเมืองฉบับร่วมสมัย*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.

กาญจนาพร คงจันท์. ชีวิตหลังความตายในฝนตกตลอดเวลา. *ขวัญเรือน*. (พฤศจิกายน 2548): 310-312.

มาลี ไพรสน. หมุดหมาย ดอกไม้ และประกายดาวในความน่าจะเป็น. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* 49 (สิงหาคม 2545): 38-39.

มิเชลล์ ฟุโกต์. *ร่างกายใต้บังคับการ: ปฐมบทแห่งอำนาจในวิถีสสมัยใหม่*. แปลโดย ทองกร โภคธรรม. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2547.

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2545.

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.

ศิริพร ณ ถลาง และพิชญานี เชิงศิริ. ทฤษฎีโครงสร้างนิทานของวลาดิเมียร์ พรอพพ์ ใน ศิริพร ณ ถลาง (บก.), *ไวยากรณ์ของนิทาน: การศึกษานิทานเชิงโครงสร้าง*. หน้า 17-47 กรุงเทพมหานคร : ศูนย์คติชนวิทยาและภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี. ภาพรวมเรื่องสั้นไทย. ใน ชมรมเรื่องสั้น ศูนย์ปฏิบัติการทางภาษา สำนักทูตวัฒนธรรมฝรั่งเศส, *สรรค์สร้างจากเรื่องสั้น*. หน้า 30-31. กรุงเทพมหานคร: สำนักทูตฝรั่งเศส, 2535.

สุธาริน คุณผล. เรื่องของชีวิตประจำวัน. *รัฐศาสตร์สาร* 28 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2550): 113-146.
 สุรเดช โชติอุดมพันธ์. วัฒนธรรมการบริโภคในพื้นที่เมือง: บทวิเคราะห์วรรณกรรมไทยร่วมสมัย. ใน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, *สู่พรมแดนความรู้เรื่องวัฒนธรรมบริโภค*. หน้า 165-198. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2550.

เสาวณิต จุลวงศ์. *ความซับซ้อนของการเล่าเรื่อง : ลักษณะหลังสมัยใหม่ในบันเทิงคดีร่วมสมัยของไทย*, วิทยานิพนธ์ปริญญาคุยบัณฑิต, สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

อภิญา เพ็ญฟูสกุล. พื้นที่ในทฤษฎีสังคมศาสตร์. *สังคมศาสตร์* 12 (กุมภาพันธ์ 2543): 65-101.

อลิสา สันตสมบัติ. *ความจริง อัตลักษณ์ เรื่องเล่า และเขาวงกต : การแสวงหาแบบหลังสมัยใหม่ในนวนิยายโต้ชนบสืบสวนสอบสวน*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

อัญชลีพล ต่องแสง. *ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นไทยระหว่างพุทธศักราช 2538-2542*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

อารีญา หุตินทะ. *ภาพลักษณ์สังคมเมืองในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัยระหว่างพ.ศ. 2534-2536*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

ภาษาอังกฤษ

Adam, Barbara. *Time and Social Theory*. Cambridge: Polity, 1990.

Askew, Marc. *Bangkok : Place, Practice and Representation*. London: Routledge, 2002.

- Baker, Chris and Phongpaichit, Pasuk. *A History of Thailand*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Bauman, Zygmunt. From Pilgrim to Tourist – or a Short History of Identity. In Stuart Hall and Paul de Guy (eds.), *Question of Cultural Identity*. pp. 136-157. London : Sage, 1996.
- Belsey, Catherine. Constructing the Subject, Deconstructing the Text. In Robyn Warhol (ed.), *Feminisms: An Anthology of Literary Theory and Criticism*. pp 37-69. New Brunswick: Rutgers University Press, 1991.
- Berman, Marshall. *All that is Solid Melts into Air: The Experience of Modernity*. New York: Penguin Books, 1982.
- Campbell, Colin. Traditional and Modern Hedonism. In David B. Clarke (ed.), *The Consumption Reader*. pp.48-53. London and New York: Routledge, 2003.
- Campbell, Joseph. *The Hero with a Thousand Faces*. Princeton: Princeton University Press, 1968.
- Castells, Manuel. The Myth of Urban Culture. In Chris Jenks (ed.), *Urban Culture : Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*, Vol.1. pp. 226-237. London and New York: Routledge, 2004.
- Clapp, James. *The City : A Dictionary of Quotable Thought on Cities and Urban Life*. New Brunswick: Centre for Urban Policy Research, Rutgers University, 1984.
- de Certeau, Michel. *The Practice of Everyday Life*. by Steven Rendall. Berkeley: University of California Press, 1984.
- Durkheim, Emile. *The Rule of Sociological Method and Selected Texts on Sociology and Method*. New York : Free Press, 1982.
- Emirbayer, Mustafa. *Emile Durkheim : Sociologist of Modernity*. Oxford : Blackwell, 2002.
- Engles, Friedrich. Extract from the Condition of the Working Class in England. In Chris Jenks (ed.), *Urban Culture : Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*. Vol.3. pp.78-81. London and New York: Routledge, 2004.
- Evenson, Norma. *Le Corbusier: The Machine and the Grand Design*. New York: George Braziller, 1969.
- Featherstone, Mike. The Body in Consumer Culture. In David B. Clarke (ed.), *The Consumption*

- Reader*. pp. 163-167. London and New York: Routledge, 2003.
- Fischer, Claude. *The Urban Experience*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1976.
- Foucault, Michel. Nietzsche, Genealogy and History. In D. Bouchard (ed.), *Language, Counter-Memory, Practice*. New York: Cornell University Press, 1977.
- Ghent Urban Studies Team. *The Urban Condition: Space, Community, and Self in the Contemporary Metropolis*. Rotterdam: 010 Publishers, 1999.
- Giddens, Anthony. *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity, 1990.
- Glendinning, Simon. *In the Name of Phenomenology*. London and New York: Routledge, 2007.
- Hebdige, Dick. Subject in Space. *New Formation* 11 November 1990.
- Heidegger, Martin. Bauen Wohnen Denken. In Christian Norberg-schulz, *Existence, Space and Architecture*. New York: Praeger Publishers, 1971.
- Heidegger, Martin. *Being and Time*. New York: Harperperennial, 2008.
- Highmore, Ben. *Everyday Life and Cultural Theory: An Introduction*. London and New York: Routledge, 2002.
- Jacobs, Jane. *The Death and Life of Great American Cities*. New York : Random House, 1969.
- Jenks, Chris. *Urban Culture : Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*, Vol.1. London and New York : Routledge, 2004.
- Lefebvre, Henri. *Writings on Cities*. Oxford: Blackwell Publishers, 1996.
- Lefebvre, Henri. *The Production of Space*. UK: Blackwell, 1991.
- Lofland, Lyn. *A World of Strangers: Order and Action in Urban Public Space*. New York: Basic Books, 1973.
- Mahowald, Mary. Marx's Gemeinschaft : Another Interpretation. *Philosophy and Phenomenological Research*. 33 (January 1973): 472-488.
- Marcuse, Herbert. *One Dimensional Man*. London: Abacus, 1972.
- Miles, Steven. *Consumerism as a Way of Life*. London: Sage, 1998.
- Moran, Joe. *Reading the Everyday*. London and New York: Routledge, 2005.
- Morrison, Ken. *Marx, Durkheim, Weber: Formations of Modern Social Thought*. London: Sage, 2006.
- Mumford, Lewis. *The Culture of Cities*. New York: Harcourt, 1938.

- New Oxford Dictionary of English*. Oxford: Oxford University Press, 1998.
- Park, Robert. *City : Suggestion for the Investigation of Human Behaviour in the Urban Environment*. Chicago: University of Chicago Press, 1925.
- Rapport, N. *Migrants of Identity*. Oxford: Berg, 1998.
- Simmel, Georg. The Stranger. In Chris Jenks (ed.), *Urban Culture : Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*, Vol.3. pp. 73-77. London and New York: Routledge, 2004.
- Simmel, Georg. The Metropolis and Mental Life. In Chris Jenks (ed.), *Urban Culture : Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*, Vol.1. pp. 349-360. London and New York: Routledge, 2004.
- Soja, Edward. *Postmodern Geographies*. London: Verso, 1989.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs / Population. *World Urbanization Prospect : The 2003 Revision*. New York: United Nations, 2004.
- Urry, John. Time and Space in the Consumption of Place. In Chris Jenks. (ed.), *Urban Culture : Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*, Vol.1. pp.55-88. London and New York: Routledge, 2004.
- Weber, Max. *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. London: Unwin, 1930.
- Weber, Max. *The City*. by Don Martindale and Gertrud Neuwirth. New York: Free Press, 1962.
- Whimster, Sam. *Max Weber, Rationality and Modernity*. London: Allen & Unwin, 1987.
- Williams, Raymond. Culture is Ordinary. In Robin Gable (ed.), *Resources of Hope: Culture, Democracy, Socialism*. London: Verso, 1989.
- Williams, Raymond. Metropolitan Perceptions and the Emergence of Modernism. In Malcolm Miles (ed.), *The City Culture Reader*. pp. 59-65. London and New York: Routledge, 2004.
- Wirth, Louis. Urbanism as a Way of Life. In Irwin Press and M. Estellie Smith. (eds.), *Urban Place and Process : Reading in the Anthropology of Cities*. New York: Macmillan, 1980.
- Wood, Allen. *Karl Marx*. London and New York: Routledge and Kegan Paul, 1986.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายกฤษฎา ขำยัง เกิดเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2525 ที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีรัฐศาสตร์บัณฑิต สาขาการระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปีการศึกษา 2548 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีถัดไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย